

KALEYDOSKOP

HÜNER ŞENCAN

FESLEĞENİN ÖMRÜ

KALEYDOSKOP

Kule-Deşti-Küþü: Kılıcını yaratılış vazosuna çalan Eski
Baba'nın zihin hamulesi inci, mercan, zümrüd ve değersiz
camlar ile gümüş, altın ve teneke pulların
karışımından oluşan tuhaf bir
renk kumkuması

Hüner Şencan

İstanbul, 2021

2021, İstanbul
“Fesleğenin Ömrü” Yayınları
ISBN Elektronik: 978-9944-5670-6-0
Okuma gâilesi olanlar için ücretsizdir.

Mehmet Agah'a...

Gün olur yaşar, vakti gelir anarsın
Zaman geçer, anılır olursun
İki nesil sonra tümünden unutulursun
Günâh ve sevapların bir yerde yazılı



Dr. Hüner Şencan

03.06.1955 tarihinde Kırklareli'nin Babaeski ilçesi, Pancarköy sınırları içinde doğdu. Yaşadıkları mahalle, daha sonra Pancarköy'den ayrılarak Alpullu köyüne bağlandı. Şeker fabrikası nedeniyle hızla büyüyen köy 1964 yılında bağımsız belediyelik haline getirildi ve *Alpullu Nahiyesi* olarak anılmaya başlandı. İlköğrenimini 1961-1966 yılları arasında Alpullu Şeker İlköğretim Okulu'nda ve orta öğrenimini 1969-1976 yılları arasında Kırklareli İmam-Hatip Lisesinde yaptı, okul birincisi olarak mezun oldu. 1966-1969 yıllarını kapsayan üç yıllık sürede dedesi Abdülgafur Fikri Ergin'in hayat mektebine devam etti.

Lisans eğitimini, Erzurum Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesinde tamamladı. Bu fakültenin *Üretim Yönetimi Bölümü*'nden 1980 yılında mezun oldu.

Lisansüstü eğitimi için, 1981 Yılında İÜ İşletme Fakültesinde *Personel Yönetimi ve Endüstri İlişkileri* bölümüne kayıt oldu. Bu bölümden "Büro Personelinin Başarı Değerlendirmesi" isimli teziyle yüksek lisans derecesi elde etti.

Daha sonra, aynı fakültenin *İşletme ve Personel Yönetim-Organizasyon* bölümünde doktora öğrencisi oldu. 1982 yılının Nisan ayında yapılan asistanlık sınavını kazanarak *Davranış Bilimleri Ana Bilim Dalı*'na araştırma görevlisi olarak girdi. Dört yıl süren doktora öğrenciliği dönemi sonunda "Yönetici Stresi ve Kişilik" konulu doktora tezini hazırladı ve başarıyla savunarak 1986 yılında *bilim doktoru* unvanını aldı. Yaptığı bilimsel araştırmalara dayanan eser incelemesi ve sözlü savunma sınavıyla 1990 yılında doçent oldu. İÜ İşletme Fakültesi'nin açmış olduğu bir eğitim programı çerçevesinde 1992 yılında kısa bir süre Azerbaycan'da bulundu. Bu ülkede "*Halk Tasarrufatını İdâre Etme Enstitüsü*"nde "Yönetim ve Organizasyon", "İnsan Kaynakları" derslerini verdi.

Öğretim üyesi değişim programı çerçevesinde 1994 yılında altı ay süre ile ABD'de ziyaretçi öğretim üyesi olarak bulundu. Bu süre zarfında ABD'li

öğretim üeleriyle ortak araştırmalar yaptı. 1994 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde dört ay süreyle danışmanlık hizmetinde bulundu ve Büyükşehir Belediyesi için *Yeniden Örgütlenme Raporu*'nu hazırladı.

1996 yılında yirmi yılda bir düzenlenen *Habitat Uluslararası Konferansı*'nın New York'ta iki hafta süren 'hazırlık çalışmalarına' katıldı. Ayrıca Türkiye'deki konferansa *onanmış üye* olarak katıldı. Bu konferansta "Vakıflar Kozası"nın çalışmalarını organize etti. "*İnsan, Toplum ve Şehir*" isimli derleme niteliğindeki kitabın editörlüğünü yaptı.

İşletmelerde insan davranışlarının incelenmesine yönelik olarak değişik konularda gerçekleştirdiği bilimsel araştırmalarına devam etti ve 1997 yılında beş öğretim üyesinden oluşan komisyon değerlendirmesi ve *Üniversite Senatosu*'nun kararıyla İÜ İşletme Fakültesi'nde profesörlüğe yükseltildi, profesörlük kadrosuna atandı. 2000-2006 yılları arasında altı yıl süreyle *Kültür Koleji* okullarında yönetim danışmanlığı yaptı. 2005 yılında bir yıl süreyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin *Stratejik Plan ve Performans Programı* hazırlama çalışmalarına rehberlik etti. Bu süre içinde *Hamidiye Suları AŞ*'de yönetim kurulu üyesi olarak çalıştı.

2005 yılı içinde Dünya Bankası desteğiyle *Türkiye Patent Enstitüsü*nün stratejik planını hazırladı ve aynı yıl *Yeminli Mali Müşavirlik Belgesi*'ne sahip oldu. 2006 yılında İDO AŞ'nin, Sağlık AŞ'nin, Bayrampaşa Belediyesi'nin ve İstanbul İl Özel İdaresi'nin stratejik planlarını hazırladı. 2007 yılında *İstanbul İl Afet Planı*'nı hazırladı ve aynı yıl emekli oldu.

2007-2008 yılları arasında Müstakil İşadamları Derneği, MÜSİAD'a danışmanlık yaptı. İBİDEM "Eğitim ve Danışmanlık Girişimi" adıyla çok sayıda kuruma hizmetiçi eğitim, reorganizasyon projesi, sistem kurma ve sistem geliştirme hizmetleri sundu. Bir yıllık MÜSİAD danışmanlığı sırasında kuruma dört rapor hazırladı. Bu raporlardan birinde hükümette "*Kalkınma Bakanlığı'nın*" kurulmasını önerdi ve iki yıl sonra bu bakanlık kuruldu. 2008 yılında Makedonya'nın başkenti Üsküp'te bulunan *Uluslararası Balkan Üniversitesi*'ne Rektör olarak atandı. Bu görevi dört yıl boyunca yerine getirdi. Görevi sırasında "*Üskübün Yedigözü Fatih Sultan Mehmet Köprüsü*" isimli kitabını yazdı ve bu kitap *İstanbul Ticaret Odası* tarafından 2013 yılında basıldı.

2010 yılında Merkez Bankası'nın stratejik plan ve performans programının geliştirilmesine bir yıl süreyle rehberlik etti, yöneticilere eğitim seminerleri verdi. Bu kapsamda Türk lirası simgesinin geliştirilmesine fikir babalığı yaptı ve stratejik planda yer almasını temin etti. Takip eden yıllarda stratejik plan hedefi çerçevesinde *Türk lirasının* simgesi geliştirilmiş oldu.

2012 Haziran'ında rektörlük süresini ailevî nedenlerle ikinci kez uzatmayarak Türkiye'ye geri döndü. 2013 yılının 27 Eylül'ünde rahatsız olan babasını kaybetti.

2013 yılının Nisan ayında İstanbul Ticaret Üniversitesi'ne öğretim üyesi olarak girdi. 2014 yılında 1 Ocak tarihi itibarıyla *Uygulamalı Bilimler Fakültesi* dekanı oldu ve bu görevi yaklaşık 2,5 yıl sürdürdü. Fakültenin İşletme Fakültesi'yle birleşmesinden sonra 2016 yılının Nisan ayında *Havacılık Yönetimi* bölüm başkanı oldu ve bu görevi 2017 yılının Mart ayına kadar yerine getirdi. 2019 Ocak ayında *İşletme Fakültesi Dekanı* oldu. Bu görevinden Ekim ayında istifa etti. Ticaret Üniversitesi'nden 2020 yılının Eylül ayında 66 yaşında iken ayrıldı ve gerçek mânâda emeklilik hayatına geçti.

Yazarın; Tez Yazım Kılavuzu, İşletmeciler İçin Rapor Yazımı, Bilimsel Yazım, Geçerlilik ve Güvenilirlik, Orta Ölçekli İşletmeler ve Bürokrasi, Doğu Kalkınma Raporu, Homo-İslamicus, Mesleki ve Teknik Eğitim, İş Hayatında Türkçenin Kullanım Sorunları, Üsküp Fatih Sultan Mehmet Köprüsü, Gündük Minare, Kara, Yönetici Gerilimi, Kaleydoskop, Levlâke Lâz, Tekstil 2023 Stratejileri ve Tez Hazırlama Kılavuzu isimleri kitapları vardır. Bunun dışında; Tasavvuf Nedir, Müslüman Psikologların Çıkmazı, Sokoto Dosyası ve İslam Kardeşliği adlı kitapları İngilizce dilinden Türkçeye çevirmiştir. Ayrıca 10 cilt halinde "Kahraman Kardeşlerin Maceraları" başlığı altında yayımlanan ve toplam 2000 sayfayı bulan çocuk romanı çevirileri vardır.

Hüner Şencan, öğretim üyeliği döneminde değişik fakültelerde şu dersleri vermiştir: Davranış Bilimleri, Örgütsel Davranış, Halkla İlişkiler, Psikometri, İletişim Teknikleri, Örgütsel İletişim, Araştırma Yöntem Bilimi, Davranışsal Araştırmalarda Bilgisayar Uygulamaları, Davranışsal İstatistik, Kalite Yönetim Sistemleri, Havacılıkta Kalite, Havacılıkta İnsan Faktörü, Stratejik Yönetim, Stratejik Planlama, İşletmeye Giriş, Yönetim ve Organizasyon, Stratejik İnsan Kaynakları, Seminer, Örgüt Geliştirme.

Şencan, evli ve dört çocuk babasıdır, İngilizce bilmektedir.

Ön Söz

Küçükken bir kaleydoskopum olmuştu. Epey bir süre oynayınca bozuldu. İçindeki rengarenk çiçek resimleri hoşuma gidiyordu. Meraklı biri olduğumdan *bunu yine yaparım* dedim. O yıllarda Lüleburgaz'da oturan teyzelerim el makinelerinde triko örüyorlardı. Kullandıkları yün ipliklerin kartondan yapılmış uzunca masurları olurdu. Gri renkli böyle bir masurayı alarak yeni bir kaleydoskop yapmaya karar verdim.

Şimdilerde torunlarıma aldığım 'renk dürbünlerine' bakıyorum da, küçücük... Eskiden bu oyuncaklar (!) büyük olurdu. Bayağı dürbün gibiydi. Boyları giderek küçüldü, minyon hale geldi. Bu kaleydoskopların içindeki çiçekler ne kadar açacak? Çocuklar ondan bir zevk alabilirler mi?

İlk işim dürbün biçimli masuraya cam kesmek oldu. Geniş tarafına iki cam ve üst taraftaki dar kısmına tek cam. Geniş kısmına iki cam kesiyordum, çünkü iki cam arasına renkli cam parçacıkları koyacak, dürbünü çevirdikçe camlar da hareket edeceği için rengarenk çiçek görüntüleri ortaya çıkacaktı.

İlkokul yıllarında camlarımızı hep kendimiz takardık. Pencerelemizin bir çok camı yamalıydı. Yarıları eski, yarıları yeni. Camın bir tarafı kırılmışsa, kırık olmayan tarafını atmaz değerlendirirdik. Pencerenin sadece bir gözünde üç ayrı parça dahi olmuştur. Camların bitiştiği yere soğuk girmesin diye macun sürer, üstüne de ince şerit halinde gazete kağıdı veya hamura bulanmış şerit bez yapıştırırdık. Bu durum üniversite yıllarına kadar devam etti.

Cam hikayesini anlatmamın sebebi, evimizde her zaman bir cam keseceğinin bulunmasıydı. Babam, ben, hatta annem yama yapmak için çok cam kesmişizdir. Babaeski'den camcı getirmek pahalıya mal olacağından kendi işimizi kendimiz görürdük. Boş iplik masurasının alt kısmına girecek şekilde kartondan bir yuvarlak hazırladım ve sonra onu camın üzerine koyarak elmasla kesmeğe başladım. Kesmek değil de *çizmek* denebilir. Önceki tecrübelerimden biliyorum ki, bir kere çizmek yetmez. Çizginin derinleşmesi gerekir. Üstünden bir kaç defa geçmelisiniz. Hele cam kesicinin elması körelmişse işiniz daha zordur. Camı çatlatırsınız.

Bunu bildiğimden dikkatli çalışıyorum. Bir daha, bir daha... Çizerken yorulayım, ama kenarlarını penseyle küçük küçük kırarken başıma bir belâ gelmesin. Ardından camı ters çevirdim bir de arkasından... Daireyi çizmeniz yetmez. Şimdi daireye teğet gelecek çizikler atmanız gerekir. Böylece, küçük daire şeklinde olan camları çıkardım. Zor olanı, masuranın tepesine konacak küçük camı kesmekti. Bir kaç defa kırdığımı hatırlıyorum, ama sonunda başardım.

Şimdi sıra kaleydoskopun içine konacak renkli camları bulmaya gelmişti. Basit camları bulmak kolaydı. O yıllarda şişeler hafif yeşil renkliydi ama bunlar âdi camlardı. Dürbünün içindeki çiçeklerin güzel açması için canlı renkleri olan camlara ihtiyacım vardı. Kan kırmızısı, mor, çağla yeşili, süt beyazı, göztaşı mavisi, turuncu ve mümkünse siyah. Ne kadar fazla renk olursa çiçeklerin o kadar güzel açacağını farkındaydım. Beş on günüm renkli cam aramakla geçti. Mahallede geziniyor, her yere bakıyor cam arıyordum. Yurt dışından getirilmiş şişelerin, yabancı eski cam küllüklerin, kristal vazo parçalarının peşindeydim. Hayatımda cam benim için hiç bu kadar değerli olmamıştı. Bulamıyordum. Âdi camlarla yapılacak bir kaleydoskopta açacak çiçeklerin gözümü ve ruhumu şenlendirmeyeceğini düşünüyordum. Sonra bir iki tane kaliteli renge sahip cam bulduğumu hatırlıyorum.

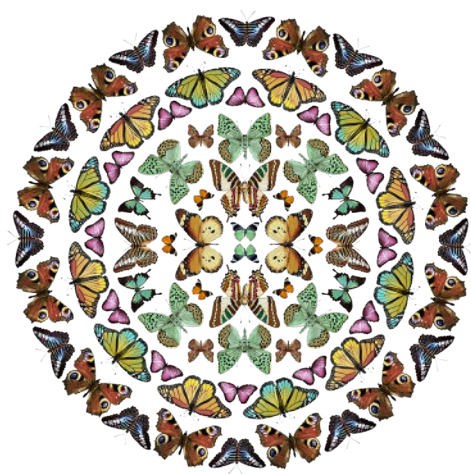
Renkli camları dürbünün içine yerleştirmek daha zormuş. Büyüklüklerinin aynı olması gerekiyormuş. Ne çok, ne az... Ne sıkışık, ne de gevşek... Uğraş, uğraş, günlerim kaleydoskopla geçiyor... Geniş camları masuranın ağzına tutturmak bir başka dert. Sonunda ortaya bir şey çıktı. Çiçekler açmaya başladı. Çiçekler açıyordu ama ben yine memnun değildim. İstedğim gibi olmamıştı. Koyu kırmızının yanında saydam bir cam parçası iyi durmuyordu. Çiçeğin kanatları gözümü ferahlatacak genişlikte değildi. Arada camlar takılıyor, tutukluk yapıyordu. Böyle bir durumda kenarına-köşesine vuruyor açılmasını sağlamaya çalışıyordum. Bu arada tesadüfen, mesela *mavi* renkli bir cam bulmuşsam ön kapağını açıyor onu da diğerlerinin yanına ilave ediyordum. Dinamik bir kaleydoskop oldu.

Renk dürbünü yapma heyecanım giderek azaldı. Ne kadar iyi becerdim bilmiyorum... Dürbün orada, öylece duruyordu. Arada bakıyor, fakat beğenmiyordum. Çok zaman geçti, olayın ayrıntılarını unuttum. Muhtemelen bir süre sonra, o da tarihin oyuncaklar çöplüğünde yerini bulmuş olmalı.

Hüner Şencan

İçindekiler

İbrik / 1
AlaPuli / 9
Üle Beyaa / 21
Abdülğafur Hoca'nın Kardeşi Abdülaziz / 27
Elif, Aluf, Alup, Alpullu / 33
Ayvan Saray, Ayvân-e Kesrâ / 37
Pileus, Pilos, Pylos / 41
Alpu-Kirûbu / 65
Baktî / 79
Devi / 97
Mürşide ve Müşâhedât / 105
Nurculuk Felsefesi / 117
Kapı ve Bağlıları / 129
Canıma Tâk Değdi / 141
Ka / 147
Okra, O'Kara / 159
Kara Besem / 165
Alpu-Dampu / 171
Hû Allah Alpullu / 175
Pal, Palli / 181



İbrik

İbr; *işbirliği yapan, uyumlu, nazik, dengeli, arkadaş canlısı, düşünceli, diplomatik* gibi anlamlara geliyor. İbr, iyi bir dost... Genelde, yalnız kalmayı sevmeyen biri... Fakat iki farklı İbr var. Başkalarından bütünüyle bağımsız hareket eden tip ve aşırı derecede diğerlerine bağımlı olan...

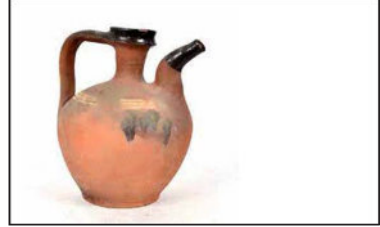
Merak ediyorum, dünya İbr sözcüğünü nasıl karşılamış, nasıl anlamış.

İbr, uykusuzluktan tükenmiş olan... Sürekli uyanık ve tetikte. “Ve kalbimi kırmak için daha ne kadar vereceksin...”

İbr, bir bulut, bir yağmur...

Ruhun bulutların engin maviliğine yükselmesi, uzaklarda görünmez bir nokta haline gelerek gözden kaybolması.

Tanrı'ya kul-köle olan, dâimî surette ona ibadet eden.



Sığırların yediği bir ot türü.

İbr, Asl'a ait olup tüm yeşil otlara rengini veren *tuzkû* cevheri... Tuz minerali veya Asl'a ait olan bir öz... Tuzku *yeşil* ama bildiğimiz türde değil. Kutsal toprakların camını opak yapan ve antimon içeren camsı bir malzeme. İbr; saydam, şeffaf... Beyaz renkli... Cam göbeği yeşili ve aynı zamanda mavi... Kristal de denebilir. Billurdan yapılmış cam bir kâsenin renkli ışıklar saçmasına benziyor.

İbr, sedef... Abanoz rahlenin yüzüne 'kakılmış' özel bir malzeme. Beyaz gibi görünen sedefin gönlü okşayan sıcak renkleri.

Kaleydoskop

Rah, rahle, ruhlet sözcükleri “terk eylemek”, “bırakmak” anlamında. İbr ile Rah ‘ın anlamları aynı..... İbr; *rah* demek veya *ruh*...

İbr’den geldik, İbr’le birlikte yaşıyoruz, dönüşümüz, İbr’e... Analog göstergelerin oynak yelkovanına bu yüzden olmalı *ibre* demişler. Sıfır noktasından başlıyor, ortalarda bir yerde epey bir süre dans ettikten sonra ‘bozuluyor’, sıfır noktasına geri dönüyor.

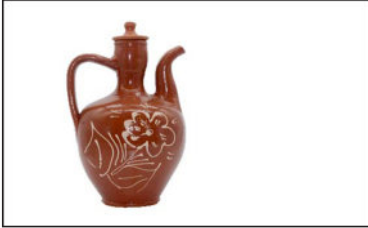


İbr; Birakan ve bırakılan şey... Bir süre sonra “bark” sahibi olan... Zaman içinde İbr’i idrak ederek aydınlanan... En sonunda bedenini bırakan... Bırakmak zorunda kalan ve tekrar İbr haline dönüşen...

Bir İbr var ve üflenen bir başka ibr/rah/ruh daha...

Evreni *barlandıran* ibr’ler tüm yaratıklar... ‘Barlık’ içinde yaşayan insanlar, mahlukât... Derin bir tefekkürle ibr olduğunun idrak edilmesi ve bu nedenle Bari’ye/İbr’e teşekkür etme eylemine yönelme... Rızâ-i İbr için.

İbram, Abram, İbo, Abduh, Abdah, Apo gibi asûde ve halisâne bir yaşantıya sahip olmak, bir yerde İbr’e ödenen varlık vergisi... Boyun borcu, şükran sunumu.



İbram davranışlarına sahip olma, deryâdan bir katre mesabesindeki dünyasal ibr’in *Semâvi* (gökyüzü anlamında değil), *Bilimleyen Âlem’deki* İbr’in yüceliğini kendi bünyesiyle temsil etme sorumluluğu... Onun cömertliğini, bağışlayıcılığını, vericiliğini, adaletini, dürüstlüğünü... Mademki İbr’den geldik, İbr’in rengini yansıtmak zorundayız, inancı.

İbr bir kök mü, yoksa küçültülmüş bir isim mi bilmiyoruz, fakat çok da önemli değil. Elimizde aynı aileye ait birbiriyle ilişkili bir yığın sözcük var: Bar, Baru, İbr, Abr, Abram, Abraham, İbrahim, İbo, Abhra, Bahar, Bihar, Buhar, Ber, Beru, Boru, Beri, İbar, İpar, Par, Parmak, Bâri, Bur, Bul, Bal, Bâll, Bâli, Balla, Belle, Bela, Belli, Balı, Bel, Bir, Birr, Berrin, Berra, Berat, İbra, Ver, Veren, Biren, Birinci, Vrincy, Var, Vur, İbrik, Brik, Briç, Berkirmek, Burkmak, Burk, Burak, Burgu, Birak, Barak, Virak...

‘Literal anlam’ yüzeyle kalan, ilk bakışta görünen ve herkes tarafından bilinen içerik, demek... Sözlükler literal anlamlar üzerine bina edilir. Onlar yaşayan anlamlardır. Türkçe sözlüklerde bazı kelimeler için *eskimiş* tanımlamasının yapıldığını görüyoruz. Bu sözcükler elli, yüz yıl sonra tedavülden kalkacak ve muhtemelen kitaplardan çıkarılacak... Literal anlamlar, çoğunlukla türetim işlemi sonucu yeni bir muhteva kazanmış olan sözcükler... Kökle bağlantısını kopararak bütünüyle başka bir elbise giyen, başka bir kılığa bürünen... Literal anlamların ortaya çıkması doğanın kanunu... Hiçbir yerde sona ermeyecek olan İlâhî bir süreç.



Biraz dikkatli bakılırsa “literal anlamın” olguyu tam ve bütün olarak kuşatma özelliğine sahip olmadığı görülür. Literal anlamlar belli oranda “eksiktir”. Kökten sapma kaçınılmaz olarak “eksikliğe” yol açar. Literal anlamla çalışıldığında “taş gediğine” tam oturmaz, köke ihtiyaç duyulur.

Biri çıkısa da, bize “kök şudur” dese...

İster istemez kâseye aldığımız akraba kelimelerden oluşan “anlam yumağına” yöneliriz. Etkileşimler, tezatlar, uyumluluklar ve mecazlar curcunasından kendimize göre “yeni bir anlam” üretmeye çalışırız. Bu da bir “türetim” faaliyeti olduğuna göre, sonuçta o da “eksik” kalmaya mahkum... Ancak “yeni eksik” mevcut “literal anlamlardan” daha iyidir. İbr ve İbrîk sözcüklerine “yeni eksik” gözüyle yaklaşmam, birilerinin el atmasından önce bir ön alma denemesi...



Abhra, Sanskritçede semâ veya gökyüzü anlamına geliyor. Tanrı Şiva’nın lakabı imiş. Şöyle bir cümle kuruluyor: “Ey Şiva! Sen kendi meskenine sahip olan yüce bir parlaklık, yüce bir gök kubbesin, Abhra’sın. Sen ilk Varlık’sın, hareketsiz, görünmeyen, sonsuz formların kaynağı, ebedî, beşere ait niteliklerden berî olan... Her şey yalnızca senden olmuştur.”

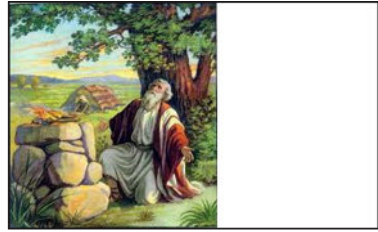


Abhra [Abrı]’nın diğer anlamları: “Kâfur”, “altın”, “sıfır”, “şifre”, “giz”, “safır”, “bir şeyi yapan”, “bir yerden bir yere giden”, “ap-su”, “suların sahibi”, “Tanrı olarak kabul edi-

len sular”, “sahip olan”, “kendisinden olunan”, “yağmur zerrecelerini taşıyan bulutlar”, “sulara hükmedip onları taşıyan”, “yağmurlu havaların sahibi”, “toz zerrecikleri”, “talk tozu”, “çok yükseklerde olan”...

İbr veya Abr, büyük oranda “yükseklik” ve “sular” bahsiyle ilgili... Bu yüzden pişmiş topraktan yapılmış o küçük kaba “ibrik” adı verilmiş. Yirmi, yirmi beş santim yüksekliğinde tombak bir gövdesi ve su dökmek için kıvrık lülesi olan bir kap. İbrik, Abr’dan kinâye ve lâhûtî anlamlarla yüklü...

Sokak çeşmesi ve şehir su şebekelerinin bulunmadığı 1960’lı yıllarda camilerde sadece şadırvanlar ve ibrikler vardı. Evlerde de aynı şekilde. İbrikler su sürahileri idi. Abdest alma kabı, ayak yolunun olmazsa olmazı, sıcağın kavrulan harman yerlerinde hararetle başımıza diktığımız küçük su testileri...



Sırlı-sırmalı, küçük veya duruma göre biraz büyük olan bu kaplara “su” konduğu için “ibrik” denmiş. İbr+ik, *suyu taşıyan* demek. İnsanın *ibr* olması, *alak* sözünden mülcem. Neticede bedenimiz, yüzde altmış oranında sudan mamul değil mi?

İbr, Tanrı demek.. İbr, üflen, fışkırtılan su veya ruh anlamında.. İbr sudan mamul olan insan.. İbrik; susuzluğu gideren, insanın yüzünü, elini ayağını, vücudunu yıkayan metaforik bir simge.

İbr’den geliyoruz, İbrikten su içiyoruz, İbrikle abdest alıyor, İbr’e yöneliyoruz. İbr yükseklikle ilgili olduğundan namazlardaki “kıyam” bir İbr duruşu. Kıyam, aynı zamanda kıyametle ilgili ve ona “Has-duur” duruşu deniyor... Bar, Bura veya Biir duruşu.



Dik dur ve düşün... Nasıl yaratıldığını idrak etmeye çalış... Her namaz, kendisinden geldiğimiz İbr’e yönelerek nazarında iyi insan olduğumuzu kanıtlama veya ‘ibra olma’ başvurusu.

İbr ile yaşıyor, çoğalıyor, Bâri’ye/İbr’e hamd ediyoruz. İbr’den kopan bir küçük kâfur olan ibr’in ömrü çok kısa... İbr’in evreni yarattığı ilk zamandan, yani “büyük bum’dan” bu yana geçen on beş

milyar yılla karşılaştırırsak 70-80 yıl, yedi-sekiz saniye gibi bir şey. Bir toz zerresi olan “ibr” yedi sekiz saniye sonra tekrar “İbr’e” dönüşüyor.

Ve İbrik yine sahnede... Doğduğumuzda yanı başımızda idi, öldüğümüzde mezarımızın üstünde.

Cemaat mevtayı gömmüş, son bir gayretle etrafı topluyor. Kenarda-köşede kalmış topraklar küreklerin yan tarafıyla sıyrılarak mezar tümseğinin çukur kalmış olan yerlerine konuyor. Dört bir tarafı düzgün olsun isteniyor. Hoca, vakit kaybetmeden yüksek sesle Yâsin suresini okumaya başladı... Uğurlamaya gelen cemaat yere çömelip derin bir huşu ile okunan ayetleri dinliyor. Mevtanın oğlu, tümseği düzeltmekle meşgul... Elindeki kürekle mezarın



üzerine boydan boya uzanan bir ark yapmaya çalışıyor. Yanında iki kişi daha var. Düzgün hale getirmeye çalıştığı bu arkı niçin yapıyor, bilmiyor. Diğerleri de öyle. Yaşlı zat, alçak bir sesle “Oraya ibrikle getirilen su dökülecek” diyor. Mezarın başında kalmış iki üç komşu pür dikkat vazifelerine odaklanmışlar, görevi bitirmek istiyorlar.

Yeni yapılan mezar yatık bir *Bar* veya *İbr*. Yedi-sekiz saniye ayakta kalabilen ‘Abr’ adlı mihrabın yere düşmesi.. Yani, küçük ibr’in membaı olan İbr’e geri dönmesi, yeniden ona kavuşması...

Mahalleden bir çocuk mu, torunu mu, yoksa akrabası mı, belli olmuyor. Kulpuna mavi renkli bir havlu sarılmış toprak bir ibrikle orada bekliyor. Cemaatten iki kişi mevtanın baş ve ayak şahidelerini çakarken oğlu çocuktan ibriği alıyor ve içindeki suyu mezarın bir başından diğer ucuna gezdirerek açtığı arkin içine döküyor. Kimse bu törenin anlamını bilmiyor... Merak da etmiyorlar. *Nuh nebiden gelen*, diye bakılıyor... Çiçekler açsın, toprak daha iyi yerleşsin, mevtanın ruhu ferahlasın, ruhu aziz olsun, diye değil... Yaşlılar belki biliyordur ama, çıt çıkmıyor. “Öğrenirsin” deyip geçiştiriyorlar.



Herhalde, o günlere yaklaştım.

Anlıyorum ki, mezar tümseğinin üzerine yapılan o uzun ark insanın, insanlığın, “yaratılış prensibinin” omurgası... Mezar tümseği mecaz anlamda insanı, ark ise onun bir zamanlar *dik duran* omurgasını temsil ediyor.



Omurga ve omirlik İbr anlamında... İnsanın kendisi İbr ve onun içinde onu dik tutan bir başka İbr... Bilinen kemik dizisi ve sinir hücrelerinin ötesinde...

Çok enteresan, bitmiyor, o omuriliğe bağlı başka bir İbr daha.... “İbr’ler içinde İbr” gibi bir durum çıkıyor ortaya.

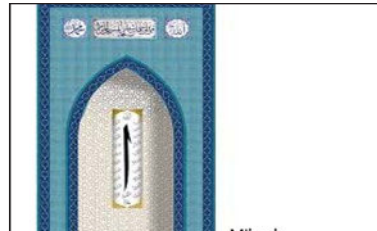


Bizi yaratan İbr; doğum hadisesi İbr; varlığımız İbr; üreme isteğimiz İbr; varlığımızı kime borçluyuz sorusunun cevabı olarak ibadet etmemiz İbr; ölümümüz İbr; baş ve ayak ucumuza kakılan uç kısımları tırtıklı tahtalar İbr; mezarımızın üzerine açılan ark İbr...

İbrik felsefesine vakıf olmak için emekli olmam mı gerekiyormuş. Mahalle-den yaşlı amcanın, ibriği mezar tümseğinin ortasına yerleştirirken söylediği söz geliyor aklıma. *Bir gün öğrenirsin...* Tombağı neredeyse gözümün içine giren o İbrik meğer tüm İbr’lerin mecmû’u imiş... Her ne surette olursa olsun tüm İbr’lerin, Abr’ların tecessümü olarak...

Duyguyla yüklendim.

Kısa zamanda topaktan yapılmış bir İbrik bulmam lazım.





Mezar şahideleri

الْبَارِي

Al-Bari

THE EVOLVER
He who creates all things in proportion
YA-BARI

If a women who desires to give birth, but cannot ,
fasts seven days, and each day at the breaking of
the fast (iftar) she repeats these three names
twenty-one times, breathes into a glass of water, and
then breaks the fast with this
water, Allah will bless her with a child.

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ بِكَرَمِكَ وَرَحْمَتِكَ اَنْ تَجْعَلَ لِيْ وَلَدًا
مِنْكَ بِرَحْمَتِكَ اِنَّكَ اَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ بِكَرَمِكَ وَرَحْمَتِكَ اَنْ تَجْعَلَ لِيْ وَلَدًا
مِنْكَ بِرَحْمَتِكَ اِنَّكَ اَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ بِكَرَمِكَ وَرَحْمَتِكَ اَنْ تَجْعَلَ لِيْ وَلَدًا
مِنْكَ بِرَحْمَتِكَ اِنَّكَ اَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ

El-Bârî

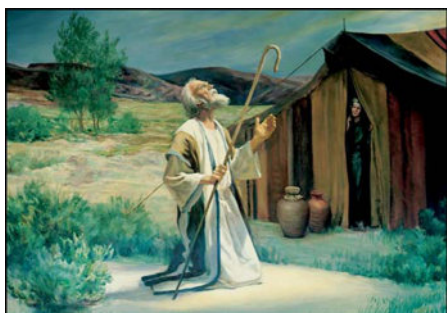
Her şeyi orantılı olarak,
olması gerektiği gibi yaratan

Bir kadının istediği halde çocuğu
olmuyorsa

Yedi gün oruç tutsun,
iftarda

El-Bari Celle Celalühü'ü

21 defa okuyup bir bardaktaki
suya üflesin, orucunu bu suyla
açsın Allah'a dua etsin.



AlaPuli

Ala: (1) Ret etmek, karşı çıkmak, düşmanlık. Düşmanlık kaynağı. Hoşgörüsüzlük. Hoşlanmama. Hoşlanılmayan, hoş karşılanmayan. (2) Akrebin kuyruğundaki iğne. Sarı orfiment (yellow orpiment) minerali. (Kittel, 1894)

Uzak Doğu ülkelerinde ve Sanskritçe-
de *Ala* sözünün değişik anlamları var. Bunlar-
dan birinde, ‘ala’ kelimesi *verimlilik* ve *bereket*
sembolü olarak ‘erillik’ simgesiyle ilişkilen-
diriliyor. Aslında erillik ve dişilik ikisi birlikte
ama *erillik* ilkesi sanki bir adım önde gibi...

“Ala”, metaforik olarak *güçlü* veya *er-
keksi* anlamında. Güçlü olup üreten, de-
mek... Âlâ-Puli, “Güçlü Puli”... “Mükemmel
Puli”...

Ala, erkekle birlikte olan şey. Onun güçlü olan
özelliklerine atıfta bulunuluyor. Ala’nın sarı
orfiment mineraline benzetilmesi, bu taşın
sarı / altın renginde bir boya (Puli, Buli, Bal)
çıkarılıyor olması nedeniyle...

AlaPuli suyu ve bereketi bol olan yer demek.
Yazında Puli sözcüğüne değişik anlamlar
veriliyor. Genelde *bereket* maasında ve dişilik
prensibiyle ilgili. Ala sözünü ‘güçlü’, Puli sö-
zünü ‘bereket’ olarak değerlendirebiliriz.



pul, *adj.*, sour [Ta. Ma. Ka. *pulī*
acidity, sourness, Tu. *puli*, Te.

Puli: Ekşi, asitli

many derivations from p u ḍ :—*pu*, ‘to bloom’;
pūval, ‘blooming’, or ‘reddish colour’; *pul*,
‘grass’ or ‘a tiger’; *pua*, *pāa*, ‘any metal’, or
‘gold’; *pulāri*, ‘the dawn’; *pulī*, ‘yellowish colour’, or
Pu: Çiçek açmak, Puli: Ot, çimen

पुल **pul**, cl. 1. 6. 10. P. *polati*, *pulati*, *pola-
yati*, to be great or large or high, to be piled or
heaped up, Dhātup. xx, 11; xxii, 61.

Pula, mfn. extended, wide, L.; m. horripilation
(see under *pulaka*), L.; N. of an attendant of Śiva,
L.; (ḍ), f. the soft palate or uvula, L.; N. of a

Pul: Büyük, geniş yüksek, tepe olmuş.
Pula: Uzatılmış geniş. Şiva’nın müridi
Yumuşak tabak veya Uvula, avula

Kelimede Puli morfunun yer alma nedeni Pancarköy ile Alpullu arasında dört-beş kilometre uzunluğundaki alanın her iki tarafının tepelik; orta bölümünün ise düz, dar-uzun bir vadi şeklinde olması. Puli, vadi ve dere ikilisinden kaynaklanan bir söz olabilir.

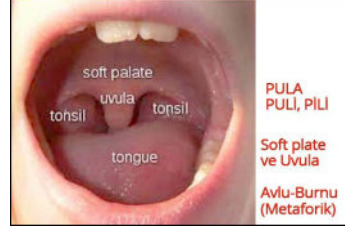
A typical Tibetan monk garment is made of pulu of deep red color.

agricultural areas usually wear robes made of pulu , or woolen fabric

Men and women both wear long red robes made of pulu , a type of wool fabric

Some Tibetans believe that the water in the river is the princess's tears

Bölgedeki kepir ve hemen altında yer alan sarı toprakların özelliğı nedeniyle yağmurlu havalardan sonra derenin ofrimen veya arsenik reğinde bulanık aktığını biliyoruz. Bu yüzden Ala-Puli 'bulanık dere' sözcüğüyle de tanımlanabilir. Pancarköy Deresi hiçbir zaman berrak akmamıştır. Bulanık akan dere ve Puli görünümlü uzun vadi....



Ala ve Puli sözcüklerinin bir başka açıdan evlilikle ilgili olması halkın dilinde onun *damat-gelin* ikilisi olarak görülmesine neden olmuştur. Ala, *damat* anlamında ve *Puli* kırmızı duvak, kırmızı gelinlik veya gelinin bizzat kendisi...



Ala'yı çiftçi; Puli sözünü uzun-dar vadi toprakları olarak anlayabiliriz. Veya Ala ; yeşillikler, meyveler, çiçekler, koyun-kuzu ve sığır varlığı iken Puli, dar-uzun vadi topraklarına işaret ediyor olabilir.



Eski tarihlerde yerleşimlere ad verilirken buraları Tanrı ve tanrıçanın ihsanı olarak görüldüğünden Ala, erkeklik (faillik) ilkesi gereğı Tanrı'yı temsil ediyor. Puli kelimesi ise yeryüzünü veya Tanrıçayı...

PULLU

Sözcüğün kökeni: PUL

Yuvarlak olan anlamında. Bir çok kelime üretiliyor ve farklı anlamlar veriliyor. Fakat örtük planda PUL sözcüğü varlığını devam ettiriyor.

PULI, PULU, PULLU, PULA, PULAKA PULAKI

Varyant anlamlara takılmadan PUL üzerinde odaklanmak gerekiyor.

Toprak, arazi, tarlalar, bağ ve bahçeler her zaman kadını, tanrıçayı temsil etmiştir veya cenneti. Kadınların ayağı altındaki toprak cennettir.

Bu yönden bakıldığında AlaPuli “Tanrı’nın Cenneti, Tanrı’nın tanrıçası, Tanrı’nın âbâd ettiği topraklar, Tanrı’nın evi, anlamında... Tanrı’nın yüzüne baktığı yeşil bölge.



Budistlerin giydikleri kırmızı (veya sarı) elbisenin sembolik bir anlamı var... Kırmızı ve sarı renk “haramı”, “mahremiyeti” temsil eder.

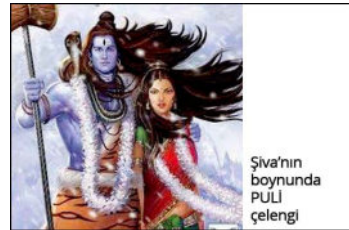


Kırmızı-Sarı veya kırmızı-beyaz Tanrı’nın / Tanrı-tanrıça birlikteliğinin rengidir. Cinsellikten uzak olan Budist rahipler ve Budist inanca sahip olan diğer insanlar bu renkle Tanrı ve tanrıçayı yücelttiklerini düşünürler. Sarındıkları kırmızı renkli kaba yün elbiseye, rubaya Ala-Puli denir.

Kırmızı kumaş... Kırmızı takke, kırmızı baş... Kırmızı duvak... Kırmızı gelinlik...



Ala hem ‘kırmızı-beyaz’ anlamına gelir, hem de ‘Tanrı’..... Ala, eril organdır.... Ala, denizlere, okyanuslara açılan bir nehir.....



Ala-Puli kırmızı bir elbise, kırmızı bir kumaştır ama aynı zamanda yaratma prensibinin örtüsüdür. Yaratılış suyunun..... Kan’ın..... İlâhi cevherin.....

Ala-Puli, Tanrı tarafından üflenen ruhun ‘kutsal bürgesidir’.

Trakya’da böyle bir fikri, oturmuş da kim düşünmüş olabilir? Hiç kimse..... Mümkün değil.....

Ala-Puli ve benzeri adlandırmalar “kültürel



Kaleydoskop

öge taşınmasına” dayanan isimler. Göç edilen eski bölgelerden getirilen, taşınan... Veya kültürel müktesebât nedeniyle belirli bir görünümüne sahip olan topografyaya yakıştırılan tanımlamalar...

İnsanlar yaşadıkları eski bölgelerde öğrendikleri kültürel bakış açılarını göç ettikleri yeni yerlere taşıyorlar ve adlandırmalarda bu bilgilerden yararlanıyorlar.

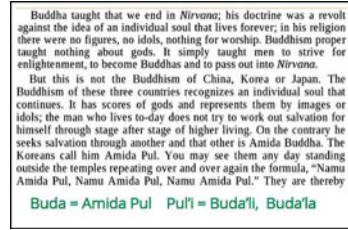
Peki, eski özgün yerlerinde yaşarlarken bu isimler nasıl ve niçin konmuş olabilir? Yine inançların, kabile adlarının, öğrenilmiş kültürel tanımlamaların coğrafyaya veya topografik özelliklere aktarılması, uyarlanması suretiyle...

Bir bölgedeki coğrafyanın eski yerlere benzer olması, göç edilen topraklara kabile adlarının verilmesi veya kültürel birikimle kazanılan bilgilerin yaşanılan coğrafyanın belli bir şekilde tanımlanmasına neden olması...

Bu adlar Trakya'ya Orta Asya'dan, Tibet'ten veya Hindistan topraklarından taşınmış olabilir. Bengal, Tamil-Nadu ve Kerala bölgeleri etkili gibi gözüküyor.

Milattan önceki tarihlerde Trakya topraklarına göç eden kabileler karmaşık gruplar... Orta Asya ve Hint topraklarındaki dört farklı kast'tan ve kast dışı bırakılan “dokunulamayacaklar” sınıfından kişiler gelmişler. Özellikle, bu son gruptaki insanların ayrımcılık, yok-sulluk, savaşlar nedeniyle sürekli Batıya göç ettiklerini biliyoruz.

Orta Doğu'dan, Orta Asya'dan ve Hint topraklarından Küçük aileler halinde bin yıl gibi uzun bir zaman dilimine yayılan sessiz bir



göç...

Anadolu'ya Tibet'ten, İran'dan, Suriye'den gelmiş olsalar da asıl merkezleri Hindistan ve Çin'in Uygur bölgesi.

Bir çokları kölelikten kaçmışlar. Ezilmekten... Bir çokları da savaşların sürüklediği, yerlerinden-yurtlarından ettiği çaresiz insanlar.

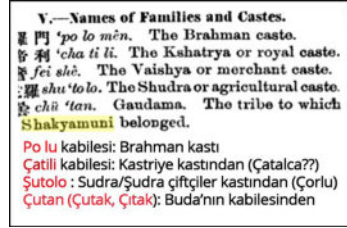
Büyük kesimi Buda dinine inanmışlar, İndra'yı Tanrı olarak görmüşler. Onların kimi zaman Brahman olduklarını görüyoruz. Kimi zaman da tanrı Şiva'nın peşinden sürüklenmişler. Cinsel yaşamları günümüzdekinden farklı. Daha serbest, çok eşliler ve biraz da ilkel denebilir. Trakya topraklarına göç eden karmaşık yapıdaki bu insanların bir kısmı Afrika kökenli nomadik aborjin topluluklar...

Trakya'ya yerleştikten sonra bin yıllık süreçte başka topluluklarla karışarak eski kimliklerini kaybetmişler.

Bu insanlar Orta Asya ve Hint topraklarındaki arkaik yaşam biçimini ve nomadik kültürleri Anadolu topraklarına, Trakya'ya taşıyan ilk öncüler... Selçuklulardan çok önce Anadolu'ya ilk gelen kişiler.

Hindistan'da ve yol güzergahı üzerinde oluşturdukları Ala-Puli, Ala-Piye gibi köy ve kasaba adları özgün dini inançlarının, kabile adlarının, kökenleriyle ilgili düşüncelerinin, doğaya bakış açılarının, evlilik töresi, âdet ve geleneklerinin bir sonucu.

Ala-Puli köken itibariyle Hint topraklarında mayalanan Budizm ve Hinduizm kültüründen beslenen bir isim.



Kaleydoskop

Bilmiyoruz, ilk göçmenler Trakya'ya Suriye'den de gelmiş olabilirler, Tibet'ten de... Veya Kafkaslardan... Galiba, en doğrusu 'dört bir taraftan'...

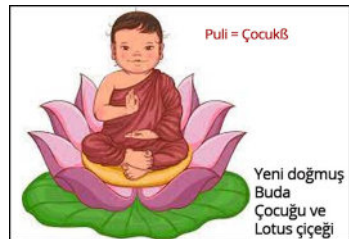
Bir takım kanıtlar ve işaretler geç dönemde Hint, Tibet ve Orta-Asya topraklarından "dokunulamayacaklar" şeklinde değerlendirilen insanların Trakya'ya göç ettiklerini gösteriyor.

O dönemde "dokunulamayacaklar" ve "diğer kast gruplarına mensup olan insanlar" hep birlikte gelmişler. Bu kişilerden bazıları Budistler ve bazıları da Müslüman....

Etnik kimlik itibariye Türk, Moğol, Tatar, İranlı, Afganlı, Hintli... Hangi devletin tebasına mensup iseler kendilerini öyle tanımlayan... Karışık bir yapı, karışık oluşumlar... Farklı etnik kimliklere sahiplermiş gibi gözükseler de Türkçe sözcüklerin çoğunlukta olduğu Sanskritçe denen bir dili konuşuyorlar. Sanskritçe ama "Türkçe Sanskritçesi"... Bu şekilde tanımlayabilirim...

Müslüman Türkler aralarında bulunan dokunulamayacaklara "en alttakiler" muamelesi yapmamışlar. "Hep birlikte, geçinir gideriz" demişler. Zaman içinde dokunulamayacaklar İslamiyet'i seçerek Müslüman olmuşlar. Müslüman olmalarına karşın yine o eski serbest, güñübirlik yaşama alışkanlıklarını sürdürmeye devam etmişler. Zaman içinde kozmopolit, karma, serbest, bağımsız bir yaşam felsefesi geliştirmişler.

Pancarköy'ü, Sinanlı'yı, Babaeski'yi, Nardırlı'yı, Lüleburgazı, Mandıra'yı, Pavli'yi mutemelen milattan önce iki yüzlü yıllarda Orta Asya ve Hint topraklarından göç eden



ve Sanskritçe Türkçesiyle konuşan o yanık benizli insanlar kurmuş. Günümüzde “buğday benizli” dediğimiz kişiler...

Sadece Alpullu ve çevre köylerini değil, bunun yanında Tuna Nehri'ne kadar uzanan diğer yüzlercesini, binlercesini...

Rum olarak tanımladığımız Yunanlıların bölgeye gelip yerleşmeleri çok sonra. Aslında, onlar da Hint topraklarının insanları ama Adalarda ve Yunanistanda başka bir mayalanma oluşturdıkları için biz onları Rum / Romalı olarak görüyoruz.

Osmanlı Trakya'yı feth ettiği zaman Orta Asya ve Hint'ten gelen ilk göçmenlerin torunları yüzlerce yıl öncesinden beri zaten oradaydılar. Onlar Türkçe-Sanskritçe konuşan eski toplulukların, eski kavimlerin çocuklarıydı...Çabuk anlaştılar, kaynaştılar.

Trakya topraklarına milattan önce iki yüzlü tarihlerde göç eden Traklar, bugünkü anlamda Alevi değillerdi ama Budist Baba'lara, tanrıça olarak gördükleri kadın Babuna'lara, taştan yapılmış Tanrı ve tanrıça heykellerine, Stupa, Puli adı verilen dikitlere tapıyorlardı.

Baba veya Babuna olarak değerlendirdikleri ulûhil insanların hepsi Buda'yı yücelten azizlerdi. Buda'nın izinden giden kutsal insanlar. Bilmiyoruz, belki de “Bolluca Nine” bir ‘Babuna’ idi... Baba-Eski'ye adını veren bir ulûhe... Veya Baba-Eski'ye adını veren çok sayıdaki “babalardan” biri.

Değişik kastleardan Hint kabileleri, Orta Asya'nın kırgız, Moğol, tatar, özbek, uygur kabileleri bin yıllık tarihi süreçte sadece



Ala	Puli'nin	Pul ile ilgili olan
Bar - Kol	Bereketi	Pul
Baston	suyu, balı	Pullu
Mısır koçanı	yeşilliği	Bel
Buğday başağı		Belli
Nehir		Berdi
Dere	TERMINOLOJİ	Verdi
Damat		Gelin
Ağaç	Kulik'in "Kule"	Kule-Kulik
Dag	olarak tanımlanması	Kırmızı
Beyaz	Buda'nın tantrik özel	Deniz
Sütun	Nirvana oturuş	Göl
Stone	yönteminde	Okyanus
Taş	dolayı	Tarla-Arazi
İstan		Yeryüzü

Kaleydoskop

Trakya'ya yerleşmediler. Romanya'ya, İtalya'ya gittiler. Fransa ve İspanya'ya uzandılar. Ve oralandaki topraklarda da başka başka AlaPuli adlı yerleşim yerleri kurdular.

Dahası, onların uzak torunları, bu ismi kuzey ve güney Amerika'ya taşıdılar. AlaPuli adı artık her yerde...

Düşününce...

İki bin yıllık tarihi süreçte köprünün altında çok sular geçti. Dünya değişti. Kavramlar başka başka anlamlar kazandı.

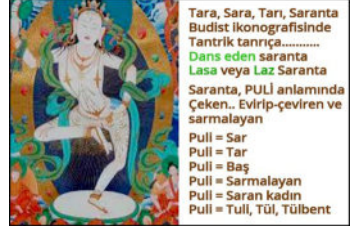
AlaPuli'yi çok renkli bir kaleidoskop olarak değerlendirebiliriz. Her kültürün AlaPuli anlamı o kültür açısından doğru ve değerli... Ne manaya geldiğini tartışmanın anlamı yok.

Benim için Alpullu, *kırmızı duvaklı gelin* demek... AlaPuli verimlik ve üretkenlik... Cennetin güzelliği... Çeşitli tonlarıyla gözümüzü okşayan serapa bir yeşillik... Tanrı'nın ihsanı dereler ve nehirlerle bal-şeker kokan verimli topraklar anlamında...

İlgili bazı kelimeler ve anlamları

Ahala, Ahali, Hala, Hâle, Ala, Âla, Ayla, Aile, Ohel, Ahl, Ehl, Ehli, Ahla, Alla, Elle, Ello, Allo, Olla: Evlilik. Ev-Barg (Bark) sahibi olmak. Ev, Hane, Mesken. Evlilik çadırı. Evlilik tentesi. Evlilik cuppası, kubbesi. Evlilik kabı, kebe'si, kâba'sı, kâbe'si. Mutlulukla oturulup yaşanılacak yer. Mutluluk toprakları. Aile. Geniş aile. Oba. Kabile. '....nın soyundan gelenler', Hâle. Işık çemberi veya dairesi.

İlah. Tanrı. Tanrı'nın ve tanrıçanın toprakları.



Cennet. Sulak, Sulu. Tanrıça. Kadın, gelin, kız. Alan şey. Kırmızı. Kırmızı gelincik ve kır çiçeklerinin çokça bulunduğu yer. Kâm alınacak yer. Dolunay parçası. Âlâ yer. Çok iyi bir yer.

Zahire hasat edilecek iyi bir yer. Daganca. Daganca yeri. Döğenci yeri. Düğün yapıp evlenilecek yer. Bereket, verimlilik, doğurganlık. Tahıl Tanrıçası Dagan'ın yeri. Dogancalı.

Dügüncülü. Dügüncü'lerin, çalgıcıların yeri. Zurnacıların yeri.

Zayıf, hasta.

Ala. Ala ("banyan"), şilpaşāstralar olarak bilinen şilpa (sanatlar ve zanaatlar) ile ilgili metinlere göre tanımlanan, Hindu ikonografisinde yaygın olarak görülen bir ilahın çeşitli "niteliklerinden" (āyudha) veya "aksesuarlarından" birine atıfta bulunur. Şilpa metinleri çiçekler, hayvanlar ve müzik aletleri de dahil olmak üzere çeşitli aksesuarları *āyudha* veya *karuvi* gibi geniş bir başlık altında sınıflandırmıştır. Örneğin tanrılarla bağlantılı olarak bulunan veya tanrıların elinde tutulan meyveler *Ala*'dır. (Wisdomlib, 2021)

Albai, Albaiye, Allama: Babalar. Babaların yeri. Öğreticilerin yeri.

Alabar, İlbar: Yüksek sesle dua eden.

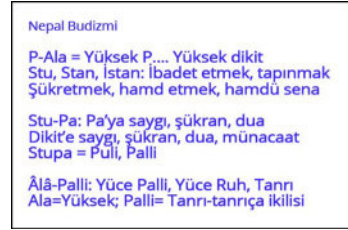
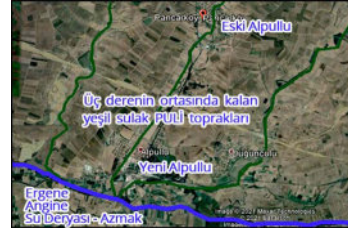
Avira, Alavera, AlaPuli, AlaUra: Genital organlar. Alan-Veren. Alan-Vuran, Arazi ve dans. Arazi ve üzerinde oynama. Pudenda, Pundunu bulma, İnsan anatomisi ve patolojisinde, cinsel organlar veya genital bölge ile ilgili olan. (Genital bölgenin verimliliğine,



üretkenliğine benzetilen yer. Örtük planda Tanrı'nın bahşetmesi, cömertliği, ihsânıya ilgili değerlendirme. Tanrı ve tanrıçanın altın tepsi içinde sunduğu verimli topraklar. Budizm'de tanrı ve tanrıçanın ihsânı.)

Pul, Pol, Polle, Pale, Pele, Poul, Pauli, Poli, Polis, Pull, Pullu, Pullus, Pulu, Puli, Pulvil, Boli, Bolu, Ballı, Obole, Obulus, Obruk, Obluk:

Bel, göbek veya karın bölgesi.
Coğrafi bir bölge. Alan, yer. Kasaba, köy.
Yuvarlak-eliptik biçimli cisimler veya şeyler.
Direk. Dikit.
Kadın veya erkeklerin bel bölgesiyle ilgili.
Tanrı. Tanrı Apollo.
Sulak olan yer. Su bulunan.
Küçük yuvarlak. Para, pul.
Balık, küçük balık. Balık çapında olan. Balık gibi uzunca olan.
Alaca küçük ördek yavrusu.
Maşrapa, büyük veya uzun bira bardağı.
Havuz. Grup. Tavla taşı. Hap, kapsül.
Zarfların üzerine yapıştırılan küçük pul.
Çocuk. Erkek. Damat.
Mera, çayır-çimen.
Bolluk, bereket.
Tahıl taneleri.
Beyaz renk.
Pala, Kılıç.
Ballı, tatlı yer veya şey.
Başın üzerindeki taç veya yükselti bölümü.
Derenin derya ile buluştuğu yer.
Çekerek hareket ettirmek veya zorla hareket ettirmeye çalışmak.
Bir şeyi kendine doğru çekme eylemi.
Zorlama veya sürme eylemi.
Tarlaya pulluk çekme.
Yün koparmak, çıkartmak.



Kabuğunu veya kapçığını çıkartmak. Kabu-
ğunu soyamak. Kabuğunu almak.

Soyamak, sıyırmak.

Sıkı çalışmak.

Meyveleri, sebzeleri veya çiçekleri almak,
çekmek, elle toplamak, hasat etmek.

Yabani ot gibi şeyleri çıkarmak, kökünden
sökme.

Parmaklarla koparmak.

(Birini bir şeyden) mahrum etmek.

Balık ağı.

Bir tür içki.

Bir dönüş hareketi ve çekme.

Kişisel veya özel nüfuz; nüfuz sahibi olana
yönelik avantajlı talep.

Başkası tarafından çekilmenin tersine, kişinin
kendi 'çekme gücü'ne sahip olması.

Yarı, herhangi bir şeyin yarısı.

Pelit.

Dökümlü olan.

Uzun tüyleri olan çoban köpeği.

Sarhoş, ayyaş.

Kenara çekmek.

Civciv. Piliç. Yavru kuş.

Genç hayvan. Genç öküz. Alaca öküz.

Kazak. Süveter. ‘

....gibi’ anlamında son ek.

Alaplı, Alpuli, Alpulu: Cennet gibi bir yer.

Tozlu, tozu bulunan yer.

Afgan para biriminde kuruş.

Ekşi, asitli. Portakal. Sirke.

Hurma suyu. Pulp. Pelte.

Hamurumsu.

Kenardan çıkan diş.

Tamarind (Demirhindi) hurması suyuyla
yapılan ekşi çorba.

Demir hindi hurma meyvesi.

Pouncing Tiger

Puli = Zıplayan kaplan demektir.
Puli = Zıplayan nefis, içgüdüler.

Rajaraja I zamanında Budist
tapınaklarına verilen isim.

Zıplayan kaplanı sakinleştirme
yerleri.

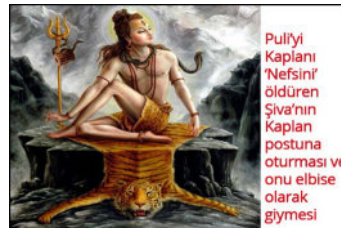




Kaplan, kurbanlarını acımasızca yiyen vahşi bir hayvandır. Doymak bilmeyen tüketme isteği ile dolu olan insan kaplana benzetilebilir. Siva'nın arzularını yenme konusunda ustalıklı kaplanı öldürdüğü ve derisini giydiği söylenir.



Hindistan'ın Kerala eyaletinde kutlanan yıllık hasat festivali. Onam (Hanım) kutlamalarının dördüncü gününde kaplanlar gibi parlak sarı, kırmızı ve siyaha boyanmış sanatçılar ve avıclar Udukkuk ve Thakali gibi enstrümanların vuruşlarıyla dans ederler. Puli Dansı'nın gerçek anlamı 'kapanların oynaması'dır. Kapanların, yani **NEFİSLERİN**..... Şehevanı arzularını.....



PULI: What's this **dance** called?
DELFINA: I call it serious dancing. Because you only do it with people you're serious with. Like somebody you want to marry. Okay?
PULI: Okay ... (*They dance a while in silence.*) I think I got it now.
DELFINA: Yeah ... you got it all right. You like this **dance**?
PULI: Yeah. But I don't like the orange. How come an orange?
DELFINA: That tells you how close to get to the girl. If you get any closer than that, something could happen.
PULI: Like you'd make a baby?



Üle Beyaa

Bu bir onay, kabullenme veya hayıflanma ifadesi... Öyle beyâv... Olmuş, bitmiş... Göçmüş, gitmiş... Âla'ya ermiş... Maksûduna kavuşmuş...

Alâa raamet eyliye... İşi bitmiş... Naapcan...

Üle; ölüm, Alâ'ya kavuşma veya Allah sözünden galat.

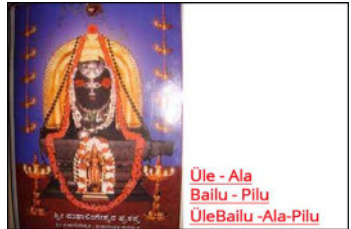
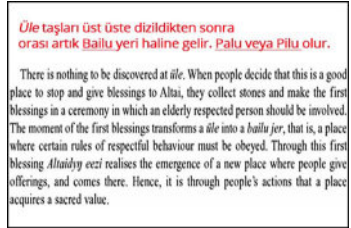
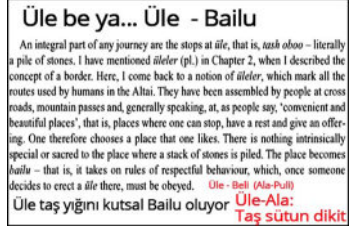
- Bu işe ne dersin?
- Ne dıceem, Allah derim.”

ifadesinde olduğu gibi Tanrı'yı şahit gösterme söylemi, simgesi...

Üle, eski Türklerde ölümle birlikte ruhun Tanrı katına yükseldiğini göstermek üzere yapılan üst üste dizilmiş bir taş yığını. Bu yükseltiye, aynı zamanda *Aboo* veya *Aboov* deniyor. Aboov, 'Tanrım, sana sığınıyorum' anlamında bir hayret, bir acziyet, bir yakarış ifadesi.

Tarih boyunca Tanrı'yla ilişkililiğe sahip olan ve kutsallık atfedilen dikitlerin tümü Aboovv...

Piramitler, sütunlar, heykeller, zigguratlar, totemler, Hristiyanların çan kuleleri, çat kapılar, taç kapılar, cümle kapıları, tâklar, minareler, stupalar, sikkeler, kubbelerin üzerinde yer alıp uçlarına hilal



simgesi iştirilmiş olan alem'ler, bayrak ve sancak direkleri, mihraplar, minberler, uzun bayrak direkleri, sivri kuleler, mezarların üzerine yapılan türbeler, dağlar, tepeler, anıtlar-âbideler, senotaf'lar (cenotaphs), mezar şâhideleri, gökdelenler, uzay araçları, füzeler ve semaya yükselen eller... Hepsi Aboov... Hepsi Ebuuu.... Hepsi Baba.....

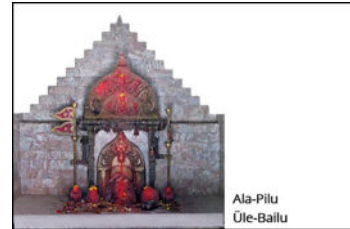
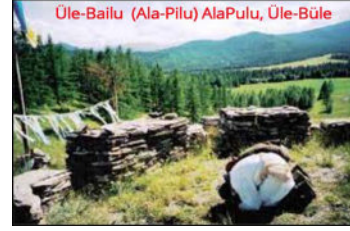
Antik zamanlarda Tanrı'nın eril varlık veya fâil olduğu düşüncesiyle onu temsil etmek üzere birbirinden farklı dikey görünümlü simgelerden, figürlerden yararlanılmış. Bu gelenek günümüze kadar gelen ve sorgulanmaksızın benimsenen insanlığın en eski mirası.

Aboovv.... Üleler... Âla'ya kavuşanlar...

Üleler'in çevresine "Bailu yeri" deniyor... "Bayilen yeri".... "Bayılınan yer", "Ballı yeri"... "Belli yeri"... Bir anlamda Mevlana'nın şeb-i arûs mekanı. Yani, gerdek gecesinin yaşandığı mahal. Tanrıyla buluşma yeri. Arapların Beyt-El sözü Orta Asya Türklerinde *Bayilu* olarak kodlanmış. Tanrıyla buluşulan yer. *Üleler* Tanrı'yı, *Bailu* ise tanrıçayı, yeryüzü topraklarını, insanlığı temsil ediyor.

Üle ve Bailu... Kutsal Dikit ve çevresindeki Kutsal Yer... Üle ve Büle... Üle-Puuli. *Ala* dikit; *Puuli* yakın çevresindeki dua mekanı.

Bailu / Bayili / Payili: Üle'lerin veya Aboov adı verilen Üle taşlarının üst üste yığıldığı yerin etrafı. Tanrı Ala-Dağı'ye (Al-Tai'ye, Altay'a, Yüce Ala'ya) dualar okunan temiz, kutsal mekan... Baiylu, Büle, Ballı veya Belli bir açıdan mezar, bir başka açıdan Tanrı'yı anmak için üst üste yığılan taşlarla yapılan dua veya ibadet mekanı. Tapınak, mabet... Veya tanrıça simgeselliği...



Üle'leri üst üste dizmek için uygun görülen temiz mekana Bailu, Bayilu, Büle veya Belli deniyor.... *Beyaa*, Bayilu'nun, Büle'nin veya Belli'nin kısaltılmış söyleyiş biçimi ve "bal-kaymak" tadında bir anlama sahip.

Üle-Bayilu... Ala-Bayilu...
Ala-Pilu... Alpullu...

Bayilu, Tanrı'yı zikretmek üzere has durulup boyun bükülen "kutsal yer" veya "kutsal bölge" anlamında. Üle taşlarının oraya dikilmesiyle kutsallık niteliğine kavuşan topraklar.... Ergene Köprüsü'nün girişindeki Baba Taşları yoksa o Üle'ler cümlesinden mi? Bu baba taşlarına bakıp da *Aboov* zikri çekmeden oradan geçebilir misiniz?

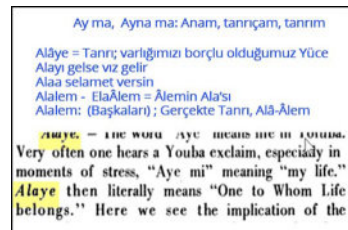
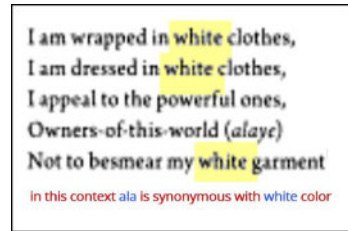
Üle-Bailu... Ala-Bailu... Ala-Pilu...
Ala-Pallu... Alpullu...

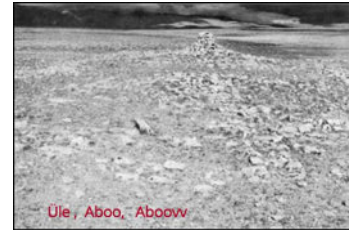
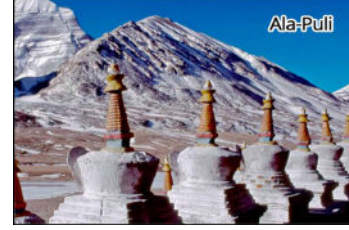
Trakya ağızı çok şey söylüyor:

Üle-Bâ... Üle Büle diiiiil...
Ulaa-Bayiluuum saa...
Beelli... Beelli...
Ala-Pula...
Ala-pula onî mi buldun?

Ala, servi boylu bir cıvan... Puli, başına al yazma sarmış tanrıçaya işaret ediyor. Ala; Tanrı, damat, kırmızı, su, nehir, dağ demek... Pulli; tanrıça, göl, gelin, kırmızı gelinlik, duvak, ova, mera, çayır anlamlarında... Ala-Pulli, dilimizdeki "üle-büle" sözünün topoğrafyaya uyarlanmış olan varyantı. Üle-büle, dünyasal olarak *gerdek gecesi* anlamında ama örtük planda Tanrı'yla buluşmayı, Tanrı katına çıkmayı veya Tanrı'yla bir olmayı betimliyor.

Bizde öyle derler: İster inaaan, ister inanma. Vallâ-Billâ...







Üle, Ala, Aboo, Ebuu

Tibet:

In close proximity to one of the sites there are a number of tumuli up to five metres across. In local mythology, these earthworks are said to be where Lha-mo 'Brug-mo, the wife of the epic hero, erected her giant tent.

Yerel mitolojide bu toprak höyüklerin, destan kahramanının karısı Lha-mo 'Brug-mo'nun dev çadırını kurduğu yer olduğu söylenir.



Ala-Puli (Tanrı-tarıncı simgeselliği)



Aboov ve futa, Ula ve Khata veya Höten-şalı

Dgon pa: Dogan-ca: (1) Issız yer. (2) Manastır
Duguncu-ili : Hiç işlenmemiş, ıssız topraklar
Keleme topraklar

- The Tibetan word **gönpa** (*dgon pa*) has the dual meaning of wilderness and monastery. Originally, it meant a place of solitude where there are few disturbances. In this solitary place, one could apply oneself single-



Tanrı Dağları
Sar Dağları
Sar, Çar, Çorlu
Tari, Tara, Tıra
Ala-Pailou
Bur- Yüksek
Bur-Göle
Alpulu-Berkule
Yüksek Kule
Tanrı'nın Şanı
Tanrı'nın Azameti



Toran, Torana, Turan, Pailou, Ala-Pulu



Pailou
Zafer Takı
Yücelik
Tanrısalık
takı
Toran, Turan

"The two well-built memorial arches (**pailou**), the **Buddhist** temple, the temple of the Goddess of Fertility

PAILOU, BUDDHIST TEMPLE OF
THE SLEEPING BUDDHA, NEAR PEKING
Pekin yakınlarında
Pailou Uyuyan Buda Tapınağı

Alley Pailou = Geçiş Kapısı = Alpuluu

street to the east was a pailou, known as Dongdan, which means "first east (pailou)." On the intersection of Chang'an with the big north-south street to the west of the Forbidden City was another pailou called Xidan, or "first west (pailou)." These pailous gave the north-south streets their names: Dongdan and Xidan. As you went north up Dongdan, you came to a second and a third pailou and then one of the most famous, the fourth, which was called Dongsi, or East Fourth. The alleys, or *niao*, running north of the Dongsi pailou were numbered, so the first one was Dongsi First Alley, then Dongsi Second Alley, and so on until Dongsi Tenth Alley. This was at the



Torana > Pailou'ya dönüşmüş.
Torana > Kapı veya Baş anlamında
Pailou > Pallu, Puli demek...
Baş'a ait olan, Başla ilgili bir şey
Tari veya Torana ile ilgili olan bir şey

Pailou
Evolved from the Indian subcontinent's torana through the introduction of Buddhism to China.
Budizm'in Çin'e girmesiyle birlikte....

Torii. Portico marking the entrance to a Shinto shrine or proximity to a sacred site. *Torii* can be single, in a row of three (the most common), or in large numbers (as at the Fushimi Inari-jinja in Kyoto). A few are gates (as at the Kasuga Jinja and the Ōmiya-jinja). Some scholars have tried to link their origins to Indian *torana* and Chinese *pailou*, but they are generally felt to be of purely Japanese origins. There are five "major" styles of *torii*:

Torii, Tari, Torana, Pailou, Pali, Puli, Pullu, Torik

Pul Eliya
flowery open space
A Village in Ceylon
Ala Puli - Çiçekli açık alan

Çineke - Çukuneke - Çingene
Chukwuneke

Çökü - Üle Bülle - Üle Beyaa - Beyaz Üle

Chukwu, Chukwuneke, sometimes shortened to *Chineke*, and the word *Olisaebulawa*, all of which mean the Great God, the Omnipotent One, the Creator and the Omniscient One. These words could not have been derived from any Christian vocabulary,



Abdülgafor Hoca'nın Kardeşi Abdülaziz

Büyük dedem Müderris (Profesör) Mehmetali Efendi'nin dört çocuğu var: (1) Sâre (Kara Fatma lakaplı eşinden), (2) Abdülgafor (Nefise'den), (3) Hatice (Emine'den) ve (4) Abdülaziz (yine Emine'den).

Mehmetali Efendi dördüncü ve son evliliğini yaşlı Selime Hanım ile yapmış ama ondan çocuğu olmamış.

Büyük amcam sayılan Abdülaziz, Abdülgafor dedemin başka anneden olan kardeşi. Baba bir, anneleri farklı.

Abdülaziz, 1935 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye kaçak olarak gelip Bursa'ya yerleşmiş. Alçak boylu biri imiş. Annem, “Alçacıktı, annem Münevver ona benziyor derdi” diye anlatıyor. Başında ak-sarıkla dolaşan derviş ruhlu biriymiş. Ölümüne az zaman kalınca, yaşlı bir kadınla evlenmiş.

Profesör Mehmetali Efendi'nin vefat etmesi üzerine çocukları malları aralarında bölüşmüşler. Abdülaziz'in payına da bir halı düşmüş. Almamış.

Âlim zât, Mehmetali Efendi öldükten sonra eşi Selime o evde oturmaya devam etmiş. Başka anneden olan çocuğu Abdülaziz,



Kaleydoskop

arada bir imamlık yapığı köylerden babasının evine gelir kütüphanedeki kitapları okumak istermiş. Bir eşeğı varmış. Selime ninenin ona yaptığı patates yemeğini ‘analığı’ olduğu için yemez, eşeğine verirmiş. Ona ‘yesene eşek’ dermiş.

Selime ninem, onun bu garip davranışlarına bir anlam veremiyormuş.

Türkiye’ye gelince Bursa’da dağın tepesine çıkmış; kocaman, *yalabık* bir kayanın etrafını düzleştirerek oraya yerleşmiş. Yüksek kayanın karşı tarafına taşları üst üste yığarak bir duvar yapmış, alt ve üst tarafına ip çekerek perde germiş, oda haline getirmiş. Yere bir yatak sermiş, ‘Burası benim evim’ demiş. Yıllarca orada yaşamış. Maaşı, görevi yokmuş. Köy camilerinde meccânen imamlık yapar, köylünün topladığı para ve gıdalarla geçimini sağlarmış.

Ömrünün son zamanlarında hastalanmış. Evlere temizlik yapmaya giden kara feraceli 70 yaşlarında bir nine ona acımış, ‘Ben sana bakacağım’ demiş. Nine, dağın tepesindeki eve yerleşmiş, ortalığı sil baştan yeniden düzenlemiş. Bez perdeleri kaldırarak o bölümlere duvar örmüş, çamurla suvamış. Bahçeye taşlardan su toplanması için küçük bir kuyucuk yapmış. Derme-çatma kulübenin etrafında her tarafı taşlık geniş bir alan varmış. Ölünceye kadar Abdülaziz’e orada o nine bakmış. Bir taraftan da evlere temizlik işleri yapmaya gidiyormuş.

Abdülaziz ölünce Abdülgafur dedem cenazesine, onu defnetmeye gitmiş. Nene demiş ki, ‘Bu yeri ne yapacaksınız. Satacak mısınız, kendiniz mi kullanacaksınız.’ Dedem, ‘Biz hiç bir şey istemiyoruz, sen ne istiyorsan yap’ diye cevap vermiş.

Yaşlı nine orayı satmış, sonra Çekirge semtinden kendilerine bir sebze bahçesi satın almışlar.

Annem Firdevs Şencan anlatıyor: “Şimdiki Somuncu Baba mezarının bir km kadar daha yukarısındaydı. Tek tük evler vardı. Babanla birlikte gittik. Bahçe de kayalara oyulmuş küçük bir kuyucuktan su içiyorlar, onu kullanıyorlardı.



Şimdi oraları bütünüyle apartman olmuş.”

“Nine’nin başka adamdan Halime adlı bir kızı vardı. Bursa’ya kaplıcalara gidince üç beş gün onların evinde kalırdık. Kızı çok iyi biri idi. Akrabamız değildi ama bizi akrabaları gibi sahiplenirdi. Eski insanlardı. Halime’nin Mehmet adında bir oğlu vardı, bir de kızı Fevziye...”

“Abdülaziz amcam ölünce, baban dedenle birlikte cenazesine gittiler.”

“Bulgaristan’dan Türkiye’ye gelince Abdülaziz amıcam Burgaz’a bizi ziyarete geldi. Babam ‘*Abdülaziz bu halı senin, giderken al götür*’ dedi. Ne halıyı aldı, ne de başka bir şey. İki üç gün kaldıktan sonra Bursa’ya geri döndü. Babam o halıyı Gündoğu Camisi’ne hediye etti. Bilirsin, kırmızı bir halıydı. Hatta dedenizde okurken o halının üstünde diz çökerdiniz. Metin’in bacakları diz çökmekten ağrıyınca, kıpırşmaya başlamış. Ona çıkışarak, *biz hasır üzerinde okuduk, sen halı üzerinde oturamıyorsun, demiş*”

Esas olarak annemin amıcası olan Abdülaziz ilginç biri imiş. Bir gün takkesi yere düşmüş kirlenmiş. Nine’ye onu on defa yıkayıp tek damla suyu kalmayınca kadar sıktırıyormuş. Su yok, zahmet, sıkıntı...

Abdülaziz Somuncu Baba’yı çok sever, sürekli onu anlatırmış. Fırında ekmeği şöyle yoğuruyor, şöyle pişiriyordu diye heyecanla... Babama Bursa’da bütün camileri gezdirmiş, her biri hakkında bir şeyler anlatıyor, bilgiler veriyormuş.

Annem anlatıyor:

“Kulübesinin dış tarafında *abdest alma yeri* vardı. Oradan yatağına kadar erişen uzun bir tahta koymuş. Ayakları yere değmesin diye o dar tahtanın üzerinden yürüyerek içeri gider, namazını kılardı.”

“Dağın tepesine bir çıktık, şu soba kapağı kadar bir bahçe kapısı... İki kazık çakmış, arasına tahta parçalarından kapı yapmış. Taburenin boyundan daha kısa. Üstünden atladık, içeri girdik. Komik kapıya bir de kilit koymuş.”

“Baban karanlıkta, ‘*Selamün aleyküm amıcaaa*’ diye bağırmaya başladı. Amıcam sesi duyunca nineye sesleniyor, ‘Kibrit getir, kadıın..’. Aşağıda Bursa şakır şukur, biz dağın tepesinde birbirimizi göremiyoruz.”

“Kibriti bir çakıyor babanın yüzüne bakıyor. Bu Abdül-Mecit diyor. Bi benim yüzüme kibrit çakıyor, bi babanın yüzüne... Sonra tanıdı, ‘Bu Mehmet’ dedi. Geç kılardı... Akşam namazını kılmamış. Gitti, kılıp geldi. Elinde kocaman bir tas *peynir şekeri* ile.. Yiin, yiin (yeyin) diye ısrar ediyor.”

“Bahçe kapısından kulübeye doğru giden küçücük bir patika... O patikadan yürüyerek kulübeye ilerledik. Kapının az ötesine bir kuyucuk yapmış, suyu oradaydı. Ne yapıyorlarsa o suyla.. İçme suyu, yemek suyu, çamaşır yıkama suyu...

“Bursa’nın İnkaya denilen yerinde çok büyük bir çınar ağacı vardı. Abdülaziz amıcam o çınarın on metre kadar alt tarafına boru sokmuş kendine göre bir çeşme yapmış. Çeşme değil ya. İşte, biz öyle diyoruz. Borunun ağzından şar şar su akardı. Az-buz değil, bilek kalınlığında.. Nine bizi oraya götürdü. Suyu göstermek istiyordu. ‘*Amıcamın çeşmesi... İçin, için kızım*’ diyordu”

“Çınarın olduğu yeri turisteler için düzleştirmişlerdi. İçinden su akan boru ağacın biraz alt tarafındaydı. Su, o büyük çınar ağacının altından geliyordu. Kulübesi İnkaya’ya yakın sayılırdı. Bizim karşiki mahalle gibi. Biraz uzak. Her taraf, dağlık, taşlık.. Çok zor yürümüştük. Epey gittik... Şimdi taksilerle gidiliyormuş.”

“Amıcam Bursa’nın her tarafını bilirdi. Nine de öyle... Yaşlıydı ama, o da gün görmüş bir kadındı. Çok anlatırdı. Abdülaziz amıcamı dervişlik yapıyor diye kapamışlar, hapiste yatmış, çıkmış. Nine çok şeyler söyledi ama şimdi aklımda yok.

Abdülaziz amıcam Mehmetali dedemin en küçük çocuğu. Herhalde babasından gördüğü gibi yürümek, babası gibi yaşamak istemiş... Eziyetler çekmiş. Hayatının son deminde nine sayesinde ancak biraz rahat etmiş.

Nine, her zaman elinde değnekle gezen kara fereceli, kara başörtülü bir kişi idi. Yaşı, 70’i geçmiş olabilir. Tam bilmiyorum. Allah ona ömür verdi, yüz yaşından fazla yaşadı.”

“Kâmile ninen bize tarif etmişti. Bursa’ya vardığınızda otobüsten inince biraz ileride kocamaaan bir Atatürk resmi göreceksiniz. O resmin yanına varın,

şöyle etrafınıza bir bakının. Bir patika göreceksiniz, dedi. O patikayı tutun. Hiçbir yere sapmadan doğruca dağa çıkın. Ennn sonunda bir kulübe göreceksiniz. İşte orası, dedi.

Dediği gibi yaptık, patikayı bulduk. Yavaş yavaş yürüyerek dağın tepesine çıktık. Hakikaten o küçücük patika, tam da onun evine gidiyormuş.”

Çok yürümüş, çok yorulmuşlar... Annem, “Ooho” diye ünlendi. “Yol düz diil, tırmanarak çıkıyosun. Dusduğru değil ki... Bi kaysan, paldır küldür yolda bulursun kendini. O kadar dik... Bursa’ya gittik ama ne zamandı... Hangi tarihi bilmiyorum.”



1951
Mümin Kınalı
Ipek Güner
Mecit Güner



Annemin Babası
Abdülğafur
Fikri Ergin
Hüner Şencan



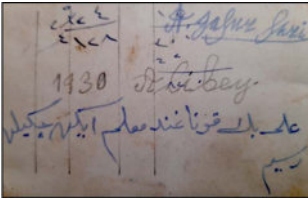
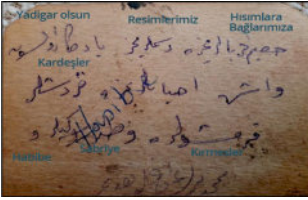
Abdülğafur Fikri Ergin
Doğumu 1900
Vefatı 1977



Mehmet Şencan



Mehmet Şencan



Elif, Aluf, Alup, Alpullu

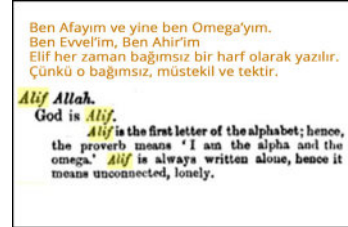
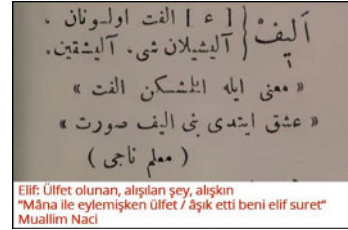
Hallacı Mansur; Kuran'da bazı surelerin başında bulunan *Elif-Lâm-Mîm* harf kombinasyonunu Allah'a işaret eden bir simge olarak yorumlar. İzole olmuş, dikey bir çizgi şeklinde yazılan *Elif*, tek bir Allah olduğunu gösterir. Lâm (veya Âlâ) “ilahi lütuflar” ve Mim harfi ise “mâlik-el mülûk” anlamındadır.

Yani, evrendeki yegâne mülk, yegâne devlet sahibinin O olduğu... Alif, daha sonra *el-alûf vel-ma'lûf* sözcüğüyle açıklanır. El-alûf “kendisini güvende hisseden kişi” veya kısaca “mümin” demektir. *Malûf* ise kendisine o güveni veren Allah'a işaret eder (Orfali, 2011).

Alif ve alûf sözcükleri arasındaki ayrım, birincisinin Tanrı anlamına gelmesi ve ikincisinin ise Tanrı inancıyla, *bir taraftan kendisini güvende hisseden ve diğer taraftan da çevresine güven veren mümin kişi* anlamında olmasıdır.

Alûf ve *Alûp* ilişkili sözcükler... P ve F harfleri her zaman yer değiştirir.

Bir de Hintlilerin *Pullu* sözcüğü var. Modern Hint dilinde *pullu* yardımcı fiil olarak “dir” anlamı veriyor ama eski tarihlere



gidildiğinde onların *Pala, Pulu, Pali* gibi sözcüklerini yine “Elif” anlamında okumamız gerekiyor. Hintliler; “ilk”, “kök” veya “asıl” olan şeyi *pala* veya *pali* şeklinde adlandııyorlar. O büyük kılıca, “Elif’e benziyor olması” nedeniyle “Pala” demişler. Hintliler veya eski Türkler... Hint-Türk karışımı olan topluluklar...

Aluf-Pullu,
Al-Pullu, Alpu...

Bu sözler *ikilemeler* niteliğinde. Bazen birinci, bazen ikinci sözcük küçültülmüş. *Alpu* örneğinde ise her ikisi birden... Hint-Türk karması topluluklar Semitik *Aluf* sözcüğünü kendi dilleriyle *Palu, Pullu, Bollu* kelimeleriyle karşılamaya çalışmışlar. Anlaşılma güçlüğü doğmasın diye zaman içinde ikisini evlendirerek Alup-Pullu veya Alpullu sözcüğüne sarılmışlar. Alpullu ikilemesi *mümin* anlamında. *İnanan* demek... İnanıldığı için, kendisini emniyet ve güven içinde hisseden.

Çocuklarımıza *Elif* adını koyuyoruz ama Elif veya Alif *Mâlik-el Mülûk* olan “Al-lah” demek. *Elif* derken aslında kastettiğimiz *Alûf* sözcüğü... Elif’e rabtolmuş, Elif’e bağlanmış anlamında... Elif’e bağlı olmanın huzurunu, emniyetini, güvenini taşıyan kişi... Elif, Alûf’tan bozulmuş “galat” bir söz. Alûf sözcüğü “zaman nehrinde yuvarlanan çakıl taşları” gibi köşeleri düzleştirilerek *Elif* olmuş. Artık bu söze şöyle bakmamız gerekiyor. *Evet Elif, Allah anlamındadır ama, insanlara ad olarak verildiğinde O’na inanan, O’na bağl, O’na güvenen manasına gelir.*

Alif - Elif - Maluf

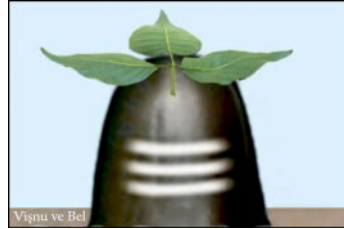
Elif, Allah anlamındadır ama, insanlara ad olarak verildiğinde O’na inanan, O’na bağl, O’na güvenen manasına gelir. Halîcî Mansur; Kuran’da bazı surelerin başında bulunan Elif-Lâm-Mim harf kombinasyonunu Allah’a işaret eden bir simge olarak yorumlar. İzole olmuş, diley çıgı çekinde yazılan Elif, tek bir Allah olduğunu gösterir. Lâm (veya âlâ) *âdâb ıstıfâr* ve *Mim* harfı “mâlik-el mülûk” anlamındadır. Yani, evrendeki yegane mülk, yegane devlet sahibinin o olduğı... *Alif* daha sonra *el-alûf vel-malûf* sözcüğüyle açılır. *El-alûf* “kendisini güvende hisseden kişi” veya kısaca “mümin”, demektir. *Malûf* ise kendisine o güvenen veren Allah’a işaret eder (Orfalı, 2011).

Alif ve *alûf* sözcükleri arasındaki ayırım, birincisinin Tanrı anlamına gelmesi ve ikincisinin ise Tanrı manıyla, bir taraftan kendisini güvende hisseden ve diğer taraftan da çevresine güven veren *mümin* kişi anlamında olmasıdır.

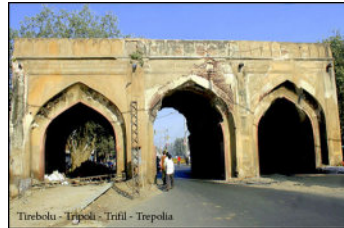
5. The combined images of Sri *Bala* Tripura Sundari as Ganga, Parvati, Ekapurna and Ekapatita is as below as the story moves forward on learning various Vedic Sciences at Kankhalah, terrestrial world, Kingdom of Shiva. Lord Vishnu, Goddess Adi Shakti, Lord Brahma, and Lord Shiva chose the Divine womb of Queen Mahacarti the consort of the Mountain King Himavan as were called as ‘The Drivers’ in the female child forms as Ganga, Parvati, Ekapurna and Ekapatita. These divine incarnations worshipped as Sri *Bala* Tripura Sundari. These published at Sri *Bala* Tripura Sundari Amabul Red Trust, Pondicherry at <http://srishakti.org/engindex/index.html>. The permission received for use of these images on 1.12.2013

22. No. 87. Various short pieces.

- Siva cavecha* with *mantra* and *stotra*, invocation to *Siva* for protection bodily, and mentally, and for obtaining desiderables.
- Sâla cavecha*, to young *Parvati*, *neti* system for things desirable.
- Itâla kâladagan*; *Parvati*’s heart, praise for things desirable.
- Bâlâ mantram*, spell to the same, to obtain wealth.
- Bâlâ stava râja*, special praise of the adolescent young *stuti*.
- Bâlâ ashtâstâra sata nâma*, praise of the same, by 108 names, for ritual homage.
- Gayatri mudras*, signs with hands & fingers, used with the *gayatri*.
- Bâlâ mantram*, spells to an evil demon, for obtaining things deemed desirable and few others. In this book the magical is so mixed up with other matter, as not to admit of separation.



Vîṣṇu ve Bala



Tirebela - Tirpela - Tirfil - Trepola

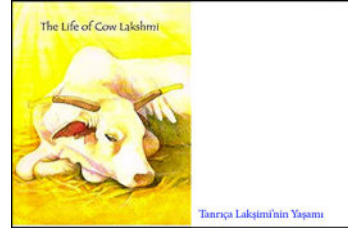
Aluf-Pullu, krallara unvan olarak verilmiş-se “Tanrıya bağlı olan lider” anlamındadır. Kral, Baş, Emir, Raca, Melik, Kabile Başkanı ve Reis türünden her türlü liderin hükmü geçicidir, sürelidir. Belli bir *bölge* veya *bolu* ile, sınırlıdır. Liderlere *Alpu*, *Alp*, *Alpa* denmesi “hüküm yürütmeleri” nedeniyledir ki bu güç tanrıdan göçerilmiştir. Bir kralın bu biçimdeki tanrısal ihsanı görmezlikten gelip kendisini Tanrı ilan etmesi onun *Aluf* olma iddiasını ortaya koyar.



Aluf-Pullu sözü krallara unvan olarak verilirken Hint-Türk kültür coğrafyasında küçük bir değişikliğe uğrar. “Belli bir yerleşim yeri” veya “bölge” yöneticilerine *Bolu* denir. Bir bölgenin, arazinin, şehrin yöneticisi veya *Elif*’i anlamındadır.

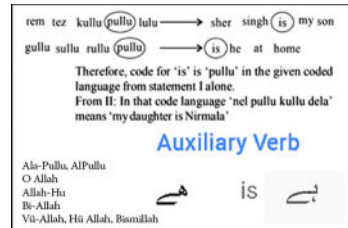


Bolu Beyi sözü böyle doğmuştur. Bol’u veya “sınırları belli olan bir bölge’yi” yöneten *Aluf* demektir... *Bolu* ve *Beyi* sözcükleri de ikilemedir. *Alp*, *Aluf*, *Pullu*, *Bolu* ve *Bey* sözcükleri “yönetim ortamlarında” aynı manaya gelir: “Lider”.



Aluf-Pullu, bir yerleşim yerine ad olarak verilmişse “O’na inanan, O’na bağlı, O’na güvenen insanların yaşadığı yer” manasınadır. Veya şöyle de söyleyebiliriz: “Elif’in koruyup gözettiği köy, kasaba, şehir”. “Elif’in ihsan ettiği topraklar”...

Doğayı Tanrı olarak değerlendiren Hint düşüncesinde durum biraz farklıdır. Doğanın kendisi, topraklar ve meralar bizzat *Aluf-Pullu*’dur veya *Bolu*...



Kaleydoskop

Bizde “bolluk, bereket” sözü ebedi ve ezeli olan Tanrı kavramıyla ilişkili iken, Hint düşünçesinde *Bolu*, “çayır” manasınadır ve Bereket sözü ise “inek”...

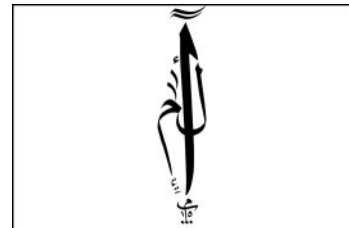
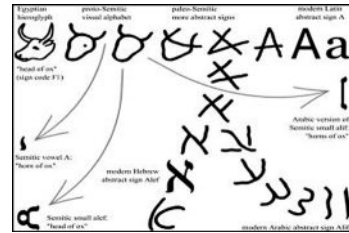
Biz, *Aluf-Pullu* tahtına Allah’ı yerleştiririz, Hintliler üçledikleri Şiva, Brahma ve Vişnu’yu... Ve aynı zamanda onların karılarını.

Bizim için *Aluf-Pullu* olan, onlar için Tri-Pullu veya Tri-Bolu’dur. Tanrıyı üçlerler...

Tanrıyı üçledikleri gibi devletin, şehirlerin, kasabaların ve köylerin yönetimini de üçlerler. “Mademki tanrı üçtür, Tanrı’nın hakkı üçtür, o halde şehirlerimizi, devleti de üç kişiyle ve sırasıyla, aynı zamanda meclis ortamıyla yöneteceğiz” derler.

Aluf-Pullu sözü üçgen cam prizması gibi... Beyaz ışık (veya tekil nur çizgisi) prizmanın içinden geçince gözlerimizi kamaştıran rengarenk bir ışık huzmesiyle karşılaşıyoruz. Yeşil, kırmızı, sarı, mavi ve diğer renkler...

Böyle bir durumda, yüzlerce rengin veya terimin tek tek, tarihsel köklerini araştırmak için vakit mi kaybedeceğiz, yoksa demet yapıp tek bir adrese mi irca edeceğiz?



Ayvan Saray, Ayvân-e Kesrâ¹

Büyük eyvanları olan saray... İstanbul'daki "Tekfur Sarayı"... *Ayvan* sözcüğü Pers, Hint, Orta Asya kültürlerinin mirası gibi gözükmeye karşın kökleri Mezopotamya'ya kadar uzanıyor. "Eyvan" adı verilen mimari yapı ve bununla ilgili tasarımlar Sümer, Budizm ve Hinduizmin etkisiyle yatay ve dikey düzlemde Stupa simgelerini kullanarak Tanrı'yı yüceltme anlamına geliyor. Edirnekapı Surları'ndaki eyvanların her biri aynı zamanda bir Stupa, Lingam veya Çitak... Krallar kendilerini Tanrı'nın temsilcileri olarak görünce saraylarını Stupa tasarımıyla yaptırmışlar. Bunun güzel örneklerinden biri yıkılmış olan Edirne'deki "Eski Saray"...

İstanbul, Beyazıt'ta bulunan Fatih Sultan Mehmet'in yaptırmış olduğu yanan Eski Saray da aynı mimariye sahipti. Bu gelenek zaman içinde kayboldu. İnsanlar, "akıllarını başlarına toplayınca" ve *Allah* kavramını daha iyi algılayıp değerlendirdince *Stupa* stilli saray yaptırmanın anlamsız olduğunu öğrendiler.

Gelenekler benliğimiz, kimliğimiz. Hayata tutunduğumuz dayanak noktaları... Fakat zaman içinde onlar da değişiyor. Eskiyip ortadan kalkması, nereden baksak on beş, yirmi nesli buluyor.

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu yerde bir zamanlar var olan Eski Saray'da yaşadığı yirmi yıllık süre içinde Topkapı Sarayı'nı yaptırdı. Yeni sarayda Stupa stilinden vazgeçilmişti. Aynı tarihte mi, yoksa sonradan mı yapıldı bilmiyorum ama Topkapı Sarayının bahçesine Bursa ve Edirne'deki Eski Saray'ları hatırlatacak şekilde yüksek bir bina daha dikildi. Adına "Adalet Kulesi" dendi. "Adalet Kulesi" Edirne'de de vardır. Sözü edilen

¹ Kesrâ, Kesari, Saray: *Ambucârin* anlamında. Ayvan'ın takıldığı su yalağı. Nila Dağı'nın tepesindeki göl.

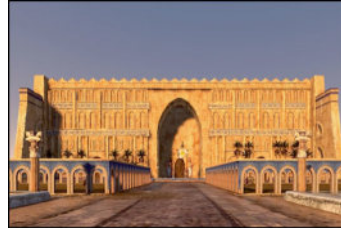
Kaleydoskop

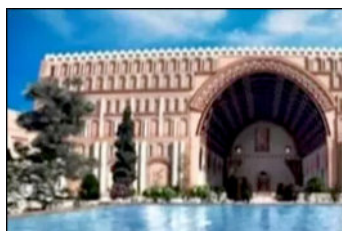
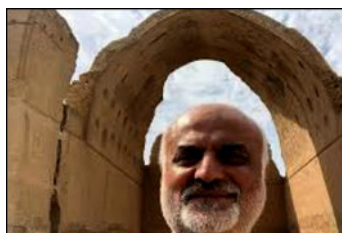
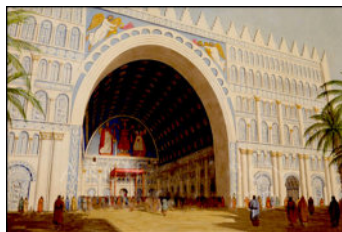
o “adalet” aslında padişahın değil, “Allah’ın adaleti”... O kule, “Allah’ın Kulesi”... Ve, “o azîm yükselti” ile topluma verilen mesaj İlahi Adalet’in er-geç tecelli edeceği...

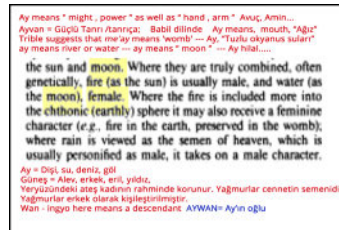
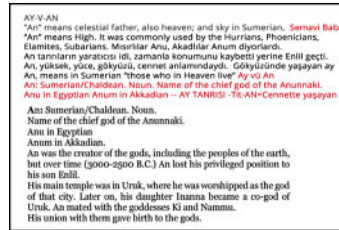
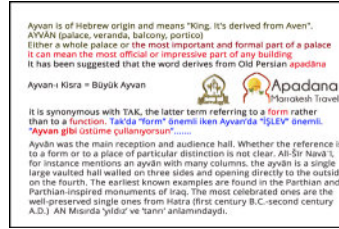
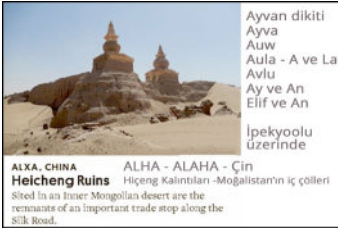
Balkan topraklarında sıklıkla gördüğümüz, daha sonra Abdülhamit’in Anadolu’da yaptırdığı saat / gözetleme kulelerinin tümü örtük planda Tanrı’sal Ulûhîyet hatırlatıcıları... Aynen “cami minareleri” olgusunda olduğu gibi.

“Eyvan” tasarımının minareye, saat kulelerine, büyük binaların taç kapılarına, türbeye, kümbete veya yüksek bir höyüğe dönüşmesine; hatta ve hatta, sıradan küçük bir mezar tümseği şeklinde karşımıza çıkmasına şaşırmamız gerekiyor.

İnsanoğlu *yaratılış* hakkında “düşünme iradesi kazandığı” elli bin yıl önceden bu yana her nereye baksa, ne düşünse, ne söylese, ne yapsa, ne üretse tümünün merkezinde Tanrı var.







Pileus, Pilos, Pylos

Pili, pulu, pilos ve benzeri sözcüklerin sayısı o kadar çok ki, ancak belli gruplar altında toplanırsa bir fikir sahibi olunabilir. Sözcükler, bazen yazılışları ve sesleri aynı olduğu durumda dahi farklı anlamlara gelebiliyor.

Kelimelerin Romen harfleriyle yazılış biçimi bizi sürekli aldatmakta... Değişik alfabelerin, değişik kültürlerin ürünü olan kelimeler Latin harfleriyle yazıldığında kast edilen anlam tam yansıtılamıyor. Benzer şekilde yazılan ve okunan bir kelimenin içindeki ince ‘L’ ile kalın ‘L’ seslerinin anlamı değiştirdiğini görüyoruz. Sözcükler nüanslarla yüklü... Tarihi geçmişleri karmaşık ve karanlık. O nedenle kesin bir dille “bu, şudur” diyemiyoruz.

Benzer yazılışa ve seslere sahip olan sözcükleri gruplandırmak onların köklerini “teke ircâ” etmek anlamına gelmiyor ama kafa karışıklığını azaltıyor. Daha sağlıklı düşünmek için düz bir zemin oluşturuyor.

Bu çerçevede ele aldığımız birinci grupta çeşitli bitki ve ağaç türlerine verilen adlar var... İkinci grupta başa giyilen şapka, örtü ve saç anlamları dikkat çekiyor.



Üçüncü grupta köy, kent adları ve yerleşim yeri anlamlarıyla karşılaşırız. Dördüncü grup çeşitli nesnelere verilen adları içeriyor. Beşinci grup Tanrı, ilah, din adamı ve kutsallıkla ilgili ad ve manalarını betimliyor. Altıncı grup cinsellikle ilgili. Yedinci grupta insan isimleri var. Kabile adları sekizinci grubu oluşturdu. Dokuzuncu, onuncu, on birinci guruplar... Gittiği yere kadar bu şekilde devam edecek... Sınıf adları sıralamasında öncelik veya sonralığın bir önemi yok. İster-seniz yeni kategoriler açabilir, mevcut olanları başka şekilde de adlandırabilirsiniz.



Ne yaparsak yapalım hakiki, metaforik ve cinaslı anlamları bir bütün olarak değerlendirdiğimizde görülecektir ki, değişik kategorilerde yer alan, türetilmiş, hepsini inceleyemediğimiz binlerce sözcüğe ait anlamlar birbirinden önemli ölçüde farklı olmasına karşın hepsinin ortak bir geni var, hepsi birbiriyle bir şekilde ilintili.



“Puli”, etimolojik yönden çoklu anlam yapısına sahip olsa da, kolay hatırlanacağı için insanların onun *tekil bir anlama sahip olmasını* daha çok önemseyeceklerinin farkındayım.

1. Bitki ve Ağaç Türlerine Verilen İsimler

Pileus: Koyu kırmızı bir bitki, genellikle bölgesiz.

Phalu Tsa: Kurutulmuş bitkinin yaprakları yakılarak dumanı solunumu kolaylaştırmak için kullanılır. Yapraklı dallar bir macun haline getirilir ve yanıklara uygulanır. Dini tören tütsüsü olarak bilinir. (Routledgehandbooks, 2021)

Annona reticulata, *Annona muricata*, *Annona squamosa* ve *Annona cherimola*, sırasıyla *Raam-Phala*, *Lakshman-Phala*, *Sitaa-Phala* ve *Hanuman-Phala* olarak bilinir. (Khare, 2008)

Palla-Va: Filizlenme, sürgün. Dal verme. Püskürtme, tomurcuk. Yaprak açma. (Bu bitki el ve ayak parmakları, dudaklar için kullanılır). (Monier-Williams, Leumann, & Cappeller, 1899)

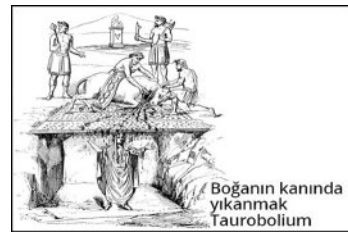
Pergularia pallida, *Ala Pala*, *Telosma Pallida*: *Pergularia Pallida* (Ala-Pala) bitkilerinin köklerinden beş fenantroindolizidin alkaloidleri, yani tiloforin, tiloforinidin, pergularinin, desoxypergularinine ve tanımlanamayan bir baz (M + 409) izole edilmiştir. (Alkaloids of *Pergularia pallida*, 1976)

2. Baş, Başlık veya Saç Anlamları

Tipik olarak, bir din adamı giysisinin başlığı... *Pileus rotundus*... Kolej öğrencilerinin başlığı, doktorların giydikleri başlık... 1463'te Oxford'da Warden Koleji öğrencileri tarafından giyilen siyah Pileus başlığı... Ortaçağda İngiliz Akademik kıyafetinin başlığı... Pileus adı verilen başlık medikal doktorların mezuniyet törenlerinde giydikleri önemli bir simge... (Hodges, 2005)

Pilus, yüksek, uzun görünümlü başlık. Özellikle ameleler, çiftlik yardımcıları ve balıkçıları gibi alt sınıflar arasında giyilmesi gelenek haline gelmiş olan bir başlık. Ancak değişik kült grupları için özel bir önemi olduğu da kesindir. Roma rahipleri (flamines, pontifices ve salii) icra ettikleri *capite velato* töreninde başlarını *Pilus* ile örterler. *Pilus*'lar bazen Hades, Hermes ve Perseus gibi tanrı ve kahramanların kendilerine özgü simgeleri olan küçük kanatçıklarla süslenir. Fakat bu kanatlar onların da ötesinde Mithra ve Dioscuri'nin simgesidir. Romalılar bu başlığı bir köle serbest kaldığında hürriyetini elde ediyor olması nedeniyle *Pileus Libertatis* olarak bilirler. (Kristensen, 2013)

Heredot'a göre, (MÖ 480-425) İranlılar yumuşak bezden yapılmış fes biçimli *Pilos* giyorlardı ki bu başlık aynı zamanda *Tiara* (*Tara*) olarak adlandırılıyordu. *Pilos* veya *Tara* bir tür "türban"dı. Firigyalılar arasında

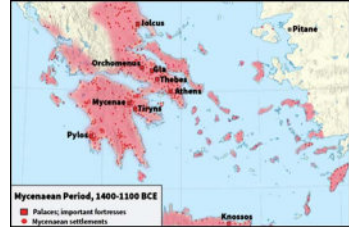


Kaleydoskop

fes biçimli Pilos'un özelliklerini gösteren başlık türü yaygın bir şekilde kullanılıyordu. Konik biçimli başlığın üst tarafı yuvarlaktı ve başa giyildiği zaman öne doğru sarkıyordu. Romalılar bu başlığı kendilerine uyarladılar. Hem sıradan olan başlığı, hem de sivri uçlu olanı... Onu *pileus* veya *pileum* olarak adlandırdılar.



Pileus'u, köleler hariç erkekler ve kadınların her ikisi de kullanıyorlardı. Birkaç yüzyıl sonra Pileus ve Frigya başlığı, "*Frigyum*" [yaz. **Fruko?**] olarak adlandırılmaya başlandı. Fakat daha sonraki dönemlerde yazar Isidore of Seville'ye göre erkek başlığı olan *Pilus* aslında bir *Mitre* idi. Mitre yani bir kadın türbanı... [**Pilu'nun sargısı, Puli**]



Frigya başlığını tanımlamak için genellikle "Tiara" sözcüğü kullanılırdı. Greko-Roman dünyasında *Taurobolium* ritüeli icrâ edilirken Paris'in ve Mithras'ın başını süslemek için kullanılırdı. (Norris, 2017)

"Yoksullar ve gemiciler (o dönemde denizcilik önemli bir meslekti) Pylos (Pilos) denen şapkalar giyerlerdi . Tepesi yüksek ve külâhvârî Pylos'un daha sonra kenarları genişledi ve boyu basık bir hâle getirildi." (Gürsoy, 2004)

Pil, pili, pilo: Formları birleştirmek (saça işaret ediyor).

Pilar: Saçla ilgili. *Pili*, pilus'un çoğulu.

Pill: İlaç içeren ve bütün olarak yutulan yuvarlak madde. Ağızdan alınan doğum kontrol hapı.

Pillar: Bir çift sütun. [y. **İki düşey çizgiden oluşan Tilak simgesine atıf**]

Pilose, pilo: Kılla kaplı yumuşak doku, kıllı.

Pilose baceous: Saç folikülü ve ona açılan yağ bezi ile ilgili.

Pilosis: Saçın anormal bir şekilde büyümesi.

Pilot çalışma: Asıl araştırmadan önce yapılan deneme niteliğinde küçük çaplı bir araştırma. (Freshwater & Maslin-Prothero, 1994)

Ca-Pillus. Capitis pilus: ‘Caput’ baş ve ‘Pilus’ saç anlamından... Başın tepesindeki saç, anlamında. Vücudun değişik yerlerindeki saçlara farklı isimler verilmiştir. *Barba*: Çenenin ortasındaki gamze.

Pilus: koltuk altında. (Power, Society, & Sedgwick, 1881)

“... bu sebepten saç (crinis) saç (pilus) sakal...” [...] “ O günlerde tanrı Asur kralının başındaki saçları ve ayaklarındaki saçları (pilus), sakalını ustura ile kesmişti.” (Swedenborg, 1870) [*Pilus sözcüğünün sakal ve ayak kılları anlamında kullanılması.*]

Pil-grimage: Haç seyahati. Kutsal mabetlere yapılan ziyaret gezisi.” (Donald, 1872)

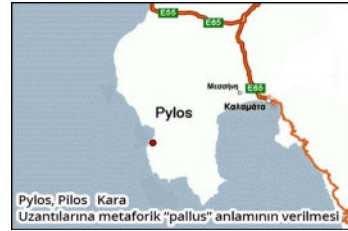
Pile (pil): Bir top. Yuvarlak bir kütle, tepe. Ölü bir vücudu yakmak üzere yığılmış yığıntı. Büyük bina. Bir ateş yığını. Elektriklenme, bir tür batarya. Bir yığın veya tepenin üzerine uzanma. Yığma, yükseltme.

Pûl: Biriktirme. (Donald, 1872)

Pileate, Pileated: Başlık veya şapka biçiminde. (Donald, 1872)

Pill: Soymak, çıplak hale getirmek. Hırsızlık yapmak, çalmak. (Donald, 1872)

Pillow: Baş dinlendirmek için tüyle doldurulmuş yastık. (Donald, 1872); *Pillow*: Yastık gibi, Yumuşak. (Donald, 1872)



Kaleydoskop

Pilose, Pilosus, Pilus: Saçlı, kıllı, saçlarla kaplı veya onlardan meydana gelen. (Donald, 1872)

Plow: Pulluk. Tarlayı sürme aleti. (Donald, 1872)

Pule: Cıvıldamak. Boru hattından sevk etmek. Çıglık atmak, inlemek. Bir çocuk gibi mızımızlanmak.

Pipilo, pipio: Su, gaz, yağ veya benzeri diğer akışkan maddeleri bir boru veya borulardan geçirmek.

Puler, Pulcu: (Pullama yapan kişi) Uzun ve tiz bir şikayet çığlığı (Donald, 1872)

Pull: Çizmek, çizmeye çalışmak. Zorla çizmek. Mücadele veya çekişme. Çıplak hale getirmek. Sürmek, sürme eylemi. (Donald, 1872)

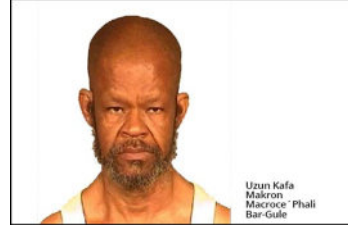
Pullet. Piliç. Genç tavuk.

Pullus, Poule, Polos: Genç hayvan. (Donald, 1872)

Pulp: Vücudun yumuşak parçası. Meyve ve bitkilerin yumuşak parçası.

Pulpy: Pulp gibi, yumuşak. (Donald, 1872)

Macroce 'Phali: (Makros-Fali, Makros-Pali, Makro-Sefali) Uzun kafalı insanlar. The Siginni. Kafkas dağlarında yaşayan barbar bir kabile. Başlarını olabildiğince uzatmak için yapay olarak çekip uzatmaya çalışan kişiler. Bu gelenekten kinaye olarak Makrosefal kelimesi türetilmiş. Pomp. Mela (1.19), ve Scylax (p. 33) Ponts'un kuzey doğusunda bu isme sahip bir kabileden söz eder. Peripl. Pont. Eux.'un (p. 14) anonim yazarı aynı kişilerden *Makrone*'ler olarak söz eder. Fakat Pliny bu ikisi arasında ayırım gözetir." (Elder, 2021)



Buce-Phalus: Öküz kafalı. Büyük İskender'in lakabı. Aynı zamanda Teselya'da belirli bir at ırkının kafası için kullanıldı. (W. R. Chambers, 1870) [“Paspal” kelimesiyle ilgisi?]

3. Köy, Kent adı veya Yerleşim Yeri anlamında

“Miken (Misinli - Mycenaean) uygarlığı, yaklaşık MÖ 1600-1100 dönemini kapsayan Antik Yunanistan'da Bronz Çağı'nın son aşamasıydı. “Saray devletleri” ve belirgin kent organizasyonu, sanat eserleri ve yazı sistemi ile Yunanistan anakarasında ilk ileri uygarlığı temsil eder.” (Wikipedia, 2021)

“*Pilos, Pylia*: Tarihte *Navarino* olarak da bilinir. Yunanistan'ın Peloponnes kentinde, Messenia'da bir kasaba ve eski bir belediyedir.” (Wikipedia, 2021)

Ce-Phalo: Sicilya'nın kuzeyinde bir kasaba. Eumenes'de devlet memuru (Lemprière, 1822) [Ka-Falı, Ka-Palı, Ka-Pılı]

Poleis, Polis: Polis sözcüğü antik bir kavramdır ve eski zamanlardaki Greklerin politik ve sosyal düzenlerini, anlayışlarını yansıtır. Günümüzde kullanılan “şehir-devlet” anlamı tarihçiler tarafından geliştirilen modern herüstik bir kavramdır. Poleis, en iyi bir şekilde “Şehir-Devlet kültürü” terimiyle açıklanabilir. (Hansen & Nielsen, 2004)

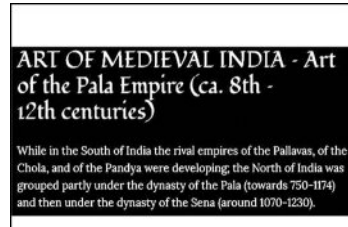


Pala-Chthia (Pala-Çitya): Teselya'da bir kasaba. (Smith, 1873) [Pala Mabedi anlamında... ‘Çitya’ sözünün ‘mabet’ anlamına geldiğini görüyoruz. Öyle anlaşılıyor ki Romalılar zamanında Teselya'da yaşayan kişiler de Çitak... O dönemde Hristiyanlık henüz Balkanlarda yayılmamış olduğundan Palaçitak... Trakya'da adı Pala olan insanları hatırlıyorum.]



“Pala” dönemi heykelticiliği MS 8.-12. yüzyıl

Phala-Sarna: Polyrrhenia şehrine bağlı adanın bu bölümünde bir liman ve kasaba. (Cramer, 1828) [Pala'yı saran]

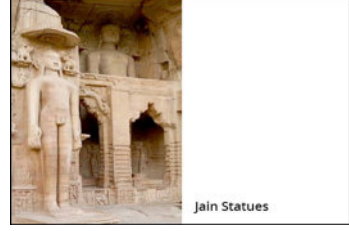


While in the South of India the rival empires of the Pallavas, of the Chola, and of the Pandya were developing the North of India was grouped partly under the dynasty of the Pala (towards 750-1174) and then under the dynasty of the Sena (around 1070-1230).

Kaleydoskop

Phale-us: Peloponnsus'ta bir kasaba. (Lemprière, 1822) [**Asılı Pala?**]

Phale-ron, *Phalerum*: Şehirden yaklaşık 25 stadia uzaklıkta Atina'nın eski limanı. (Lemprière, 1822)



Pallaka, *Palli*, *Pallika*: Küçük köy. Vahşi kabilelerin yaşadıkları köyler. Bir kulübe veya ev. Bir kişiye ait olan... Yabani ot çeşidi. Küçük ev, kulübe. Şehir veya kasaba.



Pali: Köyün lideri veya muhtarı. Kathâ. [**Kah-ya**] (Monier-Williams, Leumann, & Cappeller, 1899) [**Rumeli'deki 'Palanka' adlı kaleler**]

Palla: Palli'nin bozulmuş biçimidir: Gupta yazıtlarında (MÖ üçüncü yüzyıl) belirtilen yer adları için isim bitişi.



Palli, *Pallaka*, *Pallika* sözleri Pal'den gelir ve 'gitmek', 'hareket etmek' anlamındadır. Küçük köy, vahşi kabilelerin yaşadığı yerleşimler. Palli sözünden bozulmuştur ve yerleşim yeri anlamındadır. Palli, Uttaradhyanasutra ve diğer Jain kanonik metinlerinde hırsızların sığınağı anlamında kullanılmıştır, Kanonik metinlerin ilk bölümleri yaklaşık MÖ 300'lü yıllara dayanır. (Wisdomlib, 2021) [**Metaforik işaretiler ve anlamlar da göz önünde bulundurulmalı.**]

Pallu. Hindistan'ın Ganganagar eyaletinde bir köy adı. (Indian , 1975)

Pallu. Hindistan'ın Rajasthan eyaletinde bir köy adı. (Journal , 1960)

Palos. İspanya'da küçük bir köy. (Spofford, 1895)

Palli, *Alappey*: Hindistan'ın Kerala eyaletindeki Kulathupuzha (Kule-Buca), Mampazhathara (Mam-Buca-Kara), Koratti ve benzeri şehirlerinde meşhur Budist Enstitüleri bulunuyordu. Benzer şekilde çok sayıdaki yerleşim yerinin adında "Palli" sözü geçiyordu ve bu söz Budistlerin tapınma yeri anlamındaydı.

Palli sözü daha sonra Muhammedan camilerine ve Hristiyan kiliselerine uyarlandı. Kerala'da 2000'den az olmayan yerleşim yerinin adında Palli sözcüğü ya önek veya sonek olarak geçiyordu.

Karuna-Palli, Palli-Puram, İda-Palli, Vazha-Palli yerleşimleri Budist etkinliklerinin gerçekleştirildiği merkezler konumundaydı. (Sadasivan, 2000)

[Trakya'ya Hindistan'ın Kerala, Tamil-Nadu, Gucarat, Agra ve Yeni Delhi gibi eyaletlerinden tarih boyunca göçler olmuş. Bu göçler milattan önceki 1500'lü yıllardan başlayıp milattan sonra 1200'lü yıllara kadar devam etmiş. Hindistan'da ve özellikle Kerala bölgesinde Palli adının yaygın bir şekilde kullanılması MS 800-1200 yılları arası. Milattan sonra 900 ile 1200'lü yılları kapsayan üç yüzyıllık dönemde Anadolu'ya ve Trakya'ya göç eden kişiler muhtemelen Müslüman idiler. Etnik kimlikleri karışık olabilir. Türk, Hint, Moğol, Beluci, İranlı, Arap, Suriyeli, Afgan, Kazak, Tatar... Hint topraklarındaki Alappey, Pulli, Maveli-Kara (Malkara), Kandyur (Kadriye) gibi isimlerin tarihi çok eski zamanlara uzanıyor olmalı. Bu isimleri Hint topraklarından almış Trakya'ya getirmişiz. Trakya'da çeşitli yerleşim yerlerine bu adların verilmesi milattan önce ikinci veya birinci yüzyılda gerçekleşmiş olabilir. Trakya ve Rumeli'deki çok sayıdaki yerleşim yeri adının Hint-Türk coğrafyasından taşınmış olduğu anlaşılıyor. Al-Pulli, Sarmısaklı, Lahana, Bergule, Çatalca, Babaeski, Kirk-Kilase, Sarıcaali, Nisa (Havsa), Büyük Karakallı, Küçük Karakallı, Sinanlı... Kuleli... Karaağaç... Ve Tuna Nehri'ne kadar uzanan çok sayıdaki diğer şehir, kasaba ve köy isimleri...



Buddhist headgears



Tibetan Buddhist monk hat

Bunlar; sıfırdan konan, sıfırdan belirlenen değil taşınan isimler. Sözcüklerin etimolojik (köksel) anlamları o bölgede yaşayan insanların o kelimededen “ne anladıklarıyla” ilgili olabilir veya olmayabilir. Etimolojik anlam çoğunlukla “gerçek üstüdür”. Ve esas olarak antropolojik bir değere sahiptir. İnsan oğlunun tarih boyunca kavramları nasıl ürettiği-

ne ve o kavramlar üzerinde ne tür değişiklikler yaptığına ilişkin ipuçları sunar. Etimolojik anlam, günlük yaşamın içinde “burada ve şimdi” mantığıyla düşünen insanlara pratik bir fayda sağlamaz.



Fakat sosyal bilimler açısından bilim insanların ufkunu genişletir, tarihi daha sağlıklı yorumlamalarına imkan sağlar. Etimolojik anlam, “buzdağının suyun altında kalan bölümüyle ilgilidir”.]

4. Nesne, Ev, Depo Adı

Pileus: Huni biçimli kap. Çıkıntısı olmayan gövde. Dışbükey kap. Nemliyken kapağı viskozdur. (NYS, 1892)



Palla-Va: Kumaş parçası, sarkık şey, sarkan parça. (Monier-Williams, Leumann, & Cappeller, 1899)



Palla-Va: Bilezik. (Monier-Williams, Leumann, & Cappeller, 1899)

Palla-Va: Kırmızı dantel. (Alakta) (Monier-Williams, Leumann, & Cappeller, 1899)

Palla: (1)Büyük tahıl ambarı, (2) Ahır (Sanskritdictionary., 2021)

Palla-llah: İçine mısır koymak için kullanılan büyük bir sepet veya keçeli kulübe. Büyük tahıl ambarı. Küçük bir köy. Bir şehir veya bir kasabanın adını oluşturan kelimelere ek. Küçük ev kertenkelesi. Sürünen bir bitki. ...gitmek, içinde...;

Palla (eril): Büyük bir depo (Dişil).

Palli, Pallika: Ahır veya ambar. Depo, samanlık. (Sanskritdictionary, 2021)

Pallu: Peçe (Grover, 2017)

5. Tanrı, Tanrıça, Kraliçe, Din Adamı, Kutsama Anlamları

Priapus (Pliapus): Doğurganlık tanrısı. Dionysius (Bacchus) ve Aphrodite'in oğlu. Büyük bir fallus simgesiyle temsil edilir. (Yancey, 1999)

Priapus (Pliapus): Depremle tahrip olmadan önce Pompeii şehrinde Phallus-Tanrı hüküm sürüyordu. (DiGioia, 2017)

Phalli: Tanrıların peygamberi olarak bilinen Hermes aynı zamanda üçkağıtçı ve düzenbazdır. Robert Graves tarafından Homerik İlahilere dayalı olarak anlatılan hikayesinde hilebaz, hokkabaz, ahlaksız ve aynı zamanda cazibeye sahip büyük biri olarak tanıtılır. Graves, onun antik çağlara ait “doğurganlık” inancının simgesi bir tanrı olduğunu, taş phalli (palli) ile temsil edildiğini söyler. İşaret edildiği gibi herm, insan başlı, *erekt pallus* biçimli dikili bir taştır ve klasik dönem Yunanistan'ında yaygın bir şekilde kullanılır. (Leeming, 1992)

Pylia: Atina kralı Pandion'un karısı, kraliçe. [...] Aegeus, Pandion II ve Pylia'nın en büyük çocuğu... (Barthell, 1971)



Pylia, Pylus: Kral Pylus'un kızı Pylia ile evlendi ve daha sonra kayınpederinin krallığının hükümdarı olduğu Megara'ya gitti. Pylia tarafından Pandion, dört oğlunun babasıydı. Otionia, Erechtheus'un kızıydı. (Boswell & Boswell, 1980)



[Milattan önce 700'lerden MS 400lere kadar uzanan bir zaman diliminde Pylia, Pylos gibi isimleri kral ve kraliçelerin adları olarak görüyoruz. Eski Yunan kral ve kraliçelerinin bu adları kendilerine uygun görmelerinin nedeni tanrısallıkla ilgili olması. Ve bu töre'nin, bu alışkanlığın kökeninde Fenike, Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarının etkisi olmakla birlikte asıl faktör Hint coğrafyası.]



“Ancak, MÖ yaklaşık 1500’lerde Helen’lerin Pelasgic topluluklar üzerinde

hakimiyet kurmalarıyla birlikte teolojik ve psikopatolojik alanda büyük değişiklikler oldu. Helenler, antik “Büyük Ana” kültünü ortadan kaldırarak küçük tanrıların ve insanların yaratıcısı bir erkek tanrı olan Dias’a [y. Deyuz?] tapmaya başladılar. (Tzeferakos & Douzenis, 2014) [Pylus bir “erkek” tanrıydı.]



Makedonya'da düğün kıyafeti

Pelac: Köy papazı, köyün din adamı. (DLUK, 1974)

Pelac: Dini başkanları Pelac ve Pucari'dir ve bu mevkiler irsi olarak babadan oğula geçer. (Prasad, 1996)



Bind - Alı (Bindalı)
Kırmızı Benek

Phallus: Kutsama. Bacchus'a kurban kesme-
de kullanılır. Grekler Melampus aracılığıyla
öğrendiler. (Herodotus, 1830)



Phallus: “Pallus’a “tanrı” diyelim. Bu çok eski bir gelenektir. Tanrı’yı göremiyorsunuz. Daha doğru bir şekilde ifade etmek gerekirse Tanrı’nın imgesine sahip değilsiniz. *Tanrı (Pallus)* görünmezdir. Bu yüzden Pallus ile olan ilişkisi resmileştirilemez. Bu bir “dışlama ilişkisidir”. [yaz. Pallus’la birlikte düşün, ama kesinlikle Pallus değil...] Fakat aynı zamanda her şey Pallus’la ilgilidir. Her şey Tanrı’ya ilgilidir. Diyelim ki bir çocuk var, İsa, Tanrı’nın oğlu, bir aracı... Bir vasıta... Şimdi “çocuk İsa’yı” *penil* ile yer değiştirin, Pallus’un en uygun temsili olur. Çünkü ‘insan’ *Pallus’un* temsildir.” (Kaplan, 2013)

Phallus: Bir Hindu tanrısı olan Shiva, kavranamayacak kadar büyük bir Fal-lus’a/Pallus’a sahiptir. (DiGioia, 2017)

Phallus: Cermenler ve İskandinavlar arasında, Romalıların Priapus’una (Pliapus) karşılık gelen *Fricco*, [Fruko] adlı tanrı *fallus* biçimindeydi ve çok seviliyordu. Benzer sembole sahip başka bir tanrı *Hortanes* [Ertan?] adını taşıyordu ve İspanyolların ilahıydı. (Westropp, 2017)

Go-Pala: Gopala-varman tarafından tasarlanan bir Krişna idolünün adı.

Palla-Va: Balar (Bala = güç) Râma'yı memnun ve hoşnut eden güç. (Monier-Williams, Leumann, & Cappeller, 1899) [Parlayan biri]

6. Cinsellikle İlgili

Phallus: Pallus'un doğaüstü koruyucu gücü Grek ve Roma kültüründe yaygın bir şekilde kabul edilmişti. Hatta bu anlayış Roma kültüründe daha güçlü di. Grekler, çoğunlukla bir baş ve erekt genital ile donanmış taş sütun halindeki Hermes'e tapıyorlardı. Bu Hermes'ler, [Ermış figürleri] evlerin önüne, yol kavşaklarına tanrının "koruma altında tuttuğu sınırları" göstermek üzere yerleştiriliyordu. Pompei ve diğer Roma şehirlerinde Pallus bağımsız bir Güç nesnesi olarak işlev görüyordu. Kapıların üzerine, dükkanların duvarlarına Pallus figürleri hakkediliyor, yollardaki kaldırım taşlarına şekli çiziliyor, pencere kenarlarına asılıyordu. Romalılar boyunlarına altından veya mercandan yapılmış küçük Pallus nazarlıkları, muskaları takıyorlardı. (Hubbard, 2013)

Palla-Va: Cinsel aşk. (Monier-Williams, Leumann, & Cappeller, 1899)

7. İnsan İsimleri, İnsana özgü Sıfatlar, Gelin
Ce-Phalon, Kephalon: İonya'lı bir Yunan... Truva Tarihi'ni yazdı. (Lemprière, 1822)

Ce-Phalus: Tesalya kralı Deioneus'un oğlu. (Lemprière, 1822) [Kafalı veya Kapılı]

Pulukāma: [Sıfat] Çok arzuluyor, açgözlü." (Wisdomlimb, 2021)

Phalias: Hercules ve Heliconis'in oğlu. Theftius'un kızı. Apollod. (Lemprière, 1822)

Phalysius, Palisiyu: Naupestum'un bir vatan-daşı. (Lemprière, 1822)



Kaleydoskop

Pulusa, Plusa, Paulusi: Bir adamın ismi, özel isim. (Wisdomlimb, 2021)

Half-Pulli: Çocuksuz dul kadın. (Population, 1976)

Pillai: Çocuk (Pope, 1861)



8. Kabile Adı

Pelasgians: Herodot ve diğer birkaç eski yazar onlara Pelasgian'lar adını verdi. Asıl soru şudur: Pelasgılar "eski insanlar" ile eşanlam-
lı olmaktan daha fazlası mıydı? Antik yazar-
ların tanımına uyan Yunanistan'da yaşayan
eski bir kabile veya millet var mıydı?" (Livius,
2021)



[Batılı yazarlar *Pelasgians* kelimesinin kaynağını tespit edemediklerini, 16 farklı manası olduğunu fakat bunlardan hiç birisinin kaynak coğrafya hakkında fazla bir bilgi vermediğini belirtiyorlar. Kanaatim, "barbar" olarak gördükleri Hint coğrafyasıyla ilişkili olmak istememeleri yüzünden böyle davranıyorlar. Tek başına "Pala" sözcüğü her şeyi açıklıyor ama ikna olmak için daha çok kanıt olması gerektiğini düşünüyorlar. Hint coğrafyasında Pa-la'ci isimli kabilelerin bulunması dahi yeterli değil.]

Pallu, Phallu: Seçkin, mümtaz. Reuben'in oğlu. Palluites kabilesinde aile başkanı. (McClintock & Strong, 1894) [Reuben, Yakup peygamberin Leah'ten olma en büyük oğlu]

9. Dağ Adı

Phal-Acra (Palakra, Palasra): Mysia, İda'da bir burun (promontory) şeklinde yükselen dağ adı. Tam olarak nerede bulunduğu bilinmiyor. (Smith, A Dictionary of Greek and Roman Geography, 2. cilt, 1873)

[Phal sözcüğü ile Phor ve Prom sözcükleri arasındaki ilişki... Phal sözcüğü uzun zaman içinde *Burnu* kelimesine dönüşmüş. Büyük bir su kütesine uzanan yüksek kara noktası, bir burun veya yüksek yerlerin, yüksek zirvelerin hepsi "Burun"... Tüm "Burunlar" Tanrı'yı hatırlatan işaretler. Pur, Bur, Bul,

Bal, Bel, Bil, Buğra... . Çok sayıda yerleşim yerinin, kasaba adının ‘Burun’ sözcüğüyle birlikte anılması ilginç.]

10. Kral ve Kraliçe Adı

Om-Phala (Am-Pala): Lidya (Lydia) kraliçesi. (Hart, 1853) [Gençliğimizde Trakya’da “salak” anlamında kullanılan argo bir sözcük]

Pulumāvi I (0-36 CE): Eski Hindistan’ın Sātavāhana hanedanında bir kral. (Wisdomlimb, 2021)

Kral veya prensler: Durdama, Kumara Pala, Lakhsmana Pala, Chandra Pala, Nayana Pala, Sandha Pala... (Balfour, 1862)

11. Festival Adı

Phalli-ca: Mısırlıların *Osiris* adına düzenledikleri festival. (Lemprière, 1822)

12. Meyve Adı

Phala: Meyve. Paran, Param. (Tamil dilinde) (Vaidyanathan, 1971)

13. Kazanç, Kâr

Pala-n: Phala sözcüğünden türetilmiş, ‘kazanç’, ‘kâr’ anlamında. Daha yaygın bir şekilde ‘pala-m’ ifadesiyle kullanılır. (Caldwell, 1856)

14. Devlet, Halk Adı

“Gaur, Pala Hanedanlığı” (Balfour, 1862)

Pala Hükümdarlığı: MS 8. ila 12. yüzyıllar arası.

“*Palu*: Endonezya halkı” (Library of Congress Subject Headings - 3. cilt - Sayfa 2533, 1992)

15. Şarkı ve Dansla İlgili

Palla-Va. Dansta ellerin pozisyonu. (Monier-Williams, Leumann, & Cappeller, 1899)

Pallu: (Tamil) Tamilnadu’nun eski dramatik formu. Eski zamanlara ait ‘Ulat-tippattu’ tarzından geliştirilmiş köylü kadınlarının söylediği şarkılar. Hikaye-göre bir köylünün iki karısı varmış. Kendi aralarında kavga ederken

Kaleydoskop

içlerinden birisi kocasının tarafını tutar diğeri öyle yapmazmış. Kavga kızı-şınca, araya yerel yönetici girer aralarını bulurmuş. Pallu bu tür hikayelere dayanan dramatik şarkı. (Mukherjee, 1998)

16. Sürüngen adı

Pluvaka: “Mahayana’ya (Buddhism’in başlıca dallarından biri) göre, pluvaka cesedin veya bedenın solucanlarla istila edilmiş olması. Dokuz kötü sonuçtan sekizincisi... Bu dokuz sonuç nihayetinde bedeni Nirvāna’nın ebedi mutluluğuna götürür.” (Wisdomlib, 2021)

Palla-llah: Küçük ev kertenkelesi. (Sanskritdictionary., 2021)

“*Pulu* :[Malayalam dilinde] “Solucan” anlamına gelir ve çeşitli hastalıklardan birini temsil eder.” [Metaforik anlam] (Wisdomlib, 2021)

Pulukatti: “Halka kurdu”, “yüzük kurdu” anlamına gelir [Malayalam dilinde]. Veya saçkıran.

Palola worm: Kırkayak.

17. Sıfat Olarak

Pulu, Puli, Pullana, Pulla, Pülle, Pulusu: Asitli, ekşi, ekşimeğe başlamış. Asitlenmiş. Fermente olmuş. (Teluga dilinde) (Krishnamurti, 2009)

Palasgi: Kırmızı renkli, kırmızı boya. (Steingass, 2018)

18. Fiil Olarak

Pulu: Sarılmak, gömülmek. Gömülü olmak. Toprağın içinde kaybolmak. Yere batmak. Deliğe batmak. Kazıldığında yumuşak kil veya çamurun ortaya çıkması. (Teluga dilinde) (Krishnamurti, 2009)

Pallu: Günlük faaliyetlerde yapılacak işler ve kullanılacak aletler Pallu ve kuravarıcı [**Kurfalı, Silivri?**] terimiyle tanımlanmıştır. Pallu terimi pirinç ziraatında toprağın sürülmesinden, hasadına ve ürünün paylaşılmasına kadar olan bütün süreci tanımlar. (Muilwijk, 1996)

19. Edebiyat Türü, Şiir, Drama

“Yazar, zirai mahsulün ve bereketin kat kat artması için Peygamber Muham-

med üzerine Pallu şiirini yazmada kendisine yardım eden Allah'ın nimetlerinden bahseder.” (Uvais, 1990)

Mukkudal Pallu: 17. yüzyılda bestelenmiş tanrı Alankar veya Vişnu'ya övgüler içeren Tamil dilinde bir hikaye şiiri. [...] Daha sonra çeşitli tanrılara birkaç başka Pallu şiiri daha yazılmıştır, ancak bu en popüler olanıdır ve toplulukta söylenir. (Dalal, 2010)

...1770 ve Muttukkuttip Pulavar'ından *Kannutaiyammai Pallu* (1775) ve Jaffna şairi Cinoattampip Pulavar'dan (1716-1780) *Pardlaip Pallu*. Tüm Pallu'lar arasında en iyi bilineni. [...] anonim bir şiirdir.” (Spuler, 1975)

“Pallu, genellikle drama ile ilişkilendirilen edebi bir formdur. [...] Bu Pallu'nun editörü, Pallu şiirine aşina olanlara göre iki yüz yıl önce bestelendiğini ve yazarının belli olması gerektiğini söylüyor.” (Uvais, 1990)

“17. ve 18. yüzyıllarda *pallu* şeklinde halk oyunları adı verilen yeni bir edebiyat türü ortaya çıktı.” (Ayyappanikkar & Paniker, 1997)

“*Pallu*, insanları ve onların dinlerini tasvir etmek suretiyle belirli bir topluluğu öven şiirler anlamındadır.” (Major , 2003)

“*Thirumakkap Pallu*: Yazarının kim olduğu bilinmeyen dramatik bir şekilde yazılmış bu şiir tarzı *Pallu* olarak bilinir. Şiirin çerçevesi Mekke ve Hz. Muhammed'i konu edinir. Allah'ı, Peygamberi ve bir veli olan Muhiddin Antavar'ı över. Ayrıca Hz. Muhammed ile ilgili bazı tarihi olayları dile getirir. (More, 2004)

Pulli: Nokta (Pope, 1861)

20. Hastalık

Palus, Paludis, Paludal: Bataklık ve sulak yerlerde ortaya çıkan sıtma (malaria) hastalığı. (Spofford, 1895)

21. Gelinlik, Evlilik, Aile

Maappillai Alaippu: Hindistan'da damat gelinin evine davet edildiğinde *Maappillai Alaippu* adı verilen bir tören düzenlenir ve damat gelinin ailesine para ve hediyeler verir. (Mouton, 1993)

Kaleydoskop

Pulli: (Briddis) (1) Aile, evlilik, (2) gelin. (3) Yılan. (4) Genç güvercin. [Muh-telif kaynaklardan derleme]

22. Köprü

Pal: Yükseltilmiş sınır.

Pil: (1) Topuk, kapının eşiği ve kapının başlığı, (2) bir sokette dönen, (3) dö-nen turnike yolunda (4) bir odun parçası, (5) bir ayrıca veya düğmeye cevap verme, (6) bir çadırın farklı parçalarını bir araya getirerek birleştirme, (7) oyunda kullanılan bir sopa parçası veya hokey, (8) uğultulu bir üst

Pul, Puli: (1) Köprü, kemer. (2) Dolgu, (3) Ufaklık para,

(4) Göktaşının, gökten gelen bir taşın açtığı oyuk (*celestial vault*) Göksel haz-ne (*puli abguni* ateş-bâr, ateş çubuğu),

(5) *Pul bastan* veya *sakhtan* köprü inşa etmek,

(6) *Pil çikunam*, İran'da, Şiraz şehrinin yakınındaki köprünün adı.

(7) *Puli Hakîm*, Şiraz'daki köprünün adı.

(8) *Pul shikastan*, başarısız olmak, çökmek, boğulmak, zayıf veya güçsüz olmak,

(9) *Puli sırat*, cennete giden yolun üzerinde sonsuz ateşin üzerinde bulunan sırat köprüsü,

(10) *Pul kandan*, bir kişinin gücünü kırmak, vermek, kader,

(11) *Puli haft tak*, yedi kat sema. (Steingass, 2018)

Sonuç Yerine

Pallu aslında bir “oyun hamuru”. Tarih boyunca insanlar onu istedikleri gibi yoğurup diledikleri anlamı vermişler. Al-Pallu sözünün nereden geldiğini merak edip “belli bir açıklama” grubu üzerinde yoğunlaşanlar “fili *hortum* veya *yelpaze* ile” açıklama gafletine düşmekten kurtulamayacaklar. Pallu bin-lerce sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan “tümleşik bir anlam yumağı”...

Pallu'yu betimleyen tekil içerikli açıklamalar yetersiz kalmaya mahkum. İnsanlar bu tür açıklamalardan tatmin olmayacaklar.

Pallu ve türevi olan yüzlerce kelime kimi zaman dişil, kimi zaman eril görünümlü... Kimi zaman ise her ikisini birden kapsıyor. Bu olguya “Ardaha + Nâri + İşvara” deniyor...

“Pallu”, mahlukatın tüm gruplarına yansıyor onlara isim olan bir tür *Ardahannâr İşavara*...

Kısaca, nasıl görüyor ve hissediyorsak işte öyle... Pallu, etrafına çok renkli, yüksek yoğunlukta ışıklar saçıyor. Gözümüzü aldığından onu net göremiyor, net tanımlayamıyoruz.

Kaynaklar

Alkaloids of *Pergularia pallida*. (1976). <https://www.sciencedirect.com:https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0031942200889372> adresinden alındı

Ayyappappanikkar, & Paniker. A. (1997). Medieval Indian Literature: Surveys and selections - Sayfa 531.

Balfour, E. (1862). The Second Supplement, with Index, to the Cyclopaedia of India and of.

Barthell, E. E. (1971). Gods and Goddesses of Ancient Greece.

Boswell, F., & Boswell, J. (1980). What Men Or Gods are These?: A Genealogical Approach to Classical Mythology.

Caldwell, R. (1856). A Comparative Grammar of the Dravidian Or South-Indian Family of Languages.

Cramer, J. A. (1828). A Geographical and Historical Description of Ancient Greece: With a ..., 3. cilt.

Dalal, R. (2010). Hinduism: An Alphabetical Guide - Sayfa 261.

DiGioia, A. (2017). Childbirth and Parenting in Horror Texts.

DLUK. (1974). International Journal of Dravidian Linguistics, 3. cilt. Department of Linguistics, University of Kerala.

Donald, J. (1872). Chambers's English Dictionary: Pronouncing, Explanatory, and Etymological.

Elder, P. t. (2021). Macrophali. <http://www.perseus.tufts.edu>: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0064:entry=macrocephali-geo> adresinden alındı

Freshwater, D., & Maslin-Prothero, S. E. (1994). Blackwell's Nursing Dictionary.

Grover, S. (2017). Marriage, Love, Caste and Kinship Support: Lived Experiences of the Urba.

Gürsoy, A. T. (2004). Dünden bugüne giyim kültürü ve moda - 1. cilt.

Hansen, M. H., & Nielsen, T. H. (2004). Inventory of Archaic and Classical Poleis - Ancient Ports.

Hart, J. S. (1853). Epitome of Greek and Roman Mythology.

Herodotus. (1830). Herodotus, 1. cilt.

Hodges, L. F. (2005). Kullanılabilir e-Kitap yok.

Hubbard, T. K. (2013). A Companion to Greek and Roman Sexualities.

Indian . (1975). Indian arcaheology 1971-71.

Journal . (1960). Journal of Indian Museums - 14-16. ciltler - Sayfa 54.

Kaplan, E. A. (2013). Psychoanalysis and Cinema.

Khare, C. (2008). Indian Medicinal Plants: An Illustrated Dictionary.

Krishnamurti, B. (2009). Telugu Verbal Bases.

Kristensen, F. (2013). The Meaning of Religion: Lectures in the Phenomenology of Religion.

Leeming, D. A. (1992). The World of Myth: An Anthology.

Lemprière, J. (1822). A Classical Dictionary: Containing a Copious Account of All Proper Names.

Library of Congress Subject Headings - 3. cilt - Sayfa 2533. (1992).

Livius. (2021). Pelasgians. <https://www.livius.org>: <https://www.livius.org/articles/people/pelasgians/> adresinden alındı

Major . (2003). Major Genres and Trends in Dravidian Literature: Classical - Sayfa 209.

McClintock, J., & Strong, J. (1894). Cyclopaedia of Biblical, Theological, and Ecclesiastical Literature, 7. cilt.

Monier-Williams, S. M., Leumann, E., & Cappeller, C. (1899). A Sanskrit-English Dictionary: Etymologically and Philologically Arranged.

More, J. B. (2004). Muslim Identity, Print Culture, and the Dravidian Factor in Tamil Nadu.

Mouton. (1993). Contributions to Indian Sociology, 27-28. ciltler.

Muilwijk, M. (1996). The Divine Kurna Tribe: Kurnavañci and Other Prabandhams.

Mukherjee, S. (1998). A Dictionary of Indian Literature: Beginnings-1850.

Norris, H. (2017). Church Vestments: Their Origin and Development.

NYS. (1892). Report - 45. cilt. New York State.

Kaleydoskop

Pope, G. U. (1861). First Tamil Book Or Primer: Containing Introductory Lessons, Exercises ...

Population . (1976). Population Review, 20. cilt.

Power, H., Society, N. S., & Sedgwick, L. W. (1881). The New Sydenham Societys Lexicon of Medicine and the Allied Sciences.

Prasad, .. R. (1996). Encyclopaedic Profile of Indian Tribes, 1. cilt.

Routledgehandbooks. (2021). Cassiope D. Don Ericaceae. <https://www.routledgehandbooks.com: https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.1201/b16504-4 adresinden alındı>

Sadasivan, S. N. (2000). A Social History of India.

Sanskritdictionary. (2021). Palla. <http://sanskritdictionary.com: http://sanskritdictionary.com/?q=palla adresinden alındı>

Smith, W. (1873). A Dictionary of Greek and Roman Geography, 2. cilt.

Spofford, A. R. (1895). A Handy Book of Reference on All Subjects and for All Readers with about Two.

Spuler, B. (1975). Handbook of Oriental Studies - 2. bölüm - Sayfa 258.

Steingass, F. (2018). Persian-English Dictionary: Including Arabic Words and Phrases in Persian.

Swedenborg, m. (1870). The Heavenly Arcana: Contained in the Holy Scriptures Or Word of the Lord .

Tzeferakos, G., & Douzenis, A. (2014). Sacred psychiatry in ancient Greece. <https://annals-general-psychiatry.biomedcentral.com: https://annals-general-psychiatry.biomedcentral.com/articles/10.1186/1744-859X-13-11 adresinden alındı>

Uvais, M. (1990). Muslim Contribution to Tamil Literature.

Vaidyanathan, S. (1971). Indo-Aryan Loanwords in Old Tamil.

W. R. Chambers. (1870). Chamber's Encyclopaedia: A Dictionary of Universal Knowledge for ..., 2. cilt.

Westropp, H. M. (2017). Phallic Worship.

Wikipedia. (2021). Mycenaean Greece. <https://en.wikipedia.org>: https://en.wikipedia.org/wiki/Mycenaean_Greece adresinden alındı

Wikipedia. (2021). Pylos. <https://en.wikipedia.org>: <https://en.wikipedia.org/wiki/Pylos> adresinden alındı

Wisdomlib. (2021). Palla. <https://www.wisdomlib.org>: <https://www.wisdomlib.org/definition/palla> adresinden alındı

Wisdomlib. (2021). Pulu. <https://www.wisdomlib.org>: <https://www.wisdomlib.org/definition/pulu> adresinden alındı

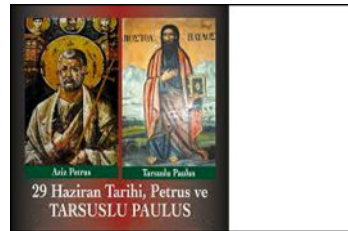
Wisdomlib. (2021). Puluvaka. <https://www.wisdomlib.org>: <https://www.wisdomlib.org/definition/puluvaka> adresinden alındı

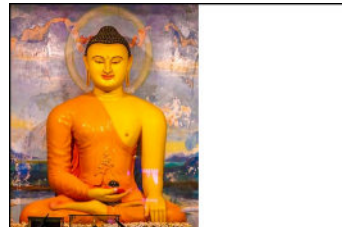
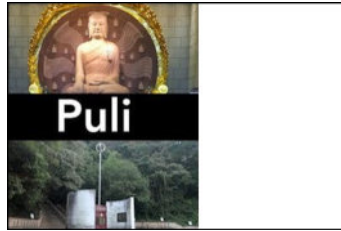
Wisdomlimb. (2021). Plukama. <https://www.wisdomlib.org>: <https://www.wisdomlib.org/definition/pulukama> adresinden alındı

Wisdomlimb. (2021). Pulumavi. <https://www.wisdomlib.org>: <https://www.wisdomlib.org/definition/pulumavi> adresinden alındı

Wisdomlimb. (2021). Pulusha. <https://www.wisdomlib.org>: <https://www.wisdomlib.org/definition/pulusha> adresinden alındı

Yancey, P. H. (1999). Introduction to Biological Latin and Greek Combined with Origins from Mythology of Biological Names and Terms.





Alpu / Kirûbu

Asurlularda “kanatlı boğa” olarak tasvir edilen semâvî varlığa *Alpu* deniyor. *Alpullu* ile olan ilişkisini incelemek zorundayız. Hintlilerin *Pallu* sözcüğüyle karşılaştırıldığında *Alpullu*’ya daha yakın duruyor.

Delitzsch’e göre, *Alpu*’nun *Kirûbu* ile anlamdaş olduğunu söyleyen ilk kişi Lenormant (Delitzsch, 1888).....

Delitzsch, *kirûbu* kökünün “cennet” anlamına geldiğini söylerken *karûbu* fiil olarak kullanıldığında “büyük ve güçlü olmak” anlamına geliyormuş.

Ahit Sandığı’nın *Çerûb* denen kanatlı varlıkları hakkında Râhip Tefsirleri’nde yazılanlar yüzlerinin yönü ve kanatları dışında başka bir bilgi vermiyormuş. *Çerûb*’ların dış görünüşlerine bakılırsa, Süleyman Mabedi’nin insan biçimli, ayakta duran, dev cüsseli, kanatlı varlıkları oldukları anlaşılıyor...

Diğer taraftan Ezekeîl’in (Zülkifl’in) kitabında *Çerub* değişik ve farklıdır. Onda ne Ahit Sandığı’nı taşıyan meleklerle, ne de Cennet Kapısı’nın bekçilerine atıf vardır. Tanrı’nın



lil, ubi, gud	𐎶𐎵𐎶
galam, galum	𐎶𐎵𐎶
abutu, šaru, naclu,	
melu, alpu	
charm, king, complete, fullness	
bull	

𐎶𐎵𐎶 𐎶𐎵𐎶 𐎶𐎵𐎶 𐎶𐎵𐎶 𐎶𐎵𐎶
1 alpu 10 lu-ardl 10 karani 20 k
ukin kal rin; one bull, ten rams,
gods of Assyria, my lords, I dedic
Alpu, Lu-ardl.... Sığır ve davarlar
Alpullu --- Sığır ve davar beldesi

Tahtı'nı taşımayı konu edinen “*Mercabah vizyonuna*” göre Merke; insan, aslan, kartal ve öküzü kombine edip bir araya getiren bir taşıma aracıdır. Bu yapıda “semâvî varlık” olarak değerlendirilen öküz (alpu, çerub veya kirûbu) bir *gezdireç* olan Merkeb'in en temel ögesidir (Delitzsch, 1888).

Alpu'yu etraflıca anlamak için değişik alıntılarla devam edelim.

“Önek” veya “terkip” simgesi olan AB¹ (Lid², Rim) bir öküz çeşidi olan *arhu* manasına gelir. Eşanlamlısı *alpu*, *sürû* kelimeleridir. Veya rimû-lu..... (MEOS, 1911). [*Arhu*, *Erhan?*]

İncil'de *Çerub* semâvî bir varlık olarak anlatılır, fakat formu değişiktir. Formu, sembolik ve tahayyülüdür. Bâbil-Asur mitolojisinde Tanrı'nın tahtını taşıyan “kanatlı öküzler” olarak tasvir edilmiştir. Öküz veya sığır biçiminde betimlenen bu varlığa *alpu* denir ve aynı zamanda Lenormant'ın keşfine göre *kirûbu* 'dur. *Karabû* ile *Rûbû* sözcüğü aynı anlama gelir, “büyük” ve “güçlü” demektir. Şurası dikkate değer ki, Ezekeîl'de *öküz*³ ve *çerup* birbirinin yerine kullanılabilen kavramlardır. İncil'in her yerinde *çerublar* dünyadan bakıldığı biçimiyle; Tanrı'nın şanını, kudretini veya tahtını taşıyan varlıklar olarak değerlendirilir. Cennetle ilgili yazıların tarihine bakıldığında çerub'lar “cennet bahçesine açılan giriş kapısının” bekçileridir (Delitzsch, 1888).

[...] Yirmi konak vardı. Bunlardan ikisi *ardu*⁴ idi ki onlarla ilgili bir *re'u alpi* veya çoban bulunuyordu. Onun adı İssaâ idi. Şu gerçeğin ışığında değerlendirilirse *Adî*, İdî'nin bir çeşididir ve *Adria* ise İdria'nın.... Bu nedenle öyle sanıyoruz ki *Assî*, *Asî* şeklinde de yazılabilir, ikisi aynıdır. Sığırlar otuz *Alapi Ardani* idi. *Alpu Ardu*⁵ sözcükleri *İmeru Ardu* gibidir ve *Lu-Ardu* iş yapmak için kullanılan sığırlara işaret ediyor gözüküyor..... Asurlular, bu terimi sığırlar için kullanmışlardır (Hinrichs, 1901).

arka ark arkun argan
sun, song, sun song, worship,
Om the primal vibration,
İlksel titreşim.... Ohhmmmmmmmm

Kâdir-i Mutlak
asura asir esr asra sur
almighty being, nature of
power, the Divine

ukşan keşan kâşane kesar
bull, oxen, spirit, Purusha
Purusha: Cosmic being or self, consciousness,
and universal principle Ruh, Eyrenin yaratıcısı
Kâşan, Kesar, Saray, Aksaray, Öküz
Eyrenin Yaratıcısı, Ruh veren

Sığırlar konusunda daha fazla şey söyleyebiliriz. Burada yine tuhaf bir ideogramam sahibiz. *GUD* ideogramı ki *Alpu* diye okunuyor. Doğal olarak bir çobanın dilinde *inek*, *öküz* veya *boğa* olarak adlandırılan hayvanları kapsıyor (Hinrichs, 1901).

Pek çok vakada Asurlular Fenikelilerin kullandıkları genel sözcükleri kullanmışlardır. Şiirde ise İbranilerin kelimelerini.... Asurluların *alpu* sözcüğüne İbraniler *arkhu*⁶ diyorlardı.

[...] “Lu” sözcüğü, *kirru*’yu, yani “kuzuyu” (!) temsil eder (Lyon, 1998).

Ulûhil, Tanrı yoluna girmiş ârif insana *kirûbu* denmiş ve “kanatlı boğa” resmi ile temsil edilmiştir. *Kirûbu damku*, bağışlayan Çerub; *Şedû-[Sadu] damku*, bağışlayan tanrısal öküz... [**Kanat (!) sözcüğü...**]

Şedu, *Alpu* sözü ile aynı anlamdadır. [...] [**Şedû, Şedde, Şâd, Şâdu-Man...**] Ba-bil’de kanatlı boğa figürleri mabetlerin ve kral saraylarının girişlerine yerleştirilmiştir. [...] Çerubim’den, Ezekeil’in dışında başka yerlerde de söz edilmiştir. Çerubim’ler cennetin muhafızları, yüce Tanrı’nın yaklaşılamaz bir duvar gibi olan canlı binit, Tanrı’nın dünyaya tezahür etmesinde kullandığı bir araç olduğu, hatta Tanrı’nın sahip olduğu sıfatlardan kızgın olan yönüyle bizzat kendi görünümünü yansıttığı şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır (Delitzsch, 1888).

“Çerub” ile “Çalab” arasındaki benzerliğe dikkat çekmek gerekiyor. Yunus Emre’nin şiirlerinde rastladığımız *Çalap*, “Tanrı” anlamında kullanılıyor. L ve R harflerinin farklı kültürlerde yer değiştirdiğini biliyoruz. *Çerub*, Osmanlıya Tanrı’ya işaret etmek üzere *Çalap* şeklinde geçmiş. Böyle olunca Delitzsch’in, Çerub’u “Tanrı’nın kızgın yönü” olarak tanıtmalarına şaşmamak gerekiyor. Çalap, Alap, Alpu... Alpullu... Alpullu sözünü bir şekilde Tanrı’yla ilişkilendirmek *çok mu zorlama* gözüküyor?

Vahşi Öküz (!): Le’ah, La’â, Lâ, Littu; ‘alâ’u(n)
La’âh - ‘alah
Burada ‘öküz’ metaforik bir sözcük, ‘vahşi’, şehvetli anlamında
Studia orientalia Ioanni Pedersen,
septuagenario A.D. VII id nov. anno
MCMXIII, a collegis discipulis
amicis dicata Montgaard, 1993
Lâ = Vahşi Öküz, şehvetli öküz
Öküz, öküz gibi adam, öküz ne olacak
of A. qardum, and also in the indepen. position⁶. Probably we are
dealing with the Semitic word for a wild ox, Hebr. l’ah, Arab. la’u(n),
Accadian lû, littu, that is, types with all three vowels. The main problem
is constituted by the prosthetic ‘a’. In the Arabic lexica is found a similar
word, ‘al’u(n) wild oxen, but that is a collective plural. In the Lishn XX,
103.5 infra. forms like la’ah and ‘alâh are found. the naradisms of which

All, Alpu, Lu, Littu: Basit bir ‘inek / öküz’ tanımlaması değil.

Vahşi inek: Littu, Le’ah, Lâ, Lâz. “Laylay Loni”
“inek” insanın içindeki “vahşi arzulara” metaforu olarak kullanılıyor.
Leah, hem fısı inek anlamında “inek” hem de, “vahşi dürtü” anlamında
“vahşi dürtü” aslında Tanrı’dan gelen ruh... Kıpırdayan, yerinde durmayan
Leah, Lâi öküzü / inek’in boynunu ve iki boynuyla birlikte temsil ediyor.
Leah ve Lâi hem erik, hem de diğlik simgesi, Eril ve diğli RUKH
The Journal of the Palestine Oriental Society - 12-
13 ciltler - Sayfa 189
1932
ill, wild cow” (Accad. lû, littu; Heb. l’ah; Arab. لاء; cf.
OLEKKE, Neue Beiträge, I, p. 83 f.).
Akadça lû, Littu, İbranice Leah, Arapça Lay, Lat

Leah = Littu, Litu, Las, Laze (İnek);
Lâ’u = (Vahşi inek) Vahşi arzulara sahip
olan inek,
Vahşi arzulara sahip olan kadın
Beşerî doğal olgular, hayvan cinsi üzerinden
betimleniyor.

“Leah” (l’ah) if related to Akk. littu, litu, meaning “cow” (cf. Arb.
l’uwn, wild cow”).

La’ahu, Leah, Littu, Litu, Lad = Yabarı veya vahşi inek

[...] Öküz veya inek (*gud / alpu / âb / littu / arhu*); genç erkek buzağı (*amar / būru*)... (Atikoteha, 1999).

Sümerlerde saray şeklinde yapılan mabetlerin ana giriş kapılarının her iki tarafında “boğa başı” figürleri bulunurdu. Bu figürlerden birine *Alam*⁷ diğereine *Alad*⁸ denirdi (Moran & Kelley, 1969).

Muhtemelen *alad* ile aynı kökten gelen *alam* devasa, yüksek, yüce (âlâl veya âlâ) anlamındaydı.

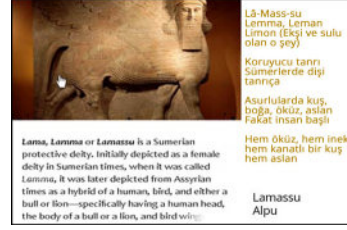
Alala güneş tanrısı ve *alim* literal olarak ‘sığır’ veya ‘güçlü hayvan’ demekti. Kelime aynı zamanda *sulim* şeklinde de okunmuş olabilir.

Al-Âd, “ruh” anlamındadır ve *ala* kökünden gelir. Sonundaki *d* harfi sonektir. *Allam* veya *Alam* Nergal’in unvanıdır. Ala, alad, alam, yani “ruh”, herhangi bir tanrı figürüne kolaylıkla uygulanabilir, Güneş-Tanrı, Nergal ve İştar (Afrodit) gibi tanrılara uygulanmıştır... (SBA, 1892).

[Âdi, Âdi-ge...Al-Âd, Âd kavmi... Âdi-Ana..., Ade, Adi, Haydee...]

[Yaz. *Alad* sözü Hint ve Filistin topraklarında Lâd veya Lâs sözüne dönüşmüş olabilir mi? Ruh’un ikamet ettiği yer, beden veya organ... *Alap* adlı “öküz” veya “yüce kudret” *Alad* ve *Alam* kategorilerine ayrılıyor ki her ikisinin de anlamı “Ruh” veya “Can”... Nenelerimizin kullandığı *acele etme* anlamındaki “aladlama” sözünü hatırlamak zorundayız. *Kıpır kıpır olan, yerinde duramayan ruh...*]

Asurluların dilinde Alpu, Sümerlilerin dilinde ise Alam “öküz” veya “boğa” anlamındadır. “Kuvveti” ve bunun yanında “erkeğin üretkenlik gücünü” sembolize eder (Moran & Kelley, 1969). [*Alam, ile Alaman, Alamanya* sözcükleri arasındaki ilişkilerin araştırılması gerekiyor. Trakya’da ‘alaman’ sözcüğü argo bir tabirdir ve esas olarak ‘eril prensibin’ güçlü veya güçsüz olmasına işaret eder: “*Alamanı sıkmadı*” tabiri...]



Sığır cinsi hayvanlar için kullanılan terimler şunlardır: Alpu: Öküz,
boğa... *Litu, littu, alittu*: İnek... Bûru: Buzağı¹⁰ (Cross, 1937).

[Alad, “ruh” ve Litu “inek” demek.... İnekte yuvalanan ruh... Al’ad veya
‘küçültülmüş şekli’ Lâd sözcükleri Al-Adi’den mi geliyor. Al’âm, Litu’ya mı
dönüşmüş? Adige, Âdici’ler anlamında mı? Ade veya Ad adlı Tanrı’ya tapan-
lar.]

Alpu, öküz / boğa; *Alpu-lu*, çoban (Sayce, 1875)... *Abutu, Saru, Naclu, Melu*,
Alpu: Cazibe, kral, tam, bütünlük, öküz (Sayce, 1875).

Kirûbu’lar, Adem’in yeryüzüne düşmesinden önce cennet bahçesindeki
Hayat Ağacı’nı korudukları için *melek* olarak tanımlandılar ve güçlü varlıklar
olduklarını göstermeye yönelik olarak ‘boğa figürü’ ile sembolize edildiler.
Kirûbu’lar, “semavi güçlü varlıklar” anlamına gelmek üzere *alpu* şeklinde
adlandırılmıştır (“The Catholic...”, 1881).

Asur’da Lenormant, sarayların ya da tapınak-
ların kapılarında çömelen “kanatlı dev deve-
yi” belirtmek için *alpu* ya da sedu’nun karşılı-
ğı olan *kirubu* adını bulmayı düşünmüştü. Bu
okumaya itiraz ettik ve kaynağını sorguladık.
Kelimenin Bâbil kökenli olup olmadığı bile
şüpheliydi (Lecoffre, 1907).



İncil, çerub’ları gerçek semâvî varlıklar olarak
görür. Ancak çerub’lara atfedilen biçimler
değişiktir. Çerub’ların formları simgeseldir.



Bâbil-Asur mitolojisinde *kanatlı öküz* figü-
rü Tanrı’nın ve tahtının taşıyıcıları olarak
görülürken *alpu* ve Lenormant’ın keşfettiği
gibi *kirubu* olarak adlandırılır.



Bâbil’ce ve Asurca’da fiil olarak kullanı-
lan *kardbu* sözcüğü “büyük” veya “kudretli”
anlamındadır. *Karubu* sıfatı, *rvhu*’nun eşan-

lamlıdır. Dikkate değerdir ki, Ezeki’de ‘çerub’ ve ‘öküz’ sözcükleri birbirinin yerine kullanılmıştır. İncil’in her yerinde çerublar, Tanrı’nın dünyada görüldüğü şekliyle, yüceliğinin taşıyıcılarıdır ve burada, Cennet tarihinde, O’na erişimi sağlayan koruyucu muhafızlardır (biblestudytools, 2020).

Asurlularda “boğa tanrıları” ideografik olarak “gücü” simgeler. Güçlü tanrılar (AN-KAL) olarak nitelendirilir ve GUD aynı zamanda *boğa* (alpu) anlamına gelir. [*Ankal* sözcüğünden ‘küçültme’ *Anıl* adı?]

Delitzch *çerub* adını Asurca *kirubu* (şedu, genii, cin, zeeni, ceni, danışpan, gencu) ve *karabu* (“büyük, kudretli”) ile birleştirir. Karppe (1897), Bâbil dilindeki karâbu’yu “güçlü” yerine “elverişli” olarak çevirir. Dhorme (1926), İbranice *çerub* ismini, insanlık adına Tanrı’ya yalvaran şefaatçi varlıklara (ve bu tür varlıkların heykellerine) atıfta bulunmak için kullanılan bir terim olan *karibu* (küçültme *kuribu*) ile ilişkilendirir. Çerub’un İbranice “genç” kelimesiyle olan ilişkisi, bir tür “halk etimolojisidir” ve üçüncü yüzyıldaki Abba-hu’dan kalmıştır (Wikipedia, 2020).

[*Kuribu-Kurabiye* ilişkisi; Kirûbu-Zeeni, Cin ilişkileri... ‘Kurabiye’, ‘Garib’, ‘Kurb’, ‘Çerub’, ‘Cin’, ‘Zenne’... “Çok yakın olunan” anlamında. Ayağa (!) giyilen nesneye “çorap” adını vermişiz. Kirûbu, ‘Gir-ba’, ‘Gir-Be’, ‘Kırba’ anlamında. Ruh’un içine girip dinlendiği yer. Ruh’u taşıyan bir seyyare. Alpu = Kirûbu = Gir’ba = Ruh’un dinlendiği yer = Tanrıçanın toprakları. Tanrı’nın Taht’ını (!), Tahta’sını taşıyan melek, melek yüzlü aslan; ‘Tahtacılar’ betimlemesi, herhalde bizim bildiğimiz *tahtadan* farklı olmalı. Makedonya’nın başkenti Üsküp’te *Taftece* semti... Tahta Köprüden mi mülhem, yoksa başka bir anlamı mı var. Pulli’ye ‘köprü’ denmesi... Araştırılması gereken çok sayıda soru...]

Asurluların dilindeki *karabu* kelimesi dikkat çekiyor. Üsküp’teki *Kariban-lar* sözcüğü ile *Karabu* arasında ilişki olabilir. Saru Saltuk’tan yapılan sözlü derlemelerde Üsküp yakınında *Kariban* kasabasından veya bölgesinden söz ediliyor. Bu kişiler Rumeli’nin Üsküp taraflarına Fırat-Dicle havzasından göç etmiş Asurlular/Kürtler olabilir. Veya Hindistan topraklarından göç eden ve kendilerini Tanrı’ya yakın hisseden Hint fakirleri, ... Muhtemelen Kalkandelen/Tetova kasabası Karibanların yaşadığı bölge idi. Az sayıda olmakla birlikte torunları günümüzde dahi varlıklarını sürdürmeye devam ediyorlar. “Karibân, Rumeli’deki bir ülkenin Arapça adıdır. Bu askerin beyi Taynos’tur, şehirlerinin adı ise Süküb (Üsküp)’dür” (Akalın, 2020). [*Karî-Bân: Bân’ın*

karısı, Bârî'nin karısı, Bâr'a yakın olan, Tanrı ve tanrıça, Tanrı'ya yakın olan derviş, Tanrı yoluna girmiş olan derviş ruhlu insan. Bütün dervişler dışıl...]

Âsurî Bilimi, bize *çerubim* sözünün bugüne kadar pek çok filoloğun inandığı gibi Aryan köklü *graph* (yakalamak/tutmak/fethetmek) ve Almanca Greife = Griffins'ten (Tanrı'nın hazinelerini koruyan muhafız, hırsızlara karşı kılıcını çeken anlamında) veya Pers mitolojisinden gelmiş olabileceğini söylemişti.

Fakat şimdi durum bütünüyle değişmiştir. Asur Bilmi, günümüzde çerub'un Bâbil etimolojisine sahip olduğunu söylemektedir.

Çerub, karâbu'dan gelmektedir ve *rubun* 'büyük', 'güçlü olma' sözü ile aynı anlamdadır.

Çerubim, Bâbil mabet ve saraylarında giriş kapılarının iki yanında bulunan insan yüzlü, kanatları olan boğa veya "koruyucu cin" figürü ile temsil edilmiştir ve Lenormant onu Les Origines de l'Histoire, p. 118'de belirttiği gibi *kirûbu* olarak adlandırmıştır.

Kuşku götürmez bir şekilde İncil'deki *çerubim* gibi, Adem'in doğal yaşama yeri cennetten gelen bir âsâr-ı atıktır. [Esîre, Esir, Esra, Esrar, Asıl, Asılı, Kesîre, Kesar, Keser, Gezer, Keşan, Kâşân, Sar, Saran, Seray, Sûr, Saray, Âsar, Eser, Usr, Usare veya Ruh]

Adem'in yeryüzüne düşmesinden önce *iyilik melekleri* adıyla cenetteki Hayat Ağacı'nın muhafızlığını yaptıkları o süre içinde *çerubim* olarak adlandırılmışlardır.

"Çok güçlü" semâvî varlıklar olmaları nedeniyle simgesel olarak *boğa resmi* ile görselleştirilmiş ve kendilerine *alpu* denmiştir.

Manevi varlıklar olduklarından "insan yüzü" veya "kartal başı" ile temsil edilmişlerdir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Ravlinson'un Cun. Inser., iv, 20'de belirttiği "yedi ruh" *boğa görünümlü cin* ile aynı anlamdadır. Tanrı ve tahtının taşıyıcıları olarak adlandırılmıştır ("The Catholic...", 1881).

Alpu (m) I: "Boğa, öküz". [GU4; coll. Pl. GU4. HIA; NA usu. GU4.(NITA.)

MES]; a. Mê, a. nari “su, nehir öküzü” [!.... **Metaforik anlam?**]; a. kişi “su öküzü, manda”(?) jB; a. sade (vahşi hayvan) Am.; a. epinnim “pulluk öküzü”; a. warkatim [GU4; (A.)UR.RA] “arka öküz (takımın)”; math. put al-pim “öküzün alnı” i.e. “trapezoid” [SAG.KL. GU4]; àRE’Î-ALPÛTU (Black, George, Postgate, & Breckwoldt, 2000). [**Trapezoid ve Trabzon... ‘Öküz alnı’ biçimli, “yamuk” tasarımlı kale, şehir ve yerleşim yeri düzenlemeleri. Eski Kudüs şehrinin trapezoid biçimli bir alana sahip olması. Makron, makara, malkara, melek... Uzun, yamuk formlu düzenlemeler. Tapınak planları ve düzenlemeleri... Uzun öküz alnı, naif ve oldukça nâzik bir betimleme... Tarihsel olarak tapınaklar ya “temen-temel, yuvarlak, yumuk” şeklinde veya trapezoid, uzunumsu bir yamuk biçimli... Bazen yamuk ve yumuk bütünleşik olarak... Yamuk-yumuk tanımlamasının anlamı evreni oluşturan dişil ve eril ruh... Dişil ve eril enerji.**]

Alpu (m) II: “Tehdit edilme” jB Lex.; < alapu (Black, George, Postgate, & Breckwoldt, 2000).

Karabu’nun iki anlamı vardır: (1) İbadet etmek, (2) Tanrı’nın lütuf ve inayeti (Crawford, 1992). [**Arnavutçadaki ‘kar’ sözcüğü...**]

[...] Açıktır ki, bu metindeki kâribu (veya bu vakada kurību) “Kutsalın en Kutsalı olan yerlere” yerleştirilen tanrıların heykelleridir (Wood, 2008).

[...] Bu yüzden sadece tek bir ihtimal vardır. Asurca karabu ‘yaklaşmak’ us-tabı’dekine benzer şekilde “ibadet ile yakınlaşmak” anlamındadır ve sadece ‘ibadet’ anlamına gelen *ikribu* sözünün bir türevidir (RASGBI, 1882).

[...] Epigrafta geçen *al-ap* sözü sadece *alap* olabilir. Alap, yani *alpu* “öküz” ve asıl olarak “Tibet sığırı” veya “Yak öküzü” anlamındadır. Rölyeplerde temsil edilen de odur (Schrader, 1885).

Sonuç ve değerlendirme

Bâbil-Asur mitolojisinde Tanrı’nın tahtını (!) taşıdığı düşünülen ve gerçek niteliği hiçbir şekilde bilinmeyen semâvî varlıkların yeryüzünde güçlü varlık olarak görülen *öküzlere* veya *ineklere* benzetilmesi ve kanat takılarak alpu veya kirubu olarak adlandırılması, kirubu ‘nun aynı zamanda “ibadetle yakınlaşmak” anlamına gelmesi, kirubu’nun bazı çevrelerde “Tanrı insanı” ola-

rak değerlendirilmesi ve sahip oldukları manevi güçlerine izafeten yine alpu / boğa figürü ile temsil edilmeleri ve Avrupalı kimi yazarların bazen alpu'yu “Tanrı” mevkiinde görmeleri, Yahudilerin, Bâbil ve Asurlulara ait *kirubu* sözünden hareketle *çerubim* kavramını üretmeleri ve ona “melek” anlamını yüklemeleri...

Alpu günümüz anlamıyla sıradan bir “öküz” veya “boğa” değil... Milattan önce iki binli yıllarda iki ay yaz, on ay kış mevsiminin yaşandığı Aryan topraklarında varlık gösteren primal (ilksel) yerli bir hayvan (“Transactions ...”, 1888). Günümüzdeki öküzlerden çok daha büyük, çok daha iri...

Fakat, o dönemde dünyanın değişik bölgelerinde öküze, ineğe, boğaya veya buzağıya tapınılıyor olması nedeniyle yerel öküz alpu'ya kutsallık atfediliyor. Babilliler, Tanrı'nın tahtını (!) taşıdığını düşündükleri, niteliği bilinmeyen o yüce varlıkları Alpu heykelleri ve figürleriyle simgeleştirerek onlara *kirubu* diyorlar.

“Alpu'nun *kanatlı primal öküz* olarak heykellerini yapıyoruz ama onu aslında *kirubu*, Tanrı'nın ruhu olarak görüyoruz”, anlayışı...

Alpu'lar Tanrı'nın güvendiği, kendisine en yakın olan melek korumaları... *Alpular* cennetin kapısında bekleyen giriş bekçileri, muhafızlar... Tanrı'nın tahtını gezdiren taşıyıcılar... Veya Tanrı'ya çokça ibadet etmek suretiyle ona yakınlaşmış olan *ulûhil insanlar*...

Kirubu kavramı bin yılları bulan uzun bir zaman diliminde *Alpu* figüründen sıyrılarak Yahudilerin marifetiyle çerub'a dönüşür.

O artık, insan biçimli-kanatlı bir varlıktır ama ne olduğu, tam da bellidir...

Primal öküz (!) figürü buharlaşmış, yerini *melek* düşüncesine dayanan tahayyüli, simgesel başka varlıklar dolurmaya başlamıştır.

Her ne şekilde tasavvur edilirse edilsin, figürü veya heykeli nasıl yapılsa yapılsın, neye benzerse benzesin bu simgelerin hiç biri “gerçek kirubu” değildir, kirubu'nun asıl gerçeğini yansıtmaz.

Günümüzde, “güçlü semâvî varlıkların” kudretini hani, bir uzay roketiyle temsil etmeye kalkışsak işte öyle bir şey olur. Alpu, kirubudur ama kirubu sadece belli bir dönem için *alpu* olmuştur. Kirubu, zamanla Yahudilerin dilinde çerub’a ve çerub ise meleğe evrilmiştir.

Çıkardığımız sonuç şu: Bir dönem ulûhiyet âlemiyle ilişkilendirilen metaforik anlatım *alpu* (primal öküz) (!) sözcüğü kutsallığa işaret etmesi, saygı duyulması, Tanrı’ya yakınlıkla ilgili olması ve kendini Tanrı’ya adayan insanları temsil etmesi nedeniyle Orta Doğu’da, Anadolu’da bazı yerleşim yerlerine ad olarak verilmiştir. Kimi kaynaklarda *Alpu-lu* sözünün Bâbil-Asur döneminde “çoban” anlamına geldiği belirtiliyor ama günümüzdeki *Alpullu* kelimesiyle yakın mesafede ilgili değil. Ayrıca ‘çoban’ sözüne yüklenen metaforik anlamları da gözden uzak tutamayız.

Şunu söyleyebiliriz... Hint, Grek, Roma ve Osmanlı devleti ile devam eden kültürel çizgi *Alpullu* kelimesinin ortaya çıkmasında etkili oldu ama asıl kuşçu merkezi Sümerler ve Akatlar... Bu arkaik toplumlar düşünce ve kültür yapılarıyla hem Orta Doğu’yu, hem de Hint topraklarını etkilediler.

Anadolu’da, Trakya’da ve diğer Avrupa ülkelerinde sıkça görülen Alpu, Alpulu, Puli gibi yerleşim yeri adlarının kaynağı *Tanrı* düşüncesi... Fenikelilerin *Alp* ve Akatlıların *Alpu* sözcüğü görünürde “öküzle” ilişkili ama esas olarak Tanrı’sal ruha işaret eden bir yaklaşma sahip. *Al-Pû’yu Pûli’ye* veya *Pulli’ye* dönüştüren yer, Hint coğrafyası... *Puli* benzeri fiziksel boynuz, dikt, kalem gibi göstergelerin tamamı Tanrı’sal ruh hatırlatıcıları. Kendilerine değil, arka plandaki anlama işaret.

Alp veya *Alpu*, “ilksel” veya “protoplazma” niteliğindeki sözcükler.

Protoplazmanın kaynağı olan Sümer ve Babil toplumları bir taraftan Hindistan’ı ve diğer taraftan Suriye ve Anadolu’yu bu kavramlarla beslerken gelişip serpilme açısından Hindistan ülkesi öne çıktı. Al-Pu’yu, Al-Bû’yu özümsemi ve Palli’ye dönüştürdü. Sönmekte olan Sümer-Akad-Asur uygarlıklarının yerine geçmek suretiyle bu kez kendisi kaynak ülke haline geldi.

Orta Doğu’daki Semitik toplumlar ve Hititler eskiden Sümerlerden beslenirken kültürel gıda kaynaklarını temin ettikleri yeni yer Hindistan oldu.

Klasik *Alpu* sözcüğü Filistin topraklarında ve Anadolu'da dağınık bir kaç yerleşim yerine ad verilmek suretiyle varlığını sürdürürken asıl önemli değişiklik Hint topraklarında gerçekleşti. *Alpu*, Hinduların inançları çerçevesinde *Pallu* kimliğine bürünerek gezgin çobanlar aracılığıyla Suriye'ye, Filistin'e, Fenike topraklarına, Grek toplumuna ve onlardan da Roma toplumuna doğru akmaya başladı.

Avrupa kıtasında yaşayan değişik göçmen kabilelerine göre, Filistin-Fenike topraklarında yaşayan insanlar hem eski Sümer-Akat kültürünün kavramlarıyla, hem de Hint'ten yeni bir dalga olarak gelen *Tanrı-Tanrıça* kavramlarıyla *haşr-ü-neşr* olmaya başladılar.

O yüzden, Semitik Orta Doğu ve Anadolu halklarının kültürel birikimi Kıta Avrupası'ndaki toplumların belleğinden çok daha geniş, çok daha kapsamlı ve o denli de karmaşıktır.

Alpu, *Alpullu*, *Alapiye* gibi adları taşıyan yerleşim yerlerinde bu sözcüklerin hem etimolojik kökleri, hem de literal anlamları aynı değil. İlksel anlamının *Tanrı* düşüncesinden kaynaklanması ve *Tanrı simgeselleştirmesine* dayalı olmasına karşın binlerce kabile, kavim, soy veya değişik inanç kültürleri bu tür sözcüklere kendi özel anlamlarını yüklemişler. Anlam çeşitliliğinin asıl nedeni bu.

Tarihleri Roma ve Grek öncesi döneme kadar uzanan az sayıdaki yerleşim yerine ait *Alpu* adı "Cezire" (Sümer-Akad-Asur-Filistin) kültüründen kaynaklanıyor olabilir.

Greklerin ve Romalıların değişik yerleşim yerlerine verdikleri *Alpu*, *Alpullu* sözcükleri ise Keltlerin, Etrüsklerin ve özellikle Hint düşüncesinin etkisi altında...

Grekler, ödünç aldıkları Hint kavramlarına yeni elbiseler giydirmiş, içeriğinde değişiklikler yapmışlar. Bir anlamda gıptayla baktıkları Hint kültürünü ve etkisini gizlemeye çalışmışlar.

Alpullu bir Greko-Romen köyü.... Bu yüzden sözcüğün kök anlamını asıl kaynak olan Hint kültürü bağlamında araştırmak zorundayız.

Notlar:

- 1) Abu veya Ebu anlamında...
- 2) “Lid” ile “Lâd” arasında ilişki kuruyorum. Sümerliler ve Asurluların Lid’i Hint topraklarına Lâd olarak taşınmış olabilir. Buna ilişkin işaretler var.
- 3) Veya “sığır”...
- 4) ‘Hizmet eden’, ‘kişi’, ‘esir’ veya ‘adam’ anlamında. Arz, arazi veya arsa kelimeleriyle ilişkisi...
- 5) Bulgaristan’daki Arda Nehri’yle ilişkisi...
- 6) Zayıf ve cılız hayvanlar, insanlar için “arık” deyimini kullanmamız...
- 7) Türkçedeki “Allem-kullem” sözcüğü ile ilişkisi?
- 8) Alad, Hint dillerindeki *Lad* sözünün kaynağı gibi gözüktüyor. Tibet’teki La+ssa şehir adı için “la” terkip bileşeninin “ruh” anlamına gelmesi bağlantı kurulmasına neden oluyor.
- 9) Minarelerin ve kubbelerin üzerindeki uzun çıkıntı “alem” ile ilişkisi?
- 10) Bûru’nun Burg-gâze, Burug-gêze, Burug-Gız veya Burgaz sözcüğüyle ilişkisi....?

Kaynaklar

“The Catholic...”. (1881). The Catholic literary circular.

“Transactions ...”. (1888). Transactions of the Royal Society of New Zealand, 21. cilt.

Akalın, Ş. H. (2020). Rumeli’de Sarı Saltuk’un izleri ve Ohri’deki Sveti Saum / Sarı Saltuk ziyaretgâhı. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırma Merkezi: <http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/5.php> adresinden alındı

Atikoteha, H. l.-h.-Y. (1999). Eretz-İsrail.

Biblestudytools. (2020). From the creation to the flood. the period of the protevangelium, or of the dawning of the light in the darkness. [www.biblestudytools.com: https://www.biblestudytools.com/classics/delitzsch-old-testament-history-of-redemption/first-period.html](http://www.biblestudytools.com/classics/delitzsch-old-testament-history-of-redemption/first-period.html) adresinden alındı

Black, J. A., George, A. R., Postgate, J. N., & Breckwoldt, T. (2000). A Concise Dictionary of Akkadian.

Crawford, T. G. (1992). Blessing and Curse in Syro-Palestinian Inscriptions of the Iron Age.

Cross, D. (1937). Movable Property in the Nuzi Documents.

Delitzsch, F. (1888). A New Commentary on Genesis, 1. cilt.

Hinrichs, J. C. (1901). An Assyrian Doomsday Book, Or, Liber Censualis of the District Round Harran in the Seventh Century B.C.

Lecoffre, L. V. (1907). Revue biblique internationale, 4. cilt;16. cilt.

Lyon, D. G. (1998). Beginner's Assyrian.

MEOS. (1911). Journal, 1. cilt. Manchester Egyptian and Oriental Society.

Moran, H. A., & Kelley, H. (1969). The Alphabet and the Ancient Calendar Signs.

RASGBI. (1882). Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, 14. cilt. Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland.

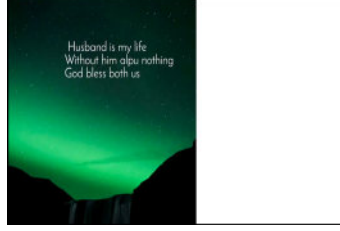
Sayce, A. H. (1875). Archaic classics. An elementary grammar; with full syllabary and progressive.

SBA. (1892). Proceedings of the Society of Biblical Archaeology, 15. cilt. Society of Biblical Archæology.

Schrader, E. (1885). The Cuneiform Inscriptions and the Old Testament, 1. cilt.

Wikipedia. (2020). Cherub. [https://en.wikipedia.org: https://en.wikipedia.org/wiki/Cherub](https://en.wikipedia.org/wiki/Cherub) adresinden alındı

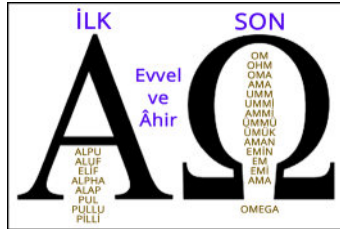
Wood, A. (2008). Virginia Woolf's Late Cultural Criticism: The Genesis of The Biblical Cherubim.



Alpu				
				APIN epine plough
				GUED alpu ox
				KI emey earth

Gateway of the Gods: An Investigation of Fallen Angels, the Nephilim, s. 44.
Craig Hines

Bilge Umar
Türkiye'deki tarihsel adlar
1993, s.55
Alpanos, Eskişehir ili Seyitgazi ilçesi merkez
bucağına bağlı bir köy. Şimdi Sarayören.
Görüntüye bakılırsa Alpanos adının kökeni
Luwi dili ya da onun ardılı olan İÖ 1. bin
yıldaki bir Anadolu dilidir, adı özbiçimi
Alpana'dır ve Alpu'nun adı olarak da
karşılaştığımız Alpu(wa) kök sözcüğüne
dayanır.



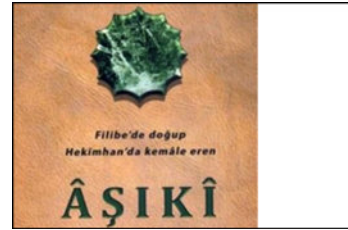
Baktî

İngilizcede ‘bhakti’ şeklinde yazılıp ‘baktî’ diye okunuyor. *Pakti, Bi-hekti, Bahti, Bagti* sözcükleri farklı dillerdeki görünüşleri. Etimolojisi hakkında fazla bilgi yok. Bir şeyler bulabilir miyim, diye kaynaklara yöneliyorum.

Milattan sonra 200-650 yılları arası “Orta İran Dönemi” olarak biliniyor. Sâsânilerin hükümferma olduğu zaman aralığı... Sâsâniler, İlâhi rahmeti temsil etmek üzere *Baga* adlı tanrıya inanıyorlarmış. Onu Hintlilerin “küçük tanrı” olarak değerlendirdikleri Bhaga’dan¹ almışlar.



Baga, noksanı olmayan kamil bir sıfat (par excellence) olarak görülüyor, fakat İran topraklarının her yerinde ‘Tanrı adı’ olarak değerlendirildiğine ilişkin kanıt yok. *Baga*, Hüdâ kelimesiyle aynı anlamda. *Tanrı, Teâlâ, Bâilâ* ya da *Mevlâ* demek...



Mecûsî inancındaki –güneşin ışığını temsil eden– tanrı *Mitra* ile *Baga* sözcüğü arasında ilişkiler kuruluyor. Mitra, başka inanç

¹ *Bhaga*: Saadet, mutluluk veren... Bliss... Belîz... Bilâz... Blâs... Blezik... Cennetin kendisi veya cennetin mutluluğu... Naîm cenneti, Mutluluk cenneti. Baht... Hoş-baht. İyilik-sağlık... Hoşluk, hoşnutluk... Sukh, sükunet, rahatlık. Salighet (Sâlihât)... Nîmet... Ferhad... Bilâze-nest, Blazhenstvo, Blâho... El-Ecria (Alegria). Feliçita (Felicidade)... Felîco... Hund veya Hind... Parama ânanda (Neşe ananda)... Hakyamsar... Ânanda... Param (neşe -pîr) ânanda...

gruplarında *Şems* veya *Şamas*... Fenikelilerin güneş tanrısı *Bel*... Veya *Belîz*...

“Bakü” ve “Bağdat” şehir adları “Tanrı’ya merbut” anlamında ve *Baga* kelimesiyle ilintili...



Fakat, *Bakti* sözcüğünün *Baga*’nın bozulmasıyla ortaya çıkmış olma ihtimali düşük. Ben onu eski Mısırlıların *Hakt*¹, “Tanrıça” sözüyle ilişkilendiriyorum. Hintlilerin meşhur *Bhaga* sözcüğü de *Hakt*’tan türetilmiş olabilir.



Baktî veya Haktî sözünü *Hüdâî* kelimesinin eşanlamlısı olarak değerlendirebiliriz...²

Baktî, Haktî, Hüdâî, Çelebî, Calabî, Mevlevî veya *Mitrâî*...

Bu terimler, özel cemaat, tarikat veya cemi-yetlerine işaret etmeksizin ele alındığında ‘Tanrı’ya / tanrıçaya bağlı olan insan’ anlamına geliyor. Hüdavendigâr veya Hüdaberdi sözcüğü de bu türden... Biz “Tanrı Verdi” diye anlıyoruz ama galiba aslı, “kendini Tanrı’ya veren” demek... Tanrı yoluna baş koyan... Tanrı’ya merbût... Tesbih eden... O’nu çokça hatırlayan... Muhlis... Yaşamını ibâdet ve dua ile geçiren...



Hindistan’daki dini yaşam kaba çizgilerle incelendiğinde dört evre üzerinde duruluyor: Vedalar, Upanişadlar, Budistler ve Baktiler dönemi...

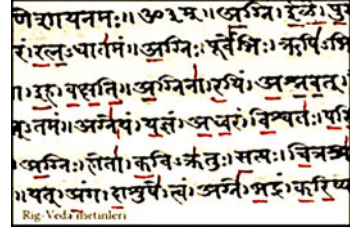
Baktî’lik bir akım veya tarikat³ olarak ne zaman ortaya çıktı?

¹ *Hak, Hakt, Heget, Hecate, Heka*: Milattan önce 2000 yıllarında eski Mısır’ın Menfis şehrinde kadın vücutlu, kurbağa başlı olarak tasvir edilen bir tanrıça. Mısır yazıtlarına göre, dünyada kadın ve erkek türü ortaya çıkmadan önce Heka, Heget veya Hakt adı verilen bu Tanrı/tanrıça vardı. Antik zamanlara ait bir Mısır hikayesinde geçen şu sözler oldukça anlamlı: “*Ra ve Rud-didet’in oğulları doğduğunda, tanrı Ra Isis, Nebhat, Meshkent, Hakt ve Khnumu’nun ona gitmesini; tanrı Khnum hariç, dans eden kızlar formuna dönüşmesini istedi.*”

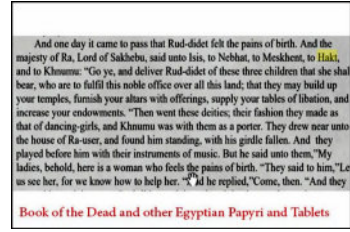
² Bazı kaynaklarda sözcüğün *katılmak, ait olmak, ibadet etmek, saygı duymak* anlamında ‘bha’ [bâc] kelimesinden geldiği belirtilmektedir.

³ *Bakti tarikatı*: Bhakti marg. Baktilik yolu.

İlk Bakti öncülerin ortaya çıkışı milattan önce 1200 yıllardaki Rig-Veda'ya kadar götürülüyor. İlk dönemde dâvûdîler belirli tanrı ve tanrıçaları kutsayarak onlardan yardım ve hoşnutluk diliyor, rızalarını elde etmek için yüksek sesle ilahiler söylüyor, niyazda bulunuyorlarmış.



Milattan önce 400 ilâ milattan sonra 600 yılları arası Epik Dönem¹... Mahabharata ve Ramayana gibi kutsal metinlerin yazıldığı... Epik şiirler, dönemin liderleri ve yaptıkları savaşlar hakkındaymış. Kral ve kraliçelerin oynadıkları rollere vurgu yapan şiirler... Bu dönemde ideal bir sosyal düzen geliştirilmiş ve toplum 'kast' adı verilen beş ayrı kesime bölünmüş. Brahmanlar, savaşçılar, tüccarlar, südrâ adı verilen köylüler-zanaat-kârlar ve en altta dalitler (deliler)... Sonuncu sıradakiler aşırı kirli olmaları nedeniyle "dokunulamayacaklar" diye adlandırılmış. Köleler, dilenciler, ölmüş sığır derilerini tabaklayan kişiler, çöpçüler, parayan² adı verilen davulcular, hamallar, insan ölülerini cenaze töreni için hazırlayan diğer yoksul kişiler...



Bunlardan sadece ilk üç tabakaya ait olanlar çocukları için "upanyâna" adı verilen dini sorumluluklara ilk adımı atma töreni düzenleyebilir, Veda'ları etüt edebilir veya Vedik ibadetlerine katılabilir. *Hint Baktiliği*, ötekileştirici bu kast sistemine (dharma)³ bir tepki olarak ortaya çıkmış...

Milattan sonra 320'de *Gupta Soy*u adı verilen yeni bir krallar dizisi iktidara

¹ *Epik*: Kahramanlık şiirleri veya kahramanlık destanları. Bir tür gazâvât-nâme... Örneğin *Gazâvât-ı Hayreddin Paşa* manzum eseri.

² *Parayan*: Parya... Kast dışı kalan, hiçbir toplumsal sınıftan olmayan. Her türlü haktan yoksun olan kişiler.

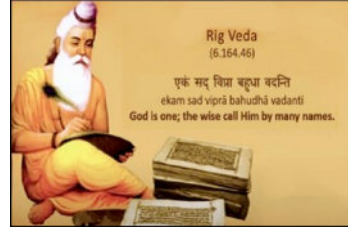
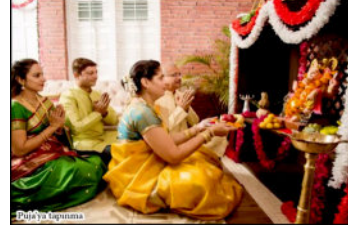
³ *Dharma*: [*Dârmâ*]. Telaffuzu ve anlamı farklı olmasına karşın köken-biliminde "hürmet" sözcüğüyle ilintili gözüküyor. Araplar "hürmet" sözcüğünü "dharma" kelimesinden dönüştürmüş olabilirler. Veya daha eski zamanlara dayanan kromozom ortaklığı söz konusu olabilir. Türkçedeki "darma-dağınık" sözcüğü de *darma* kelimesiyle ilintili.

geliyor. Gupta kralları Hintlileri *Puca* adı verilen kadın görünümlü tanrısal ikonlara tapınmaları için çok sayıda *Pansiyon* adı verilen mabetler yapıyor ve onları Vişnu, Şiva ve tanrıça Şakti gibi ilahlara ibadet etmeleri için destekliyor. Bu gelişmelerin yanında ve aynı dönemde, tanrılar ve tanrıçalar hakkındaki eski hikayelere dayanan Puranalar (Pir-A-nalar) adı verilen edebiyat ürünleri ortaya çıkmaya başlıyor.

Baktiliğin ete-kemiğe bürünmesi orta çağ döneminde... Özgün şiirler için 650 tarihi veriliyor.¹ Miladi 500-850 “İlk Dönem”... İkinci evre 851’den 1250’ye kadar ve ondan sonrası üçüncü dönem. On ikinci yüzyılda ivme kazanarak yaygınlaşırken on yedinci yüzyılda eski canlılığını kaybetmeye başlamış.

Ramaçandran’a göre, Hinduizm’in omurgasını oluşturan Baktilik hareketi Hindistan’ın Tamil-Nadu eyaletinde başladı.² Bölgede miladi ikinci yüzyıla kadar uzanan Sangam Edebiyatı “bağlılık ve Tanrı aşkına dayanan ibadetin” ilk örneklerini yansıtıyormuş. Tamil, o dönemde kişileştirilmiş Tanrı Müjgan’ı³ yücelten ve ona aşk şarkılları söyleyen ilahi çığırıcıları, yani bard’ları ile meşhur imiş.

Bakti sözcüğü, “Bag’a veya Hakt’a bağlı olma” anlamına gelmekle birlikte, zaman içinde *Baga* tanrı adlandırmasının tedavülden kalkmasıyla sadece “bağlı” veya “merbût” anlamına bürünür. Hatta, “bağlı olan” da değil; “tutkun olan”, “âşık olan”... “aşkıyla yanan...” Bakti sözcüğünü en iyi “meczup”



¹ Sisir Kumar Das, *History of Indian Literature*, New Delhi: Sahitya Akademi, 2005.

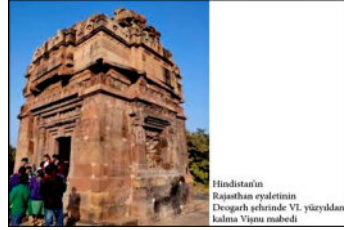
² R. Ramachandran, *A History of Hinduism: The Past, Present, and Future*, New Delhi: SAGE Publishing India, 2018.

³ Sözcüğün orijinali Murugan... İranlılarda *müjgan* sözcüğü ‘kaş (eyelashes)’ anlamına geliyor ama benim kanaatim R harfinin üzerine bir şekilde, bir nokta konulup Müjgan’a dönüştüğü... Yoksa insanlara “kaş-kirpik” diye ad verilmesinin bir anlamı yok. Tarih boyunca insanlara hep Tanrı veya tanrıçaların adları verilmiş. Murugan veya Murukan adlı tanrı aynı zamanda *Cevvel* / *Cevvâl* olarak biliniyor.

kelimesi karşılıyor ama bizde “aklını yitirmiş” manasına geldiğinden onu kullanmak doğru değil. *Bakti* sözcüğünün uygun karşılığı “âşıkı” olabilir. Aşk’a kendisini kaptırmış olan... Merbût veya murâbıt da diyebiliriz. Tanrı’yla birlikte olmaktan başka bir şey düşünemeyen derviş ruhlu insanlar veya azizler....



Kadim zaman Hintlileri için *Bhaga*, ikonik “küçük tanrı” anlamında... Aşk, sevgiyi ve bağlılığı büyük tanrılardan önce küçük tanrılara yöneltmişler. Böylece çok sayıda “tanrı âşıkı ekolü” çıkmış ortaya...



Buda Bakti, Vişnu Bakti, Şiva Bakti, Kali Bakti, Râmâ Bakti, Krişna¹ Bakti...

Buda Âşıkı, Vişnu Âşıkı, Şiva Âşıkı, Kali Âşıkı, Rama Âşıkı, Krişna Âşıkı...

Kimi yazarlara göre “Râmâ Âşıkı” yaklaşımı milattan önce 400 yılında başlamış ve onunla ilgili “Râmâ-Yânâ” adlı epik şiirler derlenmiş.² Milattan önce 200’e gelindiğinde Râmâ adlı kahraman Vişnu’nun enkarnasyonu olarak değerlendirilmeye başlanmış. On beşinci yüzyıla gelindiğinde Râmâ bu kez tanrı olarak görülüp insanlara ve cemaatteki üyelere *gerçek aşkın simgesi* olarak takdim edilmiş.



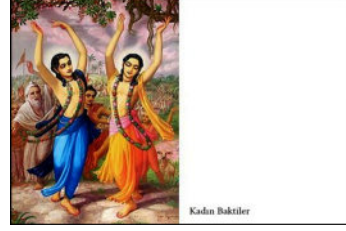
Râmâ konusu derin, ana caddeden çıkıp dar sokaklara girmeyelim.

Bakt/Baht sözcüğü bireyin dini yaşamında Tanrıya duyduğu aşırı sevgi, aşırı bağlılık anlamında... Birey ile tanrı arasında mahrem bir ilişkiye işaret ediyor. Kişinin tanrıya âşık olması karşılığında Tanrı da ona âşık olup onu sevmeye başlıyor. Bakti ilahileri, Bakti edebiyatı bu tema çerçevesinde şekilleniyor.

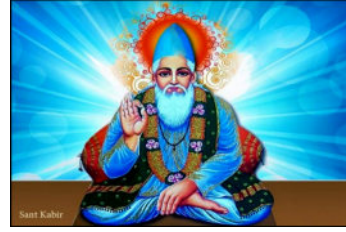
¹ *Krişna*: Cinsiyet, renk, kast, rütbe veya yaş tanımlamasının ötesinde bir varlık olarak değerlendirilmesine karşın ikonlarda hep kadınsı bir görünüme sahip.

² Haripada Adhikary, *Unifying Force of Hinduism: The Harekrşna Movement*, Bloomington: Author House, 2012.

Rig-Veda ilâhilerinin ilk örneklerinde sonraki dönemde ortaya çıkan biçimiyle herhangi bir *aşikilik yaklaşımı* söz konusu değil ama ilahi söyleyicilerinin yaklaşımlarında, okuma biçimlerinde büyük bir bağlılık, aşk ve tutku var. Rig-Veda zamanına kadar gitmese bile kimi yazarlar Bakti’liği milattan önce altıncı, beşinci yüzyıla kadar götürüyorlar. Milattan sonra 600’lerde Tamil’de somut bir şekilde ortaya çıkmasına kadar arka planda belli-belirsiz bin yıllık bir geçmişi var. Muthukumaraswamy (2020), tarihte ilk Bakti sözcüğünün *Śvetāśvataropanisad* adlı eserde geçtiğini belirtiyor.



Bakti akımının Tamilnadu ve Kerala eyaletleri ile Hint kıtasında yayılımı oldukça karışık, çok yönlü. “Bir bölü beş binlik” yerine, “bir bölü beş yüz binlik” bir haritayla durumu kuş bakışı anlamaya çalışalım.



Milattan sonra 400’lü yıllardan itibaren Baktilik *Vedik Brahmanları* veya *Caturvediler* arasında merkezi bir role sahip olmuş. Brahmadeya sabhâ’nın mabet yöneticileri ve Kola kralları Baktileri destekleyerek devlet-din ekseninde toplumun birlik ve beraberliğini sağlamaya çalışmışlar.¹ Bakti azizlerini destekleyerek onlara ayrıcalık tanımışlar.

Muthukumaraswamy (2020), Bakti sözcüğünü “tapınakta” yapılan ibadetlerle ilişkilendiriyor. Bu mabetlerde tanrının temsilcisi olarak görülen Devi-Pûca² adlı ikonlara tapınıyor, onlara *bêhican* adı verilen aşk şarkıları söyleniyormuş.

¹ M.D. Muthukumaraswamy, *The Dynamics of Bhakti*, <https://www.sahapedia.org/the-dynamics-of-bhakti>, (19.3.2020).

² *Devi Pûca* sözcüğünü “Devi Bacı / Tanrıça Bacı” olarak değerlendirmemizin çok da yanlış olmayacağı kanaatindeyim. Bununla birlikte Hintliler *Puca*’yı hem erkek hem de kadın tanrı olarak değerlendirebiliyorlar. *Puca*’ya, cinsiyetinden bağımsız olarak “saygın bir tanrı misafiri” veya “bizzat heykele hulûl etmiş olan Tanrı’nın kendilerine misafir olması” şeklinde bakılıyor.

Bhakti Gana adı verilen böyle bir mezmuru Youtube kanalında dinleyerek âşık oldukları tanrı veya tanrıçaları anlamaya çalıştım. “Tanrı” deniyor ama tüm ikonlar dünya güzeli tanrıça görünümlü... Âşık olunmayacak gibi değil... “Tanrı aşkı” dedikleri olay, onu temsil ettiği varsayılan güzel kadın ikonlarına sevgi bağlılığı geliştirme koşullandırması... Baktîler, kutsal olarak değerlendirdikleri bu mabetlere hac yolculuğu yapıp *tīrtha* (tırsa) denilen yerlerden geçiyor, *vrata* (*berat*) denilen baş eğme ve gözlemde bulunma faaliyetiinde bulunuyorlar; müzik, dans, ilahi, drama ve hikaye anlatma seremonileriyle ibadetlerini gerçekleştirilmiş oluyorlarmış.¹



Baktîler konusunda uzun bir yazı kaleme alan Muthukumaraswamy'nin (2020) verdiği bilgilerle devam edelim.

Baktî, gayıyur dindar bir insanın Tanrı'yla irtibat kurabileceğine, Tanrı'nın huzurunda ebedi bir refakatçi veya ebedi bir görevli olarak hizmet göreceğine, hatta bazen Tanrı ile tam bir birlik kurabileceğine inanır. Baktî şiir geleneğinde dâvûdînin² veya âşîkînin Tanrı'yla bir olma veya tevhit tecrübesinde “derin bir mutluluk” halinden, “deliliğe iniş”, “sarhoşluk”, “dağa tırmanış” veya “öfke” gibi çeşitli ruh halleri içinde olunabilir. Dâvûdî'nin yaşadığı bu tür trans veya vecd halleri dışı vuran bir davranış haline gelince cemaat üyelerinin yaşadığı psikolojik durumu daha iyi anlarız.

Dâvûdîlerin / Baktîlerin vecd halinde iken yaptıklarını Youtube'den seyredince bizdeki Rufâî tarikatının mensupları geldi aklıma. Etkilenim var mı, ayrıca araştırmak gerekiyor.

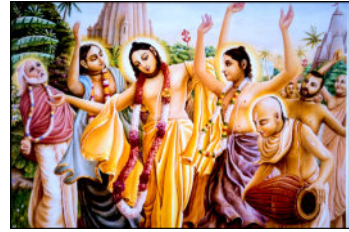
¹ Muthukumaraswamy, a.e.

² *Dâvûdî* (*Devotee*): Dindar, tutkun. İncancına bağlı olan. Dinin gereklerini tavizsiz uygulayan... Literal olarak, lafzen veya “kelimenin kök anlamı” ile ele alındığında Deva/Devi adlı tanrının yolunu izleyen manasında. Pür-Davudi incancına samimiyetli bağlı olan kişi, *Pseudo-Davudi* [*Siidâ-Davudi*] sözde dindar olan veya öyle gözüken. Münafık.

Hindistan'da halkın yarıdan fazlasının Bakti "yolunu" izlediği iddia ediliyor.¹ Aynı kaynağa göre Baktilik, kişileştirilmiş tanrı veya tanrıçaya iman etmek, ona âşık olmak demek... Kişinin bu aşk nedeniyle sahip olduğu her şeyi tanrı veya tanrıçaya tahsis etmesi, ona adaması... Tanrıçası için her şeyden vazgeçmesi... Böylece bilgi edinmek, kurban kesmek veya geçimini sağlamak için çalışma yapmak yerine "âşık olmak" yöntemiyle kendisini dünyevi meşgalelerden kurtarması, özgürleşmesi...



Rig-Veda'da geçen biçimiyle Dâvûdî veya Baktî, Tanrı'ya sürekli olarak bir baba, anne, kardeş, akraba veya saygın bir misafir olarak hitap eder; onun dostluğunu kazanmak için zikir ve dua edermiş. Bir anlamda dînî aşkını seküler aşkla karşılaştırılabilir tarzda sergilemeye çalışırmış. "İlâhî aşk" Bakti ile özdeşleşmiş özel bir yaşam deneyimi... Bu tecrübede Tanrı uzakta, bilinmeyen bir yerde var olan değil; yakın çevrede kendisine hitap edilen bir yüce...²



Bir heykel, bir büst... Bakti, tanrıyı kişileştirerek ona beşerî özellikler atfetmekten utangaçlık duymaksızın kendisine ilâhiler okuyabilen, yüksek sesle niyazda bulunarak onu kutsayan kişi... Sufilerde olduğu gibi, âşık olunan Tanrı görünmeyen değil... Hemen önlerinde, insan biçimli... İlâhe, ya da ilah görünümlü...

Bu ibadet şeklinde yaşam; bağımlık psikolojisiyle hemen önlerinde yer alan Tanrı figürüyle ilişkilendiriliyor ve katılımcıların insan biçimli olan tanrı veya tanrıçaya yönelik hissettikleri aşk duyguları güçlendirilmeye çalışılıyor.

¹ Mari P. Ziolkowski, *Fierce Shakti, Fierce Love*, San Francisco: Lulu.com, 2010.

² R. Raj Singh, *Bhakti and Philosophy*, New York: Lexington Books, 2006.

Bakti olarak adlandırılan dervişin düşüncesi ve davranışları tümüyle “Tanrı’ya bağlanma” duygusunun etkisi altında... Büyülenmiş, efsunlanmış, cezbeyle kapılarak çaresizce sürüklenen ve bu etkiden hiç bir şekilde kurtulamayan veya kurtulmak istemeyen kişi...

Bektâşî, Murâbit, Dâvûdî, Âşıkî... Hüdâî... Dîvâne... Sıddîk... Allah adamı...

Sıralanan sözcükler farklı kültürlere ait olsa da tümünün anlamı aynı.

Ba-Aktî sözcüğü; “Bâ-Âl”, “Ba-Âdâd”, “Bâ-Yezîd”, “Ba-Hâyî”, “Ba-Kî”¹, Ba-Sû”², “Bâ-Rahman” türü bir terkip... ‘Bâ’³ ön takısı “O’nun cevherini taşıyan”, “O’nun özü” anlamında... Yezdan’ın özü... Yezdan ile birlikte olan....⁴ Hâk ile hemhâl.... Hak’ka merbût... Hak’la aşk hayatı yaşayan... Sözcüğün Arap harfleriyle orijinal yazılış biçimi *Bahtî*...

¹ “Kî” Sümerlerde yer veya yeryüzü tanrıçası.

² Sû (Zû), Sümerlerde en büyük tanrı. *Ea* veya *Enki* adıyla da anılır.

³ “Ba” ön takısı ile “Yâ” nidası arasındaki benzerlik ilginç. Arap harfleriyle yazıldığı birinde tek, diğerinde iki nokta var. “Ba” yerine “Ya” nidası kullanıldığında Ya-Hakti, Ya-Agdad, Ya-El, Ya-Yezîd, Ya-Hâyî, Ya-Rahmân gibi Tanrı’ya onun kâmil sıfatlarıyla hitap etme durumu çıkıyor ortaya. “Bâ” sesinden Sümercede “övgü adı” olarak söz ediliyor. Ba; *düzleştirme, alçakta kalma, aşağı mertebede olma* anlamında. Pasif olmayı gösteren bir önek. Sümercede başka bir anlamı “büyük”. “Ba” öneki “a-bu-um (babam)” sözcüğünün kısaltılmış biçimi. İrsiyetle ilgili olmasına karşın ilâhî sıfatlarla birlikte kullanıldığında asıl kast edilen Tanrı’nın kendisi. “Ben Bâdan geliyorum” anlamında. Arapçada sonraki dönemlerde ‘ba’ sözü yerine ‘abdül’ ön takısı kullanılmaya başlanmış. Aramicede ve Arapçadaki abudan Türkçeleştirilmiş olan ‘ebu’ sözcüğü “Ebu Tahir Muhammed b. Yakub” örneğinde olduğu gibi “Baba Tahir Muhammed, babası Yakup” olarak çevrilebilirse de, asıl anlamı “Tanrı’nın ruhu, Tahir Muhammed”. İsimlerin başına gelen Ebu ve Bâ sözcükleri “ruh” manasında. Bu ruh eski Mısırlılar açısından “O’nun ruhu” veya Hintliler açısından Athman veya Brahman’ın... Terkip için “Baba Tahir Muhammed” yerine “Ruhî, Tahir Muhammed” diyebiliriz. Ya da “O’nun ruhu olan Tahir Muhammed”. Bâ-yâzîd sözcüğü, “Bâ-Yâ Zeyyid” ifadesinin *alaformu*. Yani yeniden düzenlenmiş biçimi. Kelimeyi “O’nun ruhunu içinde taşıyan ‘Çoğaltıcı’” olarak çevirebiliriz. Abu’nun Sümercedeki *sudan doğan* veya *sudan çıkan* anlamına gen ‘abzu’ veya ‘su-ab’, ‘zu-ab’ sözcükleriyle de ilişkisi olabilir. Fakat asıl kaynak Mısır... Yakın zamanların Arapçasında ‘abu’, ismin başına geldiğinde, özel bir anlamı olmayan ‘the’, ‘el’, ‘las’, ‘an’ ve ‘a’ gibi belirlilik takısı (*article* veya *harfî tarif*) haline dönüşmüş. Yine de, bu şekilde kullanılan belirlilik takılarının bir bölümü arka planda Tanrı’ya veya onun sıfatlarına işaret ediyor.

⁴ Kelimenin Rig-Veda’daki *bhaj* sözcüğünden geldiği bildiriliyor. Bir şeyi paylaşma, memnun olma, bir şeyden hoşlanma anlamında... Zamanla “içsel paylaşma” veya “duygusal haberleşme” anlamına dönüşmüş.

Kaleydoskop

Fakat her nasıl olduysa “H” harfi zaman içinde “K” harfine dönüşmüş. Baktî diye telaffuz ediliyor veya *Paktî* olarak... Hintliler bu kişilere, aynı zamanda *devûdî* diyorlar ki, dilimize *dâvûdî* olarak geçmiş. Deva/Devi adlı tanrıya bağlı kötülükten uzak masum kişiler... Pampâk olanlar.

Baktîlerin öne çıkan kutsal kitapları (scripture / korninka) şunlar:

- Bhagavad Gita (Rabb’a yönelik şarkılar, Rabb’a neşîdeler¹)
- Bhagavata Purana (Tanrı Vişnu hakkında eski hikayeler)
- Padma Purana.... (Altın nilüfer çiçeği Purâna’ya şarkılar)

Anılan kutsal kitaplardaki kasidelerin bir bölümü kadın azizeler tarafından yazılmış. Rabb’e hitap eden ve ateşli bir şekilde, yüksek sesle okunan neşîde türü şiirler...

Baktî sözcüğünden hareketle, zaman içinde *Bektaşî* sözcüğü türetilmiş. Bektaşilik, beşeri yönden insanın ilahla olan ilişkisine odaklanan bir akım... Bir duygu... Zihnin sürekli olarak bu düşünceyle meşgul olması, “ilâhî aşk” ruh hali içine girmesi... Tanrı düşüncesine gark olması... Veya o düşüncenin içinde erimesi...

Kişileştirilmiş tanrılara bu şekilde aşkla bağlanan kişilere *Bektaş* deniyor ve taptıkları tanrıların isimleriyle anılıyorlar.

Kali Bektaş, Kali’ye merbût, Kali’ye âşık...
Krişna Bektaş, Krişna’ya merbut, Krişna’ya âşık...
Şiva Bektaş, Şiva’ya merbut, Şiva’ya âşık...
Vişnu Bektaş, Vişnu’ya merbût... Vişnu’ya âşık...
Radha Bektaş (Krişna’nın refikası) Radhâ’ya merbut... Radhâ’ya âşık...
Ve bunun yanında “İsa Bektaş” olan kişiler var.

Hinduizm şiirinde iki tür Bektaş var: “Sagun² Bektaşları” ve “Nirgün Bektaşları”. Sagun Bektaşları, tanrının enkarnasyonu olarak değerlendirdikleri heykel şeklinde yapılan kişileştirilmiş tanrılara tapıyorlar; onlara aşk şarkıları, aşk ilahileri söylüyorlar. Nirgün Bektaşlarının tapındıkları tanrılar ise vasıfsız, görünmez, soyut nitelikte...

¹ Neşîde. Yüksek sesle okunan şiir. Yüksek sesle yapılan niyâz, okunan ilahiler.

² *Sagun* sözcüğü lisede sınıf arkadaşımın soyadı idi. Toplumun kültür genlerinde arkaik kelimeler yaşamaya devam ediyor. *Nirgün* kelimesi de öyle...

Kaynaklarda “İsa Bektaş” (bhaktas of Christ) diye bir bahis var. Bazı Hintliler zaman içinde Hristiyan olmuşlar ve Hz. İsa’yı tanrı olarak kabul etmişler. Onlar için tanrı aşkı, İsa’ya bağlanmak, onun yolundan gitmek, ona aşk şarkılları söylemek anlamına geliyor...

Hristiyanlar, dinlerine çekmek için Hintlilere kendi terminolojileriyle yaklaşp “size Hristiyanlığı değil, Krist Bektaş olmayı öneriyoruz” taktiği uyguluyorlarmış.

Krist Bektaş...

İsâ Âşıkî...

İsâ-Perest...

Batılların blue mosque adını verdikleri “Sultan Ahmet Camii’nin” bânisi padişah I. Ahmet (1603-1617) yazdığı şiirlerde “Bahtî” mahlasını kullanıyor.

Bahtî, Bakti veya Bektaş...

Âşık, Âşıkî... Hüdâî...

Padişah Sultan Ahmet, *Celvetî* tarikatının şeyhi olan Aziz Mahmud Hüdayî efendiye “pederim” diyecek kadar içten bağlı olan bir zat... Tanrı aşkıyla yanan bir murâbit veya mürit... Bu yüzden “Bahtî” mahlasını kullanıyor. Kendi diliyle mahlas olarak seçtiği sözcüğün tanımını:

“Âşikûn, kalbi olur pür envâr...”

Âşıkların kalbi, O’nun ışığı ile doludur...

Baktilik tarikatının nihai hedefi, mokşa’dan kurtulmak... Mokşa¹ “ölüm ve yeniden dirilişi tanımlayan devri daim süreci”... Hint düşüncesine göre insanlar sürekli ölüyor ve sürekli yeniden doğuyorlar. “Mokşa’dan kurtulmak” ölümlü bir beşer olmaktan çıkıp Tanrı katına yükselmek, Tanrı’yla bir olmak veya Tanrı’laşmak anlamına geliyor.

Baktilik, “kurtuluş” veya “hüdayet’e erişmek” için takip edilen mânevi yollardan biri... Bu şekildeki ruhânî gelişimin son hedefi dünyasal kaygılardan kurtularak ebedî mutluluğu elde etmek...

¹ Mokşa veya mahşâ... Arapçadaki “mahşer” kelimesiyle olan ilintisi?

Bakti şiirlerinin bir bölümü, tanrı Vişnu'nun insan biçimli enkarnasyonu olarak değerlendirilen Rama ve Krişna'ya yönelik aşk kasideleri şeklinde... Bakti-lik akımı bir taraftan edebiyatta büyük bir şiir antolojisinin ortaya çıkmasına neden olurken, diğer taraftan kast sistemine dayanan Brahmini uygulamalara karşı isyan ve protesto geleneği oluşturmuş. Toplumdaki ayrımcılığı, dini ibadetlerin sadece belli kesimlere ait olmasını ret eden köklü bir gelişme...

Kimi yazarlara göre İslâm dünyasındaki tasavvuf hareketi Müslüman düşünürlerin Hint kıtasında Rig-Veda, Budizm, Canizm (Jainism) felsefelerini derinlemesine incelemeleri sonucu onlardan etkilenmeleriyle ortaya çıkmış... Fakat öyle anlaşıyor ki, bu tür etkilenmeler aslında çift yönlü. Hintliler hem etkilemişler, hem de etkilenmişler. Kimin ne kadar etkilendiğini tespit etmek mümkün değil.

Milattan sonra 600'lü yılların başlarında Şiva'ya inanan ve sayılarının 63 olduğu söylenen *Nayanmar* adlı veli şairler ile Krişna'ya tapan *Alvar* adlı 12 veli şair Tamil bölgesinin her tarafını gezerek Bakti tarzında aşk kasideleri söylemeye başlamışlar. *Nayanmar* adlı şairlerden üçü Tevaram adlı bir şiir koleksiyonu oluşturmuş. Bu şiirler önceki dönemlere ait Cankam tarzından önemli ölçüde farklı imiş.

Nam-Alvar adlı başka biri dokuzuncu yüzyılda "Kutsal Söz" anlamına gelen *Truvaymoli* isimli derlemeyi yapmış.

Bu kasideler veya neşîdeler Tamil-Nadu bölgesinin mabetlerinde, evlerinde yüksek sesle okunarak kutsal bir ibadet haline getirilmiş. Dikkati çeken yönlerden biri şu ki, o şiirleri söyleyen, yüksek sesle okuyan "veli şairlerden" bir çoğu kadın imiş. Kadın Bakti bard'lar Baktiliğin her zaman önemli bir ögesi... Kadın Baktilerin Orta Asya'dan Endülüse kadar uzanan kültür dünyamızı "kadın sufiler" olgusuyla etkilemiş olma ihtimali yüksek.

"Sagün" ve "Nirgün", Baktilikte iki farklı ibadet şekli... Sagün yaklaşımında, tanrı sahip olduğu sıfatları ve nitelikleriyle birlikte ele alınıyor, bu sıfatlarla birlikte anılıyor. Örneğin, Krişna ve Ram betimlemesinde olduğu gibi. Nirgün yaklaşımında ise tanrı sıfatsız veya betimsiz. Şekli, şemai biliniyor. Bağlıları betimsiz olan tanrılarını Brahman, Ram veya Hari gibi adlarla anıyorlar.

Nirgün yolunun şeyhlerine sânt (veli) adı verilirken, sagun şeyhlerine bektâş deniyor. Nirgün; ebedi, her yerde hazır ve nazır bulunan bir ilah anlayışını tanımlarken Sagün inanışında tanrı betimsiz değil, belli bir forma sahip... Şöyle de tanımlayabiliriz: Güneşin biçimsiz, renksiz olan ışığı Nirgün¹ ise, yuvarlak biçimli görünür dairesi Sagün...

Evrende Tanrı'nın zuhuru olmaksızın veya Tanrı'nın zuhurundan bağımsız hiçbir şey var olamaz. Tanrı her yerdedir ve kadiri-mutlaktır. O yüzden bizim gerçek benliğimiz veya ruhumuz Nurgün'den başkası değildir fakat biz bunun farkında değiliz. Kimi bilim adamları, Nurgün Baktiliğini inancın en yüksek derecesi olarak adlandırıyor... Baktiliğin Sagün mezhebinde tanrı bir idol, bir put, bir resim veya bir tür enkarnasyon... Yani İlâhî zâtın veya ona ait sıfatların yarattığı varlıklardan birine veya tamamına intikal edip onların içine girmesi, onlarla birleşmesi... İdol olarak gördüğümüz imgenin aslında tanrının özünü içinde taşıyor olması... Bir kadın,² bir heykel, bir dağ, bir fil, bir ırmak veya bir resim... Veya Hristiyanlıkta olduğu gibi İsa'nın bizzat kendisinin Tanrı olarak değerlendirilmesi...

Sagün Bakti'lerinin gerçekleştirdikleri ibadetlerin algılanması ve kavranması çok daha kolay. Kişileştirilmiş heykel biçimli tanrı figürüne tapınmak fark edilebilir, kolay ayırt edilebilir bir durum...

Sagün formunda ibadet eden Baktiler ve Nirgün formunda ibadet eden Baktiler... Hintliler bu iki ibadet türü arasında ayırım gözetmiyorlar... İkisi de değerli...

İlk uzun Bakti kasidesi milattan sonra 550 yılında güney eyaletlerinin tanrısı Murugan için yazılırken sonraki dönemlerde Murugan, Şiva'nın oğlu Skanda³ olarak tanıtılmaya başlanmış. Yedinci yüzyıla gelindiğinde dini içerikli şiirlerin kuzey eyaletlerinin tanrıları Şiva ve Krişna'ya yönelik yazılır olduğunu

¹ *Nirgün* kelimesini 'nur-gün' olarak çeviriyorum. Güneşin ziyası, ışığı... Batılılar farklı bir şekilde yaklaşıyorlar. Sanskritçede nir, "yok" anlamındadır; *guna*, sözcüğü "nitelik" veya "vasıflar" anlamına gelir, diyorlar. Sanskritçeden verilen manalar doğru olsa bile etimolojik kökünde yer alan "güneşin ışığı" anlamını görmezlikten gelemeyiz.

² "Mürşide ve Müşahedât" başlıklı yazım geliyor aklıma. İbni Arabî'nin *Tanrı'yı kadında müşahade etmesi*.

³ *Skanda* ile Mecusilerin tanrısı *Sraosa* (*Saroz*) arasında benzerlikler kuruluyor.

görüyoruz.¹ Güney eyaletlerinden Tamil bölgesi zaten öteden beri oluşmuş Sangam (veya Cankam) adı verilen bir edebiyat kültürüne sahip imiş. Bu kültür milattan önce birinci yüzyıldan itibaren soylu kast sınıfı Brahmin'lerden gelen bir gelenek... Cankam edebiyatı türünde başlıca iki akım var. *Puram* adı verilen savaş ve *akam* adı verilen duygusal-erotik aşk şiirleri. Baktiler / Bektaşlar tanrı aşkını içeren şiirlerini akam geleneği üzerine bina etmişler.²

Hindistan'ın her bölgesinde en az bir adet meşhur olmuş “kadın Bakti” olduğu bildiriliyor ve bunların çoğu geçmişlerine isyan eden üst sınıftan kişiler. Kadın Bakti için ideal rollerden biri tanrıya aşık olmak ve tanrıyı kocası gibi görmek. Bu durum onların aileleriyle çatışma içine girmelerine neden olurmuş. Meydan okuyan hareketlerinden biri elbiselerinin üst kısmını ve utancı bir kenara atarak ayak bileklerine küçük ziller (ghunghroos-gongur³) takmak suretiyle çeşitli insan topluluklarının önünde dans veya semâ etmeyi tercih etmeleriymiş.⁴ Gezin kadın bard'ların bu tür danslarına kathak⁵ adı veriliyor. Celalettin Rûmî'nin de bazen yarı çıplak bir şekilde sema etmesi ve yakın zamanlarda “Mevlana Çağırısı” adıyla bir takım insanların halkın huzurunda kadın-erkek yarı çıplak sema etmeleri “kadın Bakti” dans töresi katak'ı hatırlamamıza neden oluyor.

Bakti dervişlerinin çoğu, kurtuluşa ermek için kimilerince önemli bir araç olarak değerlendirilen çileciliği-zahitliği reddetmiş. Bazı Bektaşlar sıradan hane halkından kişilermiş. Bunun yanında evrensellik yaklaşımına sahip olmaları, kurumsallaşmış din olgusunu ret etmeleri, içsel olarak tanrısal bağlılığa odaklanmaları nedeniyle kadınlara ve kast sisteminin alt tabakasındaki dâvûdilere daha eşitlikçi yaklaşımlar geliştirmişler. ⁶ Bu yüzden Baktilik

¹ Rachel Dwyer, *Filming the Gods: Religion and Indian Cinema*, London: Routledge, 2006.

² Dwyer, Aynı.

³ *Gongur veya konkur*: Komşularımızdan birinin soyadı olması mânidâr. Bu kelimeleri Hint görüyoruz ama çoğu Orta Asya topluluklarının ortak mirası... Kullanılmayınca tedavülden kalkıyor.

⁴ Dwyer, Aynı.

⁵ *Kathak /katak* sözcüğü ile Türkçedeki *kaltak* kelimesi arasındaki ilişkilerin araştırılması gerekiyor. Sanskritçede “katha”, “hikaye anlatma” anlamında imiş ve “katakar” ise dans ederek hikayeler anlatan, şiirler söyleyen bard'lar için kullanılmış. Katak geleneği milattan önce 400 yılına kadar uzanıyor (Bk. Wikipedi, Kathak maddesi).

⁶ Roy Rosenzweig, *Bhakti Poets*, <http://chnm.gmu.edu/>, Erişim: 3.7.2020.

tarikatına giren kadınlar ve Sudra'lar gerçek alçak gönüllülük, gerçek bağlılık örnekleri ortaya koymuşlar.

Rosenzweig'in Bakti kadın şairlerle ilgili yaptığı açıklamalara devam edelim: Kadın derviş şairler, Bakti hareketine önemli ölçüde katkı sağladılar. Genelde erkek hakimiyeti altında bulunan bu akımın içinde kendi varlıklarını ortaya koyabilmek için Tanrı'ya olan bağlılıklarını çok daha etkili bir şekilde göstermeleri gerekiyordu. Seçkin şiir örnekleri ortaya koymaları, manevi açıdan erkeklerle eşit mertebeye sahip oldukları konusunda ısrarcı ve inatçı olmaları sonucunda, varlıkları ve değerleri gönüllü olmasa da erkekler tarafından kabul edilmeye başlandı.

Kadın Bakti şiir tasvirlerinde sıradan insanların günlük yaşamdaki konuşma dilinin izleri görülür. Ev yaşamında karşılaştıkları güçlükler, kocanın bulunmaması, aile içinde yaşanan gerginlikler, anlamsız ev işleri, evlilik yaşamının getirdiği sınırlılıklar, evli bir kadın olarak sahip olunan statü gibi konular...

Pek çok vakada kocayı evde yalnız bırakmak suretiyle önerilen kadın rolünü ve yerleşik diğer toplumsal rolleri ret etmişler... Gezgın Bektaş rolünü benimseyerek bir şehirden diğerine seyahatler yapmak suretiyle insan topluluklarına kasideler okuyarak, dans ederek tanrısal bağlılıklarını gösteren yeni bir yaşam biçimi içine girmişler. Bazen diğer derviş-şairlerle bağlantılar kurarak küçük cemaatler, tarikatlar oluşturmuşlar. Yaşamlarının yeni odak noktası, koca olarak belirledikleri tanrılarına mutlak surette bağlı kalmak ve ona ibadet etmek imiş.¹

Karnatak eyaletinde 12'inci yüzyılda yaşamış Akka adlı bir kadın Bakti'den söz ediyor. Diğer adı Mâhâ-Devi... Menkıbeye göre aşık olduğu tanrıyı aramak için çıplak olarak gezilere çıkmış. Bir şehirden diğerine gidiyor, kasideler okuyarak dans ediyormuş. Şiirlerinde, vâdû'larında² hayal kırıklıklarını, toplumsal kurallar tarafından nasıl kısıtlandığını anlatırmış. Bu törenlerde

¹ İstanbul'da da böyle bir "kadın veli" olduğunu öğrenmiştim. Değişik semtlerden çok sayıda kadın haftanın belirli günlerinde kendisini ziyaret eder, zikir çekerler ve diğer türde dini etkinlikler yaparlarmış. Tesadüfen kocasıyla tanışmak kısmet oldu. Zengin bir iş adamının kızı olan bu dervişe kendisini Tanrı bağlılığına o kadar kaptırmış ki evlilikle ilgili görevlerini yerine getirmemiş. Kocasını sonunda onu boşamak zorunda kalıp başka birisiyle evlenmiş.

² Vâdu, Vacanas: Vaazlar, anlatılar.

Cehennemlik-Arcina¹ olarak hitap ettiği sevgilisi Şiva'yı anlattığı anekdotlara şahit gösterirmiş. Aşkını sadece Şiva ve Şiva aracılığıyla gerçekleştirir, “yase-min çiçeği gibi beyaz” gördüğü Tanrı Şivadan hiç kopmadığını, eğer ayrılırsa kalbinin hüznle dolacağını söylemiş.²

Hintliler, belirledikleri ibadetlerin gerçekleştirilmesiyle tanrının insanlara veya diğer varlıklara nüfuz edebileceğini, böylece dünyasal objelerin içinde “bizzat vücut bulabileceğini” düşünürlermiş. Özellikle guru adı verilen din alimleri, şiir antolojisine sahip dervişler ve yüksek mertebeli Bektaşlar bu grupta değerlendirilmiş. Temayüz etmiş bu kişilere tanrının tecessümü olarak bakılmış. İlahi gücün kendi vücutlarına da nüfuz etmesi için kaside okuma ritüelleri, dans ve drama performansları sergilenir, geçici bir süre için de olsa, Tanrı'nın kendi vücutlarına inmesi sağlanmaya çalışılmış.

Baktilik kültüründe müzik her zaman önemli bir role sahip. Bir tür ibadet... Tanrıyla haberleşme şekli ve aynı zamanda onunla birleşip yek-vücut olmanın aracı. *Kirtan* adı verilen aşk şarkıları ruhu özgürleştiriyor... Ruhun serbest kalarak Tanrı'yla buluşmasını ve ilahi saadete erişmesini sağlıyor.

Baktilik bahsi uzun, bitiremeyiz... Farklı açılardan ele alınırsa konu hakkında onlarca hikaye yazılabilir. Zamanım olsa ve ilgim aynı şekilde devam etse Nirgün Baktiliğini araştırmak isterdim. Tanrıyı sıfatsız, şekli-şemâili olmayan, soyut bir entite olarak ele alan yaklaşımı. Baktilik inancı derinlere gömülmüş, çok sayıda minerale sahip zengin bir maden sahası.

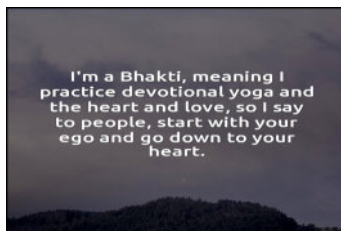
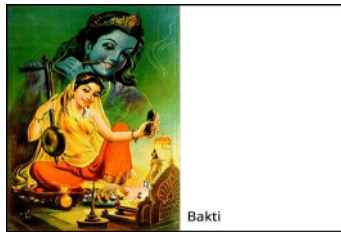
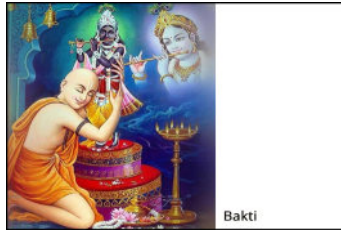
Bâ-Hakt... Bâ-Hak... Yâ Hakk...

İdollerden, putlardan soyutlanmış *Hak*, Hak'kımız.

¹ İlginç bir tanımlama.

² *Bhakti Poets*, <http://chnm.gmu.edu/wwh/modules/lesson1/lesson1.php?s=0>

Baktî



The Bhakti Movement

- Attempt to bring Hinduism and Islam closer together
- 12th c. southern Hindu movement, spread to north
- Taught that Shiva, Vishnu, Allah all manifestations of one Deity





Bhakti and Sufi Movement





Devi

Hinduizm’de *ilâhe* veya *tanrıça* demek... Kemâlâta ermiş, tanrısal veya cennetlik olduğu düşünülen tüm kadınlar Devi... Orta Asya topraklarında görülen yaygın kullanım biçimi zamanla bize de geçmiş... Bir dönem kızlara *Adviye* şeklinde isimler vermişiz.

Tarihi, milattan önce iki binli yıllara uzanan Veda’lara dayandırılıyor. Fakat o dönemde *Devi* sözcüğü merkezî bir role sahip olmamış. Yıldızının parlaması sonraki bin yıllarda.

Devi, jenerik bir isim. “İlâhe” demek ama “Tanrılaşmış” anlamı da var, “Tanrı katına yükselmiş” manası da... *Tanrıça* sözü bir annenin veya bir kadının ‘Tanrı’ olması anlamında düşünülüyor. Tersine ‘menşe prensibi’ olarak değerlendiriliyor. İnsanlığın veya varoluşun ilk prensibi, ilk kaynağı olan... Dünyadaki kadınlar, diğer mevcudatın yanında o ilk prensibin çok sayıda gözlemlenen yansımalarından sadece biri...

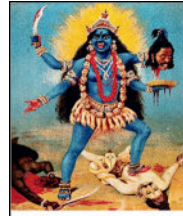
Hintliler, binlerce yıl devam eden süreç içinde kimi kutsal kadınlardan ilham almış olmalı ki, çeşitli Devi/Tanrıça isimleri üretmişler:



Tanrıça Gauri



Devi Suktam



Kara Tanrıça Kali

Kaleydoskop

Per-Wâti (Pîrî-Hatun, tanrı Şiva'nın karısı)

Uma (Işık, Şiva'nın karısı)

Gavri, Gauri (Doğurganlık tanrısı, Altın Leydi, Işıldayan Kadın)

Durga, (Pîri-Şahtî, Şeyhtî)

Kâlî (Kara Tanrıça, kadının öfkesi, dişisel güç)

Şaktî (Şiva'nın karısı, Tanrısal enerji, İlâhi Enerji'nin tecessüm etmiş hali)

Vâk (Cennetin kraliçesi, konuşmanın tecessüm etmiş hali. İndra'nın refikası)

Ambika (Anne. Âdi Şaktî'nin diğer adı, Parasivam'ın refikası)

Şitala (Halk tanrısı, Tanrıça Durga'nın enkarasyonu)

Uşâ (Şafak)

Radhâ (Tanrı Krişna'nın karısı)

Lakşîmî (Lâz Ana, Tanrı Vişnu'nun karısı)

Anna Kuari (Anne Karı; Bitki örtüsü tanrıçası)

Anna Murti (Tanrı Vişnu'nun başka bir görünümü)

Ganeşa (Fil görünümlü tanrı/tanrıça)

Saras-Wati (Sara Hatun, Brahma'nın karısı, fakat kendi ismi ön planda)

Manesa (Yılanlar tanrıçası)

Ganga, Ganj Nehri (Aynı zamanda Tanrıça, temizleyici Güç)

İndia (Hint ülkesi, tanrıça Ülke, Evrenin yaratıcısı İlâhî Ana)



Pîrân'lar adı verilen zaman diliminde Devi anlayışı, Devi inancı yaygınlık kazanmaya başlamış. Bu dönemde Şaktîzim inancına sahip kişiler arasında Devi Matamya adlı kutsal bir metnin ortaya çıktığını görüyoruz. Matamya, üstün güç veya evreni yaratan Kadın anlamında...

Devi/tanrıça anlayışı zaman içinde çeşitli dini mezheplerin ortaya çıkmasına neden olmuş. Bunlardan biri "Şeyhe-izm"... Batılılar Şaktîizm diyorlar. İlk çıkışı için 1877 tarihi verilen bu mezhebin mensupları inanç sistemi olarak Kali, Durga gibi adlar verilen kadın tanrıçalara tapıyorlar.

Pervati, Uma, Gavri gibi tanrıça isimlerinin zaman içinde Kutsiya topraklarının her tarafına dağıldığını görüyoruz. Çin sınırlarından başlayıp Maçin'e; oradan Mısır ve Afrika'nın içlerine kadar... Çoğunun anlamı değişmiş... Söyleyiş ve yazılış biçiminde değişiklikler yapılarak yeni anlamlar kazanmış...

Muhtemelen, *Gavur* kelimesini *Gavri* kelimesinden türetmişiz. Gavur, "Gavr isimli tanrıçaya tapan doğru yoldan çıkmış insan" anlamında...

'Uma' kelimesi 'ışık' olarak tanımlanıyor. Sözcüğü Araplar mı Hintlilerden, Hintliler mi Araplardan aldı, belli değil. Arapçada "anne" anlamına gelen sözcüğün Hint topraklarında *tanrıça* olarak kullanıldığını görüyoruz.

Yavuz Sultan Selim torununa Umi/Ümme Hatun adını vermişti. Mezarı Makedonya'nın başkenti Üsküp'te Mustafa Paşa Camii'nin arka bahçesinde... *Devi* sözcüğüyle Latinlerin *dea* ve Greklerin *thea* sözcükleri arasında ilişkiler kuruluyor. Grekçedeki "Dios", İlah ile "Zeus" sözcükleri akraba... Latincedeki *Deus* sözcüğü Tanrı anlamına geliyor. Bize "deyus" şeklinde geçmiş... "Deu'ya inanan, yoldan çıkmış insan" anlamında... Wiki'den aldığım bilgilere şunu ilave etmek gerekir ki, *Deus* veya *Dios* kelimelerinin kökeni büyük ihtimalle Arapçadan veya Arâmi dilinden gelmiş olmalı... Dâi veya Dâiye... Dâit... Dâis... "Dua eden Kutsal Kadın" demek... Kendini Tanrı'ya adanmış... Veya Tanrı katına ermiş...



Hint insanların sık söyledikleri *Devi-Sûktâm* adlı bir ilahi var... Rig-Veda kitabının 10.125.1 numaralı satırından 10.125.8 satırına kadar devam eden... Kozmik varoluşun ilk prensibi olarak görülen *tanrıça Vâka* yumuşak bir sesleniş...



Youtube kanalında, gökyüzünde akan yıldızların tam ortasına resmini yerleştirmişler. Derinliklerden gelip sonsuzluğa doğru uzaklaşan çok sayıda yıldız, kısacası tüm evren onun eseri...



Devi-Süktâm para, korunma ve mutluluk ilahisi olarak tanıtılıyor. Devi Süktâm aslında Vedik sâcilerinden veya Vedik dervişlerinden birinin Ambernî adlı kızıymış. Benliğinin farkına varınca kendisini “sirruhû” olarak ilan etmiş. Veya Tanrıça Vâk, ona *siir* veya *seer* olma şerefini bahşetmiş.



İlahiden bazı satırlar şöyle...

Ben, hayır getiren küçük tanrıların üzerinde,
en yüksekte olan...
Bilinçle parlayan... Ve ibadete layık olanların
en başında gelen...
Küçük tanrılar beni her yöne yayarlar...
Abideleştirilmiş varlığım her yerde, pek çok
şekillerde görünür...



Kaynaklarda Devi-Süktâm seslenişinin Hint mabetlerinin günlük rutin ilahisi olduğu belirtiliyor....

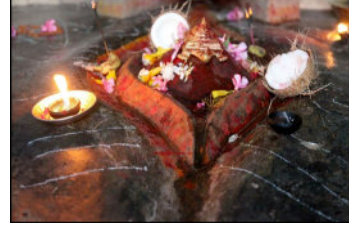


Hindistan'daki tanrıça geleneği, milattan 2500 yıl önce İndus Vadisi'nde gelişen *Harappa Kültürü*'ne kadar uzatılıyor. Kali, Durga adı verilen tanrıçaların Vedik ve Pre-Aryan öncesi dönemden geldiği, tarihinin milattan önce beş binleri bulduğu iddia ediliyor. Milattan önce 800 ilâ 200 yılları arasında erkek hakimiyetine dayanan *Upanişadlar* adı verilen yeni bir din, yeni bir kültür geliyor. Böylece kutsal metin haline gelen Rig-Veda ve Upanişadlar'da benzeri yaratılış hikayeleri konu edilmeye başlanıyor. Tanrıçalara atfedilen “yaratılış” öyküsü, bu kez erkek tanrılara hamlediliyor. *Devi* adı verilen tanrıçalar, zaman içinde androjenik bir gelişimle erkek tanrılara dönüşüyor. Yeni Yaratıcı anlayışı hem *tanrıça*, hem de *Tanrı* çerçevesinde şekilleniyor... Böylece dinamik bir “birliktelik” ortaya çıkıyor. Tümleşik erkek-kadın tanrısallığı...

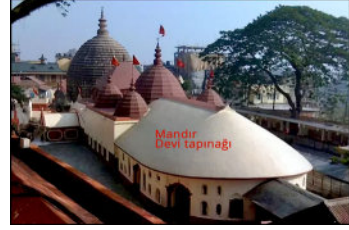
Milattan sonra, dokuzuncu ilâ on dördüncü yüzyıl arasında başka bir tanrıça ile karşılaşırız: Devi Purâna... Veya, Devi Pir-Âna... Yazında, bazen “Devi Bag-Vatam” şeklinde anılıyor. Bu sözcükler “İlahe-Tanrı Kadın” anlamına geliyor ve aynı zamanda Veda Vyasa'da yer alan 12 bölümdeki 18.000 ayet-

ten (sloka'dan) oluşan dini metinler kitabının adı... Büyük Pirana Kitabı... Mâhi-Purana...

Devi, başka bir yönden “anneler ordusu” anlamında... Veya kadınlar ordusu... Bu ordunun içinde yüzlerce kadın var. Hepsinin ruhî derinliklerinde anne içgüdüğü olsa da söz konusu yaklaşımda Dêvî; savaşı, vahşi, kana susamış kadınlar güruhu olarak tanınıyor.



Dwyer'e göre Hint diyarında üç büyük Tanrıça var: Sarasvati, Lakşimi ve Pervati... Üçü de evli ve kendileri yanında kocalarına da tapınıyor. Brahma, Vişnu ve Şîva'ya... Sarasvati ilim ve müzik tanrıçası. Brahma'nın karısı olarak görülse de Brahma'dan çok tek başına, yalnız olarak tapınılan bir ilâhe... Lakşimi'ye tanrı Vişnu ile birlikte tapınıyor. Pervati'ye de Devi'ye ithaf edilmiş olan mabetlerde tek başına değil, Şiva ile birlikte...



“Devi Matya – Tanrıça'nın Güzelliği” isimli kitapta aydınlanmanın anahtarı olarak sunulan bir takım ilahilere yer verilmiş. Bunlardan birinde şöyle söyleniyor:

Ey Tanrıça Pervâtî

Lütfen Kancika adlı en nurlu, en aydınlık ibadetimize kulak ver

Kram, Krim, Krum...

Kâlikâ Devi... Sen yüce kara tanrıça, Kalika'sın...

“Devi” denen tanrıça çok yüzlü, çok kollu bir kadın olarak tasvir ediliyor. Başında mücevherlerle süslenmiş parlak renkli hükümlerlik tacı var. Ellerin de bir çok alamet veya sembolleri olan... Yay, ok, gürz, mızrak, ibadet kitabı, gül, kılıç, tavus kuşu tüyü... Simgeler onun güç ve güzelliğine, sahip olduğu yüksek ihtişama işaret...



Hindistan antik ve mitolojik tanrıça figürlerinin yanında yaşayan canlı tanrıçalara da

sahip. Küçük erkek çocuklarını tanrı, kız çocuklarını tanrıça (kutti devam, kutti devi) ilan edilebiliyorlar ve bu çocukların yaşamlarını Tanrı/tanrıça olarak geçirmeleri için tüm hazırlıkları yapmaktan, onlara o şekilde yaklaşmaktan kaçınıyorlar. Bu yavrular geleceğin yeni mitolojik Tanrı veya tanrıçaları...

Hint diyarında erkek tanrılar yerine tanrıçaları tapınma idolü olarak belirleyen kişilere *Şakta* deniyor. Onlara göre Devi, evrenin yaratıcı gücüdür... Yani *Şakti*... Bir yıldırım, bir şimşek gibi çakarak evreni oluşturan dışisel güç... Bütün tanrı ve tanrıçaların üzerinde olan en büyük Tanrıça... Dünyada 50 milyondan fazla kişinin *Şakta* olduğu bildiriliyor. Yani, Devi inancıyla yaşamlarını sürdüren... Tanrıçalara tapan....

Devi'nin tanrı Vişnu ve eş zamanlı olarak tanrı Şiva'nın refikası olarak görülmesini yadırgayabiliriz ama Hintliler açısından bir sorun yok...

Devi tasvirlerinin çoğu kötücül, bir kısmı iyicil...

Bazı Devi'lerin dehşetengiz görünümleri var. Camunda, Behîrevî, Candi ve Kali gibi... Bu yaklaşım biçimiyle *tanrıçaya* güç kazandırmak istemiş olabilirler. Kötücül görünümlü tanrıçaların canavarlıklarını, kan içici yaklaşımlarını betimlemenin bir yararı yok.

Esas, iyicil Devi'ler ilgimizi çekiyor. Örneğin Tanrıça Durga... Güzel ve zengin giysili... On kola sahip... Bengal arslanının üzerine binmiş dünyayı geziyor.... Şeytanların eline düşmüş küçük tanrıları yenen *yüce tanrıça*... “Karaöküz Şeytanı” ile yapmış olduğu başarılı mücadele Hint fakirlerinin diline pelesenk olmuş... Müşfik ve aynı zamanda koruyucu anne rolüyle benimsenen...

Devi Şakti'ye tapınılan çeşitli ibadet yerleri “Şakti Peet” olarak adlandırılıyor. “Şakti Tapınağı” anlamında... Merkez olarak gördükleri asıl tapınaklarını yılda beş milyon kişinin ziyaret edip hacı oldukları söyleniyor. İlginç ve üzerinde düşünülmesi gereken bir durum.

Dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 14'ü Hinduizm dinine mensup imiş. Hinduizm “inançlar karışımı” bir din. Hint topraklarında gözlemlenen değişik toplulukların çok sayıda tanrıya inanmaları sonucu oluşan tümleşik inançlar topluluğu...

Yahudilik veya İslâm gibi “tekil Tanrı inancına dayanan bir din” olarak değerlendirilmiyor. Tek tanrıya inanan da var, birden fazla tanrıya tapan da... Hintlilerin yüzde 68’i Vişnu ve karısını, yüzde 27’si Şiva ve karısını, yüzde 3’ü ise farklı görünümleri olan Devi’yi mabut olarak değerlendiriyorlarmış.

Tanrı ve tanrıça ikilisine birlikte tapan insanlar da var, sadece tanrıçayı önceleyen *Şakta* namlı kimseler de...

Biliyorum, bu açıklamalar çok genel, çok yüzeysel... Fakat derinlere inmek için ek bir çaba harcansa labirentvari sokakların arasında kesinlikle kaybolma tehlikesi var.

Tanrıça inancı, Harappa Kültürü’ne dayandırılıyor ama galiba kökleri çok daha eski. Milattan önceki 20 bin yıla uzanan arkaik bir geçmişi var. Kimi tanrıça heykel buluntuları bilim insanlarını böyle bir tahmin ve değerlendirme yapmaya yöneltmiş. Carl Gustav Jung, *tanrıça fikrini* beşeriyetin “mîzâcî asliyesi” olarak görüp “kadın arketipi” terimini kullanıyor. Başlangıçtan beri var olan kolektif bilinç... Eski tarihlere dayanan ve ortaklaşa paylaşılan bir düşünce biçimi... İnsanlar, hayvanlar ve bitkiler ile gökyüzündeki tüm yıldızların ilk menşeyinin *dışıl enerji* olduğu... Hâyulâ-i Devi... Heyûlâ-in Nisâ... İlk yaratıcı cevher...

İnancımıza ters olsa da, Hinduizm’i anlama çabasından uzak duramayız.

Notlar

¹ Arapçada ‘düşman’ anlamına gelen ‘adûv’ kelimesinin Hintlilerden alınma ihtimali yüksek. Coğrafya ve kültür farklılaşınca sözcüğün anlamı da değişmiş. Türkçede “devi” kelimesinin çok sayıda türevi var. *Dev*, *divane*, *deva*, *dava*, *ödev*, *ade*, *âdi*, *edebiyat* sözcükleri bunlardan bazıları. *Edebiyat* kelimesinin Arapçadaki “edeb” ile bağlantısı zayıf. “Adeviyât” sözcüğünün dönüşmüş hali olabilir. “Devi’ye yakarışlar, ilahiler veya Devi’ye hitaplar” manasında... Aslına bakarsak “edeb” sözcüğü de Devi’nin türevi... *Edeb*, “Tanrıçaya saygı” anlamından kinaye.

² *Devi*, <https://en.wikipedia.org/wiki/Devi>, (18.3.2020).

³ *Puranas*: Pîr-ana kelimesiyle ilintili olabilir. Hintlilerin değişik konulardaki efsanelerini ve geleneksel hikayelerini içeren *dini edebiyat* türü. Bu konuda çok sayıda eser derlenmiş: *Agni*, *Bagavata*, *Brahma*, *Brahmanda*, *Brahmavaivarta*, *Garuda*, *Kurma*, *Linga*, *Narada*, *Padma*... Kimi yazarlar milattan önce 500 ilâ milattan sonra 500 tarihleri arasını klasik Puranalar/Piranalar dönemi olarak tanımlamakta...

⁴ *Şaktîzim*: Hinduizm’de, Şaktî’ye, ya da Devi’ye mutlak Tanrıça /Kutsal Ana olarak tapınılan inanç kültü.

⁵ *Devi Matamya*: MS beşinci veya altıncı yüzyılda yazılmış olan Sanskritçe metin... Markandeya-Purana olarak bilinen daha kapsamlı bir çalışmanın bir bölümünü oluşturur. İlk tanrı

Kaleydoskop

olarak *Tanrıça (Devi)* figürü etrafında dönen dini içerikli bir metin....

⁶ Milattan sonra 400 ilâ 600 yılları arasında.

⁷ Çin topraklarını dışarıda bırakarak, Orta Asya, Hindistan, Mezopotamya, Orta Doğu, Anadolu ve Kuzey Afrika topraklarının tümünü bu şekilde adlandırıyorum.

⁸ *Devi Suktam*: “Yâ Devi”, “Ya Tanrıça” adlı ilahi. “Biz tanrıçaya, büyük tanrıçaya boyun eğriz” anlamında.

⁹ Kaynaklarda dini içerikli olması nedeniyle “ayet” diye geçiyor.

¹⁰ Vâc (Vâk): “Konuşma’nın” tanrıça olarak kişileştirilmesi.

¹¹ *Vedik*, sözü ‘vedci’ kelimesinden türetilmiş olabilir. Ruhun dünyevi gerçeklikten kurtularak öteki aleme doğru yolculuğa çıkması... Vedik, “yaşamını Vecd/Veda görüşüne göre düzenleyen insan” anlamında... Sözlüklerde Veda kelimesi ‘Tanrının ilham ettiği kelime’ olarak tanınıyor. Veda ve Vahiy kelimelerinin anlamları benzer olabilir. Vedik sözcüğünü “Ötesel İnsan” olarak çevirebiliriz. Yaşamını ‘ötelere ötesine göre’ düzenleyen... Milattan önce 1500 ilâ 500 yılları arası Vedalar şeklinde adlandırılan dini metinlerin toplanıp yazıldığı *Vedik Dönemi* olarak tanımlanıyor.

¹² *Seer*: Gören... O’nun sırrına ererek, O’nun gizli bilgilerine vakıf olan... Kalp gözüyle gören.

¹³ Allerd Stikker, *Closing the Gap: Exploring the History of Gender Relations*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002.

¹⁴ Upanişadlar’ın gelişmesi milattan önce 600 ilâ 200 yılları arasında. Hz. İbrahim’in belirlediği Yaratıcı’yı Brahman olarak tanımlıyor.

¹⁵ Puranalar’ın ortaya çıkışı milattan önce 320’lerde başlıyor milattan sonra 50’li yıllara kadar devam ediyor.

¹⁶ *The Devi Bhagavata Purana*, <http://www.mahavidya.ca/2015/03/10/the-devi-bhagavata-purana/>

¹⁷ Rachel Dwyer, *What Do Hindus Believe?*, London: Granta Books Yayınları, 2009.

¹⁸ Türkçede ‘araç ve gereçler’ anlamına gelen fakat günümüzde çok kullanılmayan ‘âlât ve edevât’ diye bir ifade var. Orta Asya kültüründen taşınmış olmalıyız... İfadenin kültürel gen haritasını şöyle okuyorum: *Devi ve çok sayıda olan ellerindeki sembolik araçlar*. <El> kelimesi-ni Arapça kurallarına göre çoğul yapmışız.

¹⁹ Willoughby Deming, *Understanding the Religions of the World: An Introduction*, Malden: John Wiley-Sons yayınları, 2015.

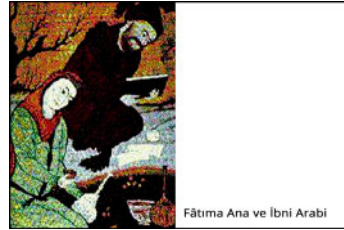


Mürşide ve Müşâhedât

Mürşide, ‘doğru yolu gösteren kadın’ anlamında. Erkekler için, ‘mürşit’ sözcüğü kullanılıyor. Müşâhedât ise *şahitlikler* demek. Veya *tanıklıklar*... Daha çok *Tanrı’yı görme*, *Tanrı’yı seyretme* anlamında... Etimolojik bir analiz yapmayacağım. Yazının konusu, ‘kadın’ ve ‘İbni Arabî’ ile ilgili. İbni Arabî Tanrı’yı, hayatı ve kendisini anlamak için sıklıkla *kadın* denen varlığa atıfta bulunuyor. Şiir ve yazılarında ‘kadın’ temasını bilinmeyen öteki dünyanın kilidini açan sihirli bir anahtar olarak görüyor.



On ikinci yüzyıl İspanya’sının *İşbiliyye* kasabasında İbni Arabî’ye yol gösteren iki kadın var. Fâtıma Binti Müsennâ ve Yasemîn¹...

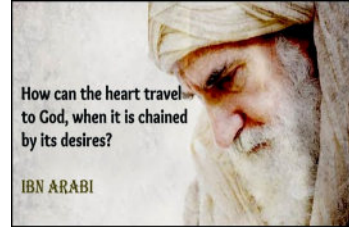


Kaynaklarda Fâtıma’nın adı ön planda. O, İbni Arabî’ye manevi yükseliş yollarını gösteren ruhânî bir kılavuz... Onun Mürşide annesi... İbni Arabi gençliğinde ona iki yıl hizmet etmiş, cemaatinde bulunmuş. Bu müddet, “pişmek için” oldukça uzun sayılıyor. Anılan süre içinde iradesini bütünüyle ona teslim etmiş.

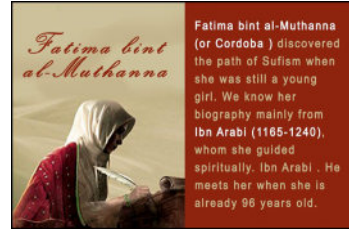


¹Yasmîna of Mashena.

İbni Arabî mânevî, irfânî veya bâtinî olarak her ne kazandı, ne elde ettiyse ondan aldığını söylüyor. Fâtîma ona, “Senin mânevî ananım” der ve ilave edermiş “... Aynı zamanda gerçek annenin mânevî ışığı...”.



Fâtîma velîlik makamına ermiş bir kadın... Bir Şeyh veya Şeyhe... Azîze... “Kurtubalı Fâtîma” olarak biliniyor. Yoksul, doksanına merdiven dayamış “acûze” bir kadın... Yaşı tam hatırlanmıyor, doksan beş de olabilir... Fakat kalbinin Tanrı sevgisiyle dolu olması yüzünden genç bir kadın gibi güzel gözüküyor... Câzibeli ve cerbezeli...



Arabî *Mekke Vahiyleri* isimli bir kitap yazıyor ve orada Fâtîma anasının rûhî oluşum ve olgunluğa erişmesindeki rolünü işliyor. Onun için Fâtîma ana, “Allah’a sırlıslıkla âşık olmuş velî bir kadın”... Bu yüzden çevresindeki bazı kişiler Fâtîma anayı “salak” biri olarak değerlendiriyorlar. Hatta Sevil’deki büyük caminin müezzini bir Kurban Bayramı gecesinde sopayla kendisini dışarı çıkarıp defetmeye çalışıyor. Fâtîma inciniyor ama Allah’a onu cezalandırmaması için dua ediyor.



Arabî, “Utanır, yüzüne bakamazdım” diyor. “İleri yaşına rağmen yanakları al pembe, Allah’ın inâyeti ile 14 yaşındaki bir kız gibiydi”... “Allah ile manevî trans hâli üzereydi”. Onu ziyaret eden diğer müritlere karşı beni tercih etti. Şöyle söylemişti: “Onu tercih ettim. Çünkü o, dışarıda hiçbir şeyi bırakmayarak bana bütün varlığıyla geldi. Ve o ayrılacağı zaman eminim, bütün benliğiyle ayrılır gider. Geride hiçbir şey bırakmaz...”

İbni Arabî devamla “Sıklıkla onun şöyle söylediğini duyardım: Bir takım kişilere şaşıyorum ki, Allah’ı sevdiklerini söylüyorlar, fakat neşesiz... Tanık nesi olduğunda göz, en küçük bir kırpma bile olmadan her an onu düşünür, onu görür. Sürekli gözyaşı döken kişiler O’nu sevdiğini nasıl söyleyebilirler? Utanmıyorlar mı? O’na gerçekten yakın olsalardı ağlarlar mıydı?” Sonra bana

sorardı: “Bu söylediklerime sen ne diyorsun oğul?” Ben de, “Dediğin gibidir, anne” diye cevapladım.

Fâtıma ana bazen zevk ve heyecanla tef çalar, kendinden geçermiş. Arabî kendisine “Niçin böyle yapıyorsun” diye sorduğunda cevap şudur: “O’nun şânını yüceltmek için çalışıyorum. Çünkü benimle ilgileni, bana arkadaşları arasın-da yer verdi, beni hususi hizmetine aldı.” İbni Arabî’nin annesi Nur, kendisini ziyarete geldiğinde ona şöyle dermiş: Ey Nur... O benim oğlum, senin ise babandır. Ona izzetü ikramla muamele et. Asla gücendirme...”

İbni Arabî iki arkadaşıyla birlikte Fâtıma anasına kerpiçten ve dereden kes-tikleri papur sazlarını kullanarak bir kulübe inşa etmişler, yaşlı kadın ölene kadar o kulübede yaşamış.

İbni Arabî’yi bir takım yazarlar *panteist* olarak tanımlarlarken diğerleri bu görüşe itiraz etmişler. Arabî’ye göre, eşya veya mahlukât bir yanılısamadır. Bir illüzyon... Eşyanın veya mahlukâtın içinde ise Gerçeğin Esası, Gerçeğin Özü vardır. Bu açıdan Arabî panteist değil, monisttir. Kuranı Kerim “sadece tek bir Allah vardır” derken, Arabî “hiçbir şey yok, sadece Allah vardır” tezini işliyor... Fakat bu görüş kaçınılmaz olarak insanı “Her şey Allah’tır” düşüncesine götürüyor.

Taken on their own, some of the statements of Ibn el-Arabi are startling. In Bezels of Wisdom, he says that God is never to be seen in an immaterial form. The sight of God in woman is the most perfect of all.

The Sufis

Arabî, 90’lık Fâtıma ananın kendisine güzel ve cazip gözükmelerini Tanrı’sal ışıkla açıklıyor. Kadının yüzündeki allık ve pembeliği, onun yumuşak yanaklarını Tanrı’yı düşünmek, tefekkür etmek için bir vasıta olarak değer-lendiriyor. Ona göre bir süje olarak kadın; rahmet, merhamet ve inâyet duygularının kaynağı.

**God sleeps in the rock,
dreams in the plant, stirs
in the animal, and
awakens in man.**

Tanrı kayada uyur, bitkide rüya görür, hayvanda kaynaşır, insanda uyanır.
Ibn Arabi

İbni Arabî, otuzlu yaşların sonunda Mekke’de iken İsfahanlı genç bir kız olan Nizâm için veya onun cazibesinden etkilenerak *Arzuların Tercümanı*² başlıklı mistik bir şiir kitabı

**The ignorant one does
not see his ignorance
as he basks in its
darkness; nor does the
knowledgeable one
see his own
knowledge, for he
basks in its light**

Ibn Arabi

Cahil, karanlığın baskınlığından cehaletini görmez. Bilgin kişi de ışığın yoğunluk ve baskınlığından ötürü ne kadar bilgili olduğunu.

² Tarjuman al-Ashwaq.

yazıyor ve ona ithaf ediyor. Nîzâm³, İbni Arabî için İlâhî aşk ve güzelliği bünyesinde tecessüm ettiren Cennet hurisi bir cilve...

İlâhî aşkı temsil eden bir Beatris... Bir Şükriye... Veya elinden tutup sisleri aralayarak onu Tanrı'ya ulaştıran bir Peri güzeli...

Nîzâm'a duyulan romantik aşk, aslında İlâhî aşka açılan bir pencere... Onun yüzünden, onun imgesinden yararlanarak O'na ulaşma gayreti...

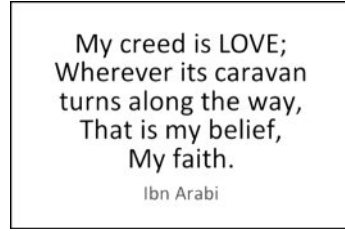
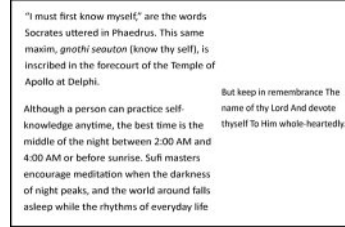
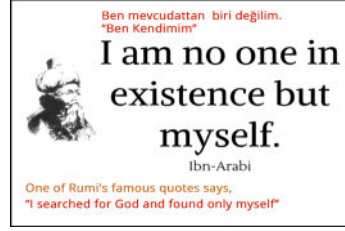
Nîzâm, bir anlamda Arabî'nin âsi gönlünü Tanrı katına uçurmak için üzerine bindiği bir Garuda kuşu... Fakat Nîzâm, sokaktaki herhangi bir kız değil. Onun mürîdi veya ders halkasındaki bir sâlik... İlgi çekici, cerbezeli, gönül uçuran bir âfet... Aşk ve İrfan imgesi... Râbîta simgesi... Göğe yükselten betimsiz bir burak...

İbni Arabî'nin meclisinde kadın müritleri var.

Dîvân isimli şiir kitabının başlangıç bölümünde kendilerine 'Hırka' giydirdiği 14 kişinin isimlerini veriyor ki bunların 13'ü kadın... Sahip olduğu mânevî güç ve ilhamını aktardığı kişiler... Nefes verdiği, el tuttuğu, ağzlarına sembolik olarak *tu, tu* deyip tükürdüğü... Herhalde bir çok erkek müride daha *Hırka* giydirmişti ama özellikle kadınları zikretmesi dikkate değer...

Fütuhât adlı kitabında ilginç bir anekdota yer verir. Ailesi ile müritleri bir arada toplanmış, konuşmaktadırlar. Onlara kızı Zeynep'in olağanüstü zekâsından söz eder: Kızım Zeynep'e arada şaka kâbilinden sorular sorardım. Bir yaşında, annesinin memesini emiyordu. Şunu sordum: "Bir adam karısıyla ilişkiye girse, fakatmasa ne lazım gelir?" Kızım herkesin şaşkın bakışları altında *gusûl abdesti*" diye cevap verdi.

Hikaye mecazî bir temsil... Klişe söylem haline gelmiş olan Hz. İsa'nın beşik-te iken yaptığı konuşmaya bir atıf. Fakat niçin kadın-erkek karışık bir toplu-



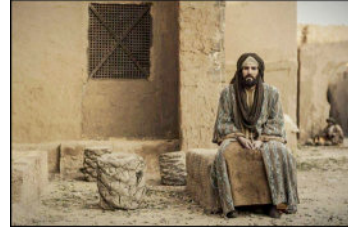
³ Nizam binti Makin Al-Diyn.

luğun içinde cinsel içerikli sözcükler kullanarak böyle bir örnek veriyor? Bir yaşındaki bebeği, fetva veren yüce bir makama yükseltiyor.

Sadiye Şeyh'ten⁴ aktardığım bu olayda onun yorumu şu: Hakikati çok az anlayabilen fakihleri eleştiriyor. Dölü olan bir yaşındaki kızının dahi olağanüstü bir zekâya ve Tanrı vergisine sahipken kendisinin ne kadar yüce olduğunu imâ ediyor. İbni Arabî'nin özel ve kamu alanlarında yaptığı kâinat tasarımıyla ilgili anlatılarında cinsel konuları bu şekilde rastgele dile getirmesi bir taraftan cinselliği doğallaştırırken, diğer taraftan kadın temasına sık değinen gözenekli bir anlatı ortaya koyuyor...

İbni Arabi 1155'te İspanya'nın Mursi kasabasında doğmuş... Orta yaşlara gelince seyahate çıkıyor.⁵ 1206 yılında Mekke'ye ulaştığında tasavvuf ehli bir şeyh İbni Rüstem'in evine konuk olur. Orada kadın-erkek karışık meclis yapan mükemmel ve faziletli insanlarla tanışır. Onlardan biri de İmam Zahir İbni Rüstem'dir. Allah ona rahmet etsin...

İmamın henüz evlenmemiş güzel, zarif bir kızı vardır. Ona bakan herkesin büyülediği, toplantıların onun huzuruyla zenginleştiği, konuşmacıların kalplerinin mutlulukla dolduğu...



Adı Nizâm Ayn El-Şems'dir.⁶ Dini ilimlerde uzman, sihirli gözlere ve bakışlara sahip, Iraklıların keskin zekâsını üzerinde taşıyan, akıcı ve anlamlı bir şekilde konuşan...



Konuşmayı kısa tutması gereken yerde öz olarak, uzun açıklamalar gerekiyorsa net olarak görüş ve düşüncelerini ifade edebilen...

⁴ Sa'diyya Shaikh, *Sufi Narratives of Intimacy: Ibn 'Arabî, Gender, and Sexuality*, Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2012, s. 109.

⁵ Pek çok yeri gezmiş. Türkiye'de Konya, Kayseri, Sivas, Malatya şehirlerinde bulunmuş. Bir çocuğu Malatya'da doğmuş.

⁶ Güneşin ve güzelliğin gözü, güneşin ve güzelliğin timsali...



Nizâm'ın intikâl kabiliyeti, zekâsı ve konuşma rikkati babasının evindeki toplantılara katılan herkesin ilgisini çekmekte...



İbni Arabî için dikkate değer yön şu ki, Nizâm'a karşı duyduğu erotik his ve duygularını gizli tutmayıp kamuya açması, ifşâ etmesi... Böyle yapmasa, İlâhî Aşk ile âlim kız arasında kurduğu ilişki onun kolaylıkla hafif bir kişi olarak değerlendirilmesine neden olabilir...



O günlerde skandal, günümüzde ise bazıları tarafından *günah dolu* olarak değerlendirilen bir şiirinde duygusal ızdırabını İlâhî ve erotik sınırlar arasında kaybolmanın ne kadar kolay olduğunu açıklayarak gösteriyor...



Halep'teki tutucu otoriteler İbni Arabî'nin şiirini mânevî içerikten yoksun, küstah ve şehvânî hislerle dolu olduğunu söyleyerek kötülemişler. İbni Arabî *Arzulara Tercüman* isimli büyüleyici kitabında *Aşk*ı anlaşılması güç bir muamma (enigma) ve kozmik bir sır olarak ele alır.⁷

Kendi açıklamasına göre, yazmış olduğu şiirlerinde gözüken tüm kadın isimleri Nizâm'a işaret eder. “Güneşin ışığı” veya “Güneşin fazileti” anlamına gelen, Nizâm'a... Kadın başlatıcıların göz alıcı görkemine... Ve aynı zamanda İlâhî içerikli vahiy dizelerinin tamamına...

İbni Arabî *Arzulara Tercüman* isimli kitabında yazıyor: “Onun yüzünden daha sevimli hiçbir yüz görmedim. Onunkinden daha tatlı hiçbir konuşma... Ondan daha nazik hiç kimse... Fikirlerinde, mimik ve hareketlerinde onun kadar nârin ve alımlı olan... Zekice konuşan... Öyle ki güzellik, bilgi ve lütuf açısından o, kendi zamanındaki kişilerin hepsinin üstünde...”

⁷ Fatema Mernissi, *Scheherazade Goes West: Different Cultures, Different Harems*, New York Washington Square Press, 1965, ss. 180-182.

İbni Arabî'ye göre üç tür aşk vardır: İlâhî, mânevî ve fiziksel... Ve aşkın dört farklı adı: Hubb, Vaad, Işk ve Hevâ... İbni Arabî Tanrı'ya ilişkin tahayyül ve tasavvurlarını cinsel arzularla ilgili terimlerle açıklamaya çalışır. Rahim, tahayyülâtın Allah'ın murat ettiği şekilde oluştuğu yerdir. Fikirlerin birbiriyle ilişki kurması nikahı manevîdir ve bunun sonucunda gebelik ortaya çıkar. Fikirler yumağından oluşan tohum O'nun arzu ettiği şekl-ü şemâil içinde gelişir, büyür.

İbni Arabî'nin hayal kurma yeteneği o kadar güçlüdür ki, maddi dünyayı da etkiler. Âşıklar isterlerse cinsel ilişki sırasında akıllarından geçirdikleri ahlaki nitelikleri ve fiziksel güzellikleri çocuklarına da geçirebilirler. Şöyle düşünceleri veya akıllarından geçirmeleri yeterlidir: *Alâ sûreti hüsn, ilmihi ve ahlâkîhi... Hatta, fil hüsn, el zâhirî... Fil şûrâ, avfil kubh...*⁸

İbni Arabî'nin Nizâm isimli kıza duyduğu aşk platonik olabilir. Platonik aşk, cinsellikle ilgili romantik aşktan farklı... Yüce, yüksek veya derin bir oluşa erişmek için seçilen bir objeye sevgisel bağlanma anlamında...

Beyaz gülü nasıl seviyor ve kutsuyorsam,
odamı beyaz güllerle donatmışsam... Beyaz
gülün kokusu ve üzerindeki su damlacıklarıyla
nasıl ki, mest olmuşsam... İşte öyle...
Beyaz gülün beni Tanrı'ya yaklaştırdığını,
hayatıma anlam kattığını, onun sayesinde
kendimi tanıdığımı düşünüyorsam...



Beyaz gül ve Nizâm...

Boşlukta kalmış, gelişi güzel yüzen ruhunun
ve kimliğinin dayanağını, mebdeini araştı-
rıyorsan ve aradığın şey, “işte bu güldür”
diyorsan... Sevgini, düşünceni ve tefekkürü-
nü sürekli ona yöneltiyorsan... ‘Tanrı’yı en
iyi, Beyaz Gül ile tahayyül edebiliyorum’ diye
düşünüyorsan...



⁸ José Miguel Puerta-Vilchez, *Aesthetics in Arabic Thought: from pre-Islamic Arabia through al-Andalus*, Granada: Ediciones Akal, 1997.

Kaleydoskop

Beyaz gül...
Kadın...
Nizâm ve
Cinsellik...

Hepsi bir tür *platonik takılma*... Platonik kanca... Platonik imgeleme aracı...



Fakat, insanların dertlerini anlatmak için kullandıkları *araçlar* önemli değildir. Asıl, onların hedefledikleri amaçlara veya niyetlere bakmak gerekir...



İbni Arabî günlük yaşamın hay-huyu içinde koşturutan insanların “ruhlarını uyandırmak için” kadın ve cinsellik temalarını kullanıyor. Onlara ‘İlâhî Aşk’ başka şekilde anlatması imkansız... Önce *erotik aşkla* ruhları uyandırıyor, oradan *İlâhî aşka* geçerek kutlu yolun gizemli konakları hakkında betimlemeler yapıyor.



Arzuların Tercümanı isimli kitabında 61 şiir varmış. Anlatısına göre ilk şiirini Kabe’yi tavaf ederken yazmış. Kasîdenin beyitlerini yüksek sesle okuyup tavâf ederken iç halkalardaki insanları rahatsız etmemek için yavaş yavaş dış halkalara doğru gerilemiş.

Beyitleri okumaya devam ederken sırtına ipekten daha yumuşak bir elin dokunduğunu hissetmiş. Arkasına baktığında genç bir kıza yüzyüze gelmiş. Rum diyarının alımlı kızlarına benzeyen dünya güzeli bir prenses...

Kız ona sesli olarak okuduğu kasîdeden müşkilâtı olduğunu söylemiş ve sonra, her bir beyti teker teker okuyup yorumlamaya başlamış. Kasîdenin son beytine geldiğinde “Sevgili efendim, nasıl söyleyebilirsiniz ki, ‘aşk eri, aşka düşünce tuzağa düşmüş olur. Sersemleşir, şaşkına döner?’... Eleştirilerine devamla “Gerçek âşık aşkla yanar, bütünüyle onda yok olur. O artık tuz-buz, param parçadır. Sersemleşecek benliği mi kalmıştır?”

İbni Arabî, bu olayı aktardıktan sonra çalışmasının geri kalan bölümünü ona ithaf ettiğini söyler. Prensese adını sorduğunda kız ona, “*Bana Kurratül Ayn diyebilirsin*” diye cevap verir.

Kurratül Ayn, yani Gözümü Serinleten Kız... Gözümün Nûru, Gözümün Aydınlığı... Gözümün Işığı... Gözümü Açan Kız...⁹ İsterseniz, “Kara Gözlüm” de diyebilirsiniz... Veya memlekette, babamın anneme, zaman zaman, onu bir konuda ikna etmek için seslendiği gibi, “*A benim iki gözüm*”...

İlâhî tezâhürün veya Tanrı’nın insanlara görünür olmasının tipik örneği insanın “güzel” olmasıdır ve bu durum özellikle kadında tecessüm etmiştir. Böylece kadının güzelliği kutsal bir nitelik kazanır.

İbni Arabî büyük bir *fedeli d’amore*’dir. “Kadın” temasını İlâhî aşkı tetikleyen, onu başlatan erotik bir imge olarak kullanır... Onda erotik aşk ve İlâhî aşk birbirinden ayrılamaz. Biri diğerinin başlatıcısıdır. Tarihte Dante’nin de içinde bulunduğu bir grup şairin kendilerini *fedeli d’Amore* olarak tanımladıklarını öğreniyoruz... Yani, “yüce sâdık âşıklar”... Kendi terimlerimizle ele alacak olursak *muhibbîn* veya *hevâ ehli insanlar* grubu... Aşkın en ilkel nokta-i nazarından yola çıkıp yüce makamlara yükselen ve oradaki aşk denizinde boğulan insanlar.

İbni Arabî tanımlama yapıyor:

Tanrı maddeden gayrı görülemez. O, başka her şeyden daha çok insan denen madde üzerinde ve erkekten çok mükemmel olarak ‘kadın’ şeklinde görülebilir. O, ya fâil (etken) veya münfaildir (edilgendir). Veya eşanlı olarak her ikisi birden... Tanrının etkin kadın şeklinde tezâhür etmesi, erkek ruhu üzerinde onun tam bir nüfuza sahip olduğu anlamına gelir. Böylece erkek mûti olur, O’na bağlılık geliştirir. Kadına bağlılık, Tanrı’ya bağlılıktır. Tanrı aynı zamanda münfail kadın olarak da tezahür eder. Yani alıcı kadın... Bu durumda kadın, erkeğin kontrolü altındadır ve onun emrine tâbidir. Dolayısıyla Tanrı’yı kadın olarak görmek, onu tezahürü mümkün bütün formlarda görmek demektir.¹⁰

Allah’ı en yoğun ve en mükemmel bir şekilde kadın temasıyla tefekkür edebilirsin. Ve dünyadaki en yoğun birleşme, karı-koca arasındaki evlilik birleş-

⁹ Muhsin Al-Musawî, *Arabic Literary Thresholds: Sites of Rhetorical Turn in Contemporary Scholarship*, Leiden: Brill, 2009.

¹⁰ Camille Adams Helminski, *Women of Sufism: A Hidden Treasure*, Boston: Shambhala, 2013.

mesidir”¹¹ Ben “tefekkür” kelimesini kullandım ama İbni Arabî “müşâhede” sözcüğünü tercih ediyor. “Allah’ı kadında müşâhede etmekten” söz ediyor. Yadırganacağını bildiği için açıklama yapıyor: Süje ve obje arasında kutupluluk vardır. Allah’ın dünyadan bağımsız *Kâdir-i Mutlak* olması nedeniyle direkt müşâhede edilmesi mümkün olmadığından erkek kendisine karşıt bir kutup olarak kendi benzerliğine sahip olması ve ondan oluşması nedeniyle Tanrı’yı müşâhede etmek için kadını seçer.

Kadın erkeğin kopyasıdır. Erkek Tanrı’yı kadında tahayyül, tefekkür veya müşâhede etmeye başladığında bu düşüncesi veya müşâhede münfildir. Yani edilgin bir yaklaşım söz konusudur. Eğer O’nu kendisinde müşâhede veya tefekkür ederse, diğer bir deyişle, kadının erkekten geldiğini düşünürse, Tanrı’yı aktif veya fâil bir anlayışla müşâhede etmiş olur.

Eğer Tanrı’yı, yarattığı herhangi bir formdan bağımsız olarak ele alıp kendi başına yalnız bırakır ve o şekilde tefekkür ederse; onun bu şekildeki tefekkürü veya müşâhede herhangi bir aracı olmaksızın pasifliğe veya edilginliğe karşılık gelir. Bu müşâhedât veya tefekkür türü en mükemmel olanıdır.

İbni Arabî’nin açıklamalarında *İlâhî irfânın* niçin kadın ile temsil edildiği net değildir. Buna aldırmaksızın, kimi sûfiler hâlâ lâhutî aşkı erkeğin kadına duyduğu cismânî aşk ile açıklamaya devam ederler.¹²

Bir erkek bir kadını sevdiği zaman onunla birleşmek, bir olmak ister. Bu gerçekleştiği zaman yaşadığı zevk vücudunun tüm hücrelerini kaplar. Sanki birleştiği o kadında buharlaşmış, yok olmuş gibidir. Tanrı, kulunun bu halini kıskanır. “Diğer” kişiden temizlenmesi için ona gusül abdesti almasını emreder. Daha sonra, onun yok olmuş bir kimlikle gelip gözlemde bulunması ve müşâhede etmesi için kendisine dönmesini bekler. Tanrı gusül abdesti almasını şart koşmuştur. Böylece erkeği temizlemek ister, çünkü erkek kadında fâil veya münfail olarak Tanrı’yı müşâhede etmiştir.¹³ Allah’ın en iyi, en mükemmel şekilde tefekkür edilmesi veya müşâhedâtı kadındadır, kadına bakılarak yapılır.

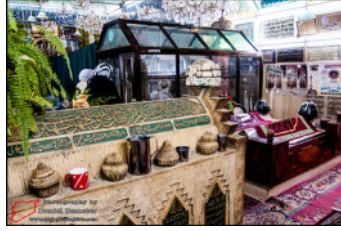
¹¹ Barbara Watson Andaya, *The Flaming Womb: Repositioning Women in Early Modern Southeast Asia*, Honolulu: University Hawai’i Press, 2006.

¹² Marietta Tigranovna Stepaniants, *Sufi Wisdom*, New York: State University, 1994.

¹³ Lloyd Ridgeon, *The Cambridge Companion to Sufism*, Cambridge University Press, 2014, <https://doi.org/10.1017/CCO9781139087599>

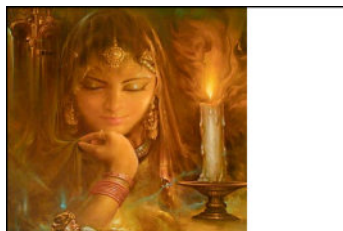
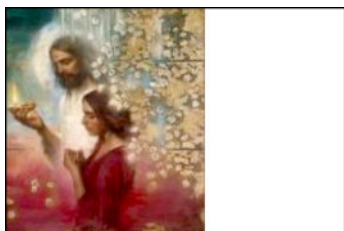
İbni Arabî için *kadın, cismanî aşk ve cinsellik dürtüleri* İlâhî aşka uzanan yolun duraklama istasyonlarında ruhu uyandırmak için kullanılan enstrümanlardan başka bir şey değil... Gerçek anlamda zihninde sadece tek bir düşünce var: *İlâhî aşk*.

“*Kalbim her şekle açık... O, ceylanlar için bir otlak, Hristiyan papazları için bir manastır, putperestler için Tapınak, hacılar için Kâbe, Yahûdiler için Tevrat tabletleri veya Kur'an kitabı... Ben, Aşk diniyle ibâdet ediyorum. Kervanlar, ne yöne gidiyor olursa olsun; Aşk benim gerçek dinim, gerçek inancım*”...¹⁴



¹⁴ Vincent J. Cornell, *Voices of Islam*, Santa Barbara: Greenwood Publishing Group, 2006.

Kaleydoskop



Nurculuk Felsefesi

Dünyada çok sayıda nurlu insan var. Dikkatimi çekti, İsa peygamber “dünyanın nûru” olarak tanımlanmış. Nurcuların asıl babası 1170-1210 yılları arasında yaşamış olan İranlı filozof Şehâbettin Sühreverdi... Zamanında insanlar onu “Nur Şeyhi” olarak ünlemişler. Nurculuğun kaynağı *Sühreverdi* olarak görülse bile bu felsefî akım tarih öncesi zamanlara kadar uzanıyor.

Yalancı Dâiaziz’in,¹ tüm yazıları “İlâhî ışık” temasıyla doluymuş. Veya “İlâhî ışık pırıltıları”... Işık lem’aları...

Arapçada geçen “rey” sözcüğü “görüş” demek ve aynı zamanda Tanrı’dan gelen “ışık” anlamına geliyor. Soyut “rey” sözcüğü ile İngilizcede görselleştirilen “ray” sözcüğü anlamdaş... Merkezden gelen “ışık çizgileri” veya merkezden gelen “fikir ve düşünceler” manasında...

Yalancı Dâiaziz’e göre Hristiyan teolojisinde Tanrı’nın kendisinden mebnî “ilk hediye”i veya onun “ilk ışığı” insan... Nur’dan söz ediyorsak Tanrı’nın işareti olan *insanı* konuşuyoruz demektir. Dâiaziz, Tur Dağı’nda iken Tanrı’nın yüzünü



¹ Yalancı Dionysus [*Dâi-aziz*]: Milattan sonra beşinci yüzyıl ortalarında Orta Doğu’da, muhtemelen Suriye’de yaşamış, gerçek kişiliğini gizleyen bir Hristiyan düşünürü. Eserlerinde, kendisini *Aziz Paul’un izleyicisi* olarak tanıtmış. Yeni-Eflatuncu olarak biliniyor.

Musa'dan sakladığını, tüm parlaklığını dünyaya göstermek istemediğini düşünüyormuş. Tanrı, sonsuz sayıdaki ışık kıvılcımından sadece bir ışık çizgisi ile ona görünmüş. Tekil nur çizgisi o kadar etkiliymiş ki Musa'nın yüzü güçlü bir radyoaktif ışınla kaplanmış. Diğer insanların bu ışımadan rahatsız olmamaları için Musa insanların arasına karıştığı zaman yüzünü peçe ile örtüyor, peçe arkasından konuşuyormuş.



Dâiaziz'e göre görünür, görünmez tüm mevcudât Tanrı'nın ilk hediyesi o ışıkla var olmuştur, varlığını o ışığa borçludur. Şu taş veya bu odun parçası...² Canlılar âlemi veya yıldızlar... Hepsi "ilk hediye" olan ışığın veya nûrun sonucu... Altın, gümüş gibi metallerin parlaklığı veya Güneş ışığı "İlk Işığı" yansımasından başka bir şey değil.



İstanbul'da Ayasofya'yı yapan mimâr cennetin ışığını mâbedin içine getirmeyi düşlemiş. Yerden 60 metre yüksekliğinde 40 pencereden süzülen ışık duvarlardaki fresklere vurduğunda rengarenk ışık huzmesi ortaya çıkarmış ki, insanlar o ortamda kendi içlerindeki Tanrı'sal ışığın uyandığını hissederlermiş.

Mâbedin koridorları ve apsisi gölgede kalırken sahnına vuran ışıklar insanların coşku içine girmelerine neden olurmuş. Büyük kiliseler, mâbet ve camilerde Tanrı'sal ışığı hatırlatacak aydınlatma konusu hep gündemde kalmış. Dışardaki ışık deryasının süzülerek renkli ışık demeti halinde içeri girmesinin nasıl sağlanacağı... Vitray sorunsalı...

Gece vakti, yağmurlu bir gün ve hava zifiri karanlık... Hangi nedenle bilmiyorum, kalktım pencereden dışarıya bakıyorum. Karşımda Vodina Dağı ve tam tepesinde Makedonların dikmiş oldukları 70 metre yüksekliğinde büyük bir haç var. Kanıksadığım bu görüntüye boş gözlerle öylesine

² Bruce Watson, *Light: A Radiant History from Creation to the Quantum Age*, New York: Bloomsbury Publishing USA

bakarken birden uyandım. Gözlerimi ovuşturarak daha dikkatli bakmaya, durumu anlamaya çalışıyorum.

Haçın üzerine kuyruklu yıldız mı düşüyordu, yoksa haçtan çıkan bir şûâ gökyüzüne yükselip bulutların arasında bir melek gibi dağılıp kayboluyor muydu. Acaba mûcize mi görüyorum diye düşündüm, bu bir kerâmet miydi...

Anlayamıyordum. “Işık oyunu olabilir” diye düşündüm, ama emin değildim. Nedeni bu denli devasa, iyi düşünülmüş ışık/nur görse-
lini ilk defa görüyor olmamdı. Amerika’da, göğü ok gibi delen güçlü *ışık topları* görmüş-
tüm ama bu farklıydı. Işık tek doğrultuda
akmıyor, engin bir meleğin kanatlarını çırp-
arak yükselmesine benzer şekilde, ışık haleleri
yayarak bulutların arasında kayboluyordu.



Sonraki bir çok gece bu manzarayı dakikalarca seyretmeye devam ettim. Şehir halkı bir anlamda haçtan çıkan bu nûra bağlanmaya çalışılıyor gibiydi. Haça ama aslında Tanrı’ya... Veya Haç’tan neşet eden yoğun ışık huzmesi ile temsilen edilen Tanrı’ya...

Işık hem Tanrı’dan gelen hediye olarak ruhu temsil ediyordu, hem de Tanrı’nın ta kendisini...

Nurculuk patikaları çeşit çeşit... Dervişler ve filozoflar tarih boyunca insanları kendi nurculuk patikalarına çekmeye, kendi nurculuk yollarını izlemeye davet etmişler.

Sûfinin nurculuk patikası “iç aydınlanmayla” ilgili... Nurcu, “iç aydınlanmasını” gerçekleştirmeye çalışan kişi demek. Günahlardan uzaklaşan, derin düşüncelere dalan, yaratılışını ve Yaratan’ını düşünerek sonunda Nûr’a ulaşan, yüzü ve gönlü radyoaktif ışın parlaklığıyla dolan kişi...

Nurcu olmaya karar veren kişi bu yolculuğa tek başına çıkamaz. “Ben nurcu olmaya karar verdim. Derin düşüncelere dalayım, Allah’ı idrâk edeyim ve ettim... Eh, artık nurcu sayılırım.” Böyle bir şey yok. Kişi kendi başına nurcu olamaz. Elinden tutan bir şeyhi olması gerekir. Onu yedi kat semânın derinliklerine ulaştırırken her birinde dinlendirip eğiten, bir takım acı ve hazları tattıran, yüce nurânî halleri yaşatan...



İslâm dünyasındaki nurcuların pîri, Şehabetin Sühreverdi... O bir aydınlanma veya nur felsefecisi. Sözü edilen “ışık” elektrik, Ay veya Güneşle ilgili değil... Ruhânî ışık... Mânevî veya Tanrısâl...



Sühreverdi eğitimini İran topraklarındaki *Marakeş* ve *İsfahan* şehirlerinde görmüş, sonra Anadolu’ya gitmiş. Diyarbakır ve Mar-din şehirlerinde bulunmuş, oradan Halep’e geçmiş. Vâli olan Selâhaddin Eyyubî’nin oğlu Mâlik Zâhir ve oradaki üst düzey yönetici sınıfla yakın ilişkiler kurmuş, onların arkadaşı olmuş.



Gençlik yıllarında iken gördüğü bir rüyada Aristo’yla felsefe konularını tartışmış. Bu rüyadan ilham alarak İbni Sînâ’nın felsefesini ret etmiş. Daha sonra *Hermetizm dogmacılığına*, *Eflatun’un*, *Aristo’nun görüşlerine* ve *tasavvufun gizemciliğine* geri dönerek burada kendine özgü “nurlanma” veya “aydınlanma” felsefesini oluşturmuş.

İran’da Zincan ile Bicar arasında Kürt yerleşimi olan *Zühre-Verdi* köyünde doğduğu belirtiliyor. Kürt asıllı bir sûfi veya filozof... Kaynaklarda 1170³ tarihine işaret edilse de kesin doğum tarihi belli değil. Selâhaddin Eyyubî’nin emriyle⁴ 38 yaşındayken 1208 yılında Halep’te öldürülmüş. Nasıl öldüğü bilinmiyor. Bazılarına göre aç bırakılarak... Bu yüzden kaynaklarda *Sühreverdi-i Maktul* diye anılıyor.

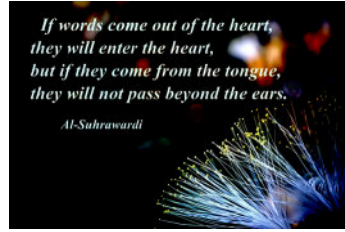
³ Doğumu ve ölümüyle ilgili tarihlerde kesinlik yok.

⁴ Visionary Living, Inc, *The Encyclopedia of Angels*, New York: Rosemary Ellen Guiley, 2nd Edition, 2004: Angels

Nurlanma sözcüğünü Sühreverdî'den önce İbni Sînâ kullanmış. Sühreverdî'ye göre, *onun yaptığı iş, iş değil...* Çünkü İbni Sînâ 'aklı kullanarak' mantıksal tezlerle nurlanmayı araştırmaya çalışıyormuş. Ona göre, bu uğraş, *yağ kandili ile güneşi aramak gibi bir şey.*



Kaynaklara göre, İbni Sînâ'nın eksik olduğu yön Zerdüş'tün *derûni bilgisine sahip olması...* Mecûsiliği tanımış olsaydı mutlaka farklı düşünür, Sühreverdî'ye daha yakın bir konumda olurdu...



Sühreverdî'ye göre, felsefe milattan önce 600 yılında "Tales" ile başlamaz. Nur felsefe ve düşüncesinin babası Hermes veya İdris Peygamberdir. Öyle olunca felsefenin tarihini milattan önce 3000'li yıllara kadar götürmemiz gerekir.



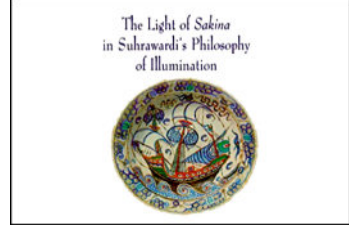
Ona göre Hermes'in görüşleri Hint, İran ve Grek filozoflarına yansımıştır. Fakat eski Yunanda bu düşünce Aristo ile sona erer. Aristo, "aydınlanmayı" rasyonel bir söylem içinde ele almıştır. Buna karşın, "nurculuk felsefesi" *Zünnûn* ve *İran düşüncesinde* orijinal haliyle yaşama-ya devam eder.

Sühreverdî İslâmî düşünceyi Eflatuncu, Yeni-Eflatuncu ve Fars felsefesiyle bir araya getirerek mecz eden üretken bir kişi... Aristo öncesi Grek felsefesinin canlandırıcısı. Pisagoryen, Eflatuncu ve Yeni Eflatuncu görüşlerle büyülenmiş veya *aydınlanmış* bir kişi... İslâm toplumlarındaki "*nur felsefesi*"; İslâm dininden, Hermes⁵, Zerdüş, Eflatun ve Yeni Eflatuncuların görüş ve düşüncelerinden eklektik yaklaşımla seçmeler yapılarak ortaya çıkarılmış olan bir düşünce yapısı... Sühreverdî, *Hermes*'i Kuran'daki İdris Peygamber olarak görüyor.

⁵ *Hermes*, İdris peygamberin yanında *Durid* ile ilişkilendirilir. Pitagoras'ın öğretmenlerinden birisi *Durid Abaris* imiş. Pitagoras'ın 'hermetik mistisizmi' ve Perslerdeki 'Mâci geleneğini' başlatan kişi olduğu bildiriliyor. Tasavvufi ve mânevî içerikli öğretilerde *Hermes* ve *Pitagoras*'ın önemli ölçüde etkisi var.

Hermes, aynı zamanda Tevrat'taki *Hanok* veya İncil'deki *Enoch*...⁶ [Enos, Anaç, Enez?].

Seyyit Hüseyin Nasr, “felsefe temelli mânevîyatçılık” adını verdiği bir kavram üzerinde duruyor ve Sühreverdiyi öyle görmek istiyor.



Sühreverdi Müslüman bir insan, tasavvuf ehli... Fakat eski zaman topluluklarının geliştirdiği felsefi yaklaşımların etkisinde kalmış. Eski zaman nurculuğunu İslâmî nurculukla buluşturup kendine göre bir sentezleme yapıyor. Onun ‘teosofisi’ -tasavvufi yaklaşımı- Allah’ın Hakikat bilgisinin vecd halinde iken kişiye gelen ilhamla, vahiyde elde edilebileceği...



Aydınlanma veya nurlanma, ‘vecd halinde iken Allah’ın Gerçeklik bilgisine ulaşmak’ demek...



Nurlanma denen olgu Allah’ı görme şeklinde de olabilir veya Allah’ın Gerçekliğine ilişkin *ışınım*la dolma şeklinde de...

Sühreverdi’nin getirdiği felsefi akıma *ışrâk* adı veriliyor. *İşrâk* nedir? *İşrâk*, keşfetmedir... Kişinin ruhsal dünyasının ‘nûra gark olması’... Aydınlanma ve *gözün radyant ışıyla dolması*... Her şeyin *ayan-beyan hale gelmesi*... Ve sonuçta, içi Nur’la dolan kişinin “ışıklar saçan” radyant biri olması...

Sühreverdi’nin *Hikmet el-İşrâk* isimli bir kitabı var... ‘Nurlanmanın Hikmeti’ anlamına geliyor. Bir diğer eseri *Heyâkil en-Nur*... “Nur Abideleri” demek ama asıl kastettiği, Allah’ın ışığını taşıyan “beden” veya “insan”... *Bütün insanlar Nur Heykelleri... Nur Abideleri*... Veya sadece vecd halinde iken Allah’ı görebilen, Allah’ın nûru ile nurlanabilen kişiler... Yani, Sûfiler...

⁶ *İbnü'l-Kıftî*, İdris’le ilgili şu görüşleri nakleder: Bazıları onun Mısır’da doğduğunu ve adının *Hermesü'l-Herâmise* olduğunu söylemektedir. Yunanca’da adı *Ermiş* olup Arapçaya *Hermes* şeklinde geçtiğini söyleyenler vardır. İbrânîler ona *Hanûh* demektir, bu isim *Uhnûh* olarak Arapçalaştırılmıştır. Allah kitabında onu *İdris* olarak adlandırmaktadır (Mustafavî, et-Tahkik, “drs” md.; İbnü'l-Kıftî, s. 1-2). Birünî, Hermes’e *İdris* de denildiğini, bazılarının Buda’yı *Hermes* olarak kabul ettiklerini nakleder (İslam ansiklopedisi).

Sühreverdi'ye ait *nurlanma* ekolünün ana tezi, felsefenin asıl kaynağının vahiy ve irfan bilgisi olduğu... Metafizik nitelikteki *vecd halini* aydınlatamayan bir felsefe laf kalabalığından öteye gidemez. Bunun yanında, güçlü bir felsefi temele sahip olmayan tasavvufi deneyimlerin ise bozularak kül haline gelme tehlikesi var...⁷

İlâhî felsefe veya tasavvufi yaklaşım İdris peygamberden bu yana var. Eski Mısırlılar, Grekler ve Persler bu geleneği binlerce yıl öncesine uzanan bir zaman diliminden alarak günümüze kadar taşımışlar. *Teosofi* (tasavvuf) kişinin Allah'ın *ilhâmı* veya *vahyi* ile 'aydınlanması', 'nurlanması' demek.

Evrensel hakikat (*perennial philosophy*) tektir. Dünyadaki bütün dini gelenekler, bütün inançlar tek bir metafizik gerçeğe sahiptir ve o da *Evrensel İrfan*, *Evrensel Işık* bilgisidir. Işık bilgisi, 'İlk' ve 'Tek'dir... Dünyadaki tüm inançlar 'Tek olan İlâhî Gerçeklikle' ilgilidir.

Nurcular veya aydınlanmacılar zihni eğitmek ve kalbi saflaştırmak suretiyle *Hakikatin* bilgisine ulaşılacağı, böylece *aydınlanmanın* gerçekleşeceği görüşündedirler... Onlara göre, "muteber felsefe" veya "gerçek tasavvuf" budur. Felsefe ile mâneviyat, felsefe ile öbür dünya, felsefe ile fizikötesi arasında koparılamaz bir bağ vardır. Ve aynı zamanda, *felsefe ile Nûri bilginin kurtarıcı gücü* arasında...

*Allah, ışıkların Işığ'ıdır. Veya, "Nûrün alâ Nûr..."*⁸

Bütün ışıkların, bütün nurların üzerinde olan bir Nur. En büyük Işık, en büyük Aydınlık... Evrensel gerçekliğe ilişkin tüm görünümeler o yüce Işığın sadece dereceleri veya mertebeleri mesabesindedir.

Nurcular, Aristo'nun duyu organları aracılığıyla alınan "bilgi ve evren kurasımını" (*sensualist epistemology – duyuusal epistomolojiyi*) ret ederler... Bilgi, duyu organları aracılığıyla değil, "ilham" veya "vahiyle" gelir ki bunun adı da *nurlanmadır*.

Keşf veya aydınlanma... Hakikatin veya Tanrı'nın gerçek bilgisine ulaşma...

⁷ *Visionary Living, Inc., A.g.e.*

⁸ Kuran, Nur Suresi, 35'inci ayet.

Farsça ve Arapça dilinde yazılmış 50'ye yakın "risâlesi" (!) olan Sühreverdi nûrun veya ışığın *Gerçekliğin* bütün seviyelerinde hüküm sürdüğünü ileri sürer. Işık, gayri maddî nitelikte başka ışıklar daha üretir ki, insan ve hayvanların ruhları ve melekler bu gruptadır. Hatta "nesneler" gibi özünde parlak olmayan "gri varlıklar" dahi nûrun yarattığı ürünlerdir...

Sühreverdi'nin metafiziği iki prensibe dayanıyor. Birincisi "yeterli sebebi olma" ilkesi, ikincisi ise Aristo'nun "gerçek sonsuzluğun imkansız" (*actual infinity*) olduğu ilkesi...

Yeterli sebep ilkesi her şeyin bir sebebe, nedene veya zemine sahip olması gerektiği varsayımıyla ilgili... İnsanın, varlıkların ve evrenin bir "sebebi" olması gerekir düşüncesi Nûr'la açıklanıyor.

"Gerçek sonsuzluk" ilkesi, bir başlangıcı ve sonu olduğu düşünülen uzayda hiç bitmeyen "kümeleri" veya "şeyleri" içerir. Teknik olarak "tamamlanmış" görülmekle birlikte, sonsuz sayıda üyeyi içeren bir seri.... Aristo'ya göre böyle bir şey olamaz, çünkü bu görüş kendi içinde çelişiktir. *Gerçek sonsuzluğun imkansız olması, nurların üstünde bir Nur'un varlığını kaçınılmaz hale getirir.*

Gizli ilimlere göre insan, Teklik Prensibi'nin yansımasından ibarettir. Yani insan, Yukarıdaki'nin aşağısıdır. İnsanın içindeki öz, İlk Kıvılcım'ın eseridir. Veya İlk Üfleme'nin...

Bütün görünümünün, bütün mevcudâtın arka planında *Teklik Prensibi* yatar. Canlıların, cansızların, taşların, ağaçların, odunların...

Sühreverdi, söz konusu "İlk Kıvılcımı" muhteşem bir aydınlığı ifade eden herhangi bir şafak vaktinde olduğu gibi, *Kendi Hakikiliği* içinde gördüğü iddiasındadır.⁹ O kıvılcım, Nur'un veya *Azîm üş-Şân'ın ışığıdır. Nurlar üstündeki Nur'un.. Bahman'ın...*¹⁰

Sühreverdi eklektik bir şekilde oluşturduğu yaklaşımını *Işıkların İlmi* (İlm el-Envâr) terimiyle açıklıyor ve kendisine göre yeni bir felsefe geliştirmeye çalışıyor.

⁹ *Visionary Lliving, Inc., A.g.e.*

¹⁰ *Bahman*, Zen Avesta'da "Tanrı" anlamında. *Bahman*, *Ay ve Gavs* konusunda bakınız. F. Max Muller, *The Zend Avesta*.

Kapstein'e göre¹¹ bu, “*nurcu yeni politik bir doktrindir.*” Sühreverdi'nin amacı, “nurlu filozof-kralların izleyecekleri yeni politik bir düzen” geliştirmekti.

Çünkü ona göre, *filozof-krallar* Ferrâhî İzâdî denen *İlahî bir Nûr'a* sahiptiler.

İran mitolojisindeki Keyhüsrev'in etrafının *İlâhî bir ışıkla, İlâhî bir nurla* sarılı veya çevrili olmasına atıf yapan bir yaklaşımdı bu. *İlâhî Nurla korunan, o Nûrun ışıyla hareket eden kral veya liderler...*¹²

Aydınlanmacı felsefe zaman içinde kendisine özgü bir konuşma, anlaşma dili oluşturmuş. Buna “ötesel dil” diyebiliriz.

Lisan El-İşrâk deniyor... Nurculuk Dili... Sokaktaki insanların anlamadığı simgesel Nur terimleriyle yüklü olan... Günlük hayatta ve siyasi arenada ilgili kişilerin kendi aralarında kullanıp anlam yükledikleri şifreli dil...

Kapstein'e göre, bu dilden daha sonra onunla ilgili çok sayıda terim üretilmiş: *Nûriyye, istinârâ, zuhûr, huzûr, şehâdet, şâhit olma, müşâhedât, ibşâr, feyiz, feyyâz...* Alınan “Işığın yoğunluğuna” veya “ışığın nüfuz etme derecesine göre” anlamı değişebilen terimler...

Yazılanlara bakılırsa, Sühreverdi'nin *Nur Felsefesi* Hristiyan Avrupa dünyasına geçmemiş ama *Yahudi felsefesini* etkilemiş. İsaac Luria ve Safed Kabalistlerinin eserlerinde etkileri olmuş.

Sühreverdi'nin bayraklaştırdığı Nûr suresindeki “nûrün alâ nûr” ayeti önemli. Onunla eski Mısır, Yunan ve İran felsefeleri arasında ilişkiler kurduğuna göre ayeti bir daha okumamız gerekiyor.

“Gökleri ve yeri aydınlatan Allah'tır. O'nun aydınlatması, içinde kandil bulunan kör pencerede oluşan aydınlık gibi (parlak ve bütün ayrıntıları gösterecek şekilde) olur. Kandil camın içindedir; cam da sanki inciyi andıran bir yıldızdır. İçindeki yakıt ise Doğu'ya da, Batı'ya da ait olmayan bereketli zeytin ağacındandır. Yağı, ateş dokunmasa bile ışık yayar gibi parlaktır. Işık, ışık üstüne! Allah, aydınlanmayı tercih eden kişiyi, kendi ışığına yöneltir ve insanlara örnekler verir. Allah her şeyi bilir.”

¹¹ Matthew Kapstein, *Radiance and Religious Experience*, Chicago: The University of Chicago Press, 2004.

¹² A.g.e.

Mütercimler arasında önemli farklılıklar var... “*Nûr-üs semavati vel-arz*” ifadesini bazı kişiler “Allah, göklerin ve yerin nûrudur” diye çevirirlerken, Mustafa İslâmoğlu “*Allah göklerin ve yerin nûru (nun kaynağı) dır*” şeklinde ele almış.

“Motomot tercüme” ile “anlam dünyasına ait” tercüme farklılığı...

Motomot tercüme; gerçeğine uygun olmakla birlikte, başka dünyalara kapı aralarken, “anlam dünyasına ait” tercüme kolaylıkla *sahihlikten kopma* olarak yorumlanabilir. Aynı durum “*nûrûn alâ nûr*” ifadesi için de geçerli.

“Nur üzerine nurdur o.”; “Işık üzerine ışıktır.”; “Aydınlık üstüne aydınlıktır.”
“Işık, ışık üstüne”.

Şöyle anlıyorum: Ateş dokunmadan dahi ışık (!) verebildiğine göre bildiğimizden farklı... Vurgu, son cümleye bırakılmış: “*Allah, insanlar için örnekler verir.*” Demek ki o ışık, anlatılandan başka, çok farklı bir “şey”.

Bu âyetten öyle anlaşılıyor ki, mecâzî bir anlatımla “insanlar kutlu yola davet edilmek iseniyor”. Hepsi bu... Allah’a ait Gerçekliğin *nur, ışık veya aydınlanma* olduğu çıkarılabilir mi? Zeytin ağacı bir simge... Kandil, sırça fânus, ateş değmeden yanma ve inci gibi parlayan yıldız betimlemelerinin hepsi temsil... Alegorik bir anlatım...

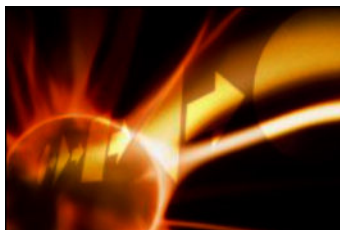
Kuran’ın doğru yola davette temsil ve tasvir içeren ayetlerini Mecusilerin nûru, Hermes’in, Eflatun’un, Aristo’nun ve Yeni-Eflatuncuların *ışıkçılığı* ile birlikte mikserden geçirerek Kuran ayetlerinin derinine nüfuz edildiği iddiası Sühreverdi Nurculuğunun esasını oluşturuyor...

Sühreverdi peygamberlik iddiasında bir kişi değil... Ama öyle şeyler söylüyor ki, Allah’ın veya Hz. Peygamberin eksik bıraktığı bazı şeyler varmış da onları tamamlıyormuş gibi... Nurculuk felsefesinin kaynağı Kuran değil... Asıl kaynak, İdris peygamber olduğu şüpheli antik Mısır firavunlarının başrahibi *Büyük Hermes... Büyük Ermiş...*

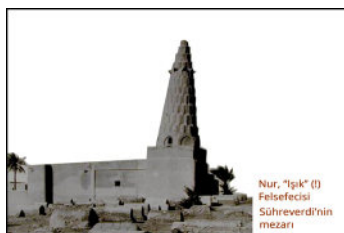
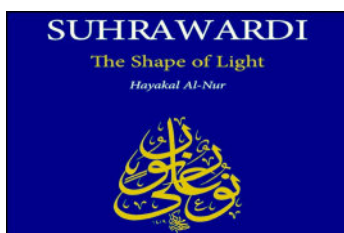
Öyle bir ateş yakmış ki, beş bin yıldan beri kadim nurculuk felsefesi çarpık ve tutarsız söylemlerine rağmen insanların gözlerini boyamaya; üfürük ve esoterik terimlerle onları büyülemeye devam ediyor.



Suhrawardi: The
Shape of Light
(Hayakal Al-Nur)



Kaleydoskop



Kapı ve Bağlıları

Sık kullanılan “derviş” kelimesinin manasını bilmiyordum, araştırayım dedim. “Aydınlanma topluluğunun üyesi” anlamına geliyormuş. Veya “aydınlanma cemaatinin”.. “Gönüllere aydınlık veren bir öncüye samimiyetle bağlanan kişiler” *derviş* sayılırmış. Kısaca söylemek gerekirse “kapılanan” diyebiliriz. “Bağlanan”.. Herhangi bir ilim, irfan cemaatinin meşveret meclisine devam eden kişi...

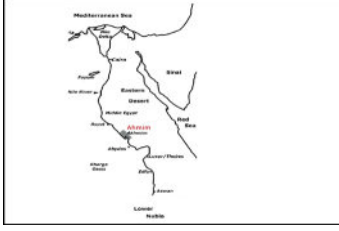
Buna göre, üniversiteye devam eden öğretim üyeleri ile öğrencilerin hepsi derviş... Bir cemaatin, tarikatın, derneğin, müzik kulübünün, vakfın, örgütün veya bir partinin üyeleri... Hutbe dinleyip namaz kılmak için camiye giden tüm kişiler...

Bilgi, sanat, davranış eğitimi almak üzere geçici veya sürekli bir kapının eşliğini aşındırıyorsak hepimiz dervişiz... Yani, “o kapıdan talepte bulunan kişiler”... O kapıdan “aydınlanma gıdası almaya çalışanlar”...



Sözlük anlamıyla böyle ama belli bir bilim dalına, mesleğe özgü *terim* olarak kullanıldığında anlamı değişiyor. Yaşantılar ve uygulamalar derviş sözcüğünü özel bir alana hapsediyor. Zihinlerde imgelenen “derviş resmi” sözcüğün gerçek anlamını veriyor...





Kendini Allah yoluna adanmış, dünyadan elini-eteğini çekmiş fakir insan... Miskin... Garibân...



Bu tanım geçmiş yüzyıllarda gözlemlenen derviş tiplmesiyle ilgili... Eski dervişler büyük ölçüde tedavülden kalkmış olsa da şurada burada onları görmek yine de mümkün... Ortadoğu ve Hint coğrafyası dervişler diyarı olarak biliniyor.

Günümüzdeki konumları eskisinden farklı... Geçmiştekiler fakir iken günümüzdekiler çeşitliliğe sahip... Şimdilerde dervişlik temasını yüceltenler, *varlıklı bağlılar*... İçlerinde holding sahipleri, profesörler, iş adamları ve öğretmenler var... Artık 'dervişlik' miskinlik, fakirlik veya *bir lokma-bir hırka* anlamına gelmiyor. Günümüzdeki dervişlik "cemaat üyesi olma" anlamında... Birbirimizi koruyalım, bilgilene- lim, Allah'a ve Peygamberimize olan bağlılığımızı pekiştirelim, demek...

Allah'ı gördüğünü, Allah ile konuştuğunu iddia eden sapkın örnekleri bir tarafa bırakırsak bu dervişlik türü daha makul bir gelişme... Hatta günümüz dervişleri için zengin olmak, yükselmek, para kazanmak veya ünlü olmak için *yarışıyorlar bile* denebilir... Dervişlik mahiyet değiştirdi...

Sözlüklerde derviş sözcüğü "dilenci" olarak tanımlanmış... Hangi dilenci, ne dileniyor?

Tarihin bir döneminde yanlış bir şekilde, evet dilencilere 'derviş' denmiş ama... Yanlış tanımlama yapılmış... Gerçek dilenciler huzur, hayatın anlam bilgisi, Allah sevgisini içinde büyütme, Allah ve Peygamber bağlılığını geliştirme arayışı içindeki kişiler... Onlar kendileri için asla para, ekmek, maddi yardım isteyecek kadar küçülmemişler... Allah'ın adını anarak "cemaat" adını verdikleri *hegemonik örgütün* güçlenmesi için sündüklük, sünepelik yapmamışlar...

Akılsızca, bilinçsizce peşlerinden sürüklenmemek için geçmişteki "büyük" dervişleri tanımak gerekiyor. Kim ne kadar "Aydınlanma yolunun" yolcusu,

kim ne kadar eski Hint, Mısır ve Yunan sofizmini *İlâhi iksir sanarak* suyumuza katmış...

“Gerçeklik, ne tüm müminlerin inandıkları ‘Allah’ın bir olduğu’ düşüncesi ve ne de filozof ve ilâhiyatçıların bazı kanıt ve göstergelerden çıkardıkları varlık bilgisidir. *Hakikat*, sadece Allah’ın velilerine âşık olan Vahdet’in vasıflarıyla ilgilidir. Velî insanlar, dünyada kimseye vâki olmayan biçimiyle sadece kendilerine gözüktüğü, sadece kendilerine tezâhür ettiği şekliyle Allah’ı kalplerinde taşırlar.”¹

Bu sözler Mısırlı derviş “Zünnûn El-Mısıri’ye” ait... Onu tanımaya çalışıyorum. Suyu bulandıran mı, yoksa kendi duruluğu içinde Hakikati anlamaya, anlatmaya çalışan bir kişi mi diye...

Zünnûn’un, Nubialı özgür bırakılmış bir kölenin oğlu olduğu söyleniyor... Nubia günümüz Sudan topraklarının bulunduğu yer... Bir zamanlar o bölgede “Kush” adıyla kurulmuş bir devlet var. Yukarı Mısır’ın *Ahmim* kasabasında doğmuş... *Sûfiliğin Babası* olarak değerlendiriliyor. Yani, o da Büyük Kapı’lardan biri.

Ansah’ın bildirdiğine göre, hakkında yazılanların çoğu kendisini idealize eden hikayeler şeklinde ortaya çıkarken mirası, etkisi ve söylemi hakkında sözlü gelenekle gelenlerden yine de bir şeyler çıkarılabilir. Yaşamının büyük kısmını Kahire’de geçirmesine karşın, Afrika’nın değişik şehirlerini ve Ortadoğu’yu gezmiş. Sözlü gelenekle aktarılan şiirlerinin ve özlü sözlerinin oldukça geniş yer tuttuğu bildiriliyor. Odaklandığı konular: Allah’tan aktarılan bilgi (mârifet), Allah’tan korkma (mehâfet) ve Allah’ı sevmek (muhabbet)... Fakat, dikkatini daha çok “mârifet” konusuna yöneltmiş.

Mısır’daki hiyeroglif yazılarını okuyabildiği, bazı gizemli bilgilere ulaştığı düşünülüyor. Günümüze ulaşan yazılı bir kitabı olmamasına



¹ Hassan Ansah, *Life, Death, and Community in Cairo's City of the Dead*, New York: Universe Inc., 2010.

karşın sözlü gelenekle gelen menkîbe, şiir ve özdeyişleri derlenerek kitap haline getirilmiş. Yazılan ve söylenenlerin gerçekten ona ait olma durumu şüpheli...

Böyle olunca suyu bulandırma değerlemesi yapmamız güçleşiyor.... Ya o sözler, ona ait değilse...



Sağlıklı bir yaklaşım, Zünnûn'u kendi haline bırakarak adına yazılan ve söylenen sözlere odaklanmak. Bu yüzden "Zünnûn'a atfedilen" ifadesini kullanacağım. "Zünnûn bir sözünde"... "Zünnûn bir menkıbesinde" diye söze girmişsem bilin ki "aslında Zünnûn'a ait olduğu sanılan" demek istiyordum. Zaman içinde popüler sûfi kültür, Nubyalı Zünnûn'u da esir almış olabilir... Bilmiyoruz... Ne suyu bulandırdığından, ne de duru arılığıyla onu kitlelere sunmuş olduğundan... Bu yüzden, 'görüşlerin kendisini' temel almak zorundayız...

Ansah'a göre, Bağdat ziyareti sırasında Halife Mütevekkil kendisine ömür boyu hapis cezası vermiş. Çünkü Zünnûn , onun "Kurani Kerim Allah kelâmıdır, mahlûk değildir." görüşünü kabul etmiyormuş. "Kurani mahluktur" inancındaymış. Mahkeme sırasında ortaya koyduğu görüşlerin derinliğinden etkilenen Halife Mütevekkil daha sonra onu serbest bırakmış.

Zünnûn (d. 796 - ö. 861) İbni Arabî'den 350 yıl önce yaşamış... Arabî'yi etkileyen önemli şahıslardan biri²... Doğru olmasa da, Müslümanlar arasında sık kullanılan "mârifet" (gnosis) terimi ona atfediliyor... Belki kavramı genişletmiş, yeni bir içerik kazandırmıştır. Onun eski Mısır ve Yunan filozoflarının felsefi düşüncelerinden etkilendiği düşünülüyor. Zünnûn benzeri sûfilerin özel olarak donatıldıkları "irfân bilgisi" medrese alimlerinin kitaplardan öğrendiği "rasyonel bilgi" değil... Onlar *irfân bilgisini* doğrudan Allah'tan alıyorlar...

Sûfilere göre, marifet bilgisi ancak iç aydınlanma, ilham ve vahiyle elde edilebilir. Marifet, *ilim* adı verilen bilgiden daha yüksek bir mevkidedir ve sonuçta daha otoriter... Marifet aklî düşüncüyü aşan bir kıymete sahiptir...

² İbni Arabi onun hakkında *El-Kevkeb* isimli bir eser yazmış.

Kaynaklarda “marif el-irfan” teriminin Zünnûn’dan önce kullanıldığı belirtiliyor. Cafer üs-Sadık (ö. 765) *mârifet* terimini, “inanç, bilgi ve amel üçlüsünün karşılıklı bağımlılığı anlamında” kullanmış. Ona göre îmân ve amel önemlidir. Bilgi ile ancak îmân ve amel çerçevesinde ilişki kurulur.³ Onun bakış açısında, sûfilerin kullandığı biçimiyle mârifet, ilm’in üzerinde değildir.

Cafer üs-Sadık, ‘ilim’ ve ‘irfân’ terimlerini bilgi anlamında kullanmış... Amel ve bilgi karşılıklı bağımlılık içindedir, güçlü bir îmânın ortaya çıkabilmesi için her ikisi de gereklidir. İslâm geleneğinde ilim ve irfân kelimeleri çoğu kez birbirinin yerine kullanılmış olmasına karşın sufiler irfânı Allah’la kurdukları temas sonucu elde ettikleri kişisel tecrübi bilgiye (ünsiyete) dayandırıyorlar. *Îmân, amel ve ilim* etkileşimine dayanan irfân yaklaşımıyla, sûfinin kendisine ilhamla geldiğini iddia ettiği irfân bilgisi aynı değil.

İrfân sözcüğü kullanıldığında kimin hangi anlamı kastettiğine bakmak gerek... Bizim dilimizde irfân bazen sadece *hikmetli söz*dür. Yani anlamlı ve derinliği olan bir *kelâmı kibar*... Sûfi eğer “hem o, hem de bu” diyerek ikisine de kapı aralamak istiyorsa biliniz ki, bulanık suda teosofik düşüncesine alan açmak istiyordur.

Zünnûn, eski bir geleneğin takipçisi... Kendisinden önce ilâhi aşk meşalesini Râbiatül Adeviyye taşıyor. 752’de Kudüs civarında vefat etmiş olan Râbiâdan yaklaşık 50 yıl sonra Zünnûn dünyaya geliyor. Aşk mezhebinin ve sûfilîğin ilk kurucusu Râbia. Allah aşkıyla yanıp tutuşmayı insanlara Râbia öğretmiş. Sonraki aşk takipçileri Râbia’nın öğretisini sürdüren ve genişleten kişiler. Zünnûn da Râbia’nın izleyicileri arasında. Hatta denebilir ki Râbia’nın fikirlerini genişletip yaygınlaştıran en önemli kişi.



Zünnûn bir gün, bir kadına “aşkın sonu nedir” diye sorunca şu cevabı alır: “*Aptal!... Aşkın sonu yoktur. Çünkü bağlanmış olduğum Sevgili ebedî...*”

³ Salim Aydüz, *The Oxford Encyclopedia of Philosophy, Science, and Technology in Islam*, New York: Oxford University Press, 2014.

Sûfileri nasıl anlamamız gerekiyor? Ezâ ve cefâ çekmeyi düşünen çilekeş insanlar mı yoksa, kötülüklerden arınmak suretiyle yüksek ahlak düzeyine ulaşmayı hedefleyen kişiler mi?

İlk sûfiler, Hint düşüncesinin *zühd* adını verdiğimiz çilekeş, yoksunluk, manevî düşüncelerle vecd alemine girme ve kendinden geçme uygulamalarından etkilenmiş olabilirler. İslam'ın özünde olmayan "Allah aşkı", "fakirlik", "dünyadan uzaklaşma" gibi yaklaşımlar İslam'ın yayılma dönemindeki inanç çarpışmaları ve inanç etkileşimlerinin sonucu.

Zünnûn, Hint düşüncesine dayanan *çilecilik* yaklaşımından *teosofik sofizme* geçişin ilk örneği olarak değerlendiriliyor. Allah sevgisi, Allah aşkı ile ilgili tartışmalarında yükselme halleri ve yükselme "makamlarından" bahseden ilk kişi o... Allah'a yaklaşmak için, dervişin konaklaması gereken mânevî istasyonlardan ve yaşaması gereken mânevî hallerden söz ediyor.

Ona göre "Allah aşkı her şeyin üzerindedir. İlâhi aşk yüce ve muallâdır. Kalbi aşkla dolu olan Allah'ı görünce delirir, hatta o görünümün hatırı için yaşamaktansa ölmeyi tercih eder.⁴ Aşk, İlâhi sırlara vakıf olma anlamına gelen irfân'ın asıl sebebidir. Kişiye İrfân kapıları Aşkla açılır."

Zünnûn, irfan kavramını her zaman "İlâhi sırlar" anlamında ele almaz. Sufinin dilinden dökülen "hikmetli sözler" de irfândır. Çünkü nihayetinde o sözleri ona söyleten cismânî bedeni değil, Allah'ın kendisidir. Başından geçen bir olayı şöyle nakleder: "Bir gün seyahat ederken yolda büyük bir kayaya rastladım. Üzerinde şöyle yazıyordu: *Beni çevir dersini alacaksın*. Kayayı devirdim ve altına baktım. Şöyle yazıyordu: *Bildiğini uygulamazken, bilmediğini bilmeyi nasıl arzulayabilirsin?* Bunun üzerine, *kalbini yakan bu sözü kendine irfân olarak al dedim*".⁵

Sünni ilâhiyatçılar başından beri Zünnûn'u sapıklık (heresy) ve dalâletle suçlamışlar. Bu yüzden Halifenin huzurunda sorgulanmış, suçlu bulunmuş. İlâhiyatçılara göre Allah'la insan arasında aşk olmaz. Aşk, sadece benzer

⁴ Ghulam Abbas Dalal, *Special Reference to Timurid Period*, New Delhi: Abhinav Publications, 1995.

⁵ Mohammed Rustom, *The Sufi Teachings of Dhu'l-Nun*, <http://www.mohammedrustom.com/wp-content/uploads/2013/05/The-Sufi-Teachings-of-Dhul-Nun-SW-24-2009.pdf>

cinsler arasında olur. Allah, yaratılanlardan bütünüyle farklıdır. Kuran'da *sev-giden* bahsedilirken bunun anlamı *itaatten* başka bir şey değildir. Fakat sûfile-rin anlayışında insan ile Allah arasında aşkın gerçekleşmesi sadece mümkün değil, aynı zamanda “burada ve şimdi yaşanabilecek” bir olgudur.⁶

Zünnûn, aşk olgusunu “tutkulu kavuşma özlemi” olarak tanımlar. Aşk; bir arzu, istek, alev, şûle veya yanmadır. Şöyle der: *İrfana açılan dört kapı vardır. Birincisi korku, ikincisi ümit, üçüncüsü aşk ve dördüncüsü, kavuşma hasretiyle yanmadır.* Allah'ın rızasını kazanmak isteyen kişi, karakterini ve kişiliğini O'nun güzel sıfatlarıyla uyumlu olacak şekilde biçimlendirmelidir.⁷

Zünnûn, söylemlerinde Tanrı'nın insana ve insanın Tanrı'ya olan aşkından bolca miktarda söz eder. Ruhun arınabilmesi ve Tanrı katına yükselebilmesi için konaklayacağı istasyonları ayrıntılı bir şekilde ele alır. Fakat sonraki sufilerde görülen ruhun Tanrı'yla birleşmesi anlamına gelen “Tevhitten” söz etmez. “Bir olma” veya “Birleşme” teması esas olarak sonraki sûfilere aittir.

Zünnûn'a göre “İrfân bilgisini elde etmek” nefsi korumak anlamına gelir. Bu durum Peygamberimizin şu hadisinde belirtilmiştir: “Ruhlarını koruyanlar, Allah'ı korumuş olurlar.” İrfân bilgisi, cehalet içindeki ruhu Aşkla aydınlatarak koruyan bilgidir.⁸ Şöyle der: “Eğer, ruhunu bağlayabilme gücüne sahipsen, bana gel. Aksi vâritse, sûfilerin gereksiz pratikleriyle boşuna kendini yorma.”⁹

Aşkın gıdası tövbedir. “İnsanın içinde, aşk ile aktif hale gelen bir element vardır. Ve o Aşk ki, kişinin tasavvufî mânâ denen Hakîkate ulaşmasını sağlar.

Aşk, kaynağını tövbede bulur. Günahlardan uzaklaşıp bütünüyle Allah'a yönelmede.... Hemen bütün sûfiler böyle düşünürler: Damlayan göz yaşımnda dünya boğulur. Derin bir ah çeksem, dünya sallanır. Sevgilimin adını gür bir sadâ ile haykırsam Allah'ın tahtı sarsılır.”¹⁰

⁶ S. K. Adlakha, *Religious Mysticism: Hinduism and Islam*, New Delhi: Mittal Publications, 2005.

⁷ Adlakha, a.g.e.

⁸ Qamar-ul Huda, *Striving for Divine Union: Spiritual Exercises for Suhrawardî Sûfî*, London: Routledge, 2003.

⁹ William C. Chittick, *Sufi Path of Love, Goethe's Message for the 21st century: “Islam is the rescue for Humanity”*, Albany: SUNY Press, 1983.

¹⁰ Michael York, *Pagan Mysticism: Paganism as a World Religion*, London: Cambridge Scholars Publisher, 2019.

Bu sözler kendisine aitse, onun aşkın gücünü anlatmak için güçlü bir edebiyat diline sahip olduğunu söyleyebiliriz. Veya, “İlâhî otoriteye sahip olduğunu” düşünmüş de olabilir ki, o zaman psikiyatrik bir vaka ile karşı karşıyayız demektir.

Bilim insanları, o dönemde yaşayan sûfilerin Neo-Platonizm’den (Yeni Eflatunculuk’tan)¹¹ etkilendiğini söylüyorlar. Zünnûn, Tustârî, Bestamî, Hallâc, Harekânî ve Sühreverdî bunlar arasında...¹² Zünnûn, Eflatun’un kimi görüş ve düşüncelerini gazeller söylemek suretiyle kendi irfân ve tasavvuf düşüncesine eklememiştir.¹³ Bu eğilim 750’li yıllardan başlayıp 1250’li yıllara kadar devam ediyor.¹⁴ Beş yüz yıl süren, uzun bir savrulma dönemi... Bir tarafta Grekçe’den Arapçaya çevrilen ve Yeni-Eflatunculuğu açıklayan eserler, diğer tarafta Mecûsîlik ve Budizm’in etkileri...

Sözün burasında simyâcılık ve sûfilik diye bir bahis açmamız gerekiyor. Simyâcılık kimya bilimiyle ilgili ama içinde sırlar, yıldızlar, büyü ve sihir öğeleri var. Bu sırları çalıştırmak ve sonuç vermesini sağlamak için mânevî gücü olduğuna inanılan kelimeler ve rakamlardan yararlanılıyor. Emevî Halifesi Hâlid bin Yezîd 700’lü yıllarda simyâ bilimine merak salıyor, bununla ilgili kitapları eski Yunancadan Arapçaya çevirtiyor. Aradan yüz yıl geçmiyor ki, insanlar simyâ bilimi konusunda Zünnûn’un otorite olduğunu yazmaya başlıyorlar. Zünnûn bu konuda iki kitap yazmış: “Büyük Prensip”¹⁵ ve “Simya Sanatı Hakkında”...

O dönemde sarı renkli kükürt (sülfür) madeni ile civanın (mercury) saf ve eşit olarak karıştırılması halinde altın elde edileceğine inanılıyor.

Zünnûn’un simyâ konusuna ilgisi, doğmuş olduğu *Ahmim* kasabasından geliyor. Gençliğinde oradaki *Birbe Mâbedinde* Sas isimli bir din adamına

¹¹ Eflatun, Aristo ve Pitagoras’ın görüş ve düşüncelerini oluşturan felsefe.

¹² Muhammad Kamal, *From Essence to Being: The Philosophy of Mulla Sadra and Martin Heidegger*, London: ICAS Press, 2010.

¹³ Murtazâ Mutahharî, *Understanding Islamic Sciences: Philosophy, Theology, Mysticism, Morality, Jurisprudence*, ICAS Press, 2002.

¹⁴ Vecd haline gözlemlenenlerin sembolik anlatımı milattan önce 800’lü yıllara kadar uzanıyor. Greklerin eski metinlerinin toplandığı Corpus’ta buna ilişkin yazılara rastlanılmış. Zünnûn’un kullandığı sembolik dilin arka planı Zosimos ve Yeni-Eflatuncu filozof Olympiodorus’un “vecdî gözlemlere” ilişkin yaptığı açıklamalara kadar uzatılıyor. Fakat daha da ötesine, Firavunlar zamanına gitmemiz gerekiyor. Yunanlıların asıl kaynağı *Firavunlar dönemi*... Sembolik anlatımda Zünnûn’un şu dizeleri meşhur: “*Tuhaf, tuhaf, çok tuhaf... Siyah kedinin kuyruğu var.*” Régis Morelon, *Encyclopedia of the History of Arabic Science: Technology, alchemy...*

¹⁵ Kitab el-Rûkn al-Akbar ve Kitab el Tahika fil Sina’a.

hizmette bulunmuş. Bu din adamı kendisine eski Mısır metinlerini okumayı, tütsü sunmayı, Ruh'un adını ve onu nasıl tutup koruyacağını öğretmiş. Sas'tan her ne öğrendiyse, mâbedin taşı yerinde iken "İrfân Evini" bilgelik çamuruyla boyamayı, onu yorumlamayı... Eski metinleri içeren o taş yerinden çıkarılırsa, gizli sembolleri tanımlayan metnin bozulması ve okunamaması durumu söz konusuymuş.¹⁶

Ahmim'de simyâ sanatı Zünnûn'dan 500 yıl önce, milattan sonra 300'lü yıllarda gelişmeye başlamış. Zünnûn kendisini böyle bir ortamın içinde buluyor. *Zosimus*, Ahmim'de kimya bilimiyle ilgili eserler vermiş biri. Su, hareket, büyüme, gelişme, bedenden ruh çıkarma, bedene ruh sokma gibi konularla ilgileniyor. Bakır ve kurşunun nasıl gümüş ve altın yapılabileceği konusunda formüller geliştiriyor. İç saflaşmayı ve özgürleşmeyi "ayna" sanatı ile açıklıyor.¹⁷

O tarihlerde Simyâ bilimi Ruh ve maneviyatla iç içe... Maddenin özü Ruha bağlanıyor. Tüm kimyasal oluşumların özünde ve temelinde Ruh var... Ahmim'li Zosimus Antik Mısır'da yaşamış bilge Hermes ve Yahudiliğin etkisi altındaki bir Sâci.. Meşhur bir Gnostik... Daha iyi anlaşılması için "derviş" de diyebiliriz.

Simyâ konusuna duyduğu merak, eski Mısır'ın hiyeroglif¹⁸ yazılarını okuma, tütsü yakarak psikolojik başka bir aleme geçme ve Yeni-Eflatuncuların görüşlerinden etkilenme Zünnûn'u meşhur bir irfân gazelcisi veya irfân kasidecisi olarak ortaya çıkarmış.

İrfan, içsel veya derûnî bilgi anlamına geliyor ama, aynı zamanda "vecd" halinde iken *kalbe akan vahiy* demek...

Çalışarak kazanılan veya akıl yürütmeyeyle elde edilen dünyasal bilgiden farklı. Onun sözleriyle; "Gözün gördüğü her şey bilgidir. Kalbin gördüğü ise kesinlik..."

¹⁶ Okasha El Daly, *Egyptology: The Missing Millennium: Ancient Egypt in Medieval Arabic Writings*, New York: Routledge, 2016.

¹⁷ Guy Ogilvy, *The Great Wizards of Antiquity: The Dawn of Western Magic and Alchemy*, Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2019.

¹⁸ Kutsal harfler...

Kaleydoskop

Zünnûn; *aynel yakîn* olmaktan söz ediyor... Yani, *yakın mesafe bakışından*... Sanki, karşıındaymış gibi O'nu seyretmekten... Zünnûn, eski Mısır'a ait irfân düşüncesiyle, zaman içinde dallanıp budaklanan İslâm tasavvufu arasında bir köprü olarak görülüyor.¹⁹

Zünnûn'un kendi çağında onu etkileyen öğreticileri var, bunlardan bazıları kadın âlimler. Kendisi özellikle âlim ve sûfi olan *Fâtıma el-Nişâbüriyi* öne çıkarır, ondan *üstadım* diye söz eder.

Râbiatül Adeviyye,
Fâtıma Nişâbüri,
İbni Arabî'nin mürşîdesi Fâtıma,
İbni Arabî'nin platonik aşkı Nizam,
Ve sonraki yüzyıllarda, 'Kimya hatun'...

Kadın her zaman "Büyük resmin" tamamlayıcı ögesi... O olmazsa olmaz.

Ahmim'de Zünnûn Camii'ne bitişik olarak yapılan bir zâviye varmış. Sûfilerin serbestçe kaldıkları, konakladıkları... Orada ibâdet ve tâatla günlerini geçirdikleri... Literatüre *zâviye* sözcüğünün oradan geldiği belirtiliyor. Eğer doğruysa terimi ona borçluyuz.

Zünnûn şâir, simyâcı, hermetik²⁰, sihirle uğraşan, hekim, kerâmet sahibi²¹, kelime ve rakamlardan anlamlar çıkaran, sûfi ve filozof... İlgili konularda eğitim alıp almadığının önemi yok. O dönemde okuyup yazabiliyor, aşkla gazel söylüyorsanız *her şeysiniz* demektir. Zünnûn'un bu anlamda bir "Şeyhi Ekber", "Şeyhlerin Babası" veya "Büyük Kapı" olarak değerlendirilmesine şaşmamak gerekiyor.

"Hayvanların seslerine, ağaç dallarının hışırtılarına, dalgaların şaplamasına, kuşların cıvıltılarına, rüzgarların esintisine, göklerin gürlemesine ne zaman kulak kabartsam onların tanıklığında senin Vahdâniyetini hissediyorum.

¹⁹ El Daly, a.g.e.

²⁰ *Hermetik*: Eski Mısır tanrısı / peygamberi Hermes'e (Toht, Zât) ait olduğu sanılan dini kutsal metinleri okuyan kişi, onun farkında olan veya onun izinden giden... Hermes'in müridi anlamında. Milattan sonra ilk iki veya üç yüzyıl içinde ortaya çıkmış olan simya, sihir ve büyüyle ilgili metinler.

²¹ Balıkları harekete geçirip konuşuran. *Zünnûn* adının bu nedenle verildiği rivayet ediliyor.

Senin karşılaştırılabilir olmadığının kanıtını görüyorum, senin Hâkim, Âlim, Âdil, senin En Doğru olduğunu düşünüyorum. ... Ey Allah'ım beni bağışla... Senin memnuniyetini, -bir babanın sevincini çocuğunda aradığı gibi- kendi memnuniyetimde araştırayım. Seni, huzur ve sükun içinde, kesin çözüm olarak algıladığım sana duyduğum aşkla hatırlayayım.”

Bu sözleri, *mahlukatı Tanrı olarak değerlendirdiği* (panteizm) şeklinde yorumlanmış.²² Yani, dünyada gözümüzün gördüğü, zihnimizin algıladığı her şeyin Allah olduğu düşüncesi...

Yazılanlar ona aitse, Zünnûn İslami öğreti içinde kalarak çağındaki Yahudilik, Hristiyanlık, Hinduizm ve eski Mısır inançlarından etkilenmiş biri olarak gözüküyor. Kendine göre İslami öğretiyi sakınca görmeden Hermetik, Kıptî ve Yahudi geleneğinden gelen görüş ve düşüncelerle “zenginleştirmiş”...

Şöyle der: “Derviş, Allah onu hareket ettirdiği için hareket eder, onun diline dolanan kelimeler Allah'ın kelimeleridir. Dervişin görüşü, gözlerinde yuvalanan Allah'ın bakışıdır. Evren, Allah'ın yansıdığı bir aynadır ve dervişin kalbi ise o evrenin aynası...”²³

İlk zaman sûfilerine *zühhâd*, dünyadan uzaklaşıp köşesine çekilen kişilere ise *nüssâk* denirmiş. Eşarî, “Makâlât el-İslamiyyîn” adlı eserinde nüssâk'ın yedi özelliğini açıklamış. Bunlardan sadece ikisini vermek istiyorum:

“Dünyada yaşarken Allah'la kucaklaşmak, ona dokunmak ve onun yanı başında oturmak mümkündür.” “Allah'a gerçek anlamda ibadet etmek, sûfiyi sâlih amel işleme yükümlülüğünden kurtarır, ona ahlakî özgürlük alanı açar.”²⁴

Zünnûn, işte böyle bir kültürel çevrenin, böyle bir coğrafi iklimin ürünü.

Rivayete göre, öldüğünde cenazesine *havada uçuşan yeşil renkli kuşlar* iştirak etmiş. Mezarı, Kahire *Mukâtam Tepesindeki* mezarlıkta imiş. Kabrini ziyaret

²² Arthur John Arberry, *Sufism: An Account of the Mystics of Islam*, New York: Allen and Unwin, 1950.

²³ Nasrollah Saifpour Fatemi, Faramarz S. Fatemi, *Sufism: Message of Brotherhood*, Harmony, and Hope, New York: A. S. Barnes, 1976.

²⁴ Jacques Waardenburg, *Muslim Perceptions of Other Religions: A Historical Survey*, New York: Oxford University Press, 1999.

eden kişiler, orada isteklerine karşılık bulduklarına inanırlarmış. Yazılanlar doğruysa, son nefesini verirken şu sözleri mırıldanmış:

“Allah aşkıyla ölen bu kişi Allah’ın sevgilisidir. Allah’ın kılıcıyla olan ölümü, aslında Allah’ın öldürülmesidir.”²⁵

Bağlarken belirtmeliyim ki, kesinliği bulunmayan bu atıflara dayanarak onun lehinde veya aleyhinde bir şey söylemek istemem... Zün-nün’u ne aklıyor, ne de karalıyorum. Bir kenarda, olduğu gibi dursun...

Fakat ona atfedilen “sözler” sorunlu. Çarpık ifadeler suyumuzu, ruhumuzu, değerlerimizi bulandırıyor.

Cafer üs-Sadık’ın yorumladığı manada *irfân* terimini önemsiyor, öyle anlaşılmasını arzu ediyorum.

Sûfinin, “bilgiyi direkt Allah’tan aldığı anlamındaki irfan düşüncesi” bizimle ilgili değil...

Bu görüşün sürekli köpürtülmesinin arka planı “duygu inşa etmek” olamaz. Kim yapıyorsa, insanların duygularını çürük ve kokuşmuş bir zemin üzerinde yükseltmeye çalışıyor. Görüyoruz ki, en küçük bir sarsıntı da o duygular paramparça... Temelsiz bu yaklaşımın Allah’la görüşüğünü iddia eden yeni hoca efendiler, yeni gavs-ı âzamlar üretmesi de işin cabası...



²⁵ Hassan Ansah, *Life, Death, and Community in Cairo's City of the Dead*, New York: iUniverse Inc., 2010.

Canıma Tâk Değdi

Yüzlerce yıl önce dile getirilen “orijinal söyleyiş biçimi” böyle miydi bilmiyorum. Olmasa da önemli değil... Öteden beri, sözcük yakıştırmalarını severim. Ne zaman İnternet’te ilginç bir kelime görsem dikkatimi çeker, onunla ilgilenirim. Senotaf (cenotaph) bu gruptan bir sözcük. *Bedeni başka yere gömülen kişi için herhangi bir yere yapılan anıt, bir savaşta ölen askerleri anmak veya ölümler grubunu hatırlamak için yapılan âbide, anlamlarında...*

Evet, “abide” veya “dikit” demek ama sadece “ölümle” ilgili... Kazanılan zaferlere işaret etmiyor.

Makedonya’nın başkenti Üsküp’de Çoban Mustafa Paşa Camii’nin arkasında boş bir türbe vardır. Öyle anlatmışlardı... Kendisine mezar yeri yaptırmış, ama başka bir yerde ölmüş, başka bir yere gömülmüş. Sağlığında yaptırdığı Üsküp’teki türbe öylece boş kalmış. Oraya başkasını da gömmemişler. Ne kızını, ne oğlunu, ne de herhangi bir akrabasını... Esrarlı bir şekilde “boş”... Anlıyoruz ki, orası bir Senotaf...

Senotaf’lar “mezar taşı” uygulamasının özel üslupla yapılmış yüksek “baş şâhideleri”...

Krallara, velilere, âlimlere, liderlere, başkanlara, askerlere, komutanlara... Hava şehitlerine... Uçak, deniz, trafik kazalarında ölenlere... Adları meçhul binlerce şehit askerin anısına... Bir bölgeyi savunurken ölen cenazesi bulunamamış, buharlaşmış; tarihsel süreçte adını toplumun belleğine nakşetmiş saygıyla anılan kahramanlara...

Kaleydoskop

Can verenler dikiti...
Can verenler tümeki...
Can verenler tümbeği...
Veya Senotaf...

Soyumuzdaki ölülerin hatırlanması hepimizin “ailesel sorumluluğu”... Bir de “toplumsal ölülerimiz” var... Adlarını topluma, topluluğa, ülkeye mal etmiş olan insanlar... Onların ölümü halinde tahtadan yapılmış “baş-ayak şâhideleriyle” olayı geçiştiremeyiz. Toplumsal sorumluluk gereği *baş şâhidelerini* çok daha yüksek yapmak zorundayız. Bir tâk şeklinde... Bir âbide... Yüksek bir tümbek veya bir heykel olarak... Bir sütun... Bir piramit... Bir türbe... Bir mozele şeklinde...

Ölünün adı var, sahibi belli ve yerinde gömülü ise kabrin niteliğine bakmak gerekiyor. *Sütunlu panteon mabedi* şeklinde yapılmışsa “mozele”... Başucuna veya üzerine yüksek bir dikit çıkılmışsa “Senotaf”... Ölü oraya gömülmüş olsa da senotaf, olmasa da... Alanyazında “boş mezar anıtlarına” vurgu yapılmasına karşın kullanım çokluğuna bakıldığında her türlü “anıt mezarın” senotaf olduğu sonucuna varıyoruz... Senotaf; bir tür “anıt kabir”, “anıt türbe”, “pîr-i amût”, “piri-amît”... Büyük dikit... Büyük menâr, büyük diken... Büyük iğne... Büyük obelisk...

Topkapı semtinde bulunan rahmetli Adnan Menderes’in, Turgut Özal’ın dikitlerini hatırlayalım veya “senotaf’larını”... Kağıthane semtinde Hürriyet Parkı’nın içinde yer alan dikiti... Mahmut Şevket Paşa’nın mezarı üzerine yapılan dikite “Ebedi Özgürlüğe Çağrı” adı verilmiş: “Âbide-i Hürriyet...”

Sultanahmet’teki dikili taşı oraya “Mısır hatırası” olarak getirmişler ama aslında o Firavun’un mezar taşı... Veya tüm firavunların ruhlarını muazzaz eden bir “anıt kabir...” Bir senotaf... Kimse öyle görmüyor ama, üzerindeki o saydam “mevt tülünü” büsbütün görmemezlikten gelemeyiz. İngiltere’deki “Kleopatra’nın İğnesi” de öyle... O da bir senotaf...

Fatih, İtfaiye Meydanı’nda yer alan parkın içindeki “Hava Şehitleri Âbidesi” bir senotaf... Şehitliklerdeki tüm âbideler, meçhul asker anıtları, Edirnekapi Şehitliği’ndeki Çanakkale Savaşı Âbidesi; Alpulu, Pancarköy’deki Hava Şehitleri Âbidesi kayıp canlar adına dikilmiş acının, takdirin, saygı ve sevginin, kararlılığın, cesaretin, şehâdet mertebesine erişmenin nişanesi...

Gelecek nesillerin omuzuna yüklenen bir emanet... “Örnek al” hatırlatıcısı, davetiyesi veya öğretisi...

Müslümanlar İstanbul’u feth etmek için sayısız girişimlerde bulundu, sayısız şehitler verdiler. Kim nerede, nasıl öldü bilinmiyor. Zaman içinde bu soylu kişiler unutulmasın istenmiş, Ashaptan belirli kişiler adına kabirler inşa edilmiş. Bu mezarların gerçekten o kişilere ait olduğu kesinleştirilemediğinden bu yerlere “Kâi-Makam” veya kısaca “Makam” deniyor...

“Makam”, yani “hatırlamak için yapılan Anı-Mezar”... Unutulmasın, bilinsin, bu duygu, bu düşünce hep var olsun niyetiyle...

Artık kimse o mezarların gerçekliğini sorgulamıyor. Sadece, somut gerçekliğin üzerindeki “üst gerçeklikle” ilgileniyor. Yanından geçerken ellerini kaldırıyor, bir Fatiha okuyup meçhul şehidin ruhuna hediye ediyor. “Makam” niteliğindeki bu mezarların üzerinde çağımızdaki gibi yüksek dikitler yok, ama onlar da senotaf...

“Senotaf” kelimesinin anlamı genişliyor. Dikitli veya dikitsiz... Ölü oraya gömülmüş veya değil... Savaşta veya trafik kazasında ölmüş... Eceliyle de olabilir...

Geldiğim nokta şu: Adam ölmüş, toprağa gömülmüş. Aynı yere veya başka bir mahale eğer bir tumbek, bir lahit, bir sanduka yapılmışsa veya bir dikit dikilmişse senotaf...

Dikitin altında mevtanın kemikleri olmuş-olmamış fark etmez.

“Tumbek” sözcüğü, kazılan mezardan çıkan toprağın gömü nedeniyle kabarıp durması anlamına geliyor ama aynı zamanda can’ın yükselerek uçması ve geldiği yere geri gitmesi demek... Topraktan yapılmış belli nitelikteki her tumbek, her tumsak, her yükselti, her dikit, her tumba, her tepe, her tümülüs bir *cânı tâk*, *câmı tâf*, *cânı tâp*... Can’ın veya Ruh’un çıkmış olduğuna işaret eden bir *yükselti*...

Batı’da ve ülkemizde trafik kazalarında tekil veya toplu ölümler vuku bulduğu zaman yol kenarlarına anıt mezarlar, anıt memorial’lar yapılmış olduğunu görürüz. Hepsi senotaf... Bedeni oraya gömülse de, gömülme de...

Kaleydoskop

“Cenotaph”, Batı’ya ait bir sözcük gibi gözüktüyor ama, galiba Doğu kökenli. Değişik dillerdeki söyleyiş biçimlerini inceliyorum.

Tacikçe, senafo...
Urduca, Siynu tâf...
Rusça, kenotafiy...
Macarca, sîremlek...
Peştuca, sintûfe...
Arapça, kabr-ul ecvefu..
Farsça, makbere-i hâli...
Özbekçe, kenotaf...
Moğolca, kenotif...
Hintçe, *agyaat sainik kee yaadigaar*...
Bulgarca, kenotaf...
Sudanca, cenotaph...

Kendime göre, ifadelerin suyunu sıkıldığımda öz olarak iki kelime çıkarıyorum: *Can ve taph*... *Can ve tepe*... “Can ve tâk” da olabilir... “Tap” ve “tâk” aynı sözcükler... Aynı manaya geliyor... “Yükselti” demek... Tumba, tell veya tümülüs...

Mesele, “küçük yükselteler” ve “büyük yükselteler” konusu... Mezarlıktaki sıradan insanların “can yükselteleri” küçük...

Alimlere, krallara, askerlere, velilere “büyük yükselteler” yapmışız. Can’ları değerli olan kişilerin *yükselteleri* de yüksek... Gelmiş-geçmiş en yüksek “can-o-tap” dikiti firavunların... Bu yüzden onlara *Pîr-Amît* diyoruz.

Bazen sabırsızlığı, tahammül edememeyi ifade etmek üzere “canıma tak dedi” sözünü kullanırız. “Cân-o-tap” sözünü dönüştürmüş, yeni bir terim üretmişiz. Merak ediyorum, ilk kullanan kişi “canıma tak değdi” diye mi, yoksa “canıma tak dedi” diye mi kullandı...

Güneş Dil Teorisi’ne inanmam, fakat bu kelime gerçekten Türkçe... Veya Kutsiya topraklarının sözcüğü... Orta Doğu’nun... Yani hepimizin... Türklerin, Farsların, Türkmenlerin, Suriyelilerin, Arapların, Hintlilerin...

San o Taf... Kan-o-Taf... Can oTaf... Can-o-Tap... Can o Tep...

Bir zamanlar bize ait olan “Cân-o-Tep” kelimesini yeni anlam elbisesi içinde “gömüsüz ölü anıtı” olarak Batılılardan öğrenmeye çalışıyoruz.

Batılılar, Akşehir Mahmut Hayrani Müzesi’ndeki ceviz ağacından yapılmış oymalı sandukayı *cenotaph* olarak isimlendiriyorlar. Yoksa sözcük “sanduka” kelimesinden mi bozma... Can-duka, can yastığı, can’ın veya bedenin korun-
duğu kap...

Duka, Hint kökenli bir sözcük. “Acı” ve “ıstırap çekme” anlamlarına geliyor. Çok uğraşılmış ama Batı dillerine tam çevrilememiş. Doğumun, hastalığın, yaşlanmanın veya ölümün yarattığı dayanılmaz acı “duka” sözcüğüyle karşılanıyor... Sanduka, “can acısını taşıyan” anlamında olabilir.

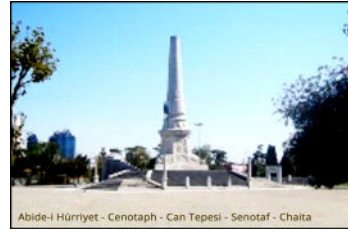
Doğum, duka...

Hastalık duka..

Yaşlanma duka...

Ölüm duka..

Tarihsel derinliği olan kelimelere “anlamı tıpatıp uyan” elbiseler dikemeyiz. *Cenotaph* sözcüğü, “can-tepesi” veya “can-duka” kelimesinden türetilmiş olabilir. Tabut’un özel ve süslü olanına *can-duka* demişiz. “Toprak yığını” şeklinde olanına *can-tepe*... Şiddetli kızgınlık veya acı duyduğumuz hallerde “canıma tak değdi” ifadesini kullanmış veya Farsların “Men duka, dakka” sözüne sarılmışız... “Kim bana acı çektirirse, acı çeker”...



Batılılar, kişinin gömüldüğü yerin üzerine yapılan anıtlara *sarcophagus* [sar-kafagas] adını veriyorlar. *Sarcophagus*’lar boş mezar anıtlarına göre daha süslü inşa edilse de bu kurala her zaman uyulmazmış. Ayrıca ele almaya gerek yok... Batılıların *sar-kafagas* sözcüğü de bizim, yani Kutsiya topraklarının...

Sadede gelemim... Dağarcığımızda iki kelime var: *Makam ve Makber...*

İnancımızda her ikisi için standart ölçü, *alçak bir duvarla çevrili olmaları*.
“Yüksek mezarlar”, değer yapımızın ürünleri değil ama yapılmasını önleyemiyoruz. Tarih boyunca olmuş, olmaya devam edecek.



Ka

Hiyeroglif yazıda, *ellerin semaya kaldırıldığı* özel bir görselle temsil edilmiş... Tam tercüme edilip anlamlandırılmıyor. Bilim insanları “kişinin ruhu”, “kişinin ruhsal ikizi”, “insanın *Ka* adı verilen ruh tarafından korunuyor olması”, “Tanrı’ya yakarış” gibi yorumlar yapmışlar.

Ölünceye kadar kişinin içinde kalıyor ve kabirde ölünün ruhsal ikizi olarak varlığını sürdürmeye devam ediyor. Veya *mezara yerleştirilen ölünün resmine, heykeline geçerek yaşamını orada sürdüren kutsal bir varlık* olduğuna inanılıyor.

Küllî varlıktan bir cüz olan “Ka” / “Ruh”, onun kalıbı olan bedenın yanı başında ve hep onunla birlikte... Ka sadece mezarda kalmakla yetinmiyor kendisine gün boyu getirilen “ihşanları” da kabul ediyor.

Beden gömüldükten sonra insanlar “ihşanlarını” bu kez yaşamaya devam etmesi için ruhu olan Ka’ya yöneltiyorlar. Canlı varlıklar gibi onun da varlığını sürdürebilmesi için yemesi, içmesi gerekiyor. Bu yüzden Ka, ölmüş bedenın yanından hiç ayrılmıyor, hep kendisiyle birlikte. Beden ölüyor, fakat Ka adı verilen “Ruh”, ölümsüz...

Eski Mısır’da ölünün vücudu mumyalanarak korunmak zorunda. Çünkü Ka ve Ba mumyalanmış vücudun yanında kalırsa varlıklarını sürdürebiliyorlar. Beden yoksa, Ka ve Ba da yok oluyor... Beden öldükten sonra korunması gerekiyor ki, Ka ve Ba bedenle birlikte ebediyyen yaşasın.

Kaleydoskop

Mısırlılar önceleri sadece krallarına mumyalama işlemi yaparlarken, daha sonra soylulara ve orta sınıftan insanlara da bu işlemi uygulamaya başlamışlar. Nedeni, “haşır zamanı” geldiğinde Ka’nın bedenini kolay bulabilmesi için bunun gerekli olması...

Ka simgesi; kucaklama, sunma, yalvarma veya yakarma anlamında... Aynı zamanda Övgü simgesi... Yani *medhü-senâ*... Ka, bir “recâ” hali... Kişinin Ruhunu Yüce Varlığa arz etmesi...

Ka, *dünyasal acizliğe* işaret ediyor. “O’ndan gelindiği bilinciyle” tekrar Tanrı’ya yönelme davranışı... Kişi öldükten sonra Ka uçup gitmiyor, bedenin yanında klonlanmış ikiziymiş gibi, onunla birlikte kalmaya devam ediyor. Sonraki hayata giden uzun yolculukta bedene rehberlik, eşlik ediyor.

Ka sözcüğü Batı dillerine “ruh” olarak çevrilmiş ama, çok daha fazlası var. Ka erkek için, “yaratıcı güç”, “yaşamın dinamizmi” ve “potansiyeli”... *Geleceği oluşturan enerji* demek... Ka veya Ruh, ötesel fakat aynı zamanda *dünyasal*... Ka, yaşamı sürdüren bir *dinamo*...

Ka’nın varlığını sürdürebilmesi için beslenmesi gerekiyor. Yemesi, içmesi lazım. Ka’ya her gün “yiyecek ve içecekler arz ediliyor”. Ka’nın çoğulu *Kau* ve anlamı “nimet sunulanlar” demek...

“Nimet” derken, ayrıcalıklı yiyecekler ve içeceklerden söz ediyoruz... En iyi yiyeceklerden, en iyi içeceklerden... Kau veya Kaus’ların şanına layık olanlardan... Lezzetli etler, taze meyveler, sebzeler ve şaraplar...

Bir çok Ka var..

İç Ka... Dış Ka...

Ulu’ların Ka’sı ve sıradan insanların Ka’sı...

İnsanın fiziksel ve zihinsel faaliyetlerini güvence altına alan bir güç, Ka... Bu türüne “İç Ka” deniyor... Eski Mısır dilinde “onun hakkında düşün” veya “düşün” sözcükleri Ka sözcüğüyle ilintili... Varlığın, fizikötesi özüne veya cevherine işaret ediyor. Ka fizikötesi bir cevherin yeryüzündeki izdüşümü... Ka’nın aynı zamanda “üretkenlik” rolü var, yani “nesli sürdürme rolü”... Böyle bir durumda Ka, Ba’ya dönüşüyor.

“Yüce Ka”, sadece krallara ait. Firavunların hepsi Tanrı’nın yeryüzündeki tezâhürü... Tanrı’nın Ka’sı firavunun bünyesinde ortaya çıkmış. Veya ona yansımış... Firavunlar hem ölümlü insanlar, hem de Tanrı Horus’un Ka’sına sahip olan kişiler.

Onlara bir anlamda “çift Ka’lı” kişiler diyebiliriz. İçlerinde taşıdıkları Horus’un Ka’sı sayesinde ilâhî kimliğe sahipler. Firavunların veya kralların Ka simgesi değişik şekillerde resmedilmiş. Kimisinde “insan vücudu Ka simgesi-ne dönüştürülürken” kimisinde “başın üzerine Ka simgesi” yerleştirilmiş.

Ka, kralların arkasında duran bir tür koruyucu melek... Fiziksel bedeninin arkasında krala destek veren “Ruhsal güç”...

Kraliyet Ka’sının tersine sıradan insanların Ka’sı hiçbir zaman müstakil bir figür olarak gösterilmemiş. Sadece ruhu temsil eden Ka şeklinde resmedilmiş. Bu Ka, *ebedi olarak genç ve ebedî olarak mükemmel sûret üzere* resmedilmiş.¹

Mezardaki Ka’ya nasıl oluyor da yiyecek ve içecekler sunuluyor?

Çünkü mevtâya ait ruhun ölmediğine, yaşadığına inanılıyor. Yaşıyorsa, *öbür âlemde dahi olsa bir şekilde bu yiyecek ve içeceklerden yararlanıyordur*, diye düşünülüyor. Yiyecek ve içeceklerin yenmesi ve içilmesi dünyasal değil, ötesel olduğundan onların kullanılmamış gibi gözükmesine aldırış edilmiyor. Bir şekilde yenildiği, içildiği düşünülüyor.

Makedonya’nın başkenti Üsküp’te Hristiyan mezarlarına bırakılan meyveleri, yemek kaplarını hatırlıyorum. Hatta, yanık bırakılan sigara izmaritlerini... Ka’nın onlardan bir şekilde yararlandığı, bu sunumlardan memnun olduğu düşünülüyor. Çürüyen bedeninin değil, onun yaşamaya devam eden ikizi, Ka adlı Ruh’un...

Ka sözcüğünün *hamiyet* ve *hamd* anlamında olduğunu öğreniyoruz... Kutsalı koruma ve onun varlığını itiraf ederek onu yüceltme... Ka, bir anlamda karakter, özgün ve ayırteci bir kişilik. Farklı, özgün ve mütemâyil...

Takdir edilen, kendisine özel olarak belli bir kader çizgisi çizilen, “tasarruf sahibi”...

¹ Jimmy Dunn, *The ancient Egyptian Ka*, <http://www.touregypt.net/featurestories/ka.htm>

Kaleydoskop

Bu arada, Ruh'un cismânileşmesi, ete-kemiğe bürünmesi de Ka... Bu türüne “Dış Ka” deniyor. Ruh-beden ikilisi... Ka, ruh-beden tümleşikliğine sahip canlı bir varlık...

“Ka'ya gitmek” ölmek demek. *Be-Ka âlemi*...

Ba'nın veya *zihinsel gücün* geldiği yere geri gitmesi... Ka katına, Ka makamına çıkması... Beden yok oluyor, fakat Ka/Ruh yaşamaya devam ediyor.

Arapçada ölü yıkayıcılara *gassal* deniyor. *Ka-ssal*, “Dışsal Ka'yı” yıkayanlar anlamında... Gusül sözcüğü de öyle, *Ruhsal Ka'nın* arınması, temizlenmesi anlamında. Mısırlı rahipler ölü yıkayıcılarını *Hemu-Ka* olarak adlandırıyorlarmış.

Batılı yazarlara göre, *eski Mısırlılar Ruh'un üç özelliği olduğuna inanıyorlar*: Ka, Ba ve Ah...

Ben cümleyi şöyle kuruyorum: “Eski Mısırdaki insan yaşamını şekillendiren üç önemli kavram vardı: *Ka, Ba ve Ah*”.

Batılılar; “ruhun veçheleri”, “ruhun türleri”, “ruhun aşamaları” gibi tanımlamaları nereden çıkarıyorlar? İşin içinden çıkamayıp uyduruyorlar, “ruhun üç farklı görünümü olduğundan” söz ediyorlar.

Ka ve Ba

“Ba” sözcüğü “can” (soul) anlamında... Veya “nefes”, “nefis”... Kişinin hayatiyeti, nefsi, nefesi... Emel ve arzuları, beklentileri... Canlılığı... Ba, benlik, beden demek... Eğer söze “Ben” diye başlıyorsam, konuşan “ben” değilim, Ba... Bana hayatiyet veren, konuşma gücü veren, gizil Ka'nın dış dünyaya yansıyan enerjisi. Ba, bir yönüyle “Dış Ka” alamında...

Ka-Ba sözcüğü, “can ve ruh” anlamına geliyor... Veya “beden ve ruh”... Veya “İnsan ve içindeki Tanrı”... Veya sadece “İnsan”... “Kâbe”, eşittir “İnsan” demek... Yâni, içinde üflenmiş ruhu ve canı taşıyan varlık...

“Ba”, ete-kemiğe büründürülmüş *Cabiru Kuşu* ile temsil ediliyor. Ölünün etrafında uçuşan, ölünün baş ve yüzünü kendi üzerine alıp taşıyan kuş... Can'ın buharlaşarak ruh veya melek haline gelmesi. Ba, geceleri semaya çıkıyor; gündüz olunca geri gelip insan vücuduna giriyor.

Kim bilir, ölümle birlikte “can”, belki de Ruh’a dönüşüyordur...
 Burası çözilemiyor ve Batılılar Ba’nın da bir tür Ruh olduğunu düşünmeye
 başlıyorlar. Bence “can” Ruh olmuyor, melekût âlemine geçiyor. Resmedilen
 Cabiru (Jabiru) Kuşu, “ruh” değil, “melekleşmiş” bir entite...

Belki Cebrail... Belki ölünün, üzgün olan eşi...

Mezara serbestçe girip çıkabilen, ölü ile her zaman temas halinde olan bir
 varlık... Batılı kaynaklarda “ruh” olarak adlandırılıyor ama onu Münker ve
 Nekir meleği olarak da görebiliriz... *İyilik ve kötülüklerini anan melek.*

“Ba” adı verilen *ayrık-can, göçük entite, göçeren entite, sorgulayan entite, sor-
 gulayan melek* “Ka” gibi bedene, heykele veya kişinin resmine merbut... Yani
 onun çevresinde dolaşıyor, onunla ilgili, onunla bağlantılı...

Bir anlamda “beden öldü ama ona hayat veren can, ona hayat veren melek,
 yani *lâhuti entite ben* hâlâ buradayım” diyor. Koruyor mu, sorguluyor mu,
 öbür hayattaki yolculuğunda ona rehberlik mi ediyor belli değil.

İnsanoğlunun varlığı, canlılığı Ba’ya bağlı... Ba “zihinsel güce” işaret ediyor,
 yani akletmeye... Kişi, Ba’sı sayesinde müzakere ediyor, görüşüyor veya ge-
 rektiğinde Ba’ya danışıyor...

Ba / Be, kutsal kitapların ilk harfi... *Bismi*...
 Ve, Hz. Ali’nin “Ben Ba’nın altındaki noktayım” sözü...

Ba, beşeriyetin cân’ı... Beşeriyeti ayakta tutan gizil güç... Bir anlamda “Can
 çıkmayınca Huy’un” çıkmaması... Huy, ruhsal entite “Ka” anlamında... Ba,
 can’ı tanımlarken; Ka sözcüğü Ruh’u betimliyor... Ka, Huy’a veya, Hay’a işaret
 ediyor.

Ba-House... Almanlara ait meşhur *hırdavat malzemeleri satan zincir mağa-
 zalarının adı* ama kökü milattan önce üç binli yıllara kadar uzanıyor. Anlamı,
 kralların veya aristokrat ailelerin öldüklerinde “Ba’larının” yanında bulun-
 masını arzu ettikleri, öteki dünyaya götürülmek üzere mezara konacak olan
 eşyaların, yiyeceklerin ve içeceklerin satıldığı dükkan demek...
 Cenaze levâzımâtının satıldığı yer...

Kaleydoskop

Ba-House sözü ilginçtir, “Can’a hitap eden malzemelerin tedarik deposu” anlamında... Yani Ba’ların, Beden’lerin gönüllerini hoş edecek ıvır-zıvır malzemelerin, oyuncakların, eşyaların...

Mer, Ka, Ba

Veya *mer-ha-ba*...

Ruhun, bedeninin nurlu olsun, ruh ve bedeninin ışıklarla dolsun anlamında...

Farklı söyleyiş biçimleri var, bize *Merhaba* şeklinde geçmiş. “Selam sana, yumuşak başlı, ey nazik insan”... Onu, “Selam sana, latîf insan” şeklinde de çevirebiliriz. Veya sadece “Ey Kâbe” olarak. Yani, *Tanrı’nın kutsal ruhunu içinde barındıran kişi*...

“Nurlu insan” anlamındaki Mer-Ka-Ba sözcüğü Mısır kaynaklı...

Mer” kelimesi *ışık, nur* anlamında. Ekseni etrafında dönerken çevresine huzmeler saçan bir ışık diski... Ka ve Ba’yı zevkle tümleştirip mecz eden Ruh...

Eski Mısırdan insanlar *Merkab* olarak bilinirlermiş. Ka ve Ba’dan oluşan kutsal entite... Araplar “merkad” sözcüğünü türetmişler, “uykuya yatırılan yer” anlamında. Zaman içinde daha da genelleştirilmiş “mezar” anlamı yaygınlaşmış.

Merkab, ışıklı bir entite olan Ruh’un barındığı yer, demek. Ruh’un bedenle görüştüğü, Ruh’un zaman zaman bedeni ziyaret ettiği mahal...

Merkaba, “Mer” adı verilen “döngüsel kutsal ışığın”, ruh-beden ikilisini *Vahdeti Şuhûddan* alıp *Vahdeti Vücûda* götürme eylemi.

Bir taraftan Tanrı’nın *seyr-i nüzulü*, diğer taraftan *sâlikin seyr-i urûcu*...

Günümüz Türkçesiyle ifade edersek; Tanrı’nın yeryüzüne inişi, dervişin semaya yükselişi... Merkaba, bu Dünya ile Semâvî âlem arasında *Küllî Ruh* ile *cüzî ruhun* birbirlerini ziyaret etmeleri... *Latîf ve nûrânî ziyaretleşmeler*...

Firavunların *mer-ka-ba* sözcüğü zaman içinde İbrânîlere geçmiş ve onlar kullanmaya başlamışlar. *Merkaba* veya *Merkava* diye telaffuz ediyorlarmış. Terkip Yahudilerin gnostik felsefesinde yeni anlamlar kazanmış. *Araba* veya *taşıyıcı araç* anlamında kullanılmış.

Bir taraftan Tanrı'nın üzerinde seyahat ettiği *Taht* veya *Arş-ı Âzam* ve diğer taraftan dünyadaki kutsal insanları ve peygamberleri *Tanrı katına çıkaran Burak*... Merkaba veya Merhaba hem *tanrısal taht*, hem de peygamberlerin Tanrı'yla görüşmek üzere semaya yükselmek için kullandıkları *ışıksal Burak*... *İşıksal merdiven*...

Bu taşıt, bu ulaşım mekanizması bildiğimiz türden değil... Latif, görünmez, imgesel bir araç... Çok ince bir tül gibi saydam, şeffaf... Hoş ve nûrânî... Tehayyülî...

Ruhsal ve ışıksal nitelikte bir binitten bahsediliyor. Ruhsal niteliğe sahip olan bir erişim vasıtasından...

Onu hem Tanrı kullanıyor, hem de peygamberler... Ve ruhunu inceltmeyi başarabilmiş olan hoş, latîf insanlar... *Mer-ka-ba* sözü, tasavvuftaki *seyri sülûk* ile karşılaştırılıyor. "Seyr halindeki Tanrı" ve "seyr halindeki İnsan"...

Merkaba'yı temsil etmek üzere bu "latîf seyyâre" veya bu "latîf uçan daire" altı köşeli *Davud Yıldızı*'yla simgeleştirilmiş. Veya ters yönlerde konumlandırılarak, birbirinin içine geçmiş iki piramitsel prizmayla. Merkaba, *nüzûl* ve *urûç* simgesi. Tanrı'nın kendi ruhundan üflemesi ve Evrenin bu Ruh'u alması. Evrenin veya insanlığın küçük veya büyük *kıyamet günü* geldiğinde bu ruhu Sahibi'ne tekrar geri teslim etmesi.

İncil'de adı, peygamber olarak geçen *Elijah* da *bu ruhsal biniti* kullanan kişiler arasında... "İşıksal jet" niteliğindeki Merkaba'sına atlıyor, hiç kimsenin bilmediği semâlara yükseliyor. Cennete veya öteki âleme erişip oradaki Yüce Taht'ın etrafında yeryüzüne inip-çıkan meleklerle karşılaşıyor. *Merkaba* adı verilen o "ışıksal jeti" her biri "öküz", "aslan", "kartal" ve "insan" yüzüne sahip dört melek taşıyor. Veya taşıyor, günümüz ifadesiyle bir yerden diğer yere "ışınıyor"...

İslâm inancında "merkaba" Allah'ın arşını taşıyan "kerûbiyyûn melekleri" ile karşılanabilir. Sayıları dört, sekiz veya binlerce... Kurân'da açık ve net bir tanımlama yok.

Mer-Ka-Bâ'yı, *Ka ve Bâ'nın ışığı* olarak düşünürsek olguyu *metaforik* pencereden de bakıp değerlendirebiliriz. Ka, fâilin ve Bâ, münfâilin ışığı. *Dâvut*

Yıldızı, nötron ve proton çekirdeklerinin füzyonu sonucu ortaya çıkan ışık ve bunun adına Merkaba deniyor. Merhaba... Hoşgeldin dünyaya ey Kutsal Ruh, Kutsal oğul. Ulaa...

Ka ve Ah

Ruhun *Ah* özelliğine sadece *Maat-Heru* niteliğine sahip olan kişiler erişebilir. Yani, *Herus'un gözüne sahip olanlar...* Veya *İrfân gözüyle bakanlar...*

Ah, insanoğlunun amelleri, dünyadaki icraatı... Hayır-hasenât yönünde gerçekleştirdiği etkinlikler... Rızai Bâri'yi kazanmaya yönelik faaliyetlerinin tümü.

Ah, Ka'nın Hû'ya dönük olan yüzü... Kişi öldükten sonra bile Ah'ı ona ve diğer insanlara hizmet etmeye devam ediyor.

Ah, kültürümüze de geçmiş. "Alma Ah'ını" diyoruz... Veya "Âh'ı tutar valla" diye uyarıyoruz birilerini... "Ah, yine ne yaptın" hayıflanması da öyle...

"Ah entitesi" icraatımız, gerçekleştirdiğimiz eylemlerin tümü... Veya bize o eylemleri yaptıran Ka'nın yönlendirdiği "Ah iradesi"...

Ah sözcüğü, *Ba ile Ka'nın bileşimi...* İkisinin kompozisyonu. Birisine "Ah, be kardeşim!" diye hayıflanıyorsak onun hem Ka'sına hem de Ba'sına hitap ediyoruz demektir. Yani, aklına ve ruhuna...

İnsanlar öldükten sonra Ah'a dönüşüyorlar, Ah'la hatırlanıyorlar... Ah, ölmüş olan insanın dünya yaşamında edinmiş olduğu kazanımları... Günah ve sevapları... Varlığının kalitesi, amellerinin geride bıraktığı ışık, amellerine ilişkin izlenimler...

Geçti ömrüm "Ah'u vâh ile..." derken anıların ışığına, imgesine gönderme yapıyoruz. Derin bir iç bakışla, eski günlere ait bilişsel görüntüleri yâd ediyoruz.

Ah-hood, Ah-hûd veya Âhilik...

"Sonraki hayatta erişilmek istenen hedef" demek... "Âhî" *etkin olan* veya *aydınlık olan* anlamında... Ölünün Ah'ı, nura dönüşmüş fizikötesi bir varlık veya fizikötesi bir entite... Ah, dünyasal değil, ötesel bir gerçeklik, öteki dünyaya taşınan ışık, nur veya kazanımlar...

Ah, Tanrılar ve ölümler aleminde yaşayan bir entite...

Fakat *Ah*, aynı zamanda dünyasal varlıklarla iletişim halinde olan... Onlara yardım edebiliyor veya onları engelleyebiliyor... *Tanrı Ra* ile özel bir ilişkisi var, “onun kaygısını çekiyor”... Veya “O’nun teknesine su taşıyor”.

Ah, metaforik bir anlatımla, “Güneş Kayığı” adı verilen bir bot içinde seyahat ediyor. Eski Mısır’da insanların ölüm sonrası yaşamlarını anlatan *Ölümler Kitabı* 64 kez *Ah*’tan söz edilmiş...

Hayır, hasenât anlamındaki *Ah*’ın, kişi ölmeden önce onun görünümüne büründüğünden, onun görünümünü aldığından bahsediliyor. “Perde’nin öbür tarafına geçtim, *Ah* oldum. Artık ebediyen özgün insan formunda görünebileceğim” deniyor.

Ah, hayalet gibi... Fiziksel biçime sahip “görünen bir varlık” değil. Her yerde hâzır ve nâzır olduğu düşünülen bir entite... Canlılar *Ah*’ı sadece uykuda, fiziksel dünyanın sınırlılıklarından çıkıp fizikötesi sulara açıldıkları zaman görebiliyorlar, gördüklerini sanıyorlar.

Sadece canlılık ile ölüm hâli arasında *Ah*’lanılabiliyor...²

Teeter’in (2011) bildirdiğine göre, potansiyel olarak herkesin *Ah*’a sahip olmasına karşın ölümden sonra onun aktivite olabilmesi için ölüyü mumyalayan din adamının belirli dînî metinleri okuması, mezara su serpmesi, belirli bilgileri aktarması gerekiyor. *Ah*’ın ortaya çıkması, hayâtiyet kazanması ölümle birlikte gerçekleşen otomatik bir süreç değil.

Ah, muazzam bir güç... *Ka* ve *Ba*’nın tüm enerjisini, bilgisini üzerinde taşıyor... Aynı zamanda *Tanrı Râ* ile yakın ilişki içinde...

Eski Mısır’da “*Ah ikern Re*” diye bir inanıştan söz ediliyor.

“*Ra*’nın güçlü ruhu” anlamında... *Ah*, *Ba* ile birleşerek acaba *Tanrı*’yla daha güçlü bir bağ mı kuruyor? *Ka*, *Tanrı’dan gelen*, *Tanrı’nın üflediği* ama *Ah*, insanın Can’ını da içine alarak *Tanrı*’ya yükselen daha değerli bir başka entite... *Ba*’nın *Tanrı*’ya eli boş gitmemesi.

² Emily Teeter, *Religion and Ritual in Ancient Egypt*, Chicago: Cambridge University, 2011

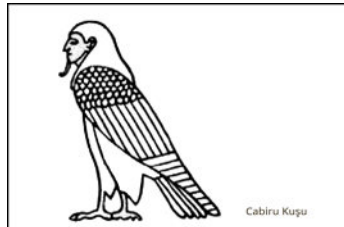
Kaleydoskop

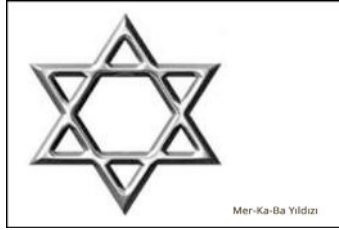
Eski Mısır'da, mihrap türü nişlere *Ah'ın stela'larını* dikerek bir dönem onlara tapınıldığını görüyoruz. İnsanlar ölmüş olan babalarının, annelerinin, çocuklarının heykellerini yaparak bu şekilde onların ruhlarını yaşatmak istiyorlar. Yahudilerin, Hristiyanların mezarlarında gördüğümüz *heykeller* veya bazı Müslüman mezar taşlarında gördüğümüz *mevtâ resimleri* yoksa Ah'ın günümüze kadar gelen yansımaları mı?

Bugün *Ka*, *Ba* ve *Ah* sözlerinin gerçek manaları bilinmediğinden sadece yakıştırma açıklamalar yapılıyor.

İddialı bir söz olacak, beş bin yıl önce de bilindiği kanısında değilim. Sebebi, *sözcüklerin kitle psikolojisi içinde çok kısa bir dönem için anlam içeriğine sahip olması*.

Toplum ve kültür değiştikçe sözcüklere yüklenen anlamlar da değişiyor. Anlamını iyi bildiğimiz kavramlar ne kadar, ne ölçüde bize ait? Onları emaneten kullanıyoruz. Sonra yeni gelişmeler oluyor.... Hep birlikte başka bir anlama eviriliyor ve yorumlarımızı farklılaştırıyoruz.





Ah, "ışık" kavramını da kapsayan Ra'nın ruhudur. Ölümünden sonra "ışıkla" bir hâle gelir, yükselir. Akh'ın zıttı Mut'tur (Mevt'tir). Ölmüş ama henüz *ışığa dönüşmemiş* bir kişinin durumu.

Ah, hayat, can.... Ahaa..... Hay.....
Hayat veren...
Doğuran, üreten...

Ba
Ka

Ba ve Ah... Ba-h... Pô-h... Pe-h... Bâ-Hâl....
(1) Ka'dan gelen (2) Ba ve (3) Ah
KABAH - KABA - KABE - KAB - KUBBE - CÜPPE - SİPPE



KA

POWER, ENERGY,
SPIRIT, LIFE

"SPIRIT"-ESSENCE-NATURE
OF LIFE, FROM THE POWER
OF OUR HANDS & ARMS,
AS ACTIONS & DEEDS

LAYERS OF THE EGYPTIAN SOUL

↑

Ka fiziksel

↺

Ba ruh

↻

Ah istek

Ka: Soul of a person

Ba: Always depicted as a half human half bird. Must be able to recognize the deceased.

-ah female rendering

feminine ending -ah.

Okra, O’Kara

Okra sözcüğü kaynaklarda “ruh” olarak tanımlanmış. İnsanoğlunun ve diğer varlıkların içindeki “Tanrı’sal Öz” veya “Cevher” anlamında... *Okra*, kalp atışını sağlayan ilâhî bir dokunuş, üflenmiş enerji, ihsân edilen güç, Tanrı’sal öz veya Tanrı’sal irâde... Tanrı’sal vaad... Tanrı’sal söz... *Okra*’nın kanıtı; soluk alıp vermemiz, yaşıyor olmamız.. Veya *can* diye bildiğimiz öge her ne ise, o...

Ölünceye kadar *Okra* sürekli bizimle birlikte... Ve sonra, belirlenen mühletin hitâmında nereden geldiyse oraya gidiyor. Beden çürüyüp yok oluyor ama *Okra* asla...

Okra sözcüğü Akan’lılarla ilişkilendirilse de aslında tüm Sahra halkına ait. Veya Sahra adı verilen bölgelerin kökeni Nubya ve Mısır halklarına... Hânit ve Hâmit topraklarının insanlarına...

Afrika tarihinde milattan önce otuz binli, kırbinli yıllara kadar gidebiliriz. Belki yüz binlere... Fakat *Okra*’nın çıkış tarihi o kadar eski olmamalı. Belki, milattan önceki on binli yıllar...

Şah, ‘mübarek kişi’ demek ve *Pâd* ise, ‘yüce’... *Pâdi-Şah* “yüce mübârek insan” anlamında... O yüce mübarek kişi, *Okra* sayesinde ve o nedenle bu unvana sahip... “Tanrının yeryüzündeki temsilcileri” sayıldıkları için daha çok kral-lara yakıştırılmış bir unvan gibi görülse de, aslında bütün insanlar *Pâdişah*... Yüceliğimiz ve mübarekliğimiz Tanrı’sal cevher *Okra* veya *O-kara*’dan geliyor. İnsanın içine üflenmiş olan “Tanrı’sal nefes”ten...

Kaleydoskop

Okra; Rabbin adı, Rabbin yansıması veya “Rabbinden’dir” anlamında...

Bu haliyle Vahdet-i Vücûd felsefesini yansıtıyor. *Okra*, Ruh ama aynı zamanda o Ruh’u telaffuz etme, onu dillendirme, onu yüceltme... O’nu zikretme... “İçimdeki Ruh O’na aittir” seslendirmesi. Doğu Afrika’dan başlayıp Batı Afrika’ya doğru uzanan bir *Okra çizgisi* var. Mısır ve Filistin topraklarına doğru uzandığında *Kara Besem* haline geliyor.

Akan kültüründe *akra-guare* sözcüğü ‘başı temizleme eylemi’ ve amacı *Okra* ile daha mükemmel bir iletişim, daha mükemmel bir temas halinde olabilmek için ‘ruhu yıkamak’ veya ‘ruhu arındırmak’...

Abdest alırken başımıza mesh etmemizin simgesel anlamı *Okra* olabilir. Aslında başımızı değil, ruhumuzu temizliyoruz. *Okra*’ya ulaşabilmek, onunla hemhal olabilmek için mesh, bir ön koşul... Veya “farz-ı ayın”... Yani “olmazsa, olmaz”... “*Okra*” ile “baş” arasındaki ilişki *Okra*’nın yani Ruh’un başta ikamet ediyor olması... Veya başın herhangi bir bölgesinde... İrâdemizde...

Kuran’daki “ruh hakkında verilen bilgi ancak algılayabileceğiniz kadardır” ifadesi, algılama derinliğinin farklılaşabileceğine işaret olabilir mi?

Okra “ruh” ama aslında “ilahi bilinçlilik” demek... “Ondan geldik, ona döneceğiz”, algısında derinleşme. İlâhî bilinçlilikte derinleşebildiğin kadar derinleş... Gücünün yettiği yere kadar git...

Kadim Afrika dilinde Ruh sözcüğü, Ka veya Kait kelimeleriyle dile getiriliyor. Ka eril, Kait dişil ruh... Sonraki dönemlerde Kra veya Kraa (*Okra*, O’kara) sözcüklerine dönüşüyor.

Okra müzekker, O’Kara müennes, yani dişil...

İlk bakışta garipsiyorsunuz... Ruhun erkeği, dişisi mi olurmuş, diye... Bir açıklamaya ihtiyaç duyuyor, “uydurma bir yöntem” başvuruyorsunuz. Erkeğin içine girdiyse *Okra*, kadının içine girdiyse O’Kara olmalı diyorsunuz.

İçine girdiği kapta farklılaşan bir adlandırma. Yoksa Ruh, tek... Sûi-ceneris.. Tek bir olgu, tek bir varoluş... Ve Akan dilinde işaretlenen hedef *Obosom*, yani kendisinin bir cüz’ü olduğu Tanrı veya Tanrılar...

Okra veya O’Kara *Ruh* demek ama aynı zamanda Tanrı... Bize hayâtiyet kazandıran Tanrı’sal cevher... Obosom, Hâmit ve Hânit dillerinde *Êmen* veya *Emânet* olarak biliniyor... *En Büyük Baba, En Büyük Anne...*

Arnavutların “Besa” sözüyle Okra’nın bir alakası var mı? Olabilir... Besa, ah-dinde durmanın veya ahdi yerine getirmenin kutsallaştırılması. O ahit aslında *Elestü bi Rabbiküm* sorusunun cevabında gizli. Her zaman ezel bezminde sözleştiğimiz o ahit üzereyiz ya...

Besa, *kara besem* olabilir. Yani ilâhî söz, ilâhî tahhüt... “O’nu överek O’ndan ricâda bulunma taahhüdü”...

Akan toplumunda bir bebek doğduğunda o gün ona bir *kara’din* (kara-don) adı verilir... Bir ruh adı...

Din sözcüğü ‘isim’ anlamında... İbrânî söylemiyle *kara-besem*... Kara-Besem, “Ruh’un adı” anlamına geliyor... Yani *İkra-bism*... İlginç tedâîler bunlar...

Görünen belli belirsiz nitelikteki ipuçları oldukça derinlerde kaçınılmaz olarak birbirine yaklaşıyor... Akan kültüründe bütün kradin’ler, bütün ruh isimleri kendisiyle yakından alakalı *mrane*’lere sahip... Yani *övgü isimlerine*... Mrane’ler Tanrı Obosom’un farklı vechelerine işaret ediyor. Dolayısıyla *Ok-ra’nın vechelerine*... Tanrı’nın sıfatlarına...

Akan toplumunda kraliçe veya kralın tahtı “siyah oturak” ile temsil ediliyor ve anlamı “Toplumsal Ruh” demek... Kral ve kraliçe Tanrı’nın temsilcileri veya gölgesi olduklarından *tüm toplumun ruhu* onların bünyelerinde mündemiç...

Sembolik oturak; atalara veya yaratılışın ilk kökenine atıf. Toplumun kara’sı olması nedeniyle siyah oturak, her kabileye kendi özgün konumunu bahşediyor. Her oturak bir *Âmin* veya bir *Emânet*...

Akan kültüründe, Cuma günlerini dişi tanrı obosom, “Afi” idare ediyor. O, aynı zamanda Venüs gezegenine hayat veren bir Tanrı. Afi, Mısır topraklarında *Het-Heru*’nun veya *Hathor*’un unvanı aynı zamanda... Yani, *Hâsır*’ın, *Âsar*’ın veya *Âsır*’ın... Aşûre’nin...

Kaleydoskop

Okra veya *O'kara* sözcükleriyle *Kara-Besem* arasında belli bir ilişkinin var olmasını “entegrizm” olarak yorumlamamak gerek. Yani, *o ondan, ondan gelen de ötekinden* demek doğru değil...

Bir ilişki var, fakat eklenerek gelen değil... Ka, Kara, Okra, Kara-besem, İkra sözcüklerinin anlamları toplumların ve kültürlerin kendi çağlarına, kendi yaşam biçimlerine, inanç bileşimlerine uygun olarak yeniden tanımladıkları farklı bir kimlik. Benzerliklere göre, farklılıklar daha fazla.

Ses, harf ve sözcükler geçmiş çağlardan, komşu toplumlardan esin alınarak yeniden tanımlanıyor.

Ayrışarak farklılaşıyor, ayrışarak özgünleşiyor, yeni bir kişilik, yeni bir kimlik çıkıyor ortaya. Türlerin ayrışması gibi kavramlar da kromozomlarının ortak olmasına karşın “nev-i münhasır” hale geliyor.

Bunu sağlayan olgu, her kültürün kendi içindeki kavramları arasında cereyan eden etkileşim. Yani kavramların birbirinden etkilenecek yeniden konum, anlam ve içerik kazanması.

Tanrı kavramı; yaratma, çoğaltma, ibadet, yakarma, yüceltme kavramlarını etkiliyor ve o kavramların her biri diğerlerini.

Sonuçta kavramlar arası etkileşim, her bir kavramın komşu toplumların ve önceki çağların kullandığı anlamlardan kopmasına, yeni bir içerik kazanmasına neden oluyor.

Entegrizm kanunu değil, “ayrışarak yeniden oluşum” prensibi çalışıyor. Kavramlar ve terimler anlam olarak yeniden üretiliyor, yeniden yaratılıyor, yeni kimliklerle ortaya çıkıyor.

Bu olguyu “re-creativism” olarak tanımlayabiliriz. Yani, Ka sözcüğü, Kara veya Okra olarak yeniden yaratılıyor... Okra sözcüğü ise *Kara-Besem* olarak ve Kara-Besem de *İkra Bismihi* şeklinde...

Böylece gökyüzünde yeni bir yıldızın oluşması gibi farkına varılmadan, nereden ve nasıl çıktığı anlaşılmadan yeni bir kavramla karşılaşırız *Besa*...

Bir toplum veya bir topluluk “Ka” öneğine ihtiyaç duymuyor, gözden kaçırarak veya kısaltarak *kolektif vicdan* yaklaşımıyla “Besa” sözcüğüne kilitleniyor.

Bu olguda kromozomsal bağlara bakarak *entegrik bir tanımlama* yapabilir miyiz?

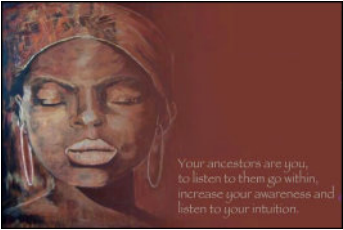
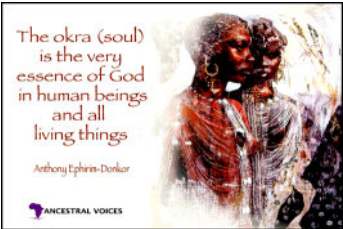
Evet ama, o zaman tüm dünyasal oluşum, tüm isimler ve tüm evren sadece Big-Bang veya Allah düşüncesine entegre olur ki kavramsal farklılıkları ele alıp incelememizin bir anlamı kalmaz.

Tarihsel gelişim sürecinde temel kavramlar çözülüyor ve içerikleri sürekli olarak yeniden tanımlanıyor. İngilizce terimlerle ifade etmek istersek, hiç durmadan “*decomposition* ve *recreativism*” süreci çalışıyor.

Sözel ve anlamsal ayrıştırmayı, sonra yeniden oluşturmayı, yeniden yaratmayı sağlayan enerji ne?

Düşünme ve idrâk etme yetisini kazanan ilk insanın “bir yaratıcı olması gerektiği” hükmüne varması ve onu “O” olarak tanımlaması. Decomposition-recreativism mekanizmasını çalıştıran asıl güç, Tanrı inancı.





Kara Besem

İfade, Tevrat'ın birinci kitabı *Yaratılış*'ta beş kez geçiyor... *Kara besem Yhwh* şeklinde yazılmış. Yâhû adı verilen Tanrı'ya "yakarıшта bulunma" veya "münâcât etme" anlamında... Rab ile ilişki kurup ona yönelme, sesini duyurma eylemi... Çoğunlukla insanoğlunun Tanrı'ya seslenmesi, niyazda bulunması anlamında ama nadiren Tanrı'nın da insana seslenmesi manasına geliyor-muş.¹ İkinci kullanımı bizim "vahiy" sözcüğüyle aynı. Tanrı'nın belirli konuları, meseleleri özel olarak seçtiği kişilere aktarması veya iletmesi.

Kara Besem, hem Tanrı'ya niyâz, hem de Tanrı'nın insanoğluna seslenişi, vahiy... Hz. Adem'den başlayıp Hz. Muhammed'e kadar tüm peygamberlerin en önemli özelliği.

Yahudilere göre Mûsa'dan sonra Tanrı'nın insana ilk seslenişi İşmuil (Samuel) zamanında olmuş ve Tanrı kendisine "Samuel, Samuel" şeklinde seslenişte bulunmuş. Samuel yakarmış, Tanrı da münâcatına özel bir ses kanalından seslenerek karşılık vermiş.

Nguyen (2018) konuyu kapsamlı bir şekilde araştırıyor; Tanrı sevdiği ve seçtiği kişiye seslenirken aynı zamanda göründü mü, sesi işitme duyusuna zarar verecek kadar güçlü ve kuvvetli miydi, diye.

Genesis adlı kitapta şöyle bir ifade var: "invoke the name of the Lord"... "Tanrı'nın ismini zikret"... Veya *Kara Besem*... Bir başka açıdan "İkr'a bismihî" demek... O'nun ismini oku, Adını "yüksek sedâ ile" seslendir...

¹ Timothy M. Nguyen, *A Divine Selection: An Exegetical Analysis of Vocational Calling, A Senior Thesis*, Liberty University, Fall 2018, s. 14.

Kaleydoskop

Kara sözcüğü; günümüz terminolojisiyle niyâz etme, yakarma, yalvarma, nidâ etme anlamında ama milattan önceki 1500’lü yıllara uzandığımızda basit bir zikir veya “Allah’ım sana sığınıyorum” seslenişi değil...

Kara Besem antik zamanın gerçek ibâdet şekli... Mâbede girdikten sonra rükuğ ederek, secdeye kapanarak, oturarak veya ayakta elleri havaya kaldırarak yüksek sesle yapılan bir ibâdet. Başlangıçta Kara’nın, standardize edilmiş bir formu olmamasına karşın zaman içinde vücut veya beden hareketleriyle birlikte gerçekleştirilen bir niyâz haline gelir.

Daha iyi tanımlamak istersek, *Kara Besem* bir tür namaz...

Âcizliğimizi sergileyen hareketlerle bütünleşik özel bir kıraat türü... “Kıraatı” kimi zaman hâfî, kimi zaman cehrî yapıyoruz. Namaz; niyâz ile bütünleşiyor, birleşiyor, merkezileşerek “Kara Besem” oluyor. Namaz-niyâz ehli insanların tümüne eğer bir özellik tanımlamamız veya onlara bir sıfat takmamız gerekse *Kara* diyebiliriz. Kara Dâvut, Kara Murat Paşa, Kara Abdal... Tanrı’ya yönelen ve Tanrı’nın da kendisine müzâheret ettiği, koruduğu, kolladığı kişi anlamında...

Eski zamanlarda “Tanrı’nın adını zikreden kişilere” Nâbu veya Nâbi denirmiş. Nebî de diyebiliriz. *Nidâ edip yakaran veya ibadet eden* tüm kişilerin Nâbi olduklarını anlıyoruz. Fakat onlar aynı zamanda Tanrı’nın hitâbına muhatap olan kişiler. Yüz yirmi dört veya iki yüz yirmi dört bin kişinin bu anlamda Nebî olması çok değil. Günümüzde Nâbi’lerin sayısı herhalde milyarı aşmıştır. Fakat “Tanrı hitâbına muhatap olma” olgusu yoruma açık. Muhâtap olma ifadesini “müzâhir olma” şeklinde de anlayabiliriz. Yani “gözetilen”, “arka çıkılan”, “desteklenen”...

Bir zamanlar Filistin’de tapınılan Baal tanrısının sahte peygamberleri kendisine bu şekilde ibadet ederler, “*Kara Besem Baal*” derlermiş. Kara Besem’in en önemli özelliği yüksek sesle seslenilmesi, zikir edilmesi... Öyle anlaşıyor ki *Kara Besem Yahu* veya *Kara Besem Baal*’in tarihsel kökleri çok daha eski zamanlara uzanıyor. O’nun adını oku, O’nun adını an, O’nun adını zikret... O’nu yücelt... O’nun adıyla başla...

Öv ve kork... *Yücelt ve yalvar*... Tarihin en eski ibâdet biçimi.

İnsanlar zaman içinde, Tanrı'yı yüceltme davranışından esinlenerek saygı duydukları kralları veya lider gördükleri insanları ululamaya başlamışlar.

“Çok yaşa, Paaadişâahım”, “Seezar, Seezar...”,
“Çok yaşa, Hünkaaarım”...
“Meehmet Aaali Paaşa, Meehmet Aaali Paaşa...”

Yahudi kaynaklara göre Şiit peygamber çocuğuna “insanın zayıflığını, âcizliğini temsil etmek üzere” Enis-Enes (Enoş) adını vermiş. İstemiş ki, “güçlü olan Tanrı’dır” düşüncesiyle Enoş da âcizliğini idrak etsin, Tanrı’ya bağlı, Tanrı’ya inanan ve O’na ibâdet eden bir düzen, bir dünya nizâmı kursun. İşte bu yüzden Şiit peygamberin çizgisi “*Benim adımı zikret*” sözü veya ibâdetine dayanıyormuş. *Kara Besem*, Şiit peygamberin “beni yücelt, bana yalvar” ibâdetiymiş.

Yahudi kaynaklarına göre Şiit peygamberin bu sünneti Mısır’dan çıkış anlamına gelen *Hurûç zamanına* kadar uygulanmamış. Yahudiler, o zamana kadar İsm’in anlamını yeterince kavrayamamışlar. “İdrâk” ve “uyanma” Mûsa peygamberin *Hurûcu* ile birlikte ortaya çıkmış. Böylece Şiit ve Nuh peygamberin çizgisine geri dönmüşler. Yani *sırâtı müstakime*, doğru yola... Doğru çizgiye...

Yücelt ve yalvar yaşam biçimine...

Peygamberlerin Tanrı’ya seslenişleri veya nidâlarıyla sıradan insanların seslenişleri aynı ayarda değil. Gerçek *Kara Besem* peygamberlerin seslenişleri... Diğer insanların seslenişleri peygamberlerin sünnetini sürdürme, taklit etme anlamında. Peygamberler Tanrı’dan; seslenmelerine karşılık şu veya bu şekilde bir cevap alırlarken diğer insanlar sadece manevî bir feyiz veya güç aldıklarını düşünüyorlar.

Kara besem Yâhû veya *İkr’a bismi Rabbik*...

İnzâl olunan ilk ayetin “oku” sözcüğüyle başlamasını çoğunlukla “ilim öğrenmeye” atfı olarak değerlendiriyoruz ama, galiba manası daha geniş. Öyle anlaşıyor ki İkr’a veya Kara kelimesini aynı zamanda ibâdetle ilişkilendirmek zorundayız.

Kaleydoskop

İkr'a sözcüğü "oku" anlamına gelmekle birlikte günümüzde anladığımız biçimiyle kitabı veya Kuran'ı oku manasında değil. "Yüksek sesle okuyarak ibâdet et" anlamında...

Tesbih et, kork ve âcizliğini idrâk ederek yaşa. Tevâzû içinde ol, böbürlenme, kibirlenme. Bir karıncadan, tek hücreli bir amipten, bir bakteri veya virüs noktacığundan daha küçük, daha değersiz bir "hiç" olduğunu unutma. İşte bu yüzden kork, bu yüzden yakar, bu yüzden yücelt... Hiçliğini ve yokluğunu en derin bir şekilde algıla.

İbrani kökenli kaynaklar anlayış ve algılamamıza katkı sağlayabilir mi? Niçin olmasın. Yeter ki savrulup *havf ve recâ* çizgisinden sapmayalım.



Hebrew - besem , bosem
(balm , perfume) ;
Arabic - balsam , balsan
(balm , perfume , or the tree producing it)



the verb here would normally
be taken as in the middle voice, and translated 'to call on the Name
of the Lord'. The expression, in fact, is a stock LXX rendering of
the common Hebrew *qabul* *YHWH*, 'to invoke the Name of the Lord'.

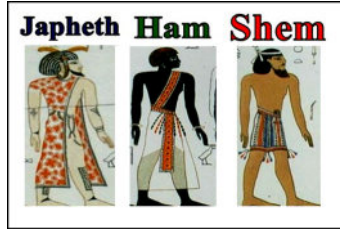
Kara Besem Yahveh, - Tanrı'nın adını zikret
veya

"Bu adam Tanrı'nın adıyla anılmayı umuyordu"

'this man hoped to be called by the Name of God';







Blessed is he who comes in the name of the LORD
RAB'in adıyla gelene ne mutlu!
RAB'in adını zikreden kişi ne mübarek bir insandır.

Baruch Haba - Barek Heba - Bar Heba - Merhaba

Hoggeldin Mübarek İnsan

Mısır kökenli
MERKABA - Baruch Haba'ya dönüşmüş..

Rabb'in adıyla Hoş Geldin.....

Ha ve Ba'nın işi.....
Hâ ve Bâ'yı veren.....

Alpu – Dampu

Hititçede *Alpu* kelimesine ‘semâvî varlık’ nitelemesinden uzak olarak başka bir anlam veriliyor... İrdelememiz gerek.

J. Holt, iki etimolojik öneride bulunuyor. İlgilendiği birinci alan özellikle moon-omen’de (ayın evrelerinde) vuku bulan *alpu* ve *dampu* kelimeleridir. Laroche, bu kavramları geçici olarak “pürüzsüz”, “pürüzlü” şeklinde tercüme etmişken Holt, “açık renkli” (Latince *albus*) ve “karanlık” (dhem) sözcüklerini öneriyor (Bolling & Bloch, 1962).

Dampu: Ayın evreleri içinde olan... Anlamı tartışmalıdır. Zıt anlamlısı olan *alpu* ile birlikte kullanılır (Kimball, 1999).

Alpue(s): Künt veya küt olma... Bir ucun çözükle veya gevşek olması. *Alpu-emar*: Kütleştirme, yuvarlaklaştırma, düzleştirme. “Tarlayı süren öküzün boynuzlarının uçlarını biraz kırptılar, düzleştirdiler.” *Alpuimar*: Boynuzları kırpmak. “Alpue of Hançer”, Hançerin küt ucu... Alpu’nun tam anlamı “yuvarlatılmış”... Sivri ucu kesilmiş veya törpülenmiş. *Alpus*, “zayıf”, “yumuşak”. *Dampu*: Sivri (Puhvel, 1984).

Dampu, esasında ‘kaba’ veya ‘pürüzlü’ demektir. Doğal durumunda olan, işlenmemiş. Buradan hareketle ‘dikenli’, ‘keskin’, ‘kaba’ ve ‘geniş’ gibi anlamlar verilmiştir (ISUI, 1981).

Kendime göre “alpu-dampu” konusunu çözmüş varsayıyordum ki, 2019 tarihli yeni bir kaynaktan farklı bilgilerle karşılaşınca durum değişti.

Passa ve Tribulato'nun editörlüğünü yaptıkları *The Paths of Greek: Literature, Linguistics and Epigraphy* adlı kaynağa göre "... Hititçe dampu, 'küt' ve türevi olan dampupi "barbar", "eğitimsiz" veya "kabile üyesi" ve Slav dilindeki tup 'küt', 'körelmiş', 'sivri olmayan' ve duruma göre 'kafasız' anlamında (Passa & Tribulato, 2019). [Yaz. Önceki kaynaklarda 'küt' anlamı *alpu* için önerilirken bu kaynakta dampu'ya ait olduğu belirtiliyor.]

Aynı kaynakla devam edelim: Hititçede sıfat olan dampu'ya sadece iki defa atıf yapılmıştır. Bu atıflar Hititçe-Akatça yazılan "ayın evreleriyle" ilgili bir metne aittir. [...] Hititçe dampu 'küt' ve alpu, 'keskin', 'sivri' anlamındadır. Alpuemar, 'uç', 'tepe' demektir. Alpuess, 'keskin olmak', 'sivri olmak' manası-nadır (Passa & Tribulato, 2019).

[Yaz. Kaynakta Puhvel'in (1975) öne sürdüğü görüşlerin terkedilmesi gerektiği çünkü onun Akatça 'keskin' terimini 'küt' teriminden sonra yerleştirdiğini, fakat Hititçede durumun böyle olmadığı belirtiliyor. En azından şimdilik Hititçede alpu'nun sivri, uç veya keskin manasına geldiğini düşünebiliriz.

Alpullu kasaba adının kaynağı konusunda değerlendirmeler yapan bazı kişiler bu adın Hititçeden gelmiş olabileceğini söylüyorlar. Dampu sözü Slav dilleri aracılığıyla günümüze kadar gelmiş ama zıt anlamlısı olan alpu sözünün ilgili Hititçe-Akatça kaynakta sadece "ayın evreleriyle" ilgili olarak ele alınması onun "bir yerleşim yerine" ad olarak verilme ihtimalini zayıflatıyor.

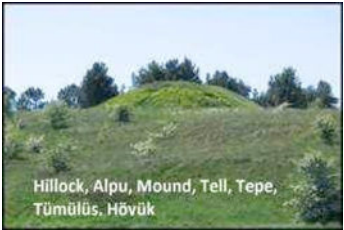
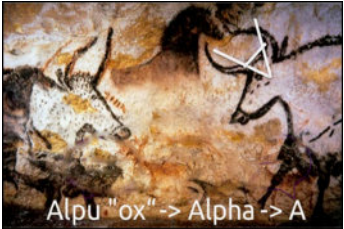
Bir zaman boyunca, Höyük/Yarık Tepe nedeniyle acaba buraya *Alpullu* denmiş olabilir mi, diye düşünmüştüm ama, son kaynakta alpu'nun 'sivri' veya 'keskin uç' anlamına geldiği görüşüyle bu ihtimal ortadan kalkmıştır. Hititler, önceki çağlardan öğrendikleri *alpu* = *öküz* kavramı ile onun boynuzunu kinâ-ye alarak "ayın evrelerinden birini" alpu olarak tanımlamış olmalılar.

Alpu, Alpi ve benzeri sözcükler Hititçeden değil Sümerce ve Asurcadan geliyor. Muhtemelen onlar da bu sözleri kendilerinden önce gelen başka arkaik toplumlardan devralmış olmalılar.]



ESKİ MİSİR M.Ö. 3200	SAMİ DİLLERİ M.Ö. 1500	FENİKELİLER M.Ö. 1000	YUNAN M.S. 600	LATİN M.S. 114
𐤀	𐤁	𐤂	Α	A
Öküz başı	Alpu-Oz	Alep	Alfa	





Hû Allah Alpullu

Pullu sözcüğüne Hintçede yardımcı fiil (auxiliary verb) olarak bakılıyor. İngilizcedeki “is” sözcüğünün işlevine sahip (Experts, 2020) ve Türkçede “dir” ile karşılanıyor.

Al veya *Ala* sözcüğü Allah kelimesinden bozulmuş olduğundan Al-Pullu, “(O) Allah’tır” anlamında... Aslında Türkçede is’in tek başına bir anlamı yok...

Urduca ve Osmanlıcada <is> yardımcı fiili “hiye”, “hüve” veya “bî” ekleriyle ifade ediliyor. Araplar, isimle başlayan cümlelerde yardımcı fiil için tenvin’den; iki esre, iki üstün ve iki ötüreden yararlanırlarmış.

Eskiden Osmanlı devlet yazışmalarında ve hatta Cumhuriyetin ilk dönemlerindeki Başbakanlık Kararnameleri’nin başında *O’nun adıyla, Allah* veya *Bismillah* anlamlarına gelen “Bî”, “Bîhi” veya “Hû” simgesi yer alırdı.

Bu çerçevede, “Al” sözü Allah ve “Pullu” sözü ise *hû* veya *hü* anlamına geliyor.

Al-Pullu, Ala-Pullu, Allah-Pullu; “Allah O”, “Allah Hû” demek...

Tercümeler genellikle ters sırada yapıldığından doğru bir şekilde şöyle söylenmesi gerekiyor: “O Allah”, “Vü-Allah”, “Hû Allah”, “Bismillah”... *Bismillah* sözü, *Bi-Allah*’ın genişletilerek düzeltilmiş, iyileştirilmiş hali... Vallahi sözü eril, Billahi sözü dişil... *Pullu* dişil ifade ediliş tarzı.

Kaleydoskop

Pullu sözü, “O” anlamında....

Al-Pullu, “Allah O” demek veya “Hû Allah”....

Urducadaki “Bî” simgesi tuhaf... Arapça “b” harfiyle yazılmış gibi gözüküyor ama dış çıkıntısının altındaki simge “nokta” değil, çengel ve “he” harfine işaret ediyor.

Urducadaki <bî> şeklinde yazılan ligatürün aslı Hî ...

Veya, Hiye....

Veya Hâyi ... “O Allah ki, hayat veren...”

Bugüne kadar, Urducadaki “He” harfinin ortada yazılış biçimini “be” harfi gibi algılamış, “Besmele’nin” kısaltması olarak değerlendirmiştım.

Bî, Bihî, Hî veya Hüve nasıl yazılırsa yazılsın fark etmez. Hepsi aynı kapıya çıkıyor.

Hintliler Hî veya Bî, Osmanlılar Bihî, Araplar Hü veya Hüve ’yi tercih etmişler.

Arapların “Hî” veya “Hiye” sözcüğünü kabul etmeyip “Hüve” ile amel etmeleri düşünülmeye değer. Hay sözcüğünde, Urduca dilindeki “he” harfini “ha” ile yazıyorlar.

Hintliler, daha doğrusu Hint-Türk-Pâkistan karması “B”ye tutkun; Araplar ise “V” harfine... Veya Hüve ’ye...

“Kök”, “dönüşmüş” ve “güncel anlam” cephelerinden bakılırsa....

Pullu’nun kök anlamı *Ballı*, *Balli* veya *Bel* kelimeleriyle bağlantılı, Bâ-El ile.

Bel sözcüğü “Tanrısal Ruh” anlamına geliyor. Üflenen İlk Ruh.... Veya her ne ise, yaratılan ilk yaratık.... İlk canlı, ilk insan (âdem)... İlk anne, ilk baba. İlk “Ben”... İlk “Benu”... İlk çıkıntı... İlk deniz... İlk Balık... İlk öküz... Veya İlk boğa...

Çoklu anlam furçası, eski kavimlerin “İlk” sözcüğüne farklı mânâlar yüklemiş olmalarından kaynaklanıyor. “Bâ” veya “Pâ” cinsiyetten bağımsız bir Ruh,

erkeğin ruhu, kadının ruhu; ilk olarak öküzün, boğanın, ineğin veya buzağının içine girmiş olan ruh, balık ve denizden gelmiş olan ruh veya tabiatın içine nüfûz etmiş, tabiata sinmiş olan ruh olabilir.

Bâ veya Pâ'ya hangi elbiseyi giydirirseniz giydirin, o her şeyin başı... Bâ veya Pâ, “Baş” demek veya “İlk”...

Ballı, Pallı veya Pullu “Bâ'ya inanan insan” anlamında. Bâdan geldiğini düşünen insan veya insanlar... *Bâ'ya inanan kavimler, topluluklar.*

Pullu ile ilintili “dönüşmüş kelimelerin” sayısı çok fazla. Ayrı ayrı değerlendirilmeleri zor. Fikir vermesi açısından birkaç tanesine değinebiliriz.

Pullu sözcüğü, *Pa* veya *Pu* simgesiyle ilgili. Hristiyan din adamları öteden beri kendilerini bu simgeyle özdeşleştirmişler. Eski kiliselerin duvarlarında büyük bir *P* harfi vardır. *P*, ruhtur ama aynı zamanda *Baba*'dır veya *Papa*...

Pullu, “Bolu” sözcüğüyle ilişkili... Bolu, Bâ'lı demek. Bâ, yaratıcı ilk ana, yaratıcı ilk babadır ve aynı zamanda onları yaratan omnipresent Tanrı. Bu nedenle Bâ üç yönlü olarak algılanır. (1) Omnipresent tanrı, (2) dünyasal ilk baba, (3) dünyasal ilk ana.

Kimilerine göre Omnipresent olan, yüce Tanrı'nın kendisi dahi dişil nitelikte olan bir Bâdır.

Tarih boyunca Tanrı sürekli üçlenir. Hintlilerde; *Şiva*, *Brahma* ve *Vişnu*'ya inanmak “Bâ'lu” olmak demektir. Yani, Balu'lu... “Başıma belâ olma” sözü ya buradan çıktıysa...

Eski kavimler *Tri-Bolu*'yu kutsayan bir yaklaşım içinde olmuşlardır. Tribolu sözcüğü Tanrı'yı veya ruhu üçleme manasına gelir ki kökleri Hint düşüncesinden Sümerlere kadar uzanır.

Pullu, “Bollu” demektir. Bolluk ve bereket anlamına gelir. Veya bolluk ve bereket veren Tanrı... Hintliler doğayı “Tanrı” olarak değerlendirirler. Mera- lar, ekinler, otlar, sebzeler, meyveler ve nehirler... Bunun yanında sığırlar ve özellikle de inekler...

Kaleydoskop

Bolluk/bereket sözcükleri, “ot ve inek” anlamındadır. Hintlilere göre her türlü bolluk kutsal Ruh’un ihsanı anlamında “Tanrı”dır.

Pullu, Bollu, Ballı, Bolu sözcüklerinden çok sayıda terim üretmişiz: Ballı baba, balbal, balaban, balistan, Bulgaristan, Balkar, Balkan, bulgur, bulamaç, bolad, velet, bal, buldan, vildan, bilad, beled, Bilal, pul, pulak, belde, bulmak, bolmak, bülüğa ermek....

Pullu sözcüğünü Türkçede “pulları olan” manasında kullanıyoruz. Fakat *Al-pullu* sözcüğünde “Al-Beldesi” anlamına geliyor. Yani *Allah-Abâd* demek. “Al-lah’ın koruyup gözettiği yer” veya “Allah’a inanan insanların yaşadığı yer”...

Komşu köyümüz *Hamitabat* sözcüğü ile *Alpullu*’nun anlamları aynı. Allah’ın güzellik, yeşillik, bereket ihsan ettiği topraklar, demek.

Fakat Hint düşüncesinde *Alpullu*, Tanrı’nın tezahür ettiği veya “Tanrının bizzat kendisi olan topraklar” anlamına geliyor. Biz durumu farklı değerlendiriyor, bu olguya “Allah’ın verdiği, ihsan ettiği belde” diye bakıyoruz.

Hint düşüncesinde *Pullu* aynı zamanda “mâbet” anlamına geliyor. *Alpullu*, *Allah’ın Mâbedi* demek.

Batılılar, *Pullu*’dan *Palath* kelimesini üretmişler. *Palath* veya *Palas* köşk demek. Veya “Muhteşem Ev”. Bu manada *Alpullu* sözcüğünü “Allah’ın Evi” olarak değerlendirmemiz gerekiyor. Grekçede ve Latincedeki *Palath* sözcüğü, yazım biçimi fazla benzemese de İsrail ve Arapların *Betel*, *Beytel* sözcükleriyle aynı anlamda. *Pullu*; Tanrı’sal Köşk, Tanrı’sal Ev, Tanrı’sal Mabet demek.

Pullu sözcüğü, Hint tanrısı *Şiva* veya *Lingam* simgesiyle temsil edildiğinden-
dir ki Yakup peygamber sabahleyin kalktığına başını koyduğu o uzun taş
dik hale getirip üzerine yanında bulundurduğu *kokulu kutsal yağdan* döktü,
başını sıvazladı. Ve sonra, konakladığı o yerin *Luz* olan adını değiştirip *Beyt-El* yaptı. Ad değiştirme uygulamasını dişisel Bâ’dan eril Bâ’ya geçiş ve irşad
etmeğe çalıştığı insanları o şekilde yönlendirme olarak değerlendiriyorum.

Yine de, “baş sıvazlama hikayesi” garip... Yahûdilerin mevcut Tevrat kitabını
işte bu gibi bilgiler yüzden *geçersiz* kabul ediyoruz.

Pullu, Hint dilinde olduğu gibi “yardımcı fiil” olarak değerlendirilirse *Alpullu*, *Hû Allah* anlamına geliyor. Sözcük oradan gelmiştir, gelmemiştir, çok da önemli değil... Hoşumuza giden güzel bir tanımlama...

Kelimelerin kökleri başka kültürlere aitse insanlar o sözcüklere kendi kültürleriyle ters düşmeyecek, fakat sözcüğün geçmişini de hatırlayacakları yeni bir anlam ataması yapabilirler. Bu manada *Alpullu* için en güzel anlam ataması “Tanrı Beldesi” olabilir. “Allah’ın Beldesi”, “Allah’ın bol sular, yeşillikler, meralar, dereler, tepeler ve ağaçlıklar ihsan ettiği güzel bölge.”

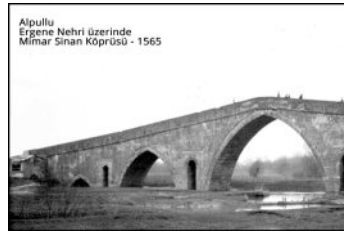
Orta Asya’daki Türk topraklarında *Tanrı Berdi*, *Tanrı Verdi* şeklinde şehir isimleri vardır. Buradan yola çıkarak yakıştırma yapıyorum.

Alpullu... Tanrıbel...

Bel, “belde” sözcüğünden küçültme yapılarak elde edildi. *Tanrıbel*, “Tanrı Beldesi” anlamında bileşik bir sözcük.

Fakat, ne olursa olsun, beldemizin adını değiştirmeyiz. Onun yüce bir anlama sahip olmasından her zaman sevinç ve gurur duyacağız.

Alpullu, Hû Allah...



Kaleydoskop



Pal, Palli, Pullu

Pullu'nun kökenini merak ediyoruz. Temel kaynağımız, “Dinler Ansiklopedisi” (Forlong, 2008)... *Pullu* ile ilişkili sözleri tararken şu faktörleri göz önünde bulundurmamız gerekiyor:

1. Sözcüğün Etrüskler, Grekler ve Roma İmparatorluğu çerçevesinde ele alınıp değerlendirilmesi.
2. Sözcüğün Hindistan'dan ve Asya'dan gelen göçmenler çerçevesinde değerlendirilmesi.
3. Coğrafya ve topoğrafya çerçevesinde değerlendirilmesi.
4. Eskiye dayanıyor olsa bile, dönüşüme uğramış olduğundan ilk anlamını ve söyleyiş biçimini kaybetmiş olma ihtimali.
5. Sözcüğün halk etimolojisi ve kültürü içinde belli bir yere sahip olması ve bunun yanında benzeri sözcüklerle desteklenme durumu.
6. Sözcüğün farklı tarihsel dönemlerde farklı anlamlarda değerlendirilme olasılığı.
7. Sözcüğün farklı tarihsel dönemlerde farklı söyleyiş ve yazılış tarzları.
8. Sözcüğün farklı tarihsel dönemlerde dînî söylem ve inançlara yakınlığı veya uzaklığı.

9. Sözcüğün geniş bir coğrafyada; çoklu anlam, çoklu ifade, çoklu yazım biçimiyle *polifonik* bir görünüme sahip olması ve bu özelliğiyle kakafonik bir niteliğe bürünmesi. Uyumsuz, insicamsız, belli bir odak noktasına doğru yakınsama göstermeyen... Dağınık, anlam serpilmesine uğramış... Bu yüzden her kültür adasının, her toplumsal obanın, her grubun görmek istediği anlamı ona yansıttığı... İnsanların görmek istedikleri gibi görüyor olmaktan ve algılamaktan memnun kaldıkları...

Kelimeler, toplumun “üst ve alt kültür grupları” çerçevesinde anlam kazanır... “Kök”, “geçmişte kalmış” veya “başka ülkelerdeki anlamlar” yan gözle bakıp yanından geçtiğimiz seyir malzemesi olmanın ötesinde bir şey değil...

Fakat, o seyir malzemesi, –hangi anlamı benimsemiş olursak olalım– bizi zenginleştiren çok önemli bir öge. O sayede daha sağlıklı düşünüyor, karar veriyor, daha isabetli değerlendirmeler yapabiliyoruz.

Sözlüğe dönelim. *Dinler Ansiklopedisi*’nden yararlanırken motomot, birebir tercüme yapmıyorum. Başka kaynaklara bakıyor, onlardan da yararlanıyorum. Bir çok kaynak... Araya kendi düşüncelerimi katıyorum. Bilimsel bir makale yazıyor olsaydım her birinin tek tek referanslarını vermem gerekirdi ki o zaman bu yazı okunamaz hale gelirdi. Tarzım, sadece önemli görüşler ve önemli olduğunu düşündüğüm kaynaklar çerçevesinde referans vermek. Kendi görüşlerimi köşeli parantez içinde sunmayı tercih ettim.

Pall, *Pallium*: Romalıların giydiği kukelata başlıklı yün pelerin. Daha sonra papaların dinî giysisi haline getirilmiş ve üzerine mor renkli bir haç resmi yapılmış. Papaya itaatın sembolü olarak görülüyormuş.

[Kanaatim şu: Dini kisveye ad olan *pallium* sözü Semitik cepheden *alif*, Hint kültürü açısından *lingam*... Pelerin’in simgesel anlamı, Mûsa peygamberin giysisi olarak sunulmasına karşın “İlksel erkeğe” işaret etmesi. Veya *İlksel erkeklik prensibine*... İlksel Tanrı’nın eril olduğu örtük bir anlam olarak zihinlerin arka planına yerleştirilmeye çalışılıyor. Bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde *lingam* veya “Tanrı’sal kudret” imgesine kutsallık kazandırılıyor. *Kukuletalı pelerini* sadece din adamları değil krallar, generaller, askerler de giyiyorlar.

Simgesel anlamı, “Tanrı’nın koruyucu gücü üzerimizde” demek. *Ona sığındık, onun tarafından korunuyoruz* anlamında. Kukuletalı pelerin, “ikileç” bir

yapıya sahip. Hem fallus (phallus), hem de pestil, (pistil)... Giysinin pelerin bölümü *fallus* iken, kukleta bölümü *pestil*'i temsil ediyor.

Kuku ve *leta* sözcükleri aynı anlamda... Farklı dillerde “kutu”, “jin”, “tin”, “kalani”, “banika”, “lata”, “kalay”, “zinn”, “kallacı”, “kalaycı”, “volava”, “timah”, “tucak” (kucak), “eta(m)in”, “sini”, “piuta”, (pide), “staoın” (şeytan), “estano” “stan” gibi kelimelerle ifade ediliyor... İngilizce dilinde ise *pistil*... Bize “pestil” olarak geçmiş ve farklı mânâda kullanıyoruz.

Pallium adı verilen pelerin (veya cübbe, gubbe, kubbe) iktidar olmanın, güç ve kudretin sembolü. Hristiyan din adamlarının *palyım*'ı Müslüman din adamlarında *cübbe* olmuş... Tarihsel gub, gubbe, kab sözcüklerini de bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Tanrısal güç giysisi. Papalar öldüklerinde pelerinleriyle birlikte gömülüyorlarmış. Bir şekilde pelerinle gömülmemişlerse o pelerin yakılıyormuş. Şurası dikkat çekiyor ki pelerinin üzerine çizilen o büyük haç acaba niçin *mor* veya *kırmızı* renge boyanıyor. Mavi veya yeşil niçin uygun değil? Bunun cevabını verebilmek için *pall* sözcüğünün mavi renkli *mari* veya *mare* ile olan ilişkisini araştırmak gerekiyor.

Palladium: Tanrıça Pallas Athene'nin imajı. *Pallas* sözü, “büyük asteroit taşı” anlamında. Aynı zamanda Greklerin irfan tanrıçası Atina / Minerva demek... Onun imgesi veya heykeli.

[Pallas, sözü asteroit taşı anlamında ama, ilk *palladium* heykelleri ağaçtan yapılmış “dikitler” şeklindeymiş. *Pallas* sözünü bu nedenle “dikit” olarak değerlendirmek daha anlamlı.]

Troya şehrini korumak için, girişe dikilen büyük Atina heykeline *Palladium* denirmiş... Bu heykelin daha sonra Roma'ya götürüldüğü bildiriliyor. Rusçada *palladium*, “bekaretin kaynağı veya yeri” anlamında.

Palladium, dünyaya akan kozmik enerjinin odaklandığı yer. Kozmik ışığın içine aktığı “heykel” veya “figür”... Athena adı verilen Tanrıça... Veya Pallas... Put, Dikit... Sôfi bilgelikleri ve mistik güçleri taşıdığına inanılan *Azîze Kadın*... Bilgi ve irfan kaynağı olan...

Pallas: Troya'lıların bâkire tanrıçası. Atina ile özdeşleştirilmiş. Sağ elinde erkeklik simgesi olarak mızrak tutuyor; sol elinde dişilik sembolü olarak öreke var.

Kaleydoskop

Athene sözünün “ok başı” anlamında [lingam atfı] Ather'den geldiği...

Pallas sözcüğünün “şimşek” veya “yıldırım” ile ilişkili olduğu...

Pallas sözcüğünün Aryan dilindeki Bhal'a (Parlayan'a) işaret ettiği...

Pallas sözcüğünün “ışık” veya “ışığın kızı” olarak değerlendirildiği...

[Bu açıklamalar Hint tanrısı Şiva'nın simgesi *lingam* ile ilişkili gözüküyor. Grekler, cinsel içerikli *lingam* figürü yerine, ona tapan “bakire kız” figürünü öne çıkarmışlar. Kızın adı *Atina*... “Ok başı” anlamında Ather'den gelmesi, “yıldırım” ve “parlayan” sözcükleriyle imgelenen bir “dikit” olması onu hem Tanrı, hem de tanrıça mevkiine getiriyor. Tanrı ve tanrıça aynı dikitin içinde. *Lingam*'ın itici, kaba görüntüsünü estetik bir biçimde yeniden yorumlamışlar. *Atina*, *Asena*, *Ahsen* görselleri veya figürleri, Şiva-Tanrı inancını ve ruhunu içinde taşıyan saf, bâkire kız anlamında.]

Palin, *Pelin*: Yeryüzünün oğlu, ateş tanrısı.

Pali: Hindistan yarımadasında MÖ 250 tarihinde var olan Magadha (Magaza) devletine ait Sanskritçeye benzeyen bir dil. Kelimenin Pali-Bhasa'dan dönüştüğü zannediliyor. [*Pali-Baş* ikilemeli bir sözcük olabilir]. *Pali* sözcüğü farklı şekillerde telaffuz ediliyormuş ve kaynağının belirsiz olduğu bildiriliyor. Milattan önce altıncı yüzyılda Buda'nın konuştuğu dil imiş. Budistler tarafından kutsal olarak değerlendiriliyor ama günümüzde konuşulan bir dil değil.

Palestine: Filistin ülkesi veya Filistinli göçmenler anlamında. Tevrat'ın milattan önce ikinci veya üçüncü yüzyıllarda İbrâniceden Grekçeye yapılan tercümesinde kendilerinden *Allophuloi* [Ala.Hûlî] şeklinde söz edilen kimseler.

[Allo-Hûlî, *inançlı kişiler* demek...

Göçmen veya muhacir grupları ama, sözcükte esas olarak o kişilerin “inançlarına” atıf yapılıyor. Okunuş biçimi değişik zamanlarda ve yörelerde farklılık gösterebilir.

Allophuloi ile *Alpullu* kelimeleri arasında yakınlık var. Batı dillerine *Alapilya* veya *Alafilya* şeklinde geçmiş.

Alapilya, “kimseye karşı önyargılı olmama” anlamına geliyor. Diğer gruplardan, dinlerden, etnik kimliklerden kişilere karşı olumlu ve yapıcı tutumlara sahip olma... Onlara ilgi gösterme, onları rahatlatma, onlarla kaynaşma

(engagement), ilişkilerde coşkulu olma, hatta gerektiğinde akrabalık / karındaşlık geliştirme...

Günümüz *Alpullu* insanını tanımlıyor gibi...

Filistinlilerin Kenân topraklarına milattan önce 1500’lü yıllarda geldikleri kabul ediliyor. Nereden geldikleri hakkında bilgi verilmemiş. Bazı kaynaklarda Kapadokya’dan geldikleri yazılı. Milattan önce dördüncü yüzyılda Grekler tarafından gerçekleştirilen Makedonya istilâsı sırasında Filistinliler oldukça *Alahûlî* görülüyorlar. Yani hoşgörülü, ayırım yapmayan, sıcak kanlı insanlar. Hoşgörülü, ama aynı zamanda “öteki, diğeri”... Hoşgörülü ama, “yabancı”...

Günümüzde işler tersine dönmüş... İnancı veya inançsızlığı bağnazlık haline getiren tüm toplumlar; tüm kişiler birbirlerine karşı o kadar da *Alahûlî* değiller.

Alahûlî Greklerin Filistinlilere milattan önce dördüncü yüzyılda taktıkları bir lakap mı, yoksa kökeni çok daha gerilere mi gidiyor? Hint-Asya-Mezopotamya topraklarına... Bu lakap önceden de kullanılıyor olmalı ki Grekler o söze sarılmışlar. Greklerin göçmen Filistinlileri “*Alahûlî*” olarak tanımlamaları, öyle bilinmelerinden kaynaklanmış olabilir... Hoşgörülü ve herkese sıcak bir şekilde yaklaşan...

Filistin sözcüğü İbrânicede *Pelishtim* şeklinde geçiyormuş. İspanyolcadaki *Filisteo* sözü “göçmenler” veya “gezinler” anlamındaymış.

Fakat *Allophuloi* sözcüğünün nereden geldiği konusunda farklı görüşler var. McNab, “*Allos*” sözcüğünün milattan önce üçüncü yüzyıl Grekçesinde “öteki” ve “phule” sözcüğünün ise “kabile” anlamına geldiğini söylüyor (McNab, 2015). Böyle olunca, *Allophuloi* “öteki kableden” veya “öteki ırktan kişiler” anlamında... Ancak, şu konu dikkatlerden uzak tutulmuş: Kelimelerin bir *literal*, bir de *örtük* anlamı vardır. Yaşayanlar çoğunlukla “literal anlamlardır”. Örtük anlamlar genellikle arka planda kalır.

Dönemin Grekleri veya Yahûdileri, *Allophuloi* olarak adlandırdıkları insanların inançlarına bakarak onlara yeni bir ad veriyorlar: *Pullo’yu Allo sayan kişiler*...

Pelishtim sözü, “Palas” ve “tin” sözcüklerinin bileşimi niteliğinde.

Palas-Tin, Hint tanrısı Şiva’nın lingam’ına veya fallus’una yapılan bir atıf.

Milattan önce 1500’lü yıllarda Filistin’e gelen göçmen grupların *Allo-Pullu’su*, muhtemelen Şiva ve karısı... Şiva hem omnipresent bir tanrı olarak görülüyor, hem de enkarnasyonu olarak değerlendirilen heykellerine, âbidelerine tapınılıyor. Milattan önce 1500’lerden milattan önce üçüncü yüzyıla gelinceye kadar lingam’ın yerine Baal tanrısını geçirmiş olmaları kuvvetle muhtemel. Baal tanrısı, Bolu veya Balli tanrısı anlamında... Bolluk ve bereket veren tanrı... Arka planda *Lingam/Şiva* inancı ve ön planda ise *Baal* adlı tanrı var.

Başka bir belgede, Filistinlilerin Mısırlılarla Asurlular arasındaki mücadelelerden büyük acılar çektiği bildiriliyor. Büyük İskender’in Gaza’yı Perslerden ele geçirdiği ve Ptolomy Lagi’nin orada önemli savaşlar yaptığı söyleniyor. Makedonlar zamanında *Allophuloi* olarak adlandırılan kişilerin önemli roller oynadıkları ve bu yüzden Filistin ülkesine *Allophuloi* dendiği ifade ediliyor. Fakat bunun yanında *Allophuloi’ler* için “İsrail’e karşı olan, silahlı dinsiz (heathen, pagan, kafir) kişilerdi”, tanımlaması yapılıyor. Daha sonraki tarihlerde, aynı isme sahip şehirlerle ilgili olarak bir takım hikayelerin anlatıldığından bahsediliyor (Hastings, 2004).

Bu bilgiden *Alahûli* veya *Alpullu* denen kişilerin ve onların yaşadıkları bölgenin Yahûdiler açısından “dinsiz” veya “kafir” olarak değerlendirildiği anlaşılmakta... *Alpulli* sözünün kökü Hint topraklarına uzanmakla birlikte Filistin topraklarında bu ismin kullanılması milattan önce 300’lü yıllara dayanıyor. *Halep* sözünün *Allophuloi’dan* gelme ihtimali var. Trakya’da ve İtalya’da *Allophuloi* adlı köy ve diğer yerleşim yerlerinin kurulması o sıralarda gerçekleşmiş olabilir. Öyle bile olsa *Allophuloi* yerleşimlerinin asıl vatani olarak Hindistan topraklarını görmemiz gerekiyor. Sözcükteki *Allo*, Hintlilerin “*Ello*” kavramından türetilmiş olabilir. Bunu bilmiyoruz.

Allophuloi Grekler tarafından devşirilmiş bir sözcük. “*Puloi-Allo*” anlamında... “Pulo Tanrı’mızdır” mânâsına geliyor...

Pales: Romalılarda erkek veya kadın olabilen, koyun çobanlarının tanrısı. Pales’in görsel simgesi “koyun gütmeye değneği” veya “dikili direk”.

Pal:

Akatça *pal*, yarmak;
Türkçe *bal*, “kılıç”, “balta”, “delik”;
İngilizce *pale*, *pole*, “direk”;
Fince *pel*, “bölmek”, “soymak”;
Aryanca *plu* “doldurmak”,
Aryanca *bhla* “şişmek”, “kabarmak”, “tomurcuk”, “çiçek açmak”;
İbranice *bul*, “üretmek”, “şişmek”, “yükselmek”.
Akatça *Pal* “Yoni” [Yâni, Yâri], “Kteis” (delik), “kılıç”, “balta”
Grekçede *pal*, “yaprak”;
Sanskritçede *phala* “meyve”;
İngilizcede *phala*, “akıntı”, “çiçek” veya “şeref”..
Phulla, kökü olan *bud* (tomurcuklanma) kelimesinden gelir.

[Yaz. “Pal “ve “Phulla” sözcüklerinin Hint tanrısı Shiva ve onun simgesi Lingam’a işaret ettiği açık bir şekilde görülmekte... *Phulla* sözünün değişik etnik kimliklerde farklı şekillerde telaffuz edildiğini biliyoruz. *Yaprak*, *yap-raklanma*, *tomurcuk verme*, *şişme*, *kılıç* sözcükleri penil organı temsil ederken aynı zamanda pistil organ anlamını içermesi Lingam bütünlüğünü ortaya koymakta... İtalyadaki *Alpullu* şehir adının Etrüsklerden geldiği ve “nehir” anlamında olduğu görüşü “akıntı” anlamıyla ilgilidir. Lingam figürlerinin fiskeye şeklinde yapıldığını, tepesinden sürekli su aktığını, “Yoni” adı verilen küçük havuza (veya pistil organa) düşen suların bir dere, bir nehir formunda akmaya devam ettiğini görüyoruz. “Nehir” anlamı Lingam’dan kinaye veya alegorik bir tanımlama... (Bu arada Balkan Savaşı sırasında Rum Köyü *Al-pullu*’da muhtarlık yapan kişinin adının *Yani* olması ilginç bir tesadüf olarak değerlendirilebilir.)]

Pala: Phallos... Eril üreme organı. Tomurcuklanan veya kabaran... Mısır, Akatlılar ve Hititler’in hiyeroglif sistemlerinde Fallus (Phallus) simgesi olduğu gayet açıktır ve yanlışlanamaz bir şekilde “erkeğe” işaret eder. İlk zamanlara ait mabet kalıntılarında çok sayıda *Palli* figürü bulunmuştur. Sütun, direk, mızrak ve kılıç bazen Pallos’u temsil eder.

Eski Mısır’da, milattan önce 300 yılına kadar düzenlenen İsis festivallerinde Fallus’a ilâhiler söylenir, yakarışlarda bulunulmuş. İtalyadaki Florence Müzesi’nde bir aslanın doğurduğu devasa bir Fallus heykeli varmış. Buradaki Fallus’un etrafı çiçekler ve meyve çelenkleriyle süslenmiş.

Suriye'nin Hierapolis (Jerablus, Karkemish, Karkamış, Kargamış) şehrinde *Palli* sütunu varmış. Bunun yanında İskenderiye'deki *Palli* figürünün boyu 80 metre yüksekliğinde imiş. Fallus, cinsel organ olmaktan çok "Yaratıcı Güç" olarak değerlendirilen ve bu amaçla tapınılan bir mâbut İtalya'da hâlâ Fallus'dan koruyucu bir muska veya şans getiren uğur simgesi olarak yararlanan kişiler olduğu bildiriliyor. Hristiyanların Haç'ı dört Fallus'lu bir figür... Pek çok vakada kuşlar gagalarıyla ve köpekler ise kuyruklarıyla Fallus olarak değerlendirilmiş. Avrupada Fallus kültürü milattan sonra 1400'lü yıllara kadar devam etmiş.

[Yaz. Fallus eski Mısır ve Hint toplumlarının tapınma objesi ama, öyle anlaşıyor ki yakın zamanlara kadar bu inanç dünyanın her tarafına yayılmış. Mısır-Mezopotamya-Hind ekseninde yer alan toplumlar neredeyse bütün dünyayı etkilemiş. Böyle olunca *Palo, Palu, Palos, Fallus* ile ilgili binlerce sözcük türetilmiş.

Greklerin *Allophuloi* kelimesindeki *phuloi* sözcüğünün *Palai*'den gelme ihtimali yüksek. Asurlularda bu ad altında bir şehir olması sanki "o şehirden gelenler" anlamını veriyor ama insan adlarının şehirle ilişkilendirilmesi genelde bireysel düzeyde yapılır. Grup olarak insanları bir şehirle ilişkilendirebilmek için o şehrin metropol gibi çok büyük bir yerleşim yeri olması gerekir. Fazla tanınmadığından *Phuloi*'yi böyle bir yer olarak göremeyiz. Kaldı ki, Grekler *phuloi* sözcüğüne "kabile" Allo sözüne ise "yabancı" anlamını veriyorlar. Buradaki *yabancılık* kendi inanç ve kültürlerine "yabancı" olma anlamında olabilir.

Homo-phuloi ve *Allo-phuloi* sözcüklerini Pala (Phulai) ve Fallus'la ilgili devşirme terimler olarak görüyorum.

Phuloi sözcüğünü "erkeğe" işaret etmek üzere "adam" anlamında değerlendirsek *Homo-phuloi* "bizim adamlar" ve *Allo-phuloi* "Allo'nun Adamları" şeklinde yorumlanabilir. Batı yazınında şu tür ifadeler dikkat çekiyor: "Hristiyanlık ve allo dinleri"... *Hristiyanlık ve diğer dinler* demek istiyor ama arka plandaki yaratıcıya işaret eden Al, Alla, Ella sözcüklerinin ışıması önlenemiyor.

Yunancada *farklı, yabancı, diğerleri* veya *öteki* gibi anlamlara gelen ἄλλος - *Allos* sözcüğünün köklerini araştırmak gerekiyor.

Yunanlılar kelimelerini, kültürlerini ve yaşam biçimlerini büyük ölçüde Mısır, Suriye ve Mezopotamya topraklarına borçlu. “Allos” kelimesi kendi kültürlerine özgü, spesifik bir sözcük olamaz. Yunanlıların “allos”, Arkadian’lıların “állu”, Latinlerin “alius” adını verdikleri kelime Mezopotamyalıların Al, Alla, İlu veya Ella sözcüğü olmalıdır. Al, İl veya El “ileride”, “ötede”, “ilk”, “görünmeyen”, “yükseklerde”, “yabancı” anlamlarına gelen İlâh için kullanılmıştır.

Yunanlıların, “göçmenler” için *Allo* sözünü kullanmalarının nedeni kendileri Pantheon’da 12 tabiat tanrısına taparken Mezopotamya topraklarındaki bazı kabilelerin tek Tanrı anlamında Allo’yu mâbut edinmiş olmalarıdır. O dönemde *Allah* sözcüğü bizim kullandığımız telaffuz biçimiyle dile getirilmiyordu. Allo, Ala, İlu, Al, El gibi ifadeler vardı. Bu sözcüklerin “bir literal (sözlük) anlamı”, bir de işaret ettiği “terim anlamı” bulunuyordu. Yunanlılar muhtemelen Allo’ya inanan insanları “Ötedekiler”, “Yabancılar”, “Ötelerdeki bir varlığa inananlar” anlamında değerlendirerek onlara *Allo* dediler.

Yunanlıların dilinde *Allo* “olumsuzlama edatı” veya “öneki”. Rahatsızlık, sıkıntı, problem, hastalık, ötekileştirme anlamı taşıyan çok sayıda sözcüğün başında *Allo* öneki var. Olumsuzlamak istedikleri her şeyin başına onu getirmişler. Olumsuzlama öneki olarak “kullanım yaygınlığı” dikkate alınırsa bu davranış ancak inanç temelli olabilir. Olumsuzlukladıkları kelimelerin başına “Allo-” önekini getirerek Allo’ya ne kadar karşı olduklarını bu şekilde belli etmişler.

Yalnız burada bir paradoks var... *Alahûli* sözcüğü, yukarıda da belirtildiği gibi “hoşgörülü”, “toleranslı” anlamına gelirken nasıl oldu da *allo* sözcüğü “olumsuzlama” edatı olarak ortaya çıktı?

Şöyle yorumluyorum. Büyük İskender’in savaşları sırasında işgal edilen topraklarda Filistinlilerin yaklaşımları, kendilerine yardım etmeleri *Alahûli* olarak değerlendiriliyor. Fakat zaman içinde keskinleşen inanç farklılıkları, bölge insanlarını bağnaz tutumlara sevk ediyor. Yahûdiler ve Grekler kendi Tanrı ve tanrıçalarıyla uyuşmayan Allo’ları ret ediyorlar ve negatif içerikli uygun gördükleri her kelimenin başına Allo edatı getirmeye başlıyorlar. Böylece, *Alahûli* sözcüğünün Allo’su ters bir işleve sahip oluyor.

Milattan önce dört yüzlü, üç yüzlü tarihlerdeki Allo’nun Yahûdilerin tanrısı Ya-Hu (Yahova) ile bir ilişkisi var mıydı? Kaynaklarda Yahûdilerin Greklerin yazdığı gibi “Allo” tabirini kullandıklarına ilişkin bir bulgu yok. Fakat *Aloah*, *Alohim*, *El*, *Al* sözcüklerini kullandıklarını biliyoruz.

Allo veya Alohim sözcüklerini sadece Yahûdiler kullanmıyorlardı. Suriye, Ürdün, Mezopotamya topraklarında çok sayıda kabile Al, El, İlu adını verdikleri tek, omnipresent olan Tanrı'ya tapıyorlardı. Yunanlıların “diğerleri” veya “göçmenler” diye adlandırdıkları kişi ve kabileler Yahûdiler de olabilir, Yahûdilerin hasmı olan diğer kabileler de... Onlara Allo'lar diye isim takarken kastettikleri veya sözcüğe yükledikleri anlam “göçmenler” değil, “Allo adlı ilâha tapan kişiler” olmalıydı.

Alpullu sözcüğü eğer *Allo-Pullu* şeklinde iki kelimenin kaynaşmasından meydana gelmişse *Allo, Pullu'dur* şeklinde anlamamız gerekecek. O dönemde bir takım kabilelerin Pullu'yu, Palas'ı veya Fallus'u Tanrı olarak görmeleri, öyle kabul etmeleri anlamında... Yani, Hint Tanrısı Şiva'yı... Çünkü Şiva, çok sayıda figüratif heykeli olmasına karşın aynı zamanda Omnipresent olan bir tanrı... Şiva Allo'dur, çünkü hem coğrafi, hem de düşünsel olarak “ötelere”, “öteki âlemlere” aittir.

Allo-Pulli, eski zamanlarda Şiva'yı veya onun simgesi olan Lingam'ı tanrı olarak gören insanlara işaret ediyor olabilir.

İkinci alternatif, *Alpullu* sözcüğünü, *Allo* önekinden bağımsız olarak değerlendirmektir. Kelimenin ilk üç harfi olan “Al”, Allo'dan değil doğrudan “Al-“ önekinden de geliyor olabilir.

“Al-“ önekinden geliyor olsa bile durum değişmez, çünkü Arapların kullandığı bu sözcük özel isimlerin başına gelen “belirlilik edâtıdır”. Belirli bir şehirden, belirli bir kişiden söz edildiği zaman kullanılır. Literal mânâda isimleri “özelleştiren” bu edat arka planda Tanrı'ya işaret eder. Arapçadaki “Bâ”, “Ebû” sözcüğünün işlevine sahiptir.

İngilizcedeki “The” edatı da bir “belirlilik takısı” olmasına karşın örtük planda “Tanrı'nın varlığına” işaret eder. ”

Al-Pullu sözcüğüne *The-Pullu* gibi bakabiliriz. *The-Pullu*, “Şu bilinen Pullu köyü” anlamındadır. “Şu bilinen” diyoruz ama örtük planda, “Tanrı'nın ruhunu barındıran” demek... Tanrı'nın koruduğu, gözettiği... Eski insanlar bütün yerleşim yerlerini Tanrı'nın ihsanı olarak değerlendirirler.

Olaya *Al-Pullu* terkiinden bakılırsa, Pullu sözcüğünü ya Fallus ile ilişkilendireceğiz demektir ya da *Bollu* ile...

Fallus sözcüğünü bir önceki maddede ele almış ve onun *Şiva* anlamına geldiğini belirtmiştik. Pullu sözcüğü eğer *Bollu* kelimesinden bozulma ise onu “bolluk ve bereket” anlamında değerlendirmemiz gerekir.

Hindistan’ın Kerala eyaletinde bu adla köyler ve kasabalar var. Türkiye’de de çok sayıda yerleşim yerinin adı Bolu’dur. “Bolu” sözü çayır, çimen, mera, ot veya ‘sınırları çizilmiş belli bir bölge’ anlamındadır. Bunun yanında verimlilik ve doğurganlık manasına gelir. Öyle olunca *Al-Pullu*’yu “mahsulâtı bol olan bölge” şeklinde değerlendirmemiz gerekir.

Bollu, Balli, Bol, Bola, Bal, Balayki, Bel, Belli, Bela, Bala gibi sözcüklerin arka planında hep *Palli*, *Palos*, *Palu* gibi kök sözcüklerin olduğunu görüyoruz.

Bu sözcükler Palu’dan türetilmiştir ve kaynağı Hint topraklarıdır. Palli’nin üreme veya üretme kabiliyetinden esinlenerek Bolu, Bollu, Balli denmiştir. Tatarların küçük çocuklara *bala* demeleri de *Palu* sözüyle ilişkilidir. *Bal* dediğimiz “tatlı nesne” Palu’nun suyudur. Şehirlere *Bolu* adının verilmesi Palu’ya nispetledir ve günümüzde bazı şehirlere *Tanrıverdi* veya *Allahâbad* dememizle aynı manaya gelir.

Alpullu eğer “Tanrı’nın bolluk verdiği topraklar” anlamında ise, sözü edilen o spesifik Tanrı, *Şiva*’dır. Ve *Bollu* sözcüğü ise onun “Kudret suyu” manasına gelir... O’nun kudret suyuyla ihsan ettiği otlar, yeşillikler, meralar, meyveler...

Al-Bullu, “bolluk ve bereket toprakları” demek ama arka planda Tanrı *Şiva* ve Lingam simgesi belli-belirsiz bir imge olarak varlığını sürdürmeye devam eder.

Bir yerin *Al-Bullu* olması için orada mutlaka Lingam nehrinin akıyor olması gerekir. Yaz aylarında kuruyan veya suyu azalan derelere sahip Lüleburgaz veya Babaeski asla “Al-Bullu” olamaz. Suyu hiç kesilmeyen sembolik Lingam nehri; etrafında ormanı, çayırıkları ve tepelikleri bulunan düzlük yerlerden akar. Ergene bizim Lingam Nehri’mizdir.

Allo- veya *Al-* önekli sözcükleri Yunanlılar mı üretti, yoksa bu sözcükler Hint coğrafyasından mı geldi?

Şunu görüyoruz... Hint coğrafyasında da benzeri isimler ve yerleşim yerleri var. Bu adları Yunanlıların üretmiş ve Hint topraklarına transfer etmiş olmaları uzak bir ihtimal. Nedeni *Pallu* sözcüğü... Ana etmen *Pallu* Hintlilere

aitse *Al* öneki de onlara ait olmalıdır. Hint topraklarında *Ala*, *Alapullu* gibi yerleşim yeri adları olduğuna göre bu isimlerin tersine göç olgusu ve Grek etkisiyle ortaya çıkması imkansız. Bilimsel yaklaşımda, herhangi bir görüş için yüzde doksan dokuz “öyledir” denir ama asla “yüzde yüz” tabiri kullanılmaz.

Kaçınılmaz olarak Filistinliler için söylenen *Allo-phuloi* kelimesini Grek değil, Hint kökenli bir sözcük olarak değerlendirmek zorundayız. Grekler Doğu kökenli sözcükleri devşirerek kendi söyleyiş ve yazılış biçimlerine dönüştürmüşler. Devşirilen bu tür kelimeler doğal olarak “başkalaşmış”... Asıl kaynağa benziyor, fakat hem yazılışı farklı, hem de anlamı. Doğunun sözcüklerine yeni içerikler, yeni anlamlar kazandırmışlar. Bu manada *Allo-Pullu* ifadesi Yunancada “öteki kabilelerin insanları”, “göçmenler”, “yabancılar”, “bizden olmayanlar” anlamına gelebilir. Fakat bu anlam yeryüzündeki diğer *Alpullu* yerleşimlerinin coğrafi gerçekliğiyle örtüşmüyor.

Alpullu sözcüğünde bolluk, bereket, nehirler ve arka planda imgesel Tanrı fikri var. İtalya’daki *Alpullu* kasabası, Eskişehir’deki *Alpu*, Hindistan’daki *Alpu* şehirleri “bolluk ve bereket” temasıyla ilgili.

Hintliler Bolluğu Fallus’a bağlamış olabilirler. Suriye ve Mezopotamya topraklarında yaşayan Semitik kökenli insanlar Al’a, El’e veya İlu’ya... Müslümanlar ise Allah’a...

Grekler, acaba Semitik toplulukların “özel adların” başına getirdikleri “Al-“ önekini kullanıyorlar mıydı?

Evet... Klasik Grek sözlüklerinde bunu açık bir şekilde görüyoruz. Zaman içinde Semitik topluluklardan aldıklarını “Al-“ edâtını değiştirerek onu “æ” harflerinin birleşmesinden oluşan yeni bir ligatüre (æ) dönüştürmüşler. Latine edilmiş *Ægyptus* sözcüğünü *Alyuptus* şeklinde yazıyorlar fakat *Æ* harfini “Ey” şeklinde telaffuz ediyorlar. *Ægrus* sözcüğünün *Alyerus* olmasına benzeyen yüzlerce kelimeleri var... Saymadım, belki binlerce...

“Al-“ önekinin bu kadar çok kullanılması dikkate alındığında *Alpullu* sözcüğünün de onlardan biri olabileceği düşünülebilir. Fakat bu tez, Hindistan’da *Alpu*, *Alpullu* gibi yerleşim yeri adları bulunmasaydı o zaman geçerli olabilirdi.

Peki, kelimeye Greklerin hiç mi etkisi olmadı? Sanırım olmuştur. Bu etki kelimeyi kendi dillerine göre ifade etmek ve yazmak şeklinde gerçekleşmiştir. Fakat sözcüğün Anadolu'da ve Avrupa'da bazı yerleşim yerlerine ad olarak verilmesi Greklerle değil, Romalılarla ilgilidir. Gerek İtalya ve Avrupa'daki ve gerekse Türkiye'deki *Alpu*, *Alpullu* adlarının Roma imparatorluğu zamanında konmuş olduğunu düşünüyorum.

Romalılar bu adlandırmayı Hititlerden, Etrüsklerden ve Greklerden aldılar. O toplumların kaynağı ise Orta Asya'daki Hint-Türk toplulukları...

Bolluk, bereket, ot, mera, çayır, çatak...
Tepe, bayır, höyük...
Köy, kasaba, bölge veya şehir...
Suyu bol Lingam Nehri... Lingam Dereleri...
Arka planda ise Şiva... Veya omnipresent Tanrı...

Bu kavramların veya bu yaklaşımların arka planında hep Fallus düşüncesi var. Fallus veya Omnipresent olarak değerlendirilen Şiva...

Grekler veya Romalılar bu kelimeyi kendileri “icat etmediler”, var olan ve Hint'ten gelen eski bir sözü kendi dilleriyle yeniden ifade ettiler. Yeniden anlamlandırdılar.

Al-Pullu, *Al-Bollu* sözcüklerinin Fallus'la ilişkilendirilmesi cinsellikle alakalı değil, Tanrısal Güç ve Kudrete imân etmeyle ilgili... O dönemdeki toplumların inanç yapılarına işaret ediyor.

Çayır ve meralara bak, tepelerin ve höyüklerin anlamını düşün, köy ve kasabaların insanı yaşatma enerjisini değerlendir, akan nehirlerin “enil” kaynağını düşün...

“İnsanlık nehri” olan Ergene, acaba Istranca Dağları'nın Saray ilçesindeki “küçük su” kaynağından mı geliyor? *Al-Bollu*, yaşadığımız bu topraklarda Tanrı'nın güç ve kudretine işaret eden simgesel bir ad.

Körlerin fili tanımlamasına benzer bir şekilde *Al-Bollu*'yu “bolluk ve bereket yeri”, “öküzleri çok olan yer”, “sınırları çizilmiş toprak parçası”, “höyük tepe-

Kaleydoskop

siyle temâyüz eden”, “Allo lakaplı insanların yaşadıkları”, “Fallus Nehri’nin aktığı”, “bir koy”, “bir köy” veya “bir kardeşlik ve karındaşlık beldesi” olarak tanımlayabiliriz.

Evet, bunların her biri doğrudur... Fakat bütüncül olarak da doğru... Arka plandaki şemsiye kavram *Allo* ile ilişkili olarak baksak yine doğru.... Ya bütüncül bakıp resmin tamamını görecektir; ya da parsiyel bakıp kendimizi kandıracağız.

Alpullu, derin ve yüksek manalara sahip, özgün bir isim...

